

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2021-DR-034

SİYASETÇİ ERKEKLER VE ERKEKLİĞİ YENİDEN
ÜRETME PRATİKLERİ

HAZIRLAYAN
Orhan ORHUN

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

AYDIN- 2021

T.C
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2021

Orhan ORHUN

ÖZET

SIYASETÇİ ERKEKLER VE ERKEKLİĞİ YENİDEN ÜRETME PRATİKLERİ

Orhan ORHUN

Doktora Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

2021, XII + 194 sayfa

Bu araştırma, günümüz toplumunun işleyişinin ve kamusal alanın (ve onun kurumlarının) düzenlenişinin ataerkillikten beslendiği, bunların bireylerin pratikleriyle de yeniden inşa edildiği perspektifinden hareket etmektedir. Kamusal alan rasyonalite üzerinden inşa edilirken rasyonel akıl aracılığıyla erkekle/erkeklikle özdeşleştirilir. İktidar, bürokrasi, siyaset vb. tüm kurumsal yapılarda ve işleyişte bu rasyonel akıl erillik ve hegemonik erkeklik ile normalleştirilmekte, meşrulaştırılmakta ve idealleştirilmektedir. Bununla birlikte kamusal alanın erilliğini (siyaset gibi) yalnızca yapısal dinamikler üzerinden açıklamak toplumsal gerçekliğin ancak kısmi bilgisini sunabilecektir. Bu nedenle de toplumsal gerçekliğin bütüncül bir kavrayışı için yalnızca yapısal dinamiklere değil failin pratiklerine de bakmak gerekir. Dolayısıyla siyasette aktif bir konumu işgal eden erkeklerin bu pratikler aracılığıyla siyasette eril iktidarı nasıl yeniden ürettiklerinin sorgulanmasını önemli bulan bu tezin temel amacı; siyasetçi erkekler olarak siyasi parti il başkanlarının erkekliklerini, öznelliklerini ve eril siyaseti yeniden inşa etme pratiklerinin incelenmesidir. Belirtilen temel amaç kapsamında çalışma, siyasi parti il başkanlarının özel (ev içi) alan ve kamusal (siyasal) alanda erkeklikleri(ni) nasıl inşa ettiklerini; toplumsal cinsiyet perspektifi bağlamında, “alınan sorumluluklar”, “performe edilen davranışlar”, “edinilen roller” ve “üretilen pratikler” üzerinden alt sorgu alanlarıyla derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu alt sorgu alanları derinleştirilirken yapı gerçekliğini de göz ardı etmeden erkekliklerin ya da öznelliklerin yapısal yansımaları da sorgulanacaktır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Ataerkil Yapı, Birey, Erkeklik, Kamusal Alan, Siyaset, Toplumsal Cinsiyet.

ABSTRACT

POLITICAL MEN AND THEIR PRACTICES OF MALE REINFORCEMENT

Orhan ORHUN

Phd Thesis, Department of Sociology

Supervisor: Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

2021, XII + 194 pages

This research is actually about the perspective that the functioning of today's society and the organization of the public sphere (and the institutions of this public sphere) are fed by patriarchy and reconstructed through the practices of individuals. While the public sphere is constructed through rationality, it has been identified with man / masculinity through the rational mind. This rational mind is normalized, legitimized and idealized by masculinity and hegemonic masculinity in all institutional structures and processes such as power, bureaucracy, politics, etc.. However, explaining the masculinity of the public sphere (such as politics) only through structural dynamics will have provided just the partial knowledge of social reality. Therefore, it is necessary to look upon not only at the structural dynamics but also at the practices of the actor for a holistic understanding of social reality. Thus, the main purpose of this thesis which finds it important to question how men who occupy an active position in politics, reproduce the male power in politics through these practices is to research the study of the masculinity, attributes and practices of the provincial heads of political parties as men of politicians. Within the scope of the main purpose stated above, the study includes how provincial heads of political parties construct masculinities in private (domestic) and public (political) spheres in the context of gender perspective, it aims to deepen it with sub-question areas on "responsibilities taken", "performed behaviors", "acquired roles" and "produced practices". While these sub-question areas are being deepened, the structural reflections of masculinities or subjects will be questioned without ignoring the reality of the structure.

KEY WORDS: Gender, Individual, Masculinity, Patriarchal Structure, Politics, Public Sphere.

ÖNSÖZ

Siyasette aktif bir konumu işgal eden erkeklerin bu pratikler aracılığıyla siyasette eril iktidarı nasıl yeniden ürettiklerinin sorgulanmasını önemli bulan bu tezin temel amacı; siyasetçi erkekler olarak siyasi parti il başkanlarının erkekliklerini, öznelliklerini ve eril siyaseti yeniden inşa etme pratiklerinin incelenmesidir. Belirtilen temel amaç kapsamında çalışma, siyasi parti il başkanlarının özel (ev içi) alan ve kamusal (siyasal) alanda erkeklikleri(ni) nasıl inşa ettiklerini; toplumsal cinsiyet perspektifi bağlamında, “alınan sorumluluklar”, “performe edilen davranışlar”, “edinilen roller” ve “üretilen pratikler” üzerinden alt sorgu alanlarıyla derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu çalışmanın bir diğer alt amacı ise, daha önce de belirtildiği gibi sadece yapı ya da fail üzerinden toplumsal gerçekliğin kavranamayacağını düşünülmesinden kaynaklı, “siyaset” adlı yapının bireyin erkekliklerine ya da özneliğine yansımalarını sorgulamaktır.

Değerli hocam Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ’ın bu tezin oluşmasında, katkısı çok büyüktür; önerileri, yol göstermeleri ve sabrı, bu süreçte bana büyük güç vermiştir. Ayrıca, samimiyetinin oluşturduğu yakınlık çalışmamın tamamıyla bana ait ve içime sinen bir eser olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Onun için müteşekkirim.

Bu araştırmanın her aşamasında eleştiri ve önerileri ile katkıda buldukları ve bana verdikleri güven ve destekleri için değerli hocalarım, Prof. Dr. Şerife GENİŞ, Doç. Dr. Devrim ERTÜRK, Doç. Dr. Elife KART ve Doç. Dr. Adem PALABIYIK’a teşekkür borçluyum.

Osman ŞİMŞEK’in süreç boyunca gece-gündüz fark etmeksizin dostluk ve yardımlarını unutmam mümkün değil.

Ayrıca, tüm çalışma süresince beni destekleyen, güven veren, başarabileceğime inanan ve inandıran; alanı olmamasına rağmen benim kadar çalışmayı okuyan ve her anlamda katkı sunan eşim/yoldaşım Ezgi SİL ORHUN’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Orhan ORHUN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	9
1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	9
1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet.....	9
1.1.1. Toplumsal Cinsiyetin İnşası.....	12
1.2. Ataerkil Yapı ve İdeoloji.....	14
1.2.1. Ataerkil Yapı ve Toplumsal Cinsiyet.....	15
1.3. Feminizm ve Erkeklik Çalışmaları.....	16
1.3.1. Feminist Hareket.....	16
1.3.2. Erkeklik Çalışmaları.....	19
1.4. Erkeklik(ler) ve (Hegemonik) Erkekliğin İnşası.....	21
1.4.1. Hegemonik Erkeklik.....	22
1.4.2. Tarihsel ve Toplumsal Bağlamda Erkeklik.....	24
1.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı.....	34
1.5.1. Eşitlik Karşıtlığı ve Teorik Tartışmalar.....	35
1.5.2. Eşitlik Karşıtlığı ve Pratik Tartışmalar.....	38
1.5.3. Eşitlik Karşıtlığının Uluslararası Boyutları.....	41
1.5.3.1. Birleşmiş Milletler (BM).....	41

1.5.3.2. Avrupa Konseyi (AK).....	43
1.5.3.3. Avrupa Birliği (AB).....	44
1.5.4. Eşitliğe Karşı Duruşa Erkeklerin Katılımının Önemi	46
1.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Erkekler	49
1.6.1. Erkeklerin Eşitliğe Karşı Durma Noktaları	49
1.6.2. Erkekler İçin Eşitsizliğin Yarattığı Olumsuz Sonuçlar	52
1.6.3. Erkeklerin Alması Gereken Sorumluluklar	54
1.6.4. Eşitliğin Erkeklerle Sağladığı Ayrıcalıklar	56
2. BÖLÜM.....	58
2. KAMUSAL ALAN VE DİNAMİKLERİ	58
2.1. Özel Alan ve Kamusal Alan.....	58
2.1.1. Tarihsel Perspektifte Türkiye’de Özel ve Kamusal Alan.....	62
2.2. Kamusal Bir Alan Olarak “Siyaset”.....	63
2.2.1. İktidar	65
2.2.1.1. Siyasal İktidar	66
2.2.2. Egemenlik.....	67
2.2.3. Devlet	68
2.3. Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet	68
2.3.1. Siyasal Katılımın Gelişimi	70
2.3.2. Cinsiyetçi İş bölümü ve Özel Alanın Değersiz Kılmıőı	71
2.3.3. Ulus-Devlet ve Kadınlar.....	73
2.4. Siyasal Katılım Kavramı	74
2.4.1. Dünyada Kadınların Siyasal Katılım Süreci	75
2.4.2. Türkiye’de Siyasal Katılım ve Cinsiyet Rejimi	77
2.4.2.1. Cinsiyet Rejiminin Politik Tasarlanması	77
2.4.2.2. Devlet Politikaları ve Kadınlar	78

2.4.2.3. Osmanlı'da Kadınların Siyasal Katılımı.....	82
2.4.2.4. Cumhuriyet Döneminde Kadınların Siyasal Katılımı	83
2.4.2.5. Günümüz Türkiye'sinde Kadının Siyasal Katılımı	86
2.4.3. Cinsiyet Kotası Uygulaması.....	87
2.4.3.1. Cinsiyet Kotası: Dünya'da Uygulamaları.....	89
2.4.4. Türkiye'deki Siyasi Partilerin Tüzük ve Programlarında Toplumsal Cinsiyet	90
2.4.4.1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Tüzük ve Programı.....	91
2.4.4.2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Tüzük ve Programı	92
2.4.4.3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Tüzük ve Programı.....	93
2.4.4.4. Halkların Demokratik Partisi (HDP) Tüzük ve Programı.....	94
2.4.4.5. İyi Parti (İYİ) Tüzük ve Programı.....	95
3. BÖLÜM.....	97
3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE VERİLERİN ANALİZİ.....	97
3.1. Araştırmanın Genel Çerçevesi	97
3.1.1. Araştırmanın Amacı:	98
3.1.2. Araştırmanın Önemi ve Sınırlılıkları:.....	99
3.1.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi:	100
3.2. Araştırmanın Metodolojisi ve Tekniği	101
3.2.1. Araştırma Metodolojisi.....	101
3.2.2. Veri Toplama Tekniği ve Veri Analizi.....	105
4. BÖLÜM.....	108
4. BULGULAR VE TARTIŞMALAR.....	108
4.1. Siyasetçi (İl Başkanı) Erkeklerin Sosyo-Demografik Özellikleri.....	108
4.2. Siyasetçi Erkekler: Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet.....	109
4.2.1. Biyolojik Cinsiyete Atıf	109

4.2.2. Erkekliğe Atıf.....	111
4.2.3. İdealize Edilen Hegemonik Erkekliğin İnşası.....	115
4.2.4. İdealize Edilen Babalığın İnşası	123
4.2.5. Erkek Ol(ama)mak	125
4.2.6. Cinsiyete Dayalı Farklılıklar	127
4.3. Erkek Siyasetçilerin Söylemi ve Kamusal Bir Alan Olan Siyaset ile İlişkisi .	131
4.3.1. Toplumsal Cinsiyet, Siyaset ve Erkeklik	131
4.3.2. Siyasette Bir Konuma Sahip Olabilmenin Toplumsal Cinsiyetçi Kuralları	135
4.3.3. Kadının Siyasal Katılımı ve Erkek Bakma Biçimleri	139
4.3.4. Siyasette Toplumsal Cinsiyetçi İş Bölümü	143
4.3.5. Siyasette Toplumsal Cinsiyet Kotası ve Eş Başkanlık.....	149
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	161
6. KAYNAKLAR.....	173
7. EKLER	188
EK1. Görüşmeci Listesi.....	188
EK 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	189
ÖZGEÇMİŞ.....	194

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. 1935-2019 Yılları Arasında Kadınların Meclisteki Temsil Oranları	87
Tablo 2.2. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Cinsiyete Göre Milletvekilleri Dağılımı.....	91
Tablo 4.1. Siyasi Parti İl Başkanlarının Sosyo-Demografik Bilgileri	108

GİRİŞ

Toplumsal yaşama biyolojik cinsiyetleri temelinde başlayan bireyler daha sonrasında/sosyalleşme sürecinde toplumsal cinsiyet rolleri ile yaşamlarını içselleştirmektedirler. Günümüz bilimsel çalışmaları temelinde toplumun ve kültürün, bireyler üzerinde kontrol edici ve yönlendirici bir etkisinin olduğunu söyleyebilmek mümkündür (Connell, 1998:153). Bir olgu olarak toplumsal cinsiyet; yaşanılan/içine doğulan kültür çerçevesinde bireyin biyolojik cinsiyetine roller, görevler ve sorumluluklar yükleyerek hayatını nasıl devam ettireceğini belirlemektedir.

Sullivan (2003: 224)'e göre cinsiyet, toplum tarafından bireye atfedilen ve bireylerin bu atfedilen üzerinde herhangi bir kontrole sahip olmadıkları temel statüleridir. Çünkü ona göre cinsiyet, bütün toplumlarda toplumsal olarak inşa edilir ve önemli bir toplumsal anlama sahiptir. Biyolojik olmanın dışında, kadın ve erkek olmanın toplumsal anlamı, yaşanılan toplumun din, kültür, gelenek-görenek vb. değer yargıları temelinde şekillenir ya da bunlardan beslenir. Başka bir deyişle, kadına ve erkeğe toplum tarafından farklı roller, özellikler, davranışlar veya görevler yüklenir. Örneğin; ev işlerini yürütmek, çocuğun bakım ve ihtiyaçlarını karşılamak vb. tüm ev içi emek süreçleri “kadının rol ve görevleri” olarak görülürken, bir işte çalışmak, gelir elde etmek, ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak vb. rol ve görevler ise “erkeğin yapması gerekenler” olarak tanımlanmıştır. Gündelik hayatta “kadın” ya da “erkek” kavramlarının bu toplumsal anlam üzerinden şekillenmesine “toplumsal cinsiyet” denilmekte ve bu süreç toplumsallaşma denilen “dil, pratikler, davranışlar, ilişkiler” aracılığıyla kişinin yaşadığı toplum içerisinde edinilmektedir (Adaçay, 2014:31; Connell, 1998; Collinson & Hearn, 2005:293; Ecevit, 2011; Esplen, 2006).

Yaşanılan toplumda erkek ya da kadın kimlikleri, gelenek-görenek, kültür, din vb. olgular temelinde üretiliyor olmasının yanında; aile, devlet, siyaset, eğitim, medya gibi toplumsal yaşamının belirlenimini sağlayan kurumlar tarafından da yeniden üretilmektedir. Diğer bir deyişle, bu kurumlar toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarsız olmakla birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin (yeniden) üretildiği yerlerdir (Saygılıgil, 2016: 9-10). Tarihsel ve toplumsal olarak kurumsal dinamiklerle toplumsallaşma süreci içinde toplumsal cinsiyet yeniden üretilmekte ve nesilden nesle geçişi sağlanmaktadır (Adaçay, 2018: 3). Yani

toplumsal cinsiyetin üretilmesinde ve sürdürülebilir kılınmasında dolayısıyla ataerkil toplum düzeninin devamının sağlanmasında bu kurumlar makro düzeyde etkilidirler.

Bir yandan kurumlar toplum tarafından üretilirken, öte yandan toplumun değer, inanç ve kültürü de bu kurumlar tarafından üretilmektedir (Adaçay, 2018: 4; Giddens, 2008; Merton, 1968; Parsons, 2005). Toplum ve kurumlar arasındaki bu ilişkiselliğe ataerkilliğin içkin oluşunun yanı sıra gündelik hayatın toplumsal işleyişini sağlayan kurumların ürettiği kamusal alanlar da (siyaset, bürokrasi, iktidar vb.), gerek bireyler tarafından gerekse bireylerin ürettiği kurumlar tarafından, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini (yeniden) üreten pratiklere sahiptirler. Bu temelde, kurumlar toplumsal cinsiyetlendirilmekte ya da toplumsal cinsiyet kurumsallaşmaktadır.

Bu çalışmanın odak noktasının siyasetçi erkeklerin erkekliği üretme pratikleri olarak belirlenmesinin ardındaki temel faktörlere kısaca değinmek, araştırma sorunsalının daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Öncelikle tarihsel süreç içerisinde siyaset ve erkeklik ilişkisine ardından toplumsal cinsiyet eşitliği için erkeğin rolünün önemine baktığımızda; 1990'lı yıllar ile birlikte devlet yapısının erkek egemen oluşuna ya da kadının bu yapı içerisindeki yerine dair sorgulamalar kadın araştırmaları disiplininin ve kadın hareketinin ilgi odağı haline gelmiştir. Diğer bir deyişle, feminist araştırmacılar (Connell, 1998; Çakır, 2019; Heywood, 2010; Kimmel, 2005; Sancar, 2011) devlete dair analizlerin ve sorgulamaların önemli olduğunu belirterek, devletin merkezine yerleştirilen erkek kimliğini ve bu kimliklerin yeniden ürettiği eril yapılanmaları merkeze alan çalışmalara yoğunlaşmışlardır. Genel olarak bu dönemde yapılmak istenen, devletin kadın-erkek eşitliğindeki rolünün fark edilmesini sağlamak ve eril yapının dönüşümüne katkı ve çözüm önerileri sunmak olarak değerlendirilebilir.

Öncelikle liberal devlet anlayışıyla beraber kurumsallaşan ataerkinin sorgusunu yapan feminist araştırmacılar aynı zamanda, devletin hukuki sisteminin cinsiyet ilişkilerini nasıl düzenlediğine odaklanmışlardır. MacKinnon'un belirttiği gibi, liberal devlet anlayışı egemen eril düzenin hakimiyetini garanti altına almıştır (Özkazanç, 2013). Kadınlar devletin oluşturduğu sistematik içerisinde, kendilerini fiziksel olarak güvensizlik içerisinde hissetmiş, böylece kadınların özne olmaları engellenmiş ve haliyle susturulmuşlardır. Liberalleşen devlet, meşruiyetini korumak için uyguladığı politikalar çerçevesinde erkeklerin çıkarlarını koruyacak bir yapıyı oluşturmuştur. Dolayısıyla, devletin mahkeme kararlarından çalışma

yaşamına, ahlak düzeninden etik algısına kadar kadını her zaman özne dışı kılan bir eril ilişkiler bütünü oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Çakır, 2019:55). Öte yandan, devletin oluşturduğu özel yaşam yasası, her ne kadar özel alanı kişisel bir özgürlük alanı olarak kabul etmiş olsa da bu özgürlük alanı erkeğe aittir. Erkeklerin özgürlük alanına karşılık kadınların rol ve sorumluluklarla boyun eğdirildiği alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum devletin eril iktidarı kurumsallaştırdığının en basit örneğidir (MacKinnon, 2003:196).

Lister'in (2003:137-142) belirttiği gibi, modern ulus-devletler erkekleri kapsayan ve erkekler tarafından üretilmiş bir projedir. Basit bir örnek ile açıklanacak olursa; temel vatandaşlık hakları, seçme seçilme gibi, ulus-devletlerin kuruluşunda sadece erkeklere verilmiş ve yıllarca sadece erkek temelli yürütülmüştür. Ayrıca, ulus-devlet sınırlarının korunması ve güvenliğinin sağlanması için oluşturulan ordu, erkek ve erkekliklerle bağlantılı olarak devletin öznesinin sadece erkekler olduğunu gösteren bir diğer dinamiktir. Dolayısıyla, ulus-devletin öznesi erkek ya da erkekler olarak tanımlanmıştır demek yerinde olacaktır.

Devletin kurumsal olarak politikalar üretiliyor oluşu ve bu politikaların cinsiyetler arasında farklılıklar yaratarak kadını özne dışı kılışı devlet yapısının sorgulanmasını gerekli kılmıştır. Bu sorgulamalar çerçevesinde, hem devletin yapısal olarak hem de yapının yürütücü bireyleri olarak erkek egemen bir temele sahip olduğu birçok çalışma tarafından ortaya konmuştur (Lovenduski, 2002; 2005a, 2005b). Bu çalışmalar göstermektedir ki; devlet ve sahip olduğu kurumlar, erkek deneyim ve pratikleri temelli bir yapıdır ve cinsiyete dayalı iş bölümünü temsil etmektedirler. Dolayısıyla, Connell (1989:35-46)'in de belirttiği gibi devlet kurumları kurumsallaşmış olan erkekliği temsil etmektedir. Yani devlet cinsiyet ilişkilerinin erkek egemen olarak üretildiği bir yapıdır ve cinsiyet ilişkilerini bedene müdahale sürecine kadar yapılandırmaktadır.

Ulus-devletin hem ürettiği politikalarından hem de kurumlarının işleyişinden eril bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, kadınları kapsamayacak şekilde oluşturulan siyaset teorisi yüzünden, kadınların siyasal ve bürokratik kurumlarda konumlanması yeteri düzeyde değildir. Çünkü liberal devlet, kapitalist üretim ilişkilerinin içini cinsiyete dayalı iş bölümü üzerinden doldurmaktadır. Dolayısıyla, liberal-modern devlet, parlamentosu, partisi, dini kurumları, okulları, dernekleri, medyası vb. tüm kurumlarının birleşiminden oluşan ve eril cinsiyet ilişkilerini içerisinde barındıran bir yapıdır (Çakır, 2019:56).

Erkek egemenliğine dayalı olan bürokratik yapı, cinsiyet ayrımını içinde barındırmaktadır. Bürokrasinin temel amacı, rasyonel bir yönetme şekli ortaya koymaktır. Fakat bu rasyonel yönetme içerisinde duyguyu barındırmamalıdır. Dolayısıyla, duygular ya da duygusal çalışma rasyonel yönetme biçime aykırı görülerek, devletin yapısı ataerkil ve erkek egemen olarak kendini yeniden üretmektedir. Devletin erkek egemen bir yapı olarak üretimi aynı zamanda egemen bir söylemin üretilmesini de gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla devlet, söylem temelli pratiklerden oluşan güç ve iktidarı sağlamaktadır. Egemen söylemler oluşturarak egemen ilişkilerin üretimini ve bedenleşmesini sağlamaktadır (Connell, 2005). Söylemlerin baskın duruma gelmesi, kadınların kendilerine uygulanmakta olan tahakkümü fark etmelerini engellemektedir.

Devleti sadece bir araç olarak görmek, büyük bir yanılgı olacaktır. Çünkü devlet, siyasala dair aktörler, alan ve söylemlerle beraber bürokratik kuralları ve pratikleri de içerisinde barındırmaktadır. İçerisinde rasyonaliteyi ve hiyerarşiyi barındıran bürokrasinin söylemi, erkek egemen devletin temelini oluşturmaktadır ve tüm bireylerini eril normlar üzerinden belirlemektedir. Bu belirleme sürecinde bürokrasi, kadını pasif ve bağımlı, erkeği ise aktif ve yönetici olarak belirlemektedir (Brown, 1992:27-30).

Siyaset alanı da kamusal alanın bir parçası olarak erkek deneyim ve pratikleriyle şekillenmekte ve sürekliliğini sağlama adına yeniden üretilmektedir. Siyasal ilişkilerde erkek ilişki ağları egemenliğini devam ettirmektedir. Örneğin; siyasi partilerin aday seçimlerinde bu ağ üzerinden erkeğe ait parlamenter hükümlerlik ve siyasi pratikler oluşturması sadece erkeklerin var olduğu siyaset alanını karşımıza çıkarmaktadır (Bjarnegard, 2009).

Siyasal katılımın ağları oluşturulurken ise yine erkeklerin ağın üreticisi olarak ağa eklemlenmeleri kadınlara oranla çok daha kolay olmaktadır. Kadınlara birçok ayrımcılığın uygulandığı katılım sürecinde, partinin erkek egemen örgütlenişi, parti sisteminin eril bir kurumsal yapıya sahip oluşu veya erkek deneyim ve pratikleri çerçevesinde oluşturulan seçim sistemlerinin oluşturulması kadının bu sürecin dışında tutulmasını sağlamaktadır (Kantola, 2006:156).

Günümüzde dahi hem devletin ve kurumlarının hem de siyasi partilerin yapıları erkek egemenliği ve birlikteliği ile yeniden üretilmektedir. Bu erkek egemen yapı kendini iktidar kıldığından kendi ilişkilerini de üretmektedir. Bu iktidar ilişkilerini üretirken bağlılık, itaat, onur, tabiiyet, hiyerarşi ve namus gibi ahlaki değerler çerçevesinde erkek egemen bir ortaklık

kurmaktadırlar. Kadınların bu ortaklığa katılmasının engellenmesinin yanı sıra yetenek ve kapasiteleri üzerinden küçümsedikleri görülmektedir. Hatta kadınların katılımına engel olmanın ya da küçümsenmelerinin demokrasi kamuflajına nasıl büründürüldüğünü görmek de zor değildir (Kantola, 2006: 156-158).

Görüldüğü üzere siyaset ve erkeklik arasındaki güçlü ilişki günümüze değin etkisini sürdürmektedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitliğini açısından erkeklerin bakma biçimlerini, deneyimlerini ve pratiklerini anlamak ve farkındalık yaratmak önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı eşitliğin sağlanması açısından büyük bir önem taşımamanın ötesinde belirli erkekler tarafından riskli olarak da dile getirilmektedir. Bu riskin temelini sınırlı kaynakların kadın odaklı faaliyetlerden erkek odaklı faaliyetlere kaydırılacağı oluşturmaktadır. Süreci değerlendiren Ertürk (2004: 3-21), riskin gerçeklik payının reddedilemeyeceğini, fakat dünya genelinde kaynakların büyük oranda sahiplerinin erkekler olduğunu belirterek toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel nedenlerinden birinin bu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca erkekler sahibi oldukları kurum ve kuruluşların kaybını yaşamak istemediklerinden erkeklerin kadınların güçlenmesine karşı direnç gösterdiklerini belirtmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin katılımının büyük önem taşımamasının temel sebeplerinden biri de erkelerin kontrollerinde bulunan kurum, kuruluş ve kaynakların eşit dağılımını sağlamaktır.

Öte yandan, konuya erkek egemen bir yapıdan basit bir kaynak aktarımı olarak bakmak toplumsal cinsiyet eşitliğini kısmi kılacaktır. Bunun için kaynak aktarımının yanı sıra eşitliğin sağlanması için gerekli dönüşümlerin yapılmasının ve bu dönüşümün toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile sağlanmasının gerekliliği ifade edilmektedir (Kaufmann, 2003).

Genel olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını kadın odaklı çalışmaların önünde bir engel olarak görmek küçük de olsa haklılık payına sahip olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bütüncül bir kavrayışa hakim olması için gereklidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı, kadın odaklı çalışmalara ya da faaliyetlere alternatif veya rakip olarak ele alınmamalı ve bu katılım, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yapılan kadın odaklı çalışmaların bir parçası olarak düşünülmelidir. Dahası, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için erkeklerin büyük bir role sahip oluşu yapay bir sonuç olarak değerlendirilemez. Çünkü erkeklerin katılımının önemi son otuz yıldır küresel

olarak yürütülmekte olan toplumsal cinsiyet politikalarının ve bu politikalar ile değişen paradigmalara doğal bir sonucudur (Ertürk, 2004: 17-21).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının gerekli düzeyde sağlanamaması, en iyi ihtimalle, kadın haklarının erkek liderlerin ifadeleriyle sınırlı kalmasına ve bu sınırlı söylemlerin üreteceği eşitsiz politikalara yol açacaktır (Kaufmann, 2003). Dolayısıyla bu katılımın sağlanamaması kadın haklarının yerel, ulusal ya da uluslararası alanda gerektiği değeri görmesine engel olacaktır. Çünkü sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanda konuya gereken değerin gösterilmemesi, eşitliğin sağlanmasının engellenmesinin ötesinde, kriz veya buhran dönemlerinde ilk taviz verilecek konulardan biri olmasını sağlayacaktır (Kaufmann, 2003).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı toplumsal cinsiyet körlüğünün de ortadan kalkmasını sağlayacak önemli bir dinamiktir. Simone de Beauvoir'ın "İkinci Cins" adlı çalışmasında belirttiği gibi erkeklikler sürekli olarak kadınlar, çocuklar, yabancılar gibi öteki üzerinden kurulan bir iktidar konumudur. Bu öteki üzerinden kurulan konum, erkeklere kendileri dışında bulunanları sorgulama alanı sağlarken, kendilerinin/erkekliklerin sorgulanmasının önünü kapatmaktadır. Dolayısıyla, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımları bir yandan erkek egemen yapı ve iktidarın sorgusunun yapılmasını sağlayacak, bir yandan da kendi erkekliklerinin sorgulanmasını sağlayarak toplumsal cinsiyet körlüğünü ortadan kaldıracaktır (Ruxton, 2004).

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına erkeklerin katılımı ve bu katılım çerçevesinde çabalar ve destekler sunmaları önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için oluşturulan politikaların ve çizilen yol haritalarının hazırlandığı kurum, kuruluş ya da organizasyonlar erkekler tarafından yönetilmektedir. Katılımın sağlanması bu kurum ve kuruluşlardaki erkeklerin eşitliği sağlama adına ortak çözümler üreteceği anlamına gelmektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için erkeklerin bakma biçimleri ve sunacakları öneriler fazlasıyla önemlidir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Bu araştırma, günümüz toplumunun işleyişinin ve kamusal alanın (ve onun kurumlarının) düzenlenişinin ataerkillikten beslendiği, bunların bireylerin pratikleriyle de yeniden inşa edildiği perspektifinden hareket etmektedir. Kamusal alan rasyonalite üzerinden inşa edilirken rasyonel akıl aracılığıyla erkekle/erkeklikle özdeşleştirilir. İktidar, bürokrasi,

siyaset vb. tüm kurumsal yapılarda ve işleyişte bu rasyonel akıl erillik ve hegemonik erkeklik ile normalleştirilmekte, meşrulaştırılmakta ve idealleştirilmektedir. Bununla birlikte kamusal alanın erilliğini (siyaset gibi) yalnızca yapısal dinamikler üzerinden açıklamak toplumsal gerçekliğin ancak kısmi bilgisini sunabilecektir. Bu nedenle toplumsal gerçekliğin bütüncül bir kavrayışı için yalnızca yapısal dinamiklere değil failin pratiklerine de bakmak gerekir. Dolayısıyla siyasette aktif bir konumu işgal eden erkeklerin bu pratikler aracılığıyla siyasette eril iktidarı nasıl yeniden ürettiklerinin sorgulanmasını önemli bulan bu tezin temel amacı; siyasetçi erkekler olarak siyasi parti il başkanlarının erkekliklerini, öznelliklerini ve eril siyaseti yeniden inşa etme pratiklerinin incelenmesidir. Belirtilen temel amaç kapsamında çalışma, siyasi parti il başkanlarının özel (ev içi) alan ve kamusal (siyasal) alanda erkeklikleri(ni) nasıl inşa ettiklerini; toplumsal cinsiyet perspektifi bağlamında, “alınan sorumluluklar”, “performe edilen davranışlar”, “edinilen roller” ve “üretilen pratikler” üzerinden alt sorgu alanlarıyla derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu çalışmanın bir diğer alt amacı ise, daha önce de belirtildiği gibi sadece yapı ya da fail üzerinden toplumsal gerçekliğin kavranamayacağından düşünülmesinden kaynaklı, “siyaset” adlı yapının bireyin erkekliklerine ya da öznelğine yansımalarını sorgulamaktır.

Bu sorunsal ve amaçlar çerçevesinde, araştırma dört bölüm olarak tasarlanmıştır. Birinci bölüm, kavramsal ve kuramsal çerçeve olarak altı alt bölümü içermektedir. Öncelikle ilk alt bölümde, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının tanımları verilmiş ve toplumsal cinsiyet inşasının serüveni aktarılmıştır. İkinci alt bölümde ise, aterkil yapı ile ideoloji ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkisellik tartışılmıştır. Üçüncü alt bölümde, feminizm ve erkeklik çalışmalarının tarihsel serüveni konu edinilmiş ve bu kavramlar açıklanmıştır. Dördüncü alt bölümde erkekliği mercek altına alarak; tarihsel ve toplumsal bağlamda erkekliğin ve hegemonik erkekliğin inşası tartışılmıştır. Beşinci alt bölümde, toplumsal cinsiyet eşitliği için önemli noktalardan olan erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımı; teorik, pratik ve uluslararası boyutlarıyla ele alınmıştır. Son alt bölümde ise, erkekliğin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımı üzerine çeşitli yönleriyle detaylı tartışma yürütülmüştür.

İkinci bölümü oluşturan “Kamusal Alan ve Dinamikleri” başlığı altında araştırmanın odak noktalarından olan “siyaset” alanının inşa süreci araştırılmıştır. Siyaset alanı üzerinden kavramsal çerçevenin de oluşturulacağı ikinci bölümde, siyaset ve toplumsal cinsiyet ilişkisi sorgulanarak genel anlamda siyasal alanda kadın özneliği tartışması yürütülmektedir. Tartışma siyasi partiler özelinde ilerleyerek, Türkiye’deki Adalet ve Kalkınma Partisi,

Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve İyi Parti politika ve tüzükleri üzerinden cinsiyet eşitliği tartışmasıyla devam etmektedir. Eril siyaset ve bu yapı içerisinde kadının konumu sorgulamasının da yapıldığı ikinci bölüm, kadının eril siyasette özne dışı kılınmasının sebepleri üzerinden devam etmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturan “Araştırmanın Metodolojisi ve Verilerin Analizi” kısmında öncelikle araştırmanın tasarımı ve süreci aktarılmaktadır. Sonrasında ise araştırmanın yöntem ve teknikleri üzerinden araştırmanın amacı, sınırlılıkları, evren ve örnekleme, veri toplama tekniği ve veri analizleri sunulmaktadır.

Dördüncü bölüm olan “Bulgular ve Tartışmalar” bölümünde ise üçüncü bölümde anlatılan yöntem ve teknikler ile elde edilen 43 katılımcının anlatıları temalar ile sunularak siyasi parti il başkanlarının pratikleri, deneyimleri/özellikleri ve idealleştirdikleri üzerinden hegemonik erkekliği nasıl (yeniden) inşa ettikleri tartışılmaktadır. Sonuç bölümünde ise alan üzerinden elde edilen veriler değerlendirmekte ve siyaset alanının nasıl toplumsal cinsiyetlendirildiğinin kritiği yapılmaktadır.

1. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) kavramlarının arasındaki fark üzerine uzun yıllardır tartışma ve tanımlamalar sürmekle birlikte toplumsal pratiklerine bakıldığında hala netliğin kazandırılmadığı açıktır. Bu sebeple toplumsal cinsiyet kavramının ne olduğu ve dinamiklerinin nasıl üretildiğine geçmeden önce kavramların ne olduğunu ve arasındaki farkı anlamak gerekmektedir. Bu anlama aynı zamanda toplumsal cinsiyetin oluşumu ve rollerin üretilmesi sürecini kavramayı daha kolay kılacaktır.

“Cinsiyet” denildiği zaman bireyin biyolojik ve anatomik özellikleri temelli bir tanımlama yapılırken “toplumsal cinsiyet” denildiği zaman sosyal ve kültürel özelliklerin temsili temelinde bir tanımlama yapılmaktadır (Newman, 2002:359). Bu kavramsallaştırmalar arasındaki farkı belirterek “toplumsal cinsiyet” kavramını sosyal bilimler literatürüne kazandıran Ann Oakley’e (1972:87-89) göre “cinsiyet” biyolojik olarak kadın-erkek ayrımını anlatırken, “toplumsal cinsiyet” erkeklik ile kadınlık arasındaki toplumsal anlamda eşitsizliklerin üretildiği ve bu eşitsizlikler ile ortaya çıkan bölünmeleri anlatmaktadır. Dolayısıyla “toplumsal cinsiyet” kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal olarak nasıl kurulduğunu ya da üretildiğini anlatmaktadır. Ayrıca bu kavramın kapsamı, üretildiğinden beri derinleşerek, sadece bireysel kimlik ve kişilik sınırlamasında kalmayıp bir yandan kadınlığın ve erkekliğin kültürel pratikleri ve idealleri ile stereotiplerini, diğer yandan yapısal olarak kurumlar ve örgütler üzerinden cinsiyet temelli iş bölümünü kapsayacak kadar genişlemiştir (Marshall, 2005:98).

Batı literatüründe “cinsiyet” kavramına biyolojik temelde bir vurgu yapılırken, kavram Türkiye toplumunda cinsellik, cinsel ilişki ve cinsel faaliyet anlamında ele alınarak birçok tartışmaya konu olmuştur (Alkum, 2015:4). Tabii ki bu bir genelleme olarak değerlendirilmemekle birlikte bu algının oluşmasının, toplumsal farkındalığın yaratılmamış olmasından ya da “cinsiyet” kavramının “cinsellik” kavramıyla olan bağı üzerinden aynı temelde değerlendiriliyor oluşundan kaynaklandığı söylenebilir.

Ayrıca “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramları arasındaki kavramsal farklar her ne kadar sosyal bilimlerde ortaya konmaya çalışılsa da yine aynı bilimi üretenler tarafından birbirinin yerine geçecek şekilde de kullanılmaktadır. Örneğin; Türköne (2005) ‘Toplumsal Cinsiyet Kültürü’ adlı kitabında “cinsiyet” kavramının yerine “cins”, “toplumsal cinsiyet” kavramının yerine ise “cinsiyet” kavramını kullanarak kavramları birbirinin yerine geçecek şekilde kullanmış ve bu durumu; “fizyolojik bakımdan kadın ve erkeğe cins kavramı karşılık gelirken, cins kelimesinden türeyen cinsiyet kavramı, fizyolojik anlamıyla birlikte biyolojik olandan ayırmakta ve toplumsal/kültürel özellikleri vurgulamaktadır” sözleriyle temellendirme çabasına girmiştir. Ona göre, cins kavramsallaştırması erkeklik ya da dişiliği tek başına belirtemezken ondan türetilen cinsiyet kavramı bu durumu belirtebilmektedir.

Doğrudan “cinsiyet” kavramıyla erkek ve kadının ne olduğunu ya da arasındaki farkları açıklamaya çalışmak, toplumsal cinsiyet körü tanımlamalara sebep olmakla birlikte geleneksel ve indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Böyle bir yaklaşım geçerli bir paradigma olmamakla beraber, bunun indirgemeci yaklaşım olduğunu belirten Canatan’a (2006: 21) göre, bu kavramlar farklı içerikleri ve farklı temsilleri sunmaktadır. Özellikle, “cinsiyetçilik” kavramı üzerinde sorgulamalar yapan Canatan, “cinsiyetçilik” kavramı, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların ve bu farklılıkların yarattığı temsillerin fiziksel yani biyolojik temellere, dolayısıyla “cinsiyet” kavramına dayandığı sorgulamasını yapmaktadır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farkı belirten Canatan’a (2006:21-22) göre cinsiyet, sadece biyolojik kimlik çerçevesinde tanımlanırken; toplumsal cinsiyet toplumdan topluma, kültürden kültüre yani yaşanılan topluma göre değişebilen psikolojik, kültürel ve sosyal farklılıkların tamamına işaret etmektedir. Kadın ve erkek arasındaki farklılık sadece cinsiyet farklılıklarından ibaret olmayıp toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmiş norm, rol, davranışlar ve rollerin tamamında bu farklılıkların olduğu kabul edilmektedir. Bu tür farklılıkların doğrudan cinsiyetle bir bağının olduğu söylenememekle beraber, cinsiyetin doğumla kazanıldığı, toplumsal cinsiyetin ise içerisine doğulan toplumun sosyalleşme ve toplumsallaşma süreci boyunca öğrenildiği belirtilmektedir. Cinsiyetin ontolojik, toplumsal cinsiyetin ise sosyolojik olduğu üzerinden sorgulamasını yapan Canatan (2006:21-22), cinsiyetçilik ile toplumsal cinsiyet arasında doğrudan bir ilişkinin olduğunu dile getirir. Ayrıca, cinsiyetçiliğin belirli bir toplumsal cinsiyet tanımı gerektirdiğini ve toplumun cinsiyet algısının değişmesi durumunda, bu temelde üretilen cinsiyetçiliğin de tutarlılığını yitireceğini belirtmektedir.

1960'ların sonlarına doğru kadınların ataerkil toplumsal yapının baskısından kurtulmak isteyişi ve özgürleşmesi bağlamındaki hareketlerin temelini oluşturan feminizm kavramı ön plana çıkmış ve birçok epistemolojik dönüşüm geçirmiştir. 60'ların sonlarında temelini bu hareketlerle dolduran feminizmin sosyal bilimlerdeki etkisi, kendisini “kadın araştırmaları” (women’s studies) adı altında temellendirmiştir (Polat, 2008:147). Fakat sonrasında, özellikle 1980’lerde geniş bir alana yayılan postmodern toplum tartışmaları çerçevesinde “kadın araştırmaları” kavramının yerine “cinsiyet çalışmaları” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. “Cinsiyet Çalışmaları” (Gender Studies) adı altında sorgulamaların yapılması, sosyal bilimlerde o ana kadar dikotomik bir anlayışla ele alınan perspektifi değiştirerek cinsiyetin ortaya çıkışını ve toplumsal algılanışını derinlemesine sorgu alanı olarak ele almış ve büyük değişikliklere yol açmıştır. Böylelikle, toplumsal cinsiyete dair algılama ve yorumlamalarda değişikliklerin yapılması ve bunun farkındalığının yaratılması adına birçok teorisyence tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamaların aktarılması toplumsal cinsiyete dair algının değişiminin anlaşılması açısından önemlidir. Örneğin; Demez’e (2005:29) göre, toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyetin biyolojik boyutuna bağlı kalmaksızın, kadın ve erkeğin toplumsal algılanışlarına ve kadın ve erkek olma sürecindeki kültüre işaret etmektedir. Toplumsal olarak kadın ve erkeğin hangi alanlara ait olduğu toplum tarafından belirlenmektedir. Diğer bir deyişle, kadın ve erkeğin görünürlüğü ve değeri toplumsal olarak kültür tarafından belirlenmektedir. Türk’e (2008:120) göre ise cinsiyet, değişmez bir öz bağlamında ele aldığı nesneyi tarihsel ve her türlü kültürel bağlamın dışında değerlendirir fakat toplumsal cinsiyet tarihsel ve sosyo-kültürel bağlamların farklılaştıran/değiştiren/dönüştüren etkisine işaret eder.

Öte yandan, toplumsal cinsiyet kavramının toplumsal, kültürel, politik, davranışsal vb. tüm farklılıkları içerdiğini belirten Ramet (1996:80-81) bu farklılıkların egemen ideoloji tarafından doğumdan itibaren desteklendiğini, güçlendirildiğini ve bu yolla toplumsal denetimin etkili bir şekilde sağlandığını belirtmektedir. Aynı doğrultuda, Ilich (1996:35) toplumsal cinsiyet kavramı ile “asimetrik ve muammalı bir bütünleyiciliğin” vurgulandığını belirterek toplumsal cinsiyet kalıplarının nasıl oluşturulduğunu sorgulamıştır. Bu sorgulamalarla beraber erkekler ile kadınların farklı yerlerle, zamanlarla, görevlerle, konuşma biçimleriyle, jestlerle ve kavrayış biçimleriyle bütünleştiğinin farkındalığını yaratmıştır. Ona göre bu ölçütlerin tamamı toplumsal ve kültürel normlara göre belirlenmiştir. Diğer bir deyişle, kadın ya da erkek olmanın nitelikleri toplumsal olarak üretilen erkeklik ve kadınlık

normları çerçevesinde inşa edilmektedir. Bu normlar toplumdaki farklılıkların gösterilmesiyle birlikte kadınlık ve erkeklik rolleri, kendilerini sunuş şekillerini yani davranış kalıplarını ve giyim kuşamlarını farklılaştırmaktadır.

Özetlersek, bireyin doğuştan sahip olduğu genetik, biyolojik ve fizyolojik özellikleri cinsiyet kavramsallaştırması adı altında tanımlanır. Bir başka deyişle, genler, kromozomlar ve hormonlar ile ayrılan kadın ve erkeğin biyolojik olarak kategorize edilmesine cinsiyet denilmektedir. Cinsiyet kategorisi toplumsal cinsiyet kategorisi gibi akışkan olmayıp sabit ve sınırları belli bir netliği temsil etmektedir. Bu sabit ve net kategori cinsiyetin verili bir özellik olduğunu göstermektedir. Toplumsal cinsiyet ise cinsiyetin aksine bireyin dünyaya gelişinden itibaren başlayan bir sosyal inşa sürecidir. Kadın ve erkeğin ne anlama geldiğini cinsiyet belirlerken, kadın ve erkeğin maskülen ve feminenin anlamını toplumsal cinsiyet ifade etmektedir (Kimmel, 2004). Corrado'nun (2009) da belirttiği gibi toplumsal cinsiyet, farklı kültürlerde, coğrafyalarda ya da zamanlarda biyolojik cinsiyete bağlı olarak sürekli farklı farklı ve yeniden üretilmekle beraber kadınlara ve erkeklere yüklenen rolleri, sorumlulukları hatta erkeklik ve kadınlık beklentilerini ifade etmektedir. Bu olgu biyolojik bir fenomen olarak değil kültürel bir yapılanma ve toplumsal bir süreç olarak ele alınmalıdır. Biyolojik belirlenim doğrultusunda cinsiyeti tanımlı şekilde dünyaya gelen bireyler toplumsal cinsiyetini sonradan edinmektedirler. Bu edinim sürecinde toplumsal cinsiyet kimliği oluşturulurken, değer ve normlar çerçevesinde kendini kadın veya erkek şeklindeki dikotominin içerisinde inşa etmektedir (2009:44-45).

1.1.1. Toplumsal Cinsiyetin İnşası

Birey, doğumuyla beraber gördükleri ve edindiği deneyimleriyle sosyalleşir, topluma karışır ve bu karışılan toplumda yer edinir. Bu süreç aynı zamanda kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyetlerinin temel normları çerçevesinde kimlik inşa etme süreçleriyle etkileşim içerisinde (Barutçu, 2013:1-2).

Kimliğini toplumsallaşma süreciyle edinmeye başlayan birey aslında, tüm bu çabasını var olabilme adına vermektedir (Barutçu, 2013:1). Kramer ve Beutel (2010:56), "Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi" (The Sociology of Gender) adlı kitabında bu süreci "ait olduğumuz veya ait olmayı umduğumuz bir grubun veya kültürün kurallarını öğrenme süreci ve kendimizi ve başkalarını bu ortam içinde tanımlama" olarak ifade eder. Birey, bu tanımlama süreci içerisinde toplumsal cinsiyet rollerine göre kimliğini inşa etmeye çabalar. Bunun bir çaba

oluşu, toplumun toplumsal cinsiyet temelinde inşa edilmişinden kaynaklanmaktadır ve toplum bunu bireyden beklemektedir. Birey, toplum ve onun kurumları tarafından bunu yapmaya sevk edilirken aynı zamanda toplumsal yapılar bunun denetimini yapar yani kimliğini nasıl oluşturduğunu denetler. Diğer bir deyişle, biyolojik ve fizyolojik cinsiyetimiz üzerine inşa ettiğimiz roller toplumsal yapılar tarafından kontrol edilerek kadın ve erkek rolleri belirli kalıplara sokulmaktadır ve bunun sürekli olarak yeniden üretimi sağlanmaktadır. Bu (yeniden) üretim mekanizmasına “toplumsal cinsiyet düzeni” denilmektedir. Connell (1998:166), bu düzeni kurumlar üzerinden tanımlarken bir kurum içerisinde var olan cinsiyet ilişkilerinin etkileşim durumunun, o kurumun cinsiyet düzenini belirlediğini vurgulamaktadır. Ona göre toplumsal cinsiyet düzeninin ana unsurları iş bölümü, iktidar yapısı ve kateksis yapısıdır (1998:41). Bu ana unsurların sorgulamasını yapan Connell’e (1998:141-142) göre erkeklerin kadınlardan daha iyi eğitilip, daha fazla imkanlara sahip olduğu bir toplumda herhangi bir iş başvurusunda, başvuranlar arasında en iyinin bir erkek olması ve haliyle erkeğin işe alınması normal karşılanmaktadır. Siyaset arenasında ya da üniversitelerde erkeklerin büyük bir hakimiyet alanına sahip olması dolaylı ayrımcılığın çarpıcı örneklerindedir. Bu durumlar üzerinden değerlendirildiğinde cinsiyete dayalı geleneksel iş bölümünün güçlü kültürel desteklere sahip olduğu açıktır.

Connell’in tespiti üzerinden iş yaşamı düşünüldüğünde gerek statülerin gerekse hiyerarşik oluşumların nasıl cinsiyetlendirildiğini kavramak daha kolay olacaktır. Ona göre iş yerinde, evde veya kurumlarda bir kazanç dengesi veya kaynaklar eşitsizliği olabilir. Bir bütün olarak düşünülürse bu yapıların hepsinde bir hiyerarşi, sıralama daha doğrusu iktidar söz konusudur. Bu yapıların iktidarını oluşturan bireyler (kurumları, bakanlıkları, siyaseti ya da üniversiteleri yöneten kişiler) cinsiyetlendirilen ya da cinsiyetlendirdikleri bu yapıları, erkeğin her zaman daha avantajlı olacağı şekilde inşa etmektedirler. Çünkü kendi (erkek) deneyimleri, pratikleri ve idealleştirdikleri çerçevesinde yapıları yeniden üreteceklerinden bu yapılar erkek egemen ve erkeğin daha kolay pozisyon alabileceği yapılar olarak oluşacaktır (1998:151). Connell toplumsal cinsiyetin üretiminin bir diğer dinamiği olan “kateksis” i ise Fried’dan almaktadır. Fried’un ürettiği kavram, öznelerin duygusal enerjisine ve tutkularına atıfta bulunur. Connell’e (1998:156) göre ise duyguya ve tutkuya bağlı ilişkiler de toplumsal cinsiyetle etkileşim içerisindedir ve cinsiyetli bir yapıyı oluşturması, normalleştirilmesi ve sürdürmesi açısından etkilidir.

Connell'in cinsiyet düzeni için belirlediği ana öğeler cinsiyet ilişkilerinin üretimi açısından önemlidir. Toplumsal cinsiyetin inşa edilmesinde öncü rol oynayan yapı/kurum ve kuruluşları, Connell, kültür temelli oluşumlar olarak ele almaktadır. Çünkü ona göre her ne kadar yapılar birincil dereceden öneme ve toplumsal cinsiyeti üreten dinamiklere sahiplerse de bunların temelini toplumsal cinsiyetli kültür oluşturmaktadır (Connell, 1998:157-158).

Bu oluşturulan erkek egemen kültürün gücünün ve etkisinin aslında ataerkillik olgusuyla güçlü bir bağa sahip olduğu bilinmektedir. Hatta Connell (1998, 2000), Kimmel (2004), Kramer ve Beutel (2010), Ramet (1996), Illich (1996) ya da Corrado (2006) gibi çoğu feminist sosyal bilim insanı kültür üzerinden sorgulamalar yaparak toplumsal cinsiyet inşasının temelini aslında kültürün ataerkil oluşuna dayandırmaktadırlar.

1.2. Ataerkil Yapı ve İdeoloji

Bhasin'e (2003:21) göre kavramsal olarak "ataerki" kelimesi 'aile reisi sayılan adam'ın ya da 'baba'nın yönetimi anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla kavram 'erkek egemen aile' türünü ifade etmektedir. Erkek egemen toplum yapısının temelini, erkeğin doğa ve kadın üzerinde tahakküm kurması oluşturmaktadır (2003:21-22). Erkeğin egemen olduğu bu yapının ne zaman, nasıl, neden ve hangi şartlar çerçevesinde oluşturulduğunu, toplumsal cinsiyet rollerinin bu sorgulamalar temelinde nasıl belirlendiğini anlamak, bu yapının nasıl eşitsiz, tahakkümcü ve hegemonik olduğunu kavramamız açısından önemlidir.

Bell Hooks (2012:18) ataerkilliği, doğası gereği erkeklerin başta kadınlar olmak üzere zayıf olarak addedilen herkese ve her şeye üstünlük kurduğu ve psikolojik şiddet ve tahakküm gibi çeşitli formlarla bu üstünlüğün sürekliliğinin sağlandığı, politik ve toplumsal bir sistem olarak ifade etmektedir. Öte yandan, "ataerkillik kavramı, maddi temelleri cinsiyetler arası iş bölümüne dayanan, ideolojik bir alana atfedilmiştir" (Demez, 2005:62). Dolayısıyla ataerkillik iş bölümü içerisinde inşa edilirken erkeklik konumunu belirleyen ve bu konuma ulaşmayı etkileyen temel bir ideolojidir denilebilir.

Ataerkil ideoloji, ataerkil sosyal ilişkiler içerisinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve hiyerarşisinin oluşturulduğu ve sürekliliğinin sağlandığı düşünceler bütünüdür (Yüksel, 2018:36). Tarihsel ve toplumsal süreç içerisinde kadının doğurganlığına bağlı olarak belirlenen iş bölümü, kadın-erkek arasında gündelik hayatın hemen hemen her alanında farklı rol ve sorumlulukların edinilmesini sağlamıştır. Ataerkil ideoloji temelli roller ve

sorumluluklar gerek özel alanda gerekse kamusal alanda hem üretilmiş hem de süreklilikleri sağlanmıştır. Özel alana örnek olarak “aile”, kamusal alana örnek olarak ise “çalışma yaşamı ve siyaset” verilebilir (Yüksel, 2018:36-37). Ataerkil ilişkiler, toplumsal ilişkiler yapısına içselleşerek, üretim süreci, dil, hukuk, siyaset, kültür ve toplumsal ilişkiler ile topluma taşınır. Bu ataerkil ideoloji her ne kadar tarihsel ve toplumsal olarak değişebiliyor olsa da erkek ve kadın arasındaki hiyerarşi yönünden özü pek değişmez.

1.2.1. Ataerkil Yapı ve Toplumsal Cinsiyet

İnsan toplumlarının ortaya çıkardığı yaşam ve üretim biçimleri, kadın ve erkeklerin toplumsal süreçteki konumlarını belirleyen dinamiklerdendir. Basit araç gereçler ile yaşamın sürdürüldüğü avcı ve toplayıcı insan topluluklarında üretim ilişkileri ortak iş bölümüne ve ortak mülkiyete dayalıdır. Bu dönem için yapının cinsiyetsiz olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönem sosyal bilimciler tarafından üretim dönemi öncesi olarak ifade edilmekle birlikte cinsler arasında paylaşım pratiğinin daha yoğun gerçekleştiği dönemdir. Fakat sonrasında üretim araçlarının değişerek çeşitlenmesi üretim ilişkilerini de etkileyerek tarıma dayalı üretim biçimine geçişi sağlamıştır. Bu geçilen dönem, insanlık tarihinde artık ürünün üretilmeye başlandığı ve dolayısıyla, sınıflı toplum yapısının ve özel mülkiyetin ortaya çıktığı ilk dönem olarak belirtilmektedir (Engels, 2012). Mülkiyet rejiminin ortaya çıkışıyla beraber gücün ve servetin erkekler tarafından edinildiği ve soyun babaya göre belirlendiği ataerkil ideoloji ve toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Bu ataerkil ideoloji temelli yapıda kadın ve erkeğin ailedeki ve toplumdaki rol ve statülerinde büyük değişimler meydana gelmiştir.

Ataerkil toplum yapısı içerisinde erkek, üretim araçlarının kullanımı ve üretiminde tekelleşirken, kadınlar bu yapının dışında tutularak ev işleriyle sınırlandırılmıştır. Bu yapı erkeğin statüsünü güçlendirirken kadını ikinci plana itmiştir. Hatta bu dönemle birlikte ortaya çıkan mülkiyet olgusundan kaynaklı olarak insanlar dış tehlikelere karşı tedbirler almaya çalışmıştır. Bu tedbirler de fiziksel gücü ve öne çıkan konumu itibariyle erkek tarafından alınmıştır. Böylelikle erkek bir kez daha karar alma ve uygulama süreçleri üzerinden egemen kimliğini inşa etmiş, yani temelini ekonomik güçten alan bu değişim ile daha da ön plana çıkmıştır.

Tüm bu gelişmelerle birlikte basit araçlarla yaşamın sürdürüldüğü ilkel komünal dönem yerini erkeğin, daha doğrusu erkekliklerin (baba, ata, dede) egemen olduğu sınıflı ataerkil toplumsal yapıya bırakmıştır ve bu gelişmeler ile toplumun her alanında değişimler

yaşanmıştır. Bu radikal ve köklü değişiklikler ile toplumsal cinsiyet kavramı önem ve görünürlük kazanmıştır. Çünkü ataerkil ideolojinin içselleştirildiği yeni toplumsal yapıda cinsler arasında karşıtlıklar (roller ve sorumluluklar bakımından) netleşerek karşı cinse ait özelliklerin sökülüp atılması gerekmektedir (Alkum, 2015:24). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde bireyler kimliklerini inşa etmiş ve inşa edilen kimlikler birbirlerinden net biçimlerde ayrılmıştır. Bu inşa süreci birey temelli olmakla birlikte yapının da etkisiyle oluşturulmuştur. Çünkü toplumsal cinsiyet olgusu, kadın ve erkekte beklenenlerin ne olduğunu, rol ve sorumluluklarını, sosyalleşme süreçlerini vs. belirleyerek sosyo-kültürel yapının dinamiklerine etki etmiştir.

Bu kapsamda toplumsal cinsiyetin ve eşitsizliğinin daha iyi kavranabilmesi adına bu sürecin farkındalığını yaratan feminizm, oluşumları ve erkeklik çalışmaları hakkında bilgi vermek, hem toplumsal cinsiyet eşitliği kazanımlarının nasıl elde edildiğini, hem de daha sonrasında sorgulanacak olan “erkeklik” kavram ve olgusunun nasıl üretildiğini anlamak açısından önemlidir.

1.3. Feminizm ve Erkeklik Çalışmaları

1.3.1. Feminist Hareket

Feminist hareket en basit ve kapsayıcı tanımıyla cinsiyetçiliği ve cinsi sömürüyü sona erdirmeye çalışan bir harekettir (Hooks, 2012:9). Bu tanımdan anlaşıldığı üzere feminist hareket, toplumsal bir sorun olarak bir cinsin diğer cinsten üstün oluşuna ve erkek ile kadın arasındaki eşit olmayan ilişkilere dikkat çekmektedir. Aynı doğrultuda feminizmi, kadın ve erkek arasındaki eşitsiz ilişkileri ortadan kaldırmak için hiyerarşik ilişkileri içinde üreten eril tahakkümün ortadan kaldırılmasını savunan düşünce olarak tanımlayabiliriz (Sancar, 2011:55). Aslında Sancar burada sınıfsal ve etnik vb. tüm toplumsal eşitsizliklerin temelinde cinsiyet eşitsizliğinin bulunduğunu belirtmektedir. Arat (2010:29) ise feminizmi, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sebebi olan iktidar ilişkilerinin değişmesi için verilen kadınların kurtuluş mücadelesi olarak tanımlamaktadır. Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere feminizmin amacı, cinsiyet eşitsizliğinin, eril tahakkümün ve iktidar ilişkilerinin ortadan kaldırılmasıdır denilebilir. Diğer bir deyişle, feminizm erkekleri hedef alan bir akım olmamakla birlikte, eşitsiz ilişkiler üreten iktidar ilişkilerine karşı yürütülen bir mücadeledir.

Feminist hareket 19. yy'dan başlayarak 21. yy'a kadar süregelen üç dalga olarak kabul görmüştür. Ayrıca teknoloji ile birlikte sosyal medya üzerindeki yaygın kullanımın cinsiyetçiliği ve kadın düşmanlığını ürettiğini söyleyen ve bunun mücadelesini veren dördüncü dalga feminizmden söz etmek de mümkündür (Munro, 2013).

Marry Wollstonecraft'ın 1792'de yazdığı "Kadın Haklarının Gerekçelenendirilmesi" (A Vindication of the Rights of Women) adlı çalışma feminizmin tarihteki ilk önemli çalışması olarak görülür. Wollstonecraft bu yazısında, Fransa'da yeni anayasanın hazırlayıcılarına kadınların da oluşturulacak anayasa kapsamına alınmalarının, eğitim hakkı başta olmak üzere kadınlara da erkeklere sunulan tüm temel hakların sunulmasının gerekliliğini anlatmıştır (Donnovan, 2015:21-22). Bu eserin yazımıyla beraber kadınların da erkekler gibi eşit haklara sahip olmasının gerekliliğini savunan birinci dalga feminizm başlamıştır. John Stuart Mill ise "Kadınların Köleleştirilişi" (The Subjection of Women) (1987: 40-44) adlı çalışmasında birinci dalga feminizmin talebi olan kadınlara oy haklarının kazandırılmasıyla siyasal yaşama katılımlarının sağlandığını ifade etmektedir. Ayrıca bu hakları elde etmek isteyen birçok feminist grup konferanslar düzenlemiştir. Özellikle, 1848 yılında düzenlenen Seneca Falls ve New York konferansları büyük ses getirmiş ve yasalar önünde kadınların oy kullanma hakkı başta olmak üzere yurttaşlık haklarını alma taleplerinin mücadelesi verilmiştir (Renzetti ve Curran, 1992:355).

Birinci dalga feminizmin verdiği mücadele sonunda elde edilen yasalar önünde kadın-erkek eşitliği her ne kadar büyük bir kazanım olarak görülse de, özel ve kamusal alanda ataerkil yapının ürettiği eşitsiz ilişkiler dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam olarak sağlanamadığı görülmektedir. Bu ataerkil yapının ürettiği toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden ötürü 1969'lı yıllardan itibaren ikinci dalga feminizm ortaya çıkmış ve ataerkil sisteme karşı mücadele vermiştir (Taş, 2016:169-170). İkinci dalga feminizmin çıkış sloganı olan "kişisel olan politiktir" söylemi, tüm kadınların yaşamış olduğu deneyimlerin önemli olduğunu vurgulayarak bu deneyimlerin toplumsal yaşamın önemli dinamiklerini oluşturduğunu belirtmektedir (Arat, 2010:76). Aynı doğrultuda dönemin feminist düşünürü Betty Friedan tarafından kaleme alınan "Kadınlığın Gizemi" (The Feminine Mystique) adlı araştırma ikinci dalga feminizmin sorgu alanlarını vurgulaması noktasında önemlidir. Friedan, eşitliğin sadece yasalarla sağlanamayacağını belirterek, beyaz, eğitilmiş ve orta sınıf ev kadınlarının sorunlarına dikkat çekmektedir (Renzetti ve Curran, 1992:360-361).

İkinci dalga feminizmin sadece orta-üst sınıf, beyaz ve kentli kadınların sorunlarına çözümler ürettiğinin özeleştirisiyle beraber, 1990'lı yıllarda, kadın hareketi daha geniş bir kitleyi kapsamayı hedeflemiş ve üçüncü dalga feminizm süreci başlamıştır. Üçüncü dalga feminizmin hedeflediği daha geniş bir kitleye ulaşma çabası, ilk olarak, ikinci dalga feminist hareketin kadınlık algısının sınırlı olduğunun farkındalığıyla başlamıştır. Bu dönemde tek bir kadınlık algısının feminizmin kapsamını daralttığına farkına varan üçüncü dalga feministler evrensel bir algıdan bahsedilmesinin gerekliliğini ifade etmişlerdir (Taş, 2016:171). Kadın hareketinin evrensele bürünmesi yönünde çaba harcayan bazı feministler bu mücadeleyi “Küresel Kadın Hareketi” olarak tanımlamaktadırlar.

1990'lı yıllardan itibaren başlayan üçüncü dalga feminizm ve kazanımlarının temelini, 1979 yılında Birleşmiş Milletlerin kabul ettiği “Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi” (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women-CEDAW) ve “Pekin Eylem Planı” (1995) oluşturmaktadır (Sancar, 2011:63). CEDAW, uluslararası düzeyde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve Birleşmiş Milletlere üye her devlete bu konuda yükümlülükler vermesi açısından önemli bir gelişmedir. Öte yandan Birleşmiş Milletler, CEDAW'a destek olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması adına düzenlenen 1975 Meksika, 1980 Kopenhag, 1985 Nairobi ve 1995 Pekin dünya kadın konferanslarının büyük destekçisi olmuştur. Her konferans eşitsizliklerin nasıl ortadan kaldırılacağını ve kadınların nasıl güçleneceğini amaçlayan çalışmalar ve eylem planlarıyla yapılmıştır. Ancak, 1995'de yapılan Pekin Eylem Planında kapsam genişletilmiştir. Çünkü sadece kadınlarda farkındalık yaratarak ve kadınların güçlenmesini sağlayarak yüzyıllardır var olan erkek egemen yapının belirli bir noktaya kadar dönüştürülebilir olduğunu anlayan feministler, tarihsel ve kültürel olarak kurulan eril tahakkümün erkekler açısından da farkındalık yaratılarak, yani erkeklerin de katkılarıyla sağlanabileceğini ifade etmişlerdir (Ertürk, 2004:2). Eşitsizliğin diğer tarafında yer almalarına rağmen, eşitliğin hem özel hem kamusal anlamda yaygınlaştırılarak sağlanmasının erkeklerin de katkılarıyla olacağı gerçeği ilk olarak bu konferansta gündeme gelmiştir.

Üçüncü dalga feminist akım düşünürleri tarafından düzenlenen 1995 Pekin Konferansında erkeklerin de bu eşitsizliğe karşı katkı sunmasının gerekliliğini ifade eden feministler, erkekleri iş birliğine davet ederken bu durumun farkındalığını yaşayan erkek grupları 1970'lerin sonralarından itibaren öz eleştirel mücadele sürdürmekteydiler. Avrupa ve Amerika'da erkeklik rol ve sorumluluklarını tartışmaya başlayan ve özellikle “babalık”,

“askerlik” ve “erkek cinselliği” gibi konuları küçük gruplarda sorgulayan erkekler, feminist hareketin yöntem ve metodolojisini benimsemiş ve içinde yaşadıkları toplumun ataerkil bağlamlarını ortadan kaldırmak için mücadele etmişlerdir. 1970’lerin sonlarında daha çok “erkek psikolojisi” üzerine yoğunlaşan feminist erkek gruplar, 1980’lere gelindiğinde gerek yerel gerekse küresel düzeyde inşa edilen erkeklik iktidarının eleştirisini yapmıştır. Feminizmin mücadelesini verdiği hak taleplerine karşı yükselen anti-feminist ve özellikle muhafazakâr hareketlerle karşı duruş sergilenen feminist erkek hareketleri kendilerini maskulinite karşıtları, patriyarka karşıtları ya da anti-seksistler olarak tanımlamaktaydılar. Ancak oldukça heterojen olan bu grupların tek bir terim üzerinden ifade edilmesi yeterli bulunmamaktaydı. Bu bağlamda geniş bir kapsayıcılığa sahip “pro-feministler” terimi ortaya atılmıştır. Bu terim ilk olarak 1996 yılında Montreal’de bulunan Universite du Quebec’te düzenlenen Prostitution and Sex Work konferansında dile getirilmiş, sonrasına birçok düşünür tarafından benimsenerek kullanılmıştır.

Pro-feministler olarak feminizm ile iş birliği içerisinde olan erkek hareketinin 3 temel varsayımı; eril iktidarın erkeklere imtiyaz tanıyarak onları özne kılarken kadınların özne dışı kılması, cinsiyetçi (seksist) davranış kalıplarının normalleştirilmesi ya da meşrulaştırılması ve erkekleri dönüştürmenin ataerkini ortadan kaldırmakla mümkün olabileceğidir. Tabi bu varsayımlar zamanla daha kapsamlı hale gelmiş ve “erkeklik çalışmaları” alanının oluşmasını sağlayarak birçok alanda (ücret adaleti, cinsel taciz, tecavüz, aile içi şiddet, homofobi vs.) özellikle eril iktidarın ve onun kurumlarının nasıl cinsiyetsiz bir yapıya dönüşeceği mücadelesini vermişlerdir.

1.3.2. Erkeklik Çalışmaları

Erkekliğin tarihsel ve kültürel olarak kurgulandığını temele alan “erkeklik çalışmaları” ataerkillik üzerinden erkekliğin nasıl üretildiğini ve bu üretimin sürdürüldüğünü sorgulayan ve mevcut erkekliklerin toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda nasıl değişeceğini ortaya koyan çalışmalardır (Bozok, 2011:6). Bu çalışmaların temel amacı, erkekliklerin inşa sürecini oluşturan dinamikleri ortaya çıkarmak ve kadın çalışmaları ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sunmaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi erkeklik çalışmaları feminizm ile iş birliği yaparak aynı hedefi yani eşitlikçi bir dünyayı hedeflemektedir. Feminizm kadar köklü bir geçmişe sahip olmasa da aynı temelden beslenen ve gelişmekte olan bir alandır. Kadın çalışmalarının

ataerkillikle beraber erkeklik tanımına yönelmesi ve erkekliğin sorgu alanını yaratması ile birlikte erkeklik çalışmaları kadın çalışmalarının içinde inşa edilmiştir (Sancar, 2009:25). Dolayısıyla, bu alanın gelişmesi 1980 ve 1990'ların başında üretilen ampirik araştırmalar ile gerçekleşmiştir (Connell, 1995:24). Öte yandan Kimmel (2005:16), erkeklik çalışmalarının nasıl ortaya çıktığını iki farklı perspektiften ifade etmektedir. Birincisi, erkeklik çalışmalarının 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başlarında bir disiplin oluşu ve feminizme bir tepki olarak ortaya çıkışıdır. İkincisi ise bu alanın, bütün çalışmaların erkeklere ve erkek pratiklerine dayanan ve insan varlıkları üzerine yapılan çalışmalarla beraber başladığı düşüncesidir.

Ayrıca, Bozok (2011) erkeklerin ve erkeklikle ilgili kuramların feminizm ile olan bağı üzerinden erkeklikleri üç duruş noktasında sınıflandırmıştır. “Erkeklikçi”, “erkek kurtuluşçu” ve (pro)feminist olarak sınıflandırılan bu duruşlardan; ataerkil ideolojiyi meşrulaştırma çabası olana “erkeklikçi”, erkeklerin de ataerkil ideolojiden zarar gördüğünü belirten duruşa “erkek kurtuluşçu” ve kendilerini feminizm ile ortak alanda var ederek kadınların ve eşcinsellerin ezilmesi ve ikincilleştirilmesinden, cinsiyetçiliğe ve homofobiye değin ataerkilliğin ve pratiklerinin karşı duruşunu sergileyenlere ise “(pro)feminist” tanımlamasını yapmıştır. Bozok bu sınıflandırılan erkeklik çalışmalarının zamanla alanlarını genişlettiğini de belirtmektedir. Erkeklikçi perspektifin anti-feminist bir duruşla “erkek çalışmaları” (men’s studies) alanını inşa ettiğini, erkek kurtuluşçuluğun çok fazla gelişemeyerek sadece psikolog ve psikanalistler tarafından çalışıldığını ve (pro)feminizmin ise erkeklik çalışmaları (masculinity studies) alanını inşa ettiğini ileri sürmektedir.

Erkekliğin bir sorgu alanı olarak çalışılma süreci, yeni bir alan olmasının yanında eleştirel erkeklik çalışmaları alanının ortaya çıkışıyla doğrudan bir bağa sahiptir. Akca ve Tönel (2011) Tim Edwards’ın “Erkeklik Kültürleri” (Cultures of Maculinity) adlı kitabından yararlanarak yaptıkları çalışmada, eleştirel erkeklik çalışmalarının da feminist çalışmalar gibi üç dalga olarak ortaya çıktığını ifade etmektedirler. Birinci dalgası ikinci dalga feminizm ile aynı döneme denk gelmekle beraber kadınlar için olduğu gibi erkekler için de toplumsal cinsiyet pratiklerinin ele alınması ve “ideal erkeklik” in nasıl olduğu üzerinden sorgulamalar yapılmıştır. 1980'lerin sonlarına denk gelen ikinci dalga, tek bir erkeklikten bahsetmenin imkânsız olduğunun, erkekliklerden bahsetmenin gerekliliğinin ve erkeklerin ataerkil yapıdan kazanımlarının olmadığı gibi her zaman iş birliği içinde olmadıklarının sorgulamalarını yapmıştır. Daha sonra özellikle 1990'larda geçilen ve hala devam etmekte olan üçüncü dalga

ise yaygınlaşarak disiplinler arası bir alan olmuş ve edebiyat, kültür, küreselleşme, medya gibi alanları da içererek inşa sürecine devam etmiştir. Türkiye’de ise erkeklik çalışmaları uluslararası alandaki gibi adım adım ilerlememiş ve 1990’larda üçüncü dalga ile birlikte çalışılmaya başlanmıştır.

1.4. Erkeklik(ler) ve (Hegemonik) Erkekliğin İnşası

Toplumsal hayatın özel alan ve kamusal alanlarının erkek egemen olarak inşa edilmesi üretimin başladığı günden itibaren kendini yeniden üretmektedir. Bu cinsiyetin eşitsiz inşası süreci 1970’li yıllardan itibaren “Kadın Çalışmaları” akademik alanının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu alan ataerkil yapı ve bu yapının kadınları özne dışı kılmasını sorgulamaya odaklandığından bir anlamda erkekliğin ve erkekliklerin ne olduğu sorgusu çok yakın zamanlara kadar yapılmamıştır (Sancar, 2013:23).

Erkekliğin kelime anlamı olan “erkek olma durumu, erkekçe davranış, yiğitlik, mertlik, fizyolojik görevin yerine getirilmesi” (Erkeklik, 2017) gibi tanımlamalar erkekliğin kısmi ve basit bir açıklamasını sunmaktadır. Bu klasik sözlük anlamının yanı sıra toplumsal cinsiyet bağlamında birçok tanım yapılmaktadır. Leach’e (1994: 36) göre erkeklik, tarihsel, toplumsal ve politik dinamiklerin rol aldığı inşa sürecinin sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet kimliğidir. Dolayısıyla, erkeklik toplumlara, kültürlere ve dönemlere göre değişebildiğini söylemek mümkündür. Connel (1998: 68-69) ise erkekliğin farklı tanımlarının ve tanımlama stratejilerinin olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu stratejiler içerisinde en çok dikkat çekenin erkekliğin aslında feminen olamayan ile eşdeğer olarak tanımlanmasıdır. Aynı doğrultuda düşünen Guttman (1997: 386) da erkekliğin kadın olmanın hiçbir özelliğini barındırmamak olduğunu söyler.

Erkekliğin bir iktidar pratiği olarak kurumlaştığını belirten Atay’a (2004: 14) göre erkeklik, erkeğin toplumsal yaşamda nasıl düşünüp, nasıl yaşayacağını, kısacası nasıl erkek olacağını pratiklerinin belirlendiği roller ve tutumlardır. Öte yandan, Bozok (2011:11) ise erkekliği bir toplumsal cinsiyet kategorisi olarak sınıflandırarak, toplumsal cinsiyet sınıflandırmasının biyolojik cinsiyet sınıflandırmasından beslendiğini belirtmektedir. Ona göre, biyolojik cinsiyeti erkek olanlar sosyalleşme süreci içerisinde erkek olmayı deneyim ve pratikler doğrultusunda öğrenirken, kadın olanlar da aynı süreç içerisinde kadın olmayı deneyim ve pratikler ile öğrenmektedirler. Dolayısıyla etkileşim içerisinde olunan toplumun pratik, deneyim ve kabullerine göre şekillenen erkekliklerin ya da kadınlıkların toplumun bu

deneyim, pratik ve kabullerinin değiştirilebilir olmasına bağlı olarak değişmesi mümkün gözükmektedir.

Kimmel ve Aronson'a (2004: 503) göre erkeklik(ler) bulunulan toplumsal yapıya ve zamana göre öngörülen sosyal roller, davranışlar ve anlamlara karşılık gelmektedir. Erkekliğin farklı parametrelere bağlı olarak tanımlanması aslında birçok erkekliğin olduğunu da göstermektedir. Sosyalleşme süreci içerisinde tek bir erkeklikten söz etmek mümkün olmamakla birlikte, erkekliğin kurgulanmasında farklı hegemonyaların etkili olması veya deneyimlenme biçimindeki farklılıklardan ötürü "erkeklik" kavramının yerine "erkeklikler" kavramının kullanılması daha uygun görülmektedir (Bozok: 2011, 49). Connell'e (1998:10) göre her yerde bulunan tek bir erkeklik modelinden bahsetmek mümkün değildir. Bu yüzden erkeklik değil erkeklikler hakkında konuşulması gerektiğini ifade eder. Çünkü her farklı kültürün ve tarihin farklı dönemlerinin toplumsal cinsiyeti farklı inşa ettiğine vurgu yapar. Kimmel (2014:184) de aynı doğrultuda tek bir erkeklik algısının olamayacağını fakat bir tanesinin egemen bir yapıyla üstünlük sağladığının ifade eder. Connell (2005: 149) erkeklikleri kendi içerisinde hiyerarşik biçimde sıralayarak "hegemonik erkeklik, tutucu (suça ortak olan) erkeklik ve tabi kılınmış erkeklik" olarak ele almıştır. Ayrıca, Connell (2005:80) toplumsal cinsiyetin sınıf ve ırk gibi yapılar ile etkileşimi ile birlikte erkekliğin dördüncü tanımının "marjinal erkeklik" olduğunu belirtmiştir.

1.4.1. Hegemonik Erkeklik

Hegemonik erkeklik kavramı ilk olarak Avustralya liselerinde sosyal eşitsizliğin ortaya çıkarılmasını sağlamak için yapılan çalışmalarda kullanılmış ve 1980'li yıllarda yapılan araştırmalarda geliştirilerek yaygınlaştırılmıştır. Özellikle Connell'in "Toplumsal Cinsiyet ve İktidar" (1998: 830-831) adlı çalışmasında kavramı derinleştirmesi kavramı akademik alanda popüler kılmıştır.

Hegemonik erkeklik kavramından önce kavramın daha anlaşılır kılınması için "hegemonya" kavramını incelemek yararlı olacaktır. Gramsci'nin "Hapishane Defterleri" (1997: 278) adlı eserinde tanımladığı hegemonya kavramı, toplum içinde hükmeden sınıf ile hükmetme yollarını içeren, gücün kazanılması ve sürekliliğinin sağlanması ile toplum yapısının bu güç etrafında şekillenmesiyle ilgili bir kavramdır (Donaldson, 1993:645). Hegemonya kavramı, sınıf ilişkilerinin açıklanması için kullanılan, yönetici sınıfın yöneten sınıfa karşı kazanması ve bu kazanımı sürekli kılması ile ilgili stratejileri içinde barındırır.

Diğer bir deyişle hegemonya, iktidarı elinde bulundurmaz denilebilir. Connell'in (1998: 246) hegemonik erkeklik kavramsallaştırmasının temelini oluşturan hegemonya ise, toplumsal ilişkilerde kazanılan üstünlük anlamında kullanılmıştır. Bu toplumsal ilişki sürecinde hegemonya kazanan grup, diğer grup ya da grupları ortadan kaldırmak yerine ikincil kılmaktadır.

Hegemonik erkeklik; “belirli erkek gruplarının iktidara ve zenginliğe nasıl sahip olduğunun ve onların bu hakimiyeti oluşturan sosyal ilişkileri nasıl yeniden ürettiklerinin ve meşrulaştırdıklarının sorusudur” (Connell vd., 2005:592). Connell'in hegemonik erkeklik tanımlamasının da gösterdiği gibi birçok erkeklikten ve erkekler arasındaki iktidar mücadelesinden söz etmek mümkündür. Dolayısıyla, sosyalleşme sürecinde erkekler aralarında iktidar ve hiyerarşi rekabetine girmekte ve hegemonik erkekliğin temsilini sunmaktadır. Connell bu noktada hegemonik erkekliğin nasıl kazanıldığını sorgulayarak birçok erkeklik modelinin gerek kurgusal olarak gerekse de gerçek hayatta inşa edildiğini belirtmektedir. Ona göre; Sylvester Stallone'nin “Rambo” karakteriyle kurgulanan erkeklik tipinin inşası ya da Muhammed Ali'nin reklamının ya da filminin yapılarak özendirilmesi erkekliklerin üretiminin nasıl inşa edildiğini göstermektedir (1998: 247).

Hegemonik erkekliğin temsilini tüm erkeklerin sergilediğini söylemek yanlış olur. Çünkü erkeklerin küçük bir grubu bu temsili yerine getirmektedir. Fakat, erkeklerin çoğu kadınların tahakküm altında kalışından faydalanarak ya da bu durumu normalleştirip sessiz kalarak bu suça ortak olmaktadır (Connell vd., 2005: 592). Hegemonik erkekliğin niceliksel olarak küçük bir grup tarafından üretilmesi ise diğer erkeklerin (çoğunluğun) bu suça ortak olarak bu durumdan faydalanmasıyla yakından ilişkisi bulunmaktadır (Connell, 1998: 248). Dolayısıyla, hegemonik erkeklik kavramı için, çok az sayıdaki erkeğin ya da erkek grubunun iktidar ve güç pozisyonlarının tamamını elinde bulundurması ve bu iktidar ve gücü normalleştirilmesi, meşrulaştırması ve (yeniden) üretmesidir denilebilir. Aynı şekilde hegemonik erkeklik, erkeklerin büyük bir çoğunluğunun suça ortak oluşundan kaynaklı onayını alarak iktidarın sürekliliğini sağlama pratiğidir denilebilir. Bu suça ortak olan büyük çoğunluğun maddi-manevi birçok kazanç ve ayrıcalık kazanmasından kaynaklı olarak iktidardaki küçük grup, bu erkek kitlesinin desteğini alarak “devlet, siyaset, yasalar, şirketler, ordu, heteroseksüel aile” gibi kurumlar aracılığıyla hegemonik erkekliğin (yeniden) üretimini sağlamaktadır (Sancar, 2013:329).

Hegemonik erkekliğin kadınları etkileyen bir tahakküm biçimi olmasının yanında, hegemonik erkekliğe sahip olamayan büyük çoğunluktaki erkekleri de kontrol altında tutarak iktidarın sürekliliğini sağladığını belirtmek gerekir (Donaldson, 1993:655). Hegemonik erkekliğin niteliklerini Sancar (2013:30), tarihsel ve toplumsal olarak değişebilir olmakla birlikte “genç, kentli, heteroseksüel, beyaz, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçülerde dindar, spor dallarından en az birini başarılı olarak yapabilecek aktif bedensel performansa sahip erkekler” olarak belirtmektedir.

Hegemonik erkek olmanın niteliklerinin tarihsel ve toplumsal olarak ataerkil temelli değişebilirliği “erkeklik” olgusunun bu süreçler içerisinde nasıl egemen kimlik olduğunun ve bu egemenliğini (yeniden) üreterek hangi aşamalardan geçtiğinin daha derinlikli kavranmasını gerekli kılmaktadır.

1.4.2. Tarihsel ve Toplumsal Bağlamda Erkeklik

Erkek egemenliğinin evrensel olmadığı ve tarihte ‘soy’ denilen toplumsal olgusalığın kadınlar üzerinden belirlendiği yani kadınların toplumda belirleyici bir rol oynadığı eşitlikçi dönemlerin de (egemen cinsiyetin olmadığı) yaşanmış olduğu her ne kadar tartışılmaları açık olsa da kabul görmektedir. Aleksandra Kollontai (2000) “Toplumsal Gelişimde Kadının Rolü” adlı ders notlarından derlediği kitapta “insanlar avcılık ve toplayıcılık yaptığı ilkel komünal dönemde, yani özel mülkiyetin olmadığı dönemlerde kadın ve erkeğin konumu arasında bir fark yoktu, ancak daha sonra insanların hayvancılık ve ziraatla uğraşmaya başladığı dönemlerde ayrışmanın başladığını görüyoruz” der. Öte yandan Özgür Kadın Akademisinin (2015) derleme kitabı olan “Jineoloji”, komünal dönemde bir eşitsizliğin cinsiyetler üzerinden üretilmediğini, fakat sonrasında gelişen avcılık-toplayıcılık yaşam biçimlerinin ve pratiklerinin yavaş yavaş yerini cinsiyetlendirilmiş rollere ve üretilen erkek egemenliğine bıraktığını tarihsel bir perspektifle ele almaktadır. Hatta komünal yaşam pratiklerinde cinsiyet eşitsizliği veya kadın egemen (anaerkil/ana soylu) yapının varlığı iddia edilmeksizin bilge-bilen kadın rollerinin var olduğu düşünülerek bu dönemdeki bilgi ve bilimin tek amacının toplumun varoluşunu sürdürmek, korumak ve beslemek olduğu belirtilmektedir (2015: 202).

Daha sonrasında avcılık-toplayıcılık döneminde komünal yaşama karşı mülkiyet anlayışının yer edinmesi ve mülkiyetçi yaşamın gelişmesi ile mülkiyetini tamamen fiziksel ya da biyolojik özellikleri üzerinden tanımlayarak ona sahip olan erkek, kadının da paydaş

olduğu cinsiyetsiz yapının değişimini sadece erkeğin egemen olacağı bir yapıya bürüme çabasıyla yerleşik yaşamın oluşumunu ve erilleşmesini sağlamıştır (2015: 203). Patriarkal/ataerkil yapının temellerinin oluşturulduğu süreç olarak çözümlenebilecek bu toplumsal değişme “giderek erkek şamanın bilgiyi kendi tekelinde toplamasıyla erkek savaşı gücünü oluşturarak, iktidar ve tahakküm olgularının gelişmesini sağlamıştır” (Kollontai, 2000). Yine aynı doğrultuda Friedrich Engels (1884) “Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni” adlı kitabında ataerkilliğin, daha doğrusu soyun erkek oluşunun ve ‘erkek soyunu önemli kılma’ sürecinin nasıl geliştiğini özel mülkiyetin ortaya çıkışı üzerinden temellendirerek ‘anaerkil’ yapıdan ‘ataerkil’ yapıya geçişi açıklamıştır. Marx’ın temelini Lewis Morgan (1877)’in “eski toplum (ancient society)” adlı çalışmasından alan notlarını düzenleyerek ve sınıflandırarak özel mülkiyetin ortaya çıkışını ve ‘erkek soyun’ önemini anlatan Engels, anaerkil yapıda soyun kadın üzerinden oluşturulduğunu ve bunun tek-eşlilik ve özel mülkiyetle beraber öne çıkan egemen olma çabasındaki erkekle nasıl değiştiğini anlatarak ataerkil yapının oluşum sürecini tanımlamaktadır.

Yine ilkel toplumdan yerleşik yaşama geçişi ve özel mülkiyetin ortaya çıkışını M.Ö. 2000-3000’lerden kalan döneme ait yazılı tabletlerin şiirsel dili üzerinden ele alan bir başka kaynak (<http://atillagenis.blogcu.com/lilit-boyun-egmez-kadinken-gunumuz-kadinina/225454>, Erişim tarihi: 18.09.2019), Sümer şehir devletini başlatan Uruk tanrıçası ‘İnanna Destanı’ üzerinden erkek egemen yapının nasıl ortaya çıktığını anlatmaktadır. Destana göre halen kadın kültürü ile ataerkil kültürün dengede olduğu bu ilk şehir devletinin başlangıç aşamasında Eridu tanrısı olan Enki’nin Uruk tanrıçası olan İnanna’dan Me’sini (temel uygarlık buluşlarını) zorla ve kurnazlıkla ele almasını ve sonrasında kadın-erkek eşitliğinin erkek egemen yapıya nasıl büründüğünü anlatan destan, erkek egemen yapının nasıl geliştiğini gösteren bir başka süreci ele almaktadır.

İlkel dönem olarak adlandırılan yerleşik yaşamın ve özel mülkiyetin olmadığı dönemde cinsiyetin bir eşitsizlik yarattığından ya da erkek egemen bir yapının varlığından bahsetmek mümkün değildir. Hatta kaynaklar ve döneme ait arkeolojik tabletler üzerinden yapılan yorumlamalara bakıldığında cinsiyetin farklılıklar üretmediği ya da daha sonraki dönemlerdeki kadar önemli kılınmadığı söylenebilir (Kollontai, 2000: 59). Fakat yerleşik yaşama geçişin ve özel mülkiyetin edinilmeye başlanmasıyla erkek; doğa, kadın ve toplumsal yaşam üzerinde egemenliğini kurmaya başlamış ve sadece kendinin egemen/özne olacağı bir yapıyı üretmiştir. Bu süreç bir anlamda ‘erkek akıl’ın egemen oluşunu, daha doğrusu

'rasyonel olan' olarak temellenmesini sağlamıştır. Erkek/rasyonel akıl temelli üretilen yaşamda sadece erkeğin 'özne' kılınması, tahakküm uygulanarak ikincilleştirilen doğa, kadın ve yaşam, kurulan simgesel çağrışımlar, akıl idealleri ve ideası üzerinde düzenlemeler yapılmasını sağlamıştır. Bu düzenlemeler yapılırken 'erkek akıl' temele alınarak korunmuş ve erkeklik; düşüncenin açık ve kesin, kadınlık ise düşüncenin muğlak ve belirsiz biçimleri olarak üretilmiş ya da sürekliliği sağlanmıştır (Lloyd, 1996: 22-23).

Antik Yunan döneminin düşünürleri olan Aristo, Platon ve Bacon, toplumu oluşturan dinamikleri ve bu dinamikler üzerinden toplumun nasıl işlediğini tartışarak egemen olan üzerine ve egemenin yönetim biçimlerinin nasıl olması gerekliliği üzerine sorgulamalar yapmışlardır. Bu egemen olanın nasıl yönetmesi gerekliliği üzerine 'felsefi/rasyonel akıl' olmaksızın toplumsal işleyişin sürekliliğini sağlayamayacağını (Lloyd, 1996: 42-46) savunarak toplumun 'felsefi/rasyonel' akıl temelinde nasıl oluşturulduğunu ve oluşturulmasının gerekliliğini açıklamışlardır. Bu düşünürler Platon'dan fazlasıyla etkilenen aynı dönemin düşünürü Philo tarafından bir anlamda eleştirilerek, 'akıl erkek, duy(g)unun kadın olması' temelli düşünceleri bağlamında ele alınmaktadır. Philo, toplumsal işleyişin gerekliliği olarak belirtilen 'rasyonel/felsefi akıl'ın, yöneticiler ve bu akıl biçimini üreten erkekler tarafından oluşturulduğunu açıklarken aslında, hiyerarşide üstte bulunanların yani belirleyici rolde bulunanların (krallar, yöneticiler, aristokratlar vs.) zaten erkek olduğunu ve dolayısıyla kendi pratikleri üzerinden 'erkek egemen' ve 'erkeğin deneyimleriyle' oluşturulduğunu sorgulamaktadır (Lloyd, 1996: 48-50).

Dönemin düşünürlerinden ve modern bilim anlayışının mimarı olarak kabul edilen Francis Bacon ilk kitaplarından olan 'Zamanın Erkeksi Doğuşu (The Masculine Birth of Time)'nda "hakikat yani rasyonel akıl sizleri Doğa'ya ve onların çocuklarına ulaştıracak ve bununla birlikte onları sizin hizmetinize sunacak ve köleniz yapacaktır" (Bacon, 1653: 62) sözüyle rasyonel/felsefi akla sahip olan erkeğin doğa ve kadın üzerinde nasıl iktidar ve tahakküm kuracağını açıklamaktadır. Bir diğer deyişle Bacon, "bilgi erktir", diyerek bilgi-erkek-güç ilişkisini gözler önüne sermektedir. Bacon ile temellendirilen modern bilim, eril yaşamın yeniden üretimi olarak; bilen-bilinen, akıl-duygu, aydınlık-karanlık, iyi-kötü, özne-nesne, bilim-doğa düalizmleriyle erkek egemen yapıyı oluşturmaktadır. Erkek her zaman özne, bilen, bilgiye sahip olan ve bilgiyi üreten iken, kadın özne dışı, edilgen, bilinen ve tahakküm edilen olarak doğayla özdeş tutulmuştur (Günay ve Erkol, 2018: 202). Kısacası,

Lloyd (1996:22-23)'un da söylediği gibi düşüncenin açık ve kesin olanını erkek, muğlak ve belirsiz olanını ise kadın temsil ederek “rasyonel” olanın “erkek akıl” olduğu belirtilmiştir.

Rasyonel akıl olarak ortaya çıkarılan erkek akıl temelli bilim/bilgi, temelini erkek egemen olarak inşa ettikten sonra toplum yararından uzaklaşarak erkek tarafından kontrol altına alınmış ve iktidar çıkarları için kullanılması ile gelişen uygarlık süreci, mülkiyet ve devlet yapılanmaları ile paralellik göstermiştir. Erkek egemen bilim/bilgi süreci bilimsel dünyanın habitusuna ve metodolojik yönetime cinsiyetçi-eril kodları hâkim kılmıştır. Tabii ki kadının rasyonel akıl kapsamından uzaklaştırılması kısa bir süreçte gerçekleşmemiştir. Çok açıktan yapılmasa da kadınlar kendi aralarında bilge kadın kültürünü nesiller boyunca birbirlerine aktararak bir şekilde bilgi ve bilimle bağlarını devam ettirmiştir. Bu bilge-bilen kadının devamlılığı “erkek sistemi” nin gözünden kaçmamış ve 14. ve 15. yüzyıl Avrupa’sında “cadı avları”, kadının bilim dünyasından uzaklaştırılmasının son adımı olmuştur. Bu dönemde “cadı” olarak tabir edilen ve vahşice öldürülen kadınları bilge kadın kültürünün devamcısı olarak nitelemek mümkündür (Günay ve Erkol, 2018: 204). Söz konusu süreçte erkek egemenliğinin tam olarak sağlanması adına kimi kaynaklara göre 10 milyon kadının cadı iddiasıyla katledildiği söylene de (Günay ve Erkol, 2018:204-205) niceliksel olarak büyük bir katliamın olduğu kesindir. “Cadı avı” adı altında toplumun her kesiminden kadınlar katledilmiş ve sadece yöntemler ve zamanlar farklı olmuştur. Zira bilinen ilk kadın matematikçi Hypthia’nın cadı olduğu iddiasıyla İskenderiye’de katledilmesi, Olimpia De Gues’in giyotinle öldürülmesi ya da Helena Van Druskowits’in 27 yıl boyunca tımarhaneye kapatılması, düşünen ve bilgi üreten kadının her zaman hedef olduğunun ve erkek egemenliğinin tekelleştirildiğinin göstergeleridir.

Daha sonraki yüzyıllarda erkek egemenliğinin devamlılığı süregelmiş ve yapı yeniden üretilmiştir. 17. ve 18. yüzyıl aynı zamanda yeni bir toplumsal değişim/dönüşüm sürecidir. Bu dönemde artık kapitalist sistem ön plana çıkmaya başlamış ve bu sistemle uyum halinde olanlar merkez haline gelirken; uyumsuz tutum alanlar da toplumun ötekisi halini alarak toplumsallıklarından koparılmıştır. Bu dönemin genel panoramasına bakıldığında ulus-devletin güçlenip zirveleştiği görülür (Collinson ve Hearn, 1996a-1996b). Yine Aydınlanma dönemi, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimleri ile toplumsal insanın yeniden üretimi sağlanmıştır. Bu dönemi kuşkusuz düşünsel anlamda bir sıçrama ve gelişme olduğunu göz ardı etmeden eleştirel bir gözle ele almak gerekmektedir.

Aydınlanma dönemi, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimleriyle beraber modern denilen toplumun üretim sürecinde, bir diğer söylemle endüstriyel kapitalizmin hâkim olduğu değişim/dönüşümlerde egemen olan erkeğin de deneyimlerinde, pratiklerinde, yönetme biçimlerinde gelişmeler olmuştur (Sancar, 2009: 47). Endüstriyel kapitalizmin ortaya çıkışından itibaren, küresel çapta sömürgeci-emperyalist olan bu sistem erkek deneyim ve pratikleriyle tüm dünyaya hükmetmekte ve tahakkümünü oluşturmaktadır. Bu tahakkümü oluşturma ve hükmetme temelini, “Beyaz-Batılı-Uygar” sıfatlarına sahip erkek ile oluşturmaktadır. Bu dönemin egemen erkeklik tanımları, “kapitalizmin bu küresel macerasının aktörleri olan batılı erkeklerin, yaşadıkları süreci anlamlandırırken, sömürgeleştirilen coğrafyalarda yaşayan toplulukların erkekleri ile kendi aralarındaki farkları tanımlama tarzları üzerinden yapılmaktadır” (Sancar, 2009: 47-48). “Beyaz-Batılı-Uygar” erkeklerin bu süreci içselleştirirken kendilerini tüm bu dünya sisteminin yöneticisi olarak görmeleri ve erkekliklerin farklılıklarını ön plana çıkararak hiyerarşik bir sınıflandırma ile Batının sömürgeci pratikleri temelinde Batılı/Uygar/Erkek - Doğulu/Barbar/Erkek ayrımını ürettiklerini anlıyoruz (Morrell ve Swart, 2005).

Modern dönemde (yeniden) üretilen cinsiyet düzeni/erkek egemen yapı birkaç yüzyıl sürmüş olmakla birlikte, temelde küresel kapitalizmin ve Kuzey ekonomilerinin sömürgeci düzenleri ile birlikte gerçekleşmiştir. Bu üretim sürecinde rol oynayan faktörlerden ilki, Avrupa toplumlarında bireyselleşme üzerinden oluşturulan düşünce biçimlerinin ön plana çıkması ve bununla aynı doğrultuda dinsel pirütenezmin ve papazlık temelli “cinselliğin reddi” nin yerini heteroseksüel cinselliğe dayalı evliliğin almasıdır. Bu süreç kültürel habitus ve hukuki norm olarak heteroseksüelliğin egemenliğini pekiştirmiştir. İnsanların “birey” olarak bağımsız ve özgür olduklarını içselleştirmeleri, aslında modern yapıda (yeniden) üretilen erkeklik değerlerinin inşasını olanaklı kılmıştır. “Akıl ve mantık sahibi bir birey/erkek” ortak bir payda olarak hem kapitalizmin hem de ataerkil yapının gelişimini sağlamakta ya da erkek egemenliğini yeniden üretmektedir. Aslında küresel sömürge tekellerinin ortaya çıkışı ve kentlerin gündün güne daha da yoğun yapılar haline gelmesi modern yaşam pratiklerinin ortaya çıkmasını sağlamakla birlikte kapitalizmin bu gündelik hayatı daha da derinden erilleştirmesini sağlamıştır. Bu süreçlerin gelişimine bakıldığında modern hayatın militarist sistemleri ile erkek egemen cinsiyetçi yapının nasıl iç içe geçtiğini ve geliştiğini kavrayabiliriz (Sancar, 2009:48).

Erkek egemenliğinin daha da derinleştiği ve eril tahakkümün temelini oluşturduğu modern toplumların oluşumunda güçlü merkezi devletlerin oluşumunun belirleyiciliği aşıkardır. Örneğin; niceliksel olarak büyük rakamlarda erkeği asker olarak alan ulusal orduların oluşumu ataerkil gücün kurumsallaşmasında temel belirleyenlerdendir. Ulus-devletlerin temelini oluşturan kitlesel ordular; savaşlar ve sömürgeleştirme süreçleri ile güçlenerek aynı zamanda erkeklerden ve temel olarak erkek deneyim ve pratiklerinden oluştuğundan eril ideolojinin kurumsallaşmasını sağlamışlardır. Ortaçağda askerlik sadece onurun ve cesaretin temsili olarak aristokratlara ve onların şövalyelerine tanınan bir ayrıcalıkkken, modern yapıyla beraber, tüm erkeklere bu ayrıcalığı tanıyan kitlesel orduların oluşumu erkeklik kimliğinin tüm erkeklere tanınmasını sağlamıştır. Özellikle alt sınıftan erkekleri de kapsamayı bakımından bu tüm erkekleri orduların emrine sunan ve bunun içselleştirilmesini sağlayan milliyetçi ve militarist ideolojilerin gelişimi büyük bir öneme sahiptir (Sancar, 2009: 49).

Modern dönemde daha da derinleşen cinsiyet rejimleri kadın-erkek ikiliği ve bunların aralarındaki hiyerarşik düzene bağlı olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamanın, kapitalist sistemin küreselleşmesine paralel olarak geliştiği ve modernleşme sürecinin temel dinamiklerinden olduğu iddia edilmektedir. Modern dönemde derinleşen bu cinsiyet rejimleri, bu ikili karşıtlığın/dikatominin derinleşmesini sağlayarak, insan davranışlarına ve toplumsal ilişki biçimlerine cinsiyet özelliklerini atfetmiş ve toplumsal olanın cinsiyetlendirilmesi mantığını yeniden üretmiştir. Bu cinsiyetlendirme mekanizmasının temelini, cinsiyetin tek tek insanların özelliklerinden toplumsala taşınması ve cinslerin karşıtlıklar barındırarak işleyen “doğal bir düzen” oluşu belirlemektedir (Bourdieu, 2001). Toplumsal yaşamda, özellikle Batı’da, 18. yüzyıla kadar kadınlarla erkekler arasında eşitliğin hiçbir şekilde olmadığı hatta kadınların daha aşağı ve gelişimini tamamlamış olarak görüldüğü bilinmektedir. Modern dönemle beraber, bu cinsiyet rejiminin oluşturduğu cinslerin farklılaştırılarak toplumsala aktarılması süreci kapitalizmin gerekliliklerini temele alarak üretilmiş/derinleşmiştir. Örneğin; 19. yüzyıl burjuvazisinin aristokrasi karşısında kendini güçlü kılabilmek için oluşturduğu “özel alan-kamusal alan” ayrımı; cinsiyet temelli farklılıkları ve hiyerarşiyi barındıran yapıları oluşturmuştur. Modern dönemim erkeklikleri de bu temel bağlam çerçevesinde yeniden üretilmiştir (Reeser, 2010).

18. yüzyıl Avrupa’ında krallıklara dayalı toprak mülkiyetine ve bu egemenliği elinde bulunduran erkeklere bakıldığında, topraktaki mülkiyetlere el konulmasıyla oluşan bir yapı

ön plana çıkar. Bu feodal egemen sistemde erkeklik, rasyonel temelde çıkarı elinde bulunduran burjuvadan farklıdır. Toprak mülkiyetine sahip olmak “kral hakkı” ile ilgili ilkedden beslenmektedir. Devlet büyük aileler tarafından yönetilmekte ve toprak mülkiyetine dayalı eril iktidar devlet iktidarı ile neredeyse özdeştir. Erkek pratiği olarak şiddet kullanma ve ailenin şerefini koruma arasındaki paralel ilişki teke tek düello ile sağlanmaktadır. Bu erkek erkeğe yapılan düelloya dayanan erkeklik tarzı erkekliğin bir anlamda ispatı olarak görülmektedir ve kadınların da ev içindeki patriarkal yapıya bağlılığını sağlaması ile ilişkilidir. Kadınlar evlilikler aracılığıyla bu büyük mülkiyet sahibi ailelerin bir parçası olmakta ve feodal aileler aralarındaki iktidarı “kadın alıp-verme” üzerinden sağlamaktadır (Reeser, 2010; 218-219). Toplumda bir anlamda ekonomik ve siyasal ilişkilerin kurulmasını sağlayan bu sistem aynı zaman da konunun faili olan kadına da bir tür “ataerkil pazarlık” alanı sunmaktadır (Sancar, 2009: 50).

Batı olarak nitelenen Avrupa coğrafyasında, son bir-iki yüzyılda erkeklik sistemi kendini yeniden üreterek feodal erkeklik sisteminden “egemen erkeklik” tarzı ile modern erkekliklere geçiş sağlamıştır. Bu değişim birçok dinamik çerçevesinde gelişmiştir. Bir yanda liberal devletin gelişmesiyle aynı dönemde ortaya çıkan ve gelişen feminist hareketin devam eden mücadelesi karşısında feodal erkekliklerin artık devamlılık sağlayamayacağı gerçeği; diğer bir yanda da bu sürdürülemez erkeklik pratiklerinin örgütlenme üzerinden iktidar, siyaset, bürokrasi ve teknolojik gelişmelerle yeniden üretimi vardır (Cornwall, 1997:9-12). Bu değişim, liberal devletin gelişimi amaçlayarak ya da amaçlamayarak “insanların doğuştan eşit olduğu” fikri ile aristokratların karşısında burjuvaların güçlenmesini sağlarken, aynı zaman da erkekler karşısında kadınların da eşit olduğu fikrini sunarak, özellikle 19. yüzyılda (orta sınıf) kadınların toplumsal değişim hareketlerinde rol almasını sağlamıştır. Öte yandan, bu değişimler olurken yeniden kurulan modern erkek egemen düzen, “eril şiddet” in ideolojik, toplumsal, politik ve kurumsal kaynağı olan militarizm temelli kitlesel ulus-ordularının ve bürokrasinin gelişmesiyle silah, ulaşım ve endüstri teknolojilerindeki ilerlemelerle kendini yeniden üretmiştir (Connell, 1995; 192). Yani erkek egemen yapının yeniden üretimi ya da eril tahakkümün bu değişim/dönüşüm sürecinde, feodal mülkiyet sahiplerinin yerini modern siyasetçiler, yöneticiler, bürokratlar ve iş adamlarına bırakması, bu egemenliğin büyük kentlerde var oluşu ve tarımla uğraşan köylü nüfusun yerini kentlerde oluşturulan işçi sınıfına dönüştürmesi bir bütünü oluşturarak şu anki cinsiyet rejiminin oluşmasını sağlamıştır (Reeser, 2010: 173-175; Sancar, 2009:51).

Endüstriyel kapitalizmin oluşumu ve ortaya çıkardığı “fabrika sistemi”, çalışılan/üretilen yani kamusal alan ile ev/özel alan arasındaki ilişkiselliğin sınırlarını çizerek iki ayrı alan olmasını sağlamıştır. Bu ikilik, ekonomik, toplumsal, ideolojik ve kurumsal anlamlarda kamusal-özel alanların birbirinden mekan olarak da kopmasını/ayrışmasını sağlamış ve bu mekanların farklı cinsiyetlendirilerek oluşumunu sağlamıştır. Kendi aralarında hiyerarşik sıralamalar ve ayrıcalıklar barındıran bu “cinsiyetlendirilmiş mekanlar” modern dönemin toplumsallaşmasına ait bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Sancar’a (2009:51) göre “Endüstriyel üretim alanlarının kol gücüne dayalı ücretli işçisi olarak erkek ile ailenin geçimini sağlayan aile reisi olarak erkek konumlarının çakışması, endüstriyel kapitalizmin sınıfsal yapılanışı ile modern cinsiyet rejimi arasındaki geçişliliği inşa etmiştir. Bu durum yeni erkeklik tarzlarının egemenliği anlamına geliyordu. Bu yeni erkeklik bir yandan geçimini sağlamak için para kazanmak, piyasada iş bulmak için rekabete dayalı “aile reisi erkek” rolüne dayandı. Öte yandan, “fabrika düzeni” nin yarattığı sınıfsal yapıda işçi sınıfının örgütsel gücü olarak sendikaların oluşumunda işlevi olan “sınıf direnci” ve “işçi dayanışması” na sahip “erkek işçi” de bu fotoğrafı tamamlayan stratejik önemdeki öğelerden biri oldu” diyerek anlatır. Burada asıl dikkat çekilmek istenen nokta, her koşulda ailesinin geçimini sağlaması gerektiği üzerine habitusunu oluşturan “aile reisi erkek” ile, sınıf bilinci üzerinden gerektiğinde grev yapabilen ve işsiz kalmayı göze alabilen “erkek işçi” nin habitusunun çoğu zaman çatışma içerisinde ve çelişiyor oluşudur.

Endüstriyel kapitalizmin 19. yüzyılda ortaya çıkışıyla kapitalist düzenin yarattığı fabrika istihdam modeli, cinsiyetçi modern yaşam tarzıyla temellenerek egemen erkeklik tarzlarının yeniden üretimini sağlayan önemli bir dinamik olmuştur. Bu endüstriyel kapitalist toplumlarda erkeğin ücretli bir işte çalışması durumu evrensel bir nitelik göstermektedir. Bu sürecin ürettiği erkekliği “hegemonik erkeklik” kavramsallaştırması üzerinden ele alan Connell (2005: 77), hegemonya kavramını Gramsci’nin sınıf analizleri üzerinden değerlendirerek bir grubun (erkek grubun) toplumda egemen durumda olmasına dayalı kültürel bir dinamik olarak yorumlamış ve ataerkil toplumlarda “hegemonik erkeklik” idealinin genç, heteroseksüel, iş sahibi, beyaz, güçlü, spor dallarından en az birinde başarılı, kentli, duygusuz olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Connell (2005:26), erkekliğin zamana, duruma ve yaşanılan süreçlere bağlı olarak sabit bir karakteristiğe hapsolmayıp, sürekli değişkenlik göstererek kendini yeniden ürettiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, bu sürekli yeniden üretilen

cinsiyet ilişkilerinin içerisinde hegemonik olan erkekliğin zaman ve mekan içerisinde kavranması gerekmektedir.

Kamusal (çalışma) alanın eril, özel (ev-hane) alanın ise dişil olduğu ayrımı endüstriyel kapitalist toplumsallığa içkindir. Bu kamusal ve özel ayrımına paralel olarak var olan üretim ve yeniden üretim ayrımı bir yandan sınıf temelli olsa da, bu ayrımın bir diğer yandan, temel anlamda cinsiyet üzerinden bir ayrım olduğu ve sınıfsal ayrımların cinsiyet rejimiyle ilişkili olduğu görülebilir. Sınıfsal ayrımın cinsiyet rejimiyle olan iç içe geçmişliğini Connell, William ve Wood'un (2005: 350-353) hazırladığı "erkekler ve erkeklikler (men and masculinities)" adlı kitapta kısmi ele alışları indirgeyici bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir. Connell ve arkadaşları tarihsel, toplumsal ve kültürel etmenleri fazlasıyla sorgulamalarına rağmen, erkeklikleri sorunlaştırırken "sınıf" ı erkek arasında belirli farklılıklar yaratan bir yan unsur olarak ele alırlar. Halbuki sınıf, hegemonik erkekliğı etkileyen herhangi bir dinamik olmanın ötesinde, kapitalist ataerkilliğin temelidir.

Endüstriyel kapitalizmin dinamiklerinin değişim/dönüşümüyle beraber "endüstri sonrası" ya da "post/geç-modern" olarak nitelenen toplumda toplumsallıklar ve cinsiyet arasındaki ayrımların/farklılıkların bulanıklaştığı görülmektedir. Örneğin, hegemonik erkeklik idealinin başarılı erkek olmanın "tam zamanlı bir iş" sahibi olmaktan geçtiğini belirttiği modern dönem pratikleri, yerini post-modern dönemle birlikte bunları önemsiz kılan süreçlere bırakmıştır. Sanayi sektörüyle temellenen süreç yerini sanayi sektörünün önüne geçen hizmet sektörüne bırakmakta ve bu sebeple işçi sınıfı temelli erkeklik modellerini zayıflatmaktadır. Bu değişim/dönüşümler üzerinden yeniden erkeklik tarzlarının üretildiği görülmektedir (Morgan, 1992:172).

"Endüstri sonrası toplum" ya da "post/geç modern toplum" sürecinde klasik modern dönem erkeğinin ailenin geçimini sağlaması üzerinden kurduğu erkeklik tarzları bulanıklaşarak önemini yitirirken öte yandan yeniden erkeklikler üretilmektedir. Örneğin; küresel kapitalizm ile piyasanın ve sermayenin örgütlenmesini sağlayan yeni "küresel iş adamları" (global businessmen) gibi yeni erkeklik biçimlerinin üretildiğini görmekteyiz (Sancar, 2009:54). Ayrıca bu süreçte, hem "sınıf dışı", göçmen, işsiz, azınlık olarak nitelendirilen erkeklerden, hem de "pro-feminist" ve sivil toplum örgütlerinin aktörleri olan "sivil erkekler" den bahsedilebilir.

Bu dönemde meydana gelen değişim/dönüşümler ile hizmet sektöründe çalışanların sayısının arttığıının bilinmesinin ötesinde, istihdam sürecinde feminizasyonun yaşandığını görmekteyiz. Bu da niceliksel olarak kadın çalışanın, özellikle hizmet sektöründe daha çok olduğunu göstermektedir. Toplumsal sınıf ile erkeklik arasındaki bağ giderek bulanıklaşmakta ve erkeklik inşa süreci boş zaman, tüketim ve kültürel temsiller üzerinden kurulmaktadır (Collinson ve Hearn, 1996a-1996b). Bu üretilen erkeklik biçimlerinin üzerinden iş adamlarının ve üst düzey yönetici/siyasetçilerin temsil ettiği erkekliklerin giderek görünmez kılındığı ya da “azınlık” olduğunu söylemek yerinde olacaktır (Sancar, 2009: 55). Bu “post-modern süreç” ile ideal erkeklik biçimleri bulanıklaşmış; çalışan erkek-baba rol modeli de bu bulanıklaşmadan kaynaklı olumlu bir örnek olmaktan çıkmıştır. Başka bir deyişle, alt olarak nitelendirilen toplumsal sınıflarda erkeklik değerlerinin nasıl egemen olacağı; rol model erkek-baba, çalışan/evin geçimini sağlayan erkek, rasyonel ve yeri geldiğinde duygusuz erkek, daha doğrusu hegemonik erkeklik ideallerini barındıran erkeğin nasıl egemenliğini sağlayacağı birçok belirsizliği ve bulanıklaşmayı barındırdığı için temelde bu “post-modern süreç” in getirisi değişim/dönüşümler erkeklığın bir krizde olduğunu göstermektedir (Clare, 2001: 40-42).

Öte yandan, Arjun Appadurai'nin (2000: 2) dediğı “küreselleşme ve küresel kapitalizmin gizli çeyizi” olan neoliberalizm ve politikaları üzerinden sorgulanan hizmet sektöründe kadınların niceliksel olarak fazla oluşu her ne kadar bir gelişme/ilerleme olarak değerlendirilse de bir değişim olarak ele alınmamakta ve mevcut erkek egemenliğinin yeniden üretimi olarak temellendirilmektedir. Neoliberal küreselleşme sürecinde sermayenin kadın-erkek fark etmeksizin istihdam etme çabası; hatta bahse konu hizmet sektöründe daha çok kadınları istihdam etmesi, kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin ortadan kalktığı izlenimini yaratsa da birçok feminist düşünür tarafından eleştirilerek bunun doğru olmadığı dile getirilmiştir. Bu tartışmalarda ilk sırada, sınıf yapısı ile istihdam yapısının aynı şeylermiş gibi analiz edilmesinin kadınları bu analizin dışında tuttuğı özellikle vurgulanmaktadır. Ayrıca, ücretsiz ev içi emeğin hesaba katılmadan yapıldığı bu analizler üzerinden bugün gelinen süreçte, hizmet sektörünün feminizasyonuna bakarak oluşan yeni cinsiyet farkları hiyerarşilerini konu dışında tutmak bir anlamda cinsiyetçi bakış biçimini yeniden üretmektir. Bir diğere deyişle, *orta sınıfın feminizasyonu* olarak tanımlanan bu süreç bir anlamda eski cinsiyet rejiminin ürettiğı yeni cinsiyet hiyerarşilerinin oluşturulmasıdır (Crompton, 2001).

Endüstriyel kapitalizm çağında neoliberal politikalar üzerinden “modern” erkekliklerin (yeniden) üretildiği yerlerden biri çalışma yaşamıdır. Collinson ve Hearn (2005) çalışma ilişkilerini kamusal dünya, devlet, siyaset, aile, ev, iş yeri ve bunların içerisinde üretilen hiyerarşik alanların iç içe geçtiği bir ilişkiler ağı olarak ele almaktadır. “Çalışma” denilen süreç ya da işler, sadece ekonomi temelli ele alınmaz; hatta gündelik hayatta ekonomik olan ile sosyal olanın tamamen ayrışması imkansızdır. Bu anlamda endüstriyel toplumlarda “çalışma ahlaki” ve “etik” ile özdeşleştirilerek ele alınan çalışma yaşamında erkekliklerin üretimi endüstri sonrası post-modern toplumlarda krize girmektedir. Çalışma yaşamındaki değişim/dönüşümler ve bittabi neoliberal politikalar ile tam zamanlı ve ömür boyu çalışma, yerini esnek ve belirli olmayan çalışma yaşamına bıraktıkça erkeklik kimliğinin üretimi de bu değişimden etkilemekte ve bu edinilen kimlik krize girmektedir. Öte yandan, bu neoliberal politikalar çerçevesinde gelişen endüstri sonrası toplum süreci ile esnek ve geçici istihdam koşullarında, çalışılacak tam zamanlı ve prestijli bir iş bulamayan erkekler için her ne kadar “erkeklik krizi” ne girdikleri belirtilse de farklı erkeklik inşa süreçlerinin geliştiği görülmektedir. Morgan (1992) bu değişim/dönüşümlerin yaşandığı süreçte iş ile ev arasındaki ilişkinin farklı erkekliklerin üretiminin kaynağı olduğunu belirtmektedir.

İş yerinde kurulan erkeklik temelde bir iktidar göstergesi olarak para kazanarak ailenin geçimini sağlamaktır. İş yerinin genel olarak “eril” kimliğe sahip oluşu, orada üretilen toplumsal statünün üstünlüğü temellidir. Bu üretilen statü, kurulan otorite, itaat, uyum, iş birliği, çatışma, çalışkanlık, üretkenlik gibi değerler farklı erkeklik iktidar ve konumlarının oluşturulmasını sağlayan işlevlerdir (Collinson ve Hearn, 2005). Dolayısıyla oluşturulan farklı erkeklik iktidar ve konumları çalışma yaşamının erkek egemen olduğunu göstermektedir. Erkek egemen çalışma yaşamında eşitliğin sağlanması için erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını yaşamaları ve bu eşitliğe katılmaları önemlidir.

1.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesine yönelik çalışmalar uzun yıllar kadın odaklı bakış açısı üzerinden oluşturulmuştur. Bu bakma biçimi her ne kadar kadınlar tarafından ve kadınlar hakkında çalışmaların üretimini sağlamış olsa da, bir yandan da erkeklerin bu eşitsizliğe karşı elini taşın altına sokması gerektiğinin farkındalığını yaratmıştır. Erkeklerin bu eşitsizliğe karşı duruş sergilemeleri birçok boyutta değerlendirilebilmekle beraber bu bölümde bu duruş noktasının oluşumundaki teorik ve pratik boyutlar

değerlendirilecektir. Daha sonrasında bu eşitsizliğe karşı duruşun uluslararası arenada nasıl bir değişim/dönüşüm izlediği ve önemi üzerinde durulacaktır.

1.5.1. Eşitlik Karşıtlığı ve Teorik Tartışmalar

Toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmalarında kadın merkezli çalışmaların erkekler ve erkeklikler üzerine çalışmaları da kapsamı büyük aşamalardan geçerek oluşmaktadır. Bu süreçler ilk olarak feminist teori ve hareket ile başlamış ve feminist teori erkekler ve erkeklikler üzerine düşünülmesinin gerekliliğini temellendirerek alanının önünü açmıştır. Bunu yaparken de erkekler üzerinden oluşan cinsiyet körü tüm dinamiklerin sorgulanmasını sağlayarak yapının kavramsal seyrini değiştirmiştir. Feminist teori; erkekler, eşitlik, iktidar gibi kavramların sorgulamasını yaparak ataerkilliğin, toplumsal cinsiyet düzeninin ve bu düzenin içerisinde oluşan cinsiyetçi hiyerarşinin kavramsal tanımlamalarını yapmakla beraber sorgu alanlarını da oluşturmuştur (Hearn, 2001). Bu sorgu alanlarının oluşturulması kuşkusuz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin nasıl üretildiğini anlamaktan geçer. Feminist teori bu farkındalığı yaratmak için kadınlar ile erkekler arasındaki iktidar ilişkisini sorgula(t)maktadır. Üretilen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin hangi temellerde kurulduğunu, hatta erkeklerin toplumsal yaşamda baskın rollerinin nasıl eşitlikçi bir temele bürüneceğinin sorgusunu yapan feminist teori, bu eşitsiz rollerin değişip dönüşmesi için kadınların içselleştirdikleri rollerin değişmesinin yanında erkeklerin de değişmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır (Hearn, 2001).

Feminist teorinin ortaya çıkışında yatan kadının ikincil kılınması hatta kadının yok sayılması gibi dinamikler düşünüldüğünde feminist teorinin “erkeklik” kavramını ürettiği ve sorgula(t)dığı söylenebilir. Bu sorgulamaya dair Gardiner (2005)’in de açıkladığı gibi kadınların yüzyıllardır ve her kültürde farklı formlarda ikincil kılınması, yok sayılması ya da yazarlar, filozoflar ve dönemlerin popüler söylemleri tarafından ayıplanmaları kadınların ve bazı erkeklerin buna karşı bir duruş sergilemelerini ve aksini ispatlamalarını sağlamıştır. Bu doğrultuda, feminist teorilerin ortaya çıkışı savunmacı bir tutum çerçevesinde oluşturulmuştur demek yanlış olmayacaktır. Bu savunmacı tutum çerçevesinde sadece erkeklerin toplumsal cinsiyet ilişkilerinde özne kılınması ve hatta erkeklerin tek özne olması süreci üzerinden kendi çıkarları temelinde toplumsal kurumları inşa etmeleri (Gardiner, 2005) bu sorgulamaların ilk adımlarındandır. İlk adımların atıldığı bu yıllarda Simone de Beauvoir (1972) “İkinci Cins” adlı çalışmasıyla kadınların da erkekler gibi birer özne olduğunu ve

erkeklerin kadınları nasıl ikincil kıldığını sorgulamıştır. Bu sorgu sürecinin biyolojik farklılıklar üzerinden değil kültürel farklılıklar üzerinden yapılmasının farkındalığını yaratmış ve feminist teorinin temelini genişlemesini sağlamıştır.

Feminist teorinin oluşumunu sağlayan feministler bir yandan vatandaş olarak hakların eşit dağılımının mücadelesini verirken bir yandan da erkeklerin doğuştan üstün oldukları fikrini reddederek feminist teorinin erkeklik sorgulamasını yapmasını yani erkeklik çalışmalarını başlatmışlardır. Feministler tarafından sorgulanan bu toplumsallıklar erkeklerin de bu sorgu alanını fark etmesini sağlamıştır. Dönemin düşünürlerinden John Stuart Mill, erkeklerin üstün zekaya sahipmiş gibi davranmalarının kaynağı kadınlara eğitim haklarının verilmeyişinde saklıdır diyerek, eşit eğitimin bu iddiayı sağlayacağını belirtmektedir (Gardiner, 2005).

Feminist teorinin temelini günden güne genişlemesi ve “erkeklik” kavramının sorgulanması farklı feminist bakma biçimlerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kadın-erkek eşitliğine dair farklı taleplerin farkındalığını yaratmak isteyen birçok feminist, feminizm ortak temelinde farklı feminist hareketlerin savunuculuğunu üstlenmişlerdir. Örneğin; yirminci yüzyılda liberal feministler, erkeklerin sahip olduğu haklardan kadınların da yararlanması gerekliliği üzerinde durduklarında, bunun eril kuralları barındıran kanunlardan ve çocukların sosyalleştiği süreçlerden kaynaklı olduğunu, erkeklik sorunsalının vurgusu ile dile getirip değiştirilmesi ile son bulacağını düşünmüşlerdir. Çağdaş liberal feministler ise daha geniş bir perspektifle kanunların, medyanın, uzmanlık alanlarının, devletin ve organlarının toplumsal cinsiyetçi olarak inşa edildiğini ifşa ederken erkeklik çalışmalarının yapılmasının gerekliliğini fazlasıyla belirtmişlerdir. Radikal feministler, sadece kadınları ikincil kılan toplumsal cinsiyetçi yaklaşımları eleştirerek bu sürecin ilerleyemeyeceğini ifade etmişler ve eşitsizliği yaratan erkekliklere saldırıların gerekliliğini belirtmişlerdir (Gardiner, 2005). Bu akımı benimseyen birçok erkek düşünür döneme damga vurmuştur. Örneğin; John Stoltenberg 1989 yılında “Erkek Olmayı Reddetmek” adlı çalışmasında erkek egemenliğini kabul etmeyip bunu reddeden erkeklerin sayısının azımsanamayacak kadar çok olduğunu ve bunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı olduğunu dile getirmiştir. Erkeğin erkekliklere dair eleştirisi, Freedman (2002) tarafından da, erkeklerin bu farkındalığı yaşadıkça erkek egemenliğini reddeden erkeklerin sayılarının arttığı ve bu erkek egemenliğine karşı birleşimin “profeminist” oluşumlarla birlikte toplumsal cinsiyetten kaynaklanan şiddete karşı mücadele verdiği ifade edilmiştir. Kültürel feministler, cinsiyet

eşitsizliğinin temelini oluşturan eril baskınlığın ve cinsiyetçi tutumların kültürel olduğunu belirtmişlerdir. Kadınlık ve erkekliğin beraber bir bütünü oluşturabileceğini savunmuşlardır (Gardiner 2005). Öte yandan, bazı kültürel feministler, kültürel olarak inşa edilen bu süreç erkekler için ayrıcalıklı gibi görünse de aslında onları sınırlamakta olduğunu belirtmişlerdir. Onlar bu sınırlılığın failleri olan erkeklerin bu durumu fark etmesinin ve değişimi istemesinin önemini göstermeye çabalamışlardır (Chodorow, 1978). Post-yapısalcı feministler ise toplumsal cinsiyet olgusunun değişmez ya da kalıtsal olmadığını belirterek, değişebileceğini ve müzakere edilebilir olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre toplumsal cinsiyet tekrarlanan fiillerle oluşturulmuştur. Kavram post-yapısalcı bir feminist olan Judith Butler tarafından “Cinsiyet Belası” (Gender Trouble) adlı çalışmasında ise “sürekli kişileştirme” olarak tanımlanmış ve bunun değiştirilebilir bir olgu olduğu belirtilmiştir (Butler, 2008).

Feminizmin akımlarının ve bu akımların bir parçası olmaya çalışan erkeklerin görünür kılmaya çalıştıkları şey, erkekliğin rasyonel olan olarak kabul edilmesinden çok bu rasyonelliğin toplumsal cinsiyetçi bir yapıdan geçtiğini ortaya koymaktır (Gardiner, 2005).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı duruşun en temel dinamiklerini oluşturan ve bu dinamikler ile erkeklere farkındalığı yaşatan feminizm aynı zamanda erkeklerin profeminist hareketler oluşturmasını için ve günden güne bu hareketlerin büyümesi için sürekli destek sağlamıştır. Gardiner (2005)’in belirttiği gibi Amerikalı bir feminist gazeteci olan Gloria Steinem erkeklerin duygularını dile getirmelerinin, şiddetten uzak durmalarının, kontrolcü olmaktan vazgeçmelerinin ve hatta çocuk bakımına dair daha eşit sorumluluklar almalarının gerekliliği belirterek “kadınlar erkek hareketi istiyor” sloganını ortaya atmıştır. Erkeklerin bu farkındalığı yaşamasının gerekliliği üzerine çalışan İngiliz psikolog Lynne Segal (1997) ise erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair çalışmalarının “ağır çekimde” (slow motion) ilerlediğini belirterek bu süreci eleştirmiş ve erkeklerin deneyimleri üzerinden toplumsal cinsiyet sorunlarının nasıl ortaya çıktığını çalışmıştır. Segal’ın ortaya koyduğu çözümler aynı zamanda erkeklik çalışmaları adıyla yeni bir araştırma alanının ortaya çıkmasına büyük katkılar sunmuştur. Aynı doğrultuda Boxer (1998) feminist teorisinin çağdaş “erkekler ve erkeklik çalışmalarının” oluşumunda önemli bir role sahip olduğunu belirtmiştir (Gardiner, 2005).

Günümüzde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin karşısında konumlanan tüm teori ve hareketler birbirlerinden beslenerek ve bütünlüklü bir biçimde büyümektedir (Gardiner, 2005). Gerek feminist teorinin kapsayıcılığıyla teorisyenlerinin erkeklik çalışmalarına atıflarda bulunması, gerekse de erkeklik çalışmalarını yürüten teorisyenlerin temelini feminist teori ile oluşturmaları toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı duruşun bütün bir kapsamda nasıl ilerlediğini göstermektedir.

1.5.2. Eşitlik Karşıtlığı ve Pratik Tartışmalar

Feminist teorinin erkek(lik)leri sorgulamaya başlaması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı duran erkeklerin sayısının günden güne artıyor oluşu aslında, son otuz yıldır yaşanan ve küresel alanda yürütülen toplumsal cinsiyet politikalarının ve bu politikalar ile değişmekte olan paradigmalardan sonucudur (Ertürk, 2004: 3-12).

Toplumsal cinsiyet eşitliği temelli oluşturulan politikalar, toplumsala dair fark edilmemiş olanı ve fark edildiğinde mücadelenin büyük emek isteyerek ancak değiştirilebileceği rasyonalitesini görünür kılmaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemini farkındalığını yaşayan kadınların eşitliğe dair talepleri, eşitsizliğin temelinde yatan kaynakların tespitini görünür kılmıştır. Örneğin; kamusal alanın inşası ve bu inşa sürecinin politikalarının oluşturulmasının ya da uygulanmasının erkek deneyim ve pratikleri çerçevesinde oluşturulduğu ve bu politikaların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden ürettiği görülebilmektedir (Connell, 2003). Kadınların toplumsal cinsiyet farkındalığını yaşaması, kamusal alan ve dinamiklerinin sorgulanmasının önünü açmasının ötesinde erkeklerin de bu farkındalığı yaşamasının gerekliliklerini ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle, uzun yıllar ve büyük mücadeleler verilerek elde edilmeye çalışılan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önemli dinamiklerinden biri toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılmasının gerekliliğidir (Connell, 2003: 15-27).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkındalığının yaşanmaya başladığının ya da toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekliliğinin yavaş yavaş içselleştirildiğinin gerek ulusal gerekse de uluslararası arenada yapılan çalışmalarda vurgulandığını artan oranda görmekteyiz. Örneğin; 2001'de Avrupa Birliği "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Erkekler" adlı bir toplantı gerçekleştirerek, AB üyesi ülkelerin çoğunun yasalarında toplumsal cinsiyet eşitliğine dair düzenlemelerin yapılmasına hatta özel eşitlik yasalarının getirilmesine rağmen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiği belirtilmiştir. Bu eşitsizliğin devam etmesinde

toplumsal değişimlerin uzun vadede olabileceği ya da belirli ihmallerin olabileceğinin altı çizilmiş ve en temel nedenin eşitliğe erkeklerin katılımının gerekliliği olduğu vurgulanmıştır (Hearn, 2001).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gerek yürütölen politikalar gerekse de uygulamaya dönük çalışmalar göstermiştir ki erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımı ve önemi günden güne artmaktadır. Öte yandan, kadına dair bilinç yükseltme, kadına yönelik şiddetle mücadele, kadınları hedef almakta olan eğitim, sağlık, aile planlaması gibi konuların ve bu konulara kadınların katılımının sağlanmasının önündeki önemli hatta en temel engel erkektir. Bu bağlamda düşünöldüğünde erkeklerin engel olma durumunu katılıma çevirmek bir yandan kadınlarla beraber yapılan çalışmaların sonucunu bir yandan da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın temelini oluşturmaktadır (Ruxton, 2004).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeğin katılımının pratik boyutu üzerinden düşünöldüğünde erkeklerin katılımının gerekliliğini kalkınma programları üzerinden analiz etmek mümkündür. Gerek feminist teori gerekse uluslararası siyasi çerçeve cinsiyet eşitsizliğini ilk olarak biyolojik cinsiyet temelinde ele almış ve eleştirmiştir. Bu ele alış kadınların toplumsal yaşam içerisinde özne dışı kıldıklarını gözler önüne sermiş ve kadınların özne kılınmasını ve eşitliğin sağlanmasını konu edinen çalışmalar kalkınma politikalarını etkilemiştir (Ertürk, 2004: 3-21). Kadın ve kalkınma konusunun ilk sorgulandığı noktalar; kadının kalkınmanın sağladığı avantajların dışında tutulduğu ya da kadının kadın olarak değil de erkek pratiklerini uygulayarak kalkınmaya dahil olabileceğiydi. Bu sorgulanan noktalar ile beraber kalkınmaya sunulan kaynaklar kadınların eşitlik adı altında durumlarının düzeltilmesinin gerekliliğini ve kadınların kalkınmaya olumlu katkılar sunduğunu görünür kılmıştır. Bu değişim/dönüşüm ise zaman içerisinde “Kalkınmada Kadın” adıyla bir yaklaşımı ortaya çıkarmıştır (Ertürk, 2004: 17-21). Kalkınmada kadın yaklaşımı kadınların toplumun tüm alanlarında erkeklere oranla daha dezavantajlı olduklarının farkındalığını yaşatmıştır. Bu yaklaşım ile birlikte bir yandan kadınların kaynaklara ulaşımı ya da durumlarının iyileştirilmesi için mücadele verilirken bir yandan da kadınların ulusal ve küresel ekonomiye, siyasete vb. alanlara katkılarının görünür kılınması ve anlaşılması sağlanmıştır (Ertürk, 2004: 17-21).

Kadınların toplumda eşitsizliklere maruz kalması ve özne dışı kılınarak ikincilleştirilmesinin sadece cinsiyetlerinden kaynaklanmadığı ve bu sorunun birçok tarafının

olduğu toplumsal cinsiyet kavramının ortaya çıkmasıyla daha anlaşılır kılınmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde kadın-erkek eşitliğinin sorgulanması, eşit olmayan gücü ilişkilerini içinde barındıran iktidarın farkındalığını yaratmıştır. Bu farkındalık toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılar ile beraber kalkınma politikalarının da toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında yeniden sorgulanmasını gerekli kılmış ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için gerek toplumsal gerekse kurumsal anlamda değişim/dönüşümlere ihtiyacın olduğunun vurgusunu yapmıştır (Ertürk, 2004:17-21:)).

Kalkınmada Kadın yaklaşımının yerini Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma yaklaşımına bırakması 1980’li yıllarda gerçekleşmiştir. Bu yaklaşımın değişmesinin temel sebebi kalkınma programlarının yalnızca kadın temelli yaklaşımının yetersiz oluşudur. Toplumsal olarak kadınlar ile erkekler arasında inşa edilen ilişkiler ve bunun binlerce yıllık tarihselliği içinde barındırdığı dşnldğnde kalkınma programlarının Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma yaklaşımına geçişinin gerekçesi ortaya çıkacaktır. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma yaklaşımı, kalkınmanın odak noktasının toplumsal cinsiyet ilişkileri olduğunu vurgulamakla beraber toplumsal cinsiyet perspektifinin tüm kalkınma faaliyetleri ile planlama srec ve yapılarına dahil edilmesinin gerekliliğini belirtmektedir (Ruxton, 2004; Esplen, 2006).

Chant ve Gutmann (2000)’a göre Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma yaklaşımı toplumsal cinsiyet ilişkilerini odak noktasına alarak erkekler ve erkeklikler üzerine daha fazla çalışma yapılmasını sağlamıştır (Ruxton, 2004; Esplen, 2006). Ayrıca, belirtilmekte fayda bulunmaktadır ki; Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma yaklaşımı üzerinden erkeklerin rolü ve katılımına belirli bir önemin atfedilmesi kadın odaklı program ve projelerin ihmal edilmemesini gerektirmektedir. nk toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için bireylerin eşit hak ve fırsatlara ulaşımının sağlanması kadar dezavantajlı durumda olanlar için özel önlemlerin de alınması önemlidir (Ruxton, 2004).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı duruşa erkeklerin katılımının önemini belirten bir diğer örnek ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve programlarına dahil edilmesi (gender mainstreaming) gerekliliğidir. Toplumsal cinsiyet kavramının ortaya çıkışı ve yerini alması siyasal alanda da önemli etkiler doğurmaktadır. Örneğin; 1997 yılında BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için bütüncül ve entegresi daha kolay olacak bir yaklaşıma ihtiyacın olduğunu belirtmiştir. Toplumsal yapının tamamında bir değişim-dönüşümün sağlanması için ‘‘toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan

ve programlarına dahil edilmesi” (gender mainstreaming) stratejisinden hareketle uluslararası bir gündem oluşturmuştur (Ertürk, 2004: 18-21).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlarına dahil edilmesi olarak adlandırılan strateji siyasetçi ya da politika yapıcılar tarafından düzenleme, geliştirme, değerlendirme ve ilerleme gibi tüm politik süreçlere dahil edilmesi olarak tanımlanabilir (CoE, 2004a). Ayrıca bu strateji, BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi’ne göre, herhangi bir mevzuat, politika, plan ve programlarının kadınlar ve erkekler üzerindeki etkileri ölçülerek eşit yarar sağlama ve eşitsizlik yaratmama anlayışı temelinde uygulanmalıdır (UN, 2002).

Sonuç olarak, Walby (2004)’nin de belirttiği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin plan ve programlara dahil edilmesi stratejisinin temelinde toplumsal cinsiyetin yalnızca kadınlar için problem oluşturduğu yanlış algısı bulunmakta olup (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006) bu strateji toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını sağlamış ve eşitsizliğin erkekler için farkındalığını yaratmıştır (Ertürk, 2004: 18-21).

1.5.3. Eşitlik Karşıtlığının Uluslararası Boyutları

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın temel gerekliliklerinden birinin erkeklerin eşitsizliğin farkındalığını yaşamaları, bu duruma karşı duruş ve eşitliğe katılım göstermeleri olduğunun anlaşılmasıyla beraber erkekler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kadın haklarının geliştirilmesi, daha sağlam temellere oturtulması ve cinsiyet ilişkilerinin eşitlikçi bir biçimde dönüşümünün sağlanması gerekliliğini anlamıştır. Özellikle 1990 sonrası, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için üretilen politikalara ve stratejilere toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını yaşayarak katılan erkekler uluslararası alanda da bu değişimin sağlanması için büyük emekler vermişlerdir. Uluslararası alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalara katılım sağlayan erkekler, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi (AK) ve Avrupa Birliği (AB) gibi kuruluş ve organizasyonları ile eşitliğin toplumsallaşması için çalışmalar yürütmüşlerdir.

1.5.3.1. Birleşmiş Milletler (BM)

24 Ekim 1945’te kurularak gerek dünya barışı ve güvenliğini koruyan gerekse toplumsal ve kültürel iş birliklerinin oluşmasını sağlayan uluslararası bir örgüt olan BM, evrensel niteliği olmasının yanında küresel alanda birçok konu ile ilgilenmektedir. Bu ilgi

alanlarının kapsayıcılığı üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadınların güçlendirilmesi ya da kadın-erkek eşitliğinin farkındalığının yaratılması adına pek çok çalışma yürüten ve buna benzer çalışmalara destek veren BM, erkeklerin bu eşitliğe katılımının sağlanması konusunda da çalışmalar yürütmektedir. Örneğin; BM tarafından düzenlenmiş olan iki küresel konferans erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımı anlayışına ve bu katılımda üzerlerine düşen rol ve sorumlulukların neler olduğuna dikkat çeken organizasyonlardır. Bu küresel konferanslar, BM Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı ile Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'dır (UN, 2008).

Her iki konferansta da toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde aile, kadın, erkek ve çocuk gelişimi üzerinden sosyal hayatta kadınlar ve erkeklerin alacağı sorumluluklar sorgulanarak eşit sorumluluk ilkesinin nasıl gündelik hayatta yerinin alacağı değerlendirilmiştir. Her iki konferans “erkekleri, eşitliğe yönelik bütün faaliyetlere tam katılımında bulunmaya teşvik etme” amacı gütmektedir (UN, 2008).

Bu iki konferansa ek olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği için erkeklerin rollerini ve sorumluluklarını konu edinen birçok küresel konferans düzenleyen BM, 1995 yılında Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi, 1997 yılında BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu ile BM Kadının İlerlemesi Birimi iş birlikleri ile küresel toplantılar ve 2000 yılında gerçekleştirilen Zirve'nin gözden geçirilmesi toplantıları ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dair erkeklerin rollerini ve erkeklikleri sorgulamıştır. Bu erkeklerin ve erkekliklerin sorgulandığı toplantılarda toplumsal cinsiyet kaynaklı faktörler değerlendirilerek erkek çocuklarının nasıl yetiştirilmesi gerektiğinden erkeklerin neler yapması gerekliliğine kadar birçok konu tartışılmış ve “Erkekler Değişim Yapacak” (Men Make a Difference) adlı kampanyalar başlatılmıştır (UN, 2008).

BM bu konferans ve toplantılara ek olarak Pekin Eylem Platformu'nun takibini sağlamak amacıyla 2000 yılında “Pekin +5, Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış” konulu gözden geçirme toplantısı yaparak erkekler ve erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımının önemini belirtmiş ve katılım çağrısında bulunmuştur. Bu toplantı ile kadınların ortak sorunlarına ancak erkeklerin de katılımı ve iş birliğiyle çözümler üretilebileceği belirtilmiştir. Diğer bir deyişle, toplumsal cinsiyet eşitliği

hedefinin sağlanması için erkeklerin iş birliği yapmasının gerekliliği vurgulanmıştır (UN, 2008).

1.5.3.2. Avrupa Konseyi (AK)

BM gibi Avrupa Konseyi (AK) de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin katılımının önemini belirten uluslararası kuruluşlardandır. AK'nin erkeklerin katılımının öneminden bahsettiği ilk konferans Pekin'de düzenlenmiş olan Dördüncü Uluslararası Kadın Konferansı'dır. Hatta bu konferansın başlangıcında AK genel sekreterinin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yeni bir yaklaşımı benimsediğini belirtmesi; bu yaklaşımın temelinde toplumsal cinsiyet eşitliğine kadın-erkek çatışması olarak bakmak yerine, iki cinsin de rollerini ve sorumluluklarını yerine getirmesi olarak bakması hem erkeğin katılımının önemini hem de yapıcı bir yaklaşımın olmasının gerekliliğini göstermiştir. Ayrıca bu konferansta, kamusal, özel ve profesyonel alanda kadınlarla erkeklerin sorumlulukları eşit paylaşmaları ve ortak hareket etmelerinin erkeklere neler kazandıracacağı belirtilerek bunun yol ve yöntemlerinin nasıl geliştirilebileceği sorgulanmıştır (CoE, 2002).

AK'nin 1995 yılında Budapeşte'de düzenlediği "Kadın Erkek Eşitliği Alanında Ulusal Politikalara İlişkin Bilgilendirme Toplantısı"nda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kadınlar ile erkekler arasında ortak bir konsensüsün varlığının inşa edilmesinin gerekliliği belirtilerek bu konsensüs için belirli tedbirlerin alınması gerektiği ortaya konmuştur. Alınan tedbirler doğrultusunda; kadınların iş yaşamına girişte yaşadıkları zorluklar ile erkeklerin aile yaşamına katılımında yaşadıkları zorlukların paralel olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, erkeklerin aileye katılımlarının önünü açmak ve çocuklarıyla daha fazla paylaşımda bulunabilmeleri için ebeveyn izni kullanımlarının desteklenmesinin üzerinde durulduğu toplantıda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam olarak sağlanabilmesinin önemli dinamiklerinden birinin erkeklerin bu sürece katılımının sağlanmasından geçtiği vurgulanmıştır. Bu vurgunun temelini cinsiyetçi işbölümünün kadınlara çifte sorumluluk vermesi sorunu oluşturduğundan erkeklerin sorumluluk paylaşımında bulunmalarının gerekliliği belirtilmiştir (CoE, 2002).

AK'nin 1997 yılında Strazburg'da düzenlediği "Kadın Erkek Eşitliğinin Geliştirilmesi: Kadın ve Erkekler İçin Ortak Görev" isimli seminerde ise eşitliğin sağlanmasında erkeklerin rollerinin ve sorumluluklarının toplumu nasıl olumlu yönde geliştirdiği ve erkeklerin şiddete başvurusunda bulunan mantıksızlık sorgulanmıştır. Seminer sonunda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için erkekliğin nasıl inşa edildiğinin

farkındalığının yaratılabilmesi için, erkek çocukların yetiştirilmesinde yeni yöntemlerin üretilmesi, şiddetin önlenmesi ve erkeklerin başta ev içinde olmak üzere hayatın her alanında eşit sorumluluklar almaları için çalışmaların yapılmasının gerekliliği dile getirilmiş ve adımlar atılmıştır (CoE, 2002).

AK tarafında aynı yıl İstanbul'da düzenlenen "Kadın Erkek Eşitliği Dördüncü Bakanlar Konferansı"nda ise demokrasinin asli ölçütünün toplumsal cinsiyet eşitliğinden geçtiği belirtilmiş ve hükümetlerin bu konuda eyleme geçmeleri istenerek toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin rolü belirtilmiştir. Ayrıca konferansın sonunda siyasi, kamusal ve profesyonel alanlarda karar alma süreçlerinin kadınlarla ortak ve eşit sorumluluklar alınarak yapılmasının toplumsal olarak yaşam kalitesini arttıracak bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir (CoE, 2002).

1998 ve 1999'da Bükreş ve Strazburg'da AK'nin düzenlediği seminerlerde ise aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet üzerinden erkeklikler sorgulanmıştır. Şiddet uygulayan erkekler için tedavi merkezlerinin kurulmasının gerekliliği belirtilmiş ve toplumun şiddet, erkeklik(ler) ve erkeklerin sorumlulukları hakkında gerekli farkındalığı edinmesinin önemi belirtilmiştir. Ayrıca yüzlerce araştırmacı, hukukçu ve politikacının bulunduğu seminerlerde raporlar oluşturularak kadına yönelik şiddet ve kötü muamelenin ortadan kalkması için gerek aile içerisinde gerekse de okul hayatında verilecek olan eğitimin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle verilmesinin önemi belirtilmiştir (CoE, 2002).

AK'nin 2000 yılında düzenlediği "Erkeklerle Kadınlar Arasında Yeni Toplumsal Kontrat: Eğitimin Rolü" isimli seminer ise daha önce vurgulanan toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi temelli eğitimin çok daha kapsamlı olarak nasıl ele alınabileceğinin yollarını ve yöntemlerini belirlemiştir. Bu yol ve yöntemlerin belirlenmesinde ise erkeğin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımının önemi bir kez daha belirtilmiştir (CoE, 2002).

1.5.3.3. Avrupa Birliği (AB)

Avrupa Birliği (AB) 2000'li yıllarla beraber toplumsal cinsiyet eşitliği alanında yeni bir konu olarak ele alınmaya başlanan toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunu artan oranda sorgulamıştır. Bu sorguyu 2000 yılının başlarında özellikle aile ve iş yaşamının dengelenmesi, babaların rolleri ve sorumlulukları bağlamında ele alan AB, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını daha geniş bir bağlamda 2001 yılında ele

almıştır. İsveç'te AB Başkanlık Konferansı'nda erkeklerin katılımın önemi üzerine gerçekleştirilen konferansta, toplumsal cinsiyet eşitliğinin eşit bir şekilde sağlanabilmesi için birçok karar alınmıştır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

AB'nin konuya dair en kapsamlı konferansı ise 2006 yılında düzenlediği "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Erkekler: İleriye Dönük Politikalara Doğru" adlı konferanstır. Bu konferansta, eğitimde eşitsizlikle mücadele, sağlık politikaları da dahil tüm politikalara toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlarının işlenmesi, şiddete karşı duruş, aile ve iş yaşamının dengesinin kurulması gibi birçok konu ele alınmış ve çözüm önerileri sunulmuştur (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Öte yandan belirtmek gerekir ki, AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına dair geliştirdiği ortak bir politikası bulunmamaktadır. Üye ülkelerin kendi inisiyatifleri doğrultusunda belirlediği politikalardan tek ortak politikanın ebeveynlik izni üzerine oluşu, ülkeler arasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin farklı düzeylerde olmasının temel nedenlerinden biridir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

AB'de toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı yukarıda bahsedilen iki konferans dışında detaylı olarak ele alınmamıştır denilebilir. Daha çok erkekler ile kadınların alması gereken sorumluluklar ve bu sorumlulukların eşit paylaşımı üzerine konferanslar ve toplantılar yapan AB'de, temel bağlamda aile ve iş hayatının dengelenmesi konusu ön plandadır.

AB'nin 2006-2010 döneminde oluşturduğu "Kadın Erkek Eşitliği Yol Haritası"nda toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sadece özel alan ile kamusal alanın dengelenmesi üzerinden ele alındığı görülmektedir. Bahse konu yol haritasında ebeveynlik izninde yararlanan ya da yarı zamanlı bir işte çalışarak ailesine daha fazla zaman ayırmak isteyen erkeklerin sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca, erkeklerin aileye dair sorumluluklarının düşük seviyelerde olmasına dair tedbirlerin alınması gerektiğini belirten yol haritası, erkeklere toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının yaşatılması için birçok öneride bulunmaktadır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

AB, 27 ülkeden oluşan ve birçok kurumu içinde barındıran siyasi ve ekonomik bir örgütlenme olmasının yanında, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacı güden birçok kuruma sahiptir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunu en geniş

kapsamda sorgulayan AB kurumu “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Danışma Komitesi”dir. Bu komite, AB komisyonu ile, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve bu süreçte fırsat eşitliğinin geliştirilmesi için Komisyon tarafından düzenlenecek, geliştirilecek ve uygulanacak tedbirler noktasında çözüm ortaklığı yapmaktadır. Bu komite Komisyona görüşlerini bildirerek görevini icra etmekle birlikte, 2006 yılında “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Erkekler Görüşü” (Opinion on Men in Gender Equality) isimli bir rapor hazırlamıştır. Hazırlanan raporda toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının öneminin vurgulanmasının yanı sıra erkeklerin katılımının amacının net bir şekilde belirtilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Bu stratejik rapor geniş bir kapsamda erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımının amaçlarını, faaliyetlerini, verilerini, hedeflerini ve kaynaklarını ortaya koyarak olası sorunların nasıl aşılabileceğini ayrıntılarıyla belirtmiştir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Raporun hazırlandığı 2006 senesinin Aralık ayında, AB Konseyi “Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” adlı bir Konsey sonucu (Council conclusion) rapor yayınlamış ve üye ülkelere bu sonuç doğrultusunda gerekli direktifleri vermiştir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2007).

1.5.4. Eşitliğe Karşı Duruşa Erkeklerin Katılımının Önemi

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının önemi ve gerekliliği hem teorik anlamda yapılan çalışmalar hem de pratik anlamda katılımların sağlanması ile büyük oranda gerçekleşmeye başlamıştır. Yalnızca kadın odaklı çalışmalar ya da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama hedefli faaliyetler göstermiştir ki, tek taraflı farkındalık sağlanarak ya da bilinç yükseltilerek toplumsal cinsiyet eşitliğini tam anlamıyla sağlanabilmesi imkan dahilinde değildir. Var olan problem, kadın-erkek rol ve sorumluluklarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle yeniden üretilmesi sonucu çözüme kavuşabilecektir. Bu perspektif ile gündelik hayatın oluşturulmasının temel sebebi, daha önce de belirtildiği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir tarafında kadınlar var ise diğer tarafında erkeklerin bulunmasıdır. Dolayısıyla, erkekler bu eşitliği sağlama temelinde eylemlerini, tavırlarını, ilişkilerini daha genel anlamda pratiklerini eşitlikçi bir biçimde değiştirmedikçe toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair tartışmalar sürüp gidecektir (Ruxton, 2004). Bu sebeple, toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha anlaşılır kılınabilmesi için kadınların özne dışı kılınarak ikincil konumlarının nasıl üretildiğinin çözümlenmesi ile beraber erkeklerin bu konumlandırışı üretirken

kullandıkları baskın statülerin de anlaşılması ve çözümlenmesi önemlidir. Kadınlara özne dışı kılınarak maruz bırakıldıkları konumların farkındalığının yaşatılması kadar erkeklere de bu eşitsizliklerle kadınlara, kendilerine ve topluma olan zararlar konusunda farkındalık yaşatmak gerekmektedir.

Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımının önemi genel olarak üç farklı yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmektedir. İlk yaklaşım, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımının kadınlara yönelik faaliyetlerin yapılmasında erkek eksenli bir direnç ile karşılaşmayacak olması yönünden önemlidir. İkinci yaklaşım, erkeklere toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının yaşatılması kadına yönelik şiddetin önlenmesini sağlayacak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini toplumsal olarak güçlü kılacağından önemlidir. Üçüncü yaklaşım ise, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının sadece kadınlar için değil erkekler içinde birçok olumlu sonuç doğuracağına önemi ile erkeklerin katılımını sağlamaktır (Ruxton, 2004).

Bu yaklaşımların her biri toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın farklı dinamiklerini oluşturmakla beraber, toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde yapılan çalışmalarda erkeklerin katılımının ihmal edilmesinin ya da önemsiz kılınmasının eşitliğin sağlanmasının önünde büyük bir engel oluşturacağına ifadesidir (Ruxton, 2004).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı eşitliğin sağlanması açısından büyük bir önem taşımasının ötesinde belirli erkekler tarafından riskli olarak da dile getirilmektedir. Bu riskin temelini sınırlı kaynakların kadın odaklı faaliyetlerden erkek odaklı faaliyetlere kaydırılacağı ile temellendirmeye çalışmaktadırlar. Süreci değerlendiren Ertürk (2004: 3-21), riskin gerçeklik payının reddedilemeyeceğini, fakat dünya genelinde kaynakların büyük oranda sahiplerinin erkekler olduğunu belirterek toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel nedenlerinden birinin bu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca erkekler sahibi oldukları kurum ve kuruluşların kaybını yaşamak istemediklerinden erkeklerin kadınların güçlenmesine karşı direnç gösterdiklerini belirtmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin katılımının büyük önem taşımasının temel sebeplerinden biri de erkeklerin kontrollerinde bulunan kurum, kuruluş ve kaynakların eşit dağılımını sağlamaktır.

Öte yandan, konuya erkek egemen bir yapıdan basit bir kaynak aktarımı olarak bakmak toplumsal cinsiyet eşitliğini kısmi kılacaktır. Bunun için kaynak aktarımının yanı sıra eşitliğin sağlanması için gerekli dönüşümlerin yapılmasının ve bu dönüşümün toplumsal

cinsiyet eşitliği perspektifi ile sağlanmasının gerekliliği ifade edilmektedir (Kaufmann, 2003). Diğer bir deyişle, konuya kaynak aktarımı olarak bakmak eşitliğin sağlanmasını kısmi kılacaktır. Çünkü babaların ebeveynlik rollerinin geliştirilmesinin ya da çocukların bakımına daha aktif katılmalarının gerekliliğini kaynak aktarmayla açıklamak zor olacaktır. Aynı şekilde kadınların şiddete maruz kalmalarının engellenmesi için erkeklerin bilinçlendirilmelerinin kaynakların sahibinin erkekler olmasıyla bir bağı yoktur. Sonuç olarak, gerek kaynakların aktarımı gerekse bilinçlendirilme ya da sorumlulukların eşit dağılımı, daha önce de belirtildiği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın temel dinamiklerini oluşturmaktadır (Kaufmann, 2003). Bunların her biri büyük bir öneme sahiptir ve birinin olmayışı toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına engel olacaktır.

Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılmalarının gerekli oluşu, erkeklerin sürece katılmamaları durumunda kadınların güçlenmesine yönelik faaliyetlerin marjinalleşme tehlikesiyle karşı karşıya olacağı endişesiyle de anlaşılabilir. Erkek egemen bir yapıda erkekler katılmaksızın kadınların güçlenme çabaları farklı sonuçları doğurabilecektir. Ne yazık ki, günümüz toplumlarının erkek egemen oluşu, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama sürecine erkeklerin katılmaması durumunda direnç gösterecektir. Dolayısıyla, bu eşitliğin sağlanması sürecine erkeklerin katılmaması durumunda eşitliğe dair faaliyetler ihmal edilme veya gerektiği ölçüde önemi kılınmama riskini taşımaktadır (Ruxon, 2004).

Genel olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını kadın odaklı çalışmaların önünde bir engel olarak görmek küçük de olsa haklılık payına sahip olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bütüncül bir kavrayışa hakim olması için gereklidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı, kadın odaklı çalışmalara ya da faaliyetlere alternatif veya rakip olarak ele alınmamalı ve bu katılım, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yapılan kadın odaklı çalışmaların bir parçası olarak düşünülmelidir. Dahası, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için erkeklerin büyük bir role sahip oluşu yapay bir sonuç olarak değerlendirilemez. Çünkü erkeklerin katılımının önemi son otuz yıldır küresel olarak yürütülmekte olan toplumsal cinsiyet politikalarının ve bu politikalar ile değişen paradigmanın doğal bir sonucudur (Ertürk, 2004: 17-21).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının gerekli düzeyde sağlanamaması, en iyi ihtimalle, kadın haklarının erkek liderlerin ifadeleriyle sınırlı kalmasına ve bu sınırlı söylemlerin üreteceği eşitsiz politikalara yol açacaktır (Kaufmann, 2003). Dolayısıyla bu

katılımının sağlanamaması kadın haklarının yerel, ulusal ya da uluslararası alanda gerektiği değeri görmesine engel olacaktır. Çünkü sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanda konuya gereken değerin gösterilmemesi, eşitliğin sağlanmasının engellenmesinin ötesinde, kriz veya buhran dönemlerinde ilk taviz verilecek konulardan biri olmasını sağlayacaktır (Kaufmann, 2003).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı toplumsal cinsiyet körlüğünün de ortadan kalkmasını sağlayacak önemli bir dinamiktir. Simone de Beauvoir'ın "İkinci Cins" adlı çalışmasında belirttiği gibi erkeklikler sürekli olarak kadınlar, çocuklar, yabancılar gibi öteki üzerinden kurulan bir iktidar konumudur. Bu öteki üzerinden kurulan konum, erkeklere kendileri dışında bulunanları sorgulama alanı sağlarken, kendilerinin/erkekliklerin sorgulanmasının önünü kapatmaktadır. Dolayısıyla, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımları bir yandan erkek egemen yapı ve iktidarın sorgusunun yapılmasını sağlayacak, bir yandan da kendi erkekliklerinin sorgulanmasını sağlayarak toplumsal cinsiyet körlüğünü ortadan kaldıracaktır (Ruxton, 2004).

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına erkeklerin katılımı ve bu katılım çerçevesinde çabalar ve destekler sunmaları önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için oluşturulan politikaların ve çizilen yol haritalarının hazırlandığı kurum, kuruluş ya da organizasyonlar erkekler tarafından yönetilmektedir. Katılımın sağlanması bu kurum ve kuruluşlardaki erkeklerin eşitliği sağlama adına ortak çözümler üreteceği anlamına gelmektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için erkeklerin bakma biçimleri ve sunacakları öneriler fazlasıyla önemlidir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

1.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Erkekler

1.6.1. Erkeklerin Eşitliğe Karşı Durma Noktaları

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve bu eşitliğe erkeklerin katılımına dair çalışmalar son otuz yıldır gerek akademik anlamda gerekse siyasal ve politik anlamda artış göstermesine rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı erkeklerin büyük bir direnç gösterdikleri görülmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için var olan bu direncin tüm yönleriyle sorgulanması gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin direnç göstermelerinin birçok sebebi bulunmaktadır. Erkeklerin büyük bir çoğunluğu toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla beraber iktidarlarının ve ekonomik varlıklarının yok olacağı korkusuyla sürece direnç göstermektedirler. Connell'in bu korkuya dair çözümlemesine göre; erkekler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin onlara getirdiği "patriarkal kar payı"ndan yararlandıkları için ellerinde bulundurdukları "maddi çıkarlar"ı (material benefits) kaybetmekten korkmaktadırlar. Ona göre bu direncin temel kaynağı kaybetmekten korktukları "maddi çıkarlar" dır (2002: 40-46). Örneğin; kadınların erkeklere sağladığı ev içi hizmet ve bakım durumunun değişmesini istememektedirler. Toplumsal cinsiyet eşitliğine bu açıdan bakan erkekler için eşitlik erkeklerin sahip oldukları iktidarların ve ayrıcalıkların ellerinden alınmasını sağlayacağından tehlikelidir (Connell, 2003: 9-10).

Bir kısım erkekler ise toplumsal cinsiyet eşitliğine kendilerini doğal olarak üstün gördüklerinden karşı çıkmaktadır. Ptateck'in (1988) de belirttiği gibi, kadına yönelik şiddeti konu alan çalışmalar erkeklerin kendilerini doğal olarak üstün görmelerinden kaynaklı şiddeti bir araç olarak benimsediklerini göstermektedir. Ayrıca bu araştırmalar göstermiştir ki, kadınların ev içi rol ve sorumluluklarını yerine getirmediği durumlarda, özellikle tutucu olan erkekler kendilerini doğal olarak üstün gördüklerinden şiddete başvurmaktadırlar. Erkek üstünlüğünü doğal gören ve durumu benimseyen erkeklerin bunu temelde biyolojik cinsiyet, kültür, din, gelenek-görenek ya da ordu gibi kurumsal yapılar aracılığıyla sürekli olarak yeniden ürettikleri görülmektedir (Connell, 2003: 17-18).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin direnç göstermelerindeki önemli sebeplerden biri de eşitliğin erkeklige dair yeni rol ve sorumluluklar getirecek olmasıdır. Örneğin; patriarkal yapıda erkek ve kadının rol ve sorumluluklarının net çizgilerle birbirinden ayrıldığı bilinmektedir. Erkeğin evin geçiminden sorumlu olması, güç sahibi olması ya da kadının ev içi işler ve bakım işinden sorumlu olması toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla değişecektir. Eşitlikle beraber erkeklerin de ev içi sorumluluklar alması gerekecek veya çocuk bakımından sorumlu olması gerekecektir. Bu durum belirli bir kısım erkekler için "erkek dışı" ya da "kadınsı durumlar" olarak erkek kimliğine karşı bir tehlike olarak görülmektedir (Connell, 2003: 19-22).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı duruş gösteren erkeklerin bazıları bunu aleni ve düşmanca yapıyorken, bazıları farkına varmaksızın ya da aksini iddia ederek yapmaktadırlar.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine aktif direnç gösteren erkeklerin var olmasının en genel sebebi iktidar ile olan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır (Hearn, 2001). Çünkü farkında olarak ya da olmayarak erkeklerin toplumsal yaşamda veya ev içi ilişkilerde iktidar olmak gibi bir pratiği bulunmaktadır. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanırsa erkeklerin elindeki iktidarın kadınlara geçeceği endişesini oluşturmaktadır (Connell, 2003: 24-27).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin karşı durması konusunda özellikle belirtilmesi gereken konulardan biri erkeklerin teorik ve söylem olarak eşitliği desteklerken pratik olarak karşı durduklarıdır. Örneğin; kamusal yaşama kadının katılımını güçlü bir biçimde savunan erkeklerin, katılımın niteliksel boyutu düşünüldüğünde eşitliği görmezden geldikleri görülmektedir. Bu durum, bahse konu teorik ya da söylem olarak kadının toplumsal yaşamın tüm alanlarında var olması gerekliliğini savunan erkeklerin eşitlik söz konusu olduğunda pratikten nasıl bir haber olduklarını yani farkındalığın tam anlamıyla yaşanmadığını göstermektedir. Sonuç olarak değişimi teorik olarak destekleyip pratik olarak desteklememek de toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı olan erkek direncinin bir başka biçimidir (Connell, 2003: 24-27).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin gösterdikleri karşı duruşun anlaşılması için iktidarın doğasının ve erkeklerin iktidar ile olan ilişkilerinin anlaşılması gerekmektedir (Hearn, 2001). Çünkü, erkekler göreceli olarak iktidar ile ilişkisi çok ya da az olsun ayrıcalıklı olmaktadır. Bu açıdan eşitliğin sağlanabilmesi için erkeklerin toplumsal cinsiyetçi iktidar ile kurdukları ilişkilerin değiştirilmesi ve iktidarlarını (ayrıcalıklarını) kaybetmemek için oluşturdukları karşı duruşun kırılması gerekmektedir (Connell, 2002, 2003: 24-27).

Değişimin ya da eşitliğin sağlanması için toplumsal cinsiyetçi iktidar ilişkilerinin; politik, ekonomik, siyasal, akademik ya da kişisel tüm alanlarda erkeklerin sahip oldukları ayrıcalıklarının (iktidarlarının) değiştirilmesi gerekmektedir. Hem yapısal hem de kişisel olarak yapılması gereken değişim, erkeklerin çaresiz ve kötü hissetmelerini sağlayarak karşı durmalarına da olumlu ve istekli davranmalarına da yol açabilir (Hearn, 2001).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin karşı durdukları ve eşitsizliği sürekli olarak ürettikleri en önemli yapı kamusal alandır. Kamusal alanın inşası erkek egemen bir zihniyet üzerinden oluşturulduğundan erkeklerin bu alanda toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı durma noktaları daha katıdır (Cockburn, 1991; Hearn, 2001). Çünkü bu alanlarda erkek her anlamda ayrıcalıklıdır ve bu ayrıcalığını bu alanlar üzerinden ürettikleri politikalar ile sağlamaktadır.

Bu yüzdendir ki ana akım kurumlar veya yönetimler erkek işi olarak erkek pratikleri üzerinden kurgulanmıştır. Ana akım kurum ya da kuruluşlarının toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden değiştirilmek ya da yeniden inşa edilmek istenmesi, toplumsal cinsiyet körü olan bu yapıların sahipleri olan erkeklerin karşı duruşunun bir başka kaynağıdır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde yeniden üretilecek bir toplum için iktidar ve siyasetin kişisel, kurumsal, yapısal ya da global tüm düzeylerde değişimi gereklidir. Bu sebeple, toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı duran erkekler ile mücadele etmek, sonuçta erkeklerin değişimini sağlayacaktır (Connell, 2002; UN, 2008).

1.6.2. Erkekler İçin Eşitsizliğin Yarattığı Olumsuz Sonuçlar

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin odağında her ne kadar kadınlar ve kadınlara karşı eşitsizlikler varmış gibi görünse de aynı oranda erkekleri de etkilediğini belirtmekte fayda vardır. Her ne kadar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı etkiler kadınların yaşamını etkileyip ilk olarak kadınlar tarafından dile getirilse de erkekler üzerindeki olumsuz etkileri zaman içerisinde sorgulanmaya başlanmıştır. Bu sorgunun ilk zamanlarda olmayışının temel sebeplerinden biri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde erkekliğin kadınlar ve çocuklar üzerinde yarattığı olumsuzluklar üzerinden ele alınmasıdır. Ayrıca, erkekliğin sorgulanabilir bir alan olarak görülmemesinin de bu sorgunun yapılmayışında büyük etkileri bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ve perspektifine olan ihtiyacın farkındalığının yaşanmaya başlamasıyla birlikte, erkekler ve erkeklikler üzerine sorgulayıcı araştırmalar artmıştır. Eşitliğin sağlanmasına yönelik araştırmalar ilk zamanlarda her ne kadar kadını odağa alsın da cinsiyetçi tutumlar, davranışlar ve kalıplaşmış yargıların erkekler için de büyük olumsuzluklar oluşturduğu anlaşılmış ve dile getirilmiştir. Bu sorgulamalar, erkeklerin değişebileceğini göstermekle birlikte aslında toplumsal cinsiyet eşitliği için erkeklerin de ihmal edilmemesinin gerekliliğini göstermiştir (Connell, 2002).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin iki cins için de olumsuz sonuçlarının olduğunu belirten Esplen (2006), sorunun erkekler açısından da çok ağır sonuçlarının olduğunu belirtmektedir. Erkekler açısından olumsuzlukların temelinde erkekliğe dair geliştirilen katı beklentilerin yattığını belirten Esplen (2006), toplumun kadınlar gibi erkeklerin de rol ve sorumluluklarını belirlediğini ve bu doğrultuda yaşam sürmelerini beklediğini belirtmektedir.

Öte yandan, ona göre erkekler her ne kadar hem kadınlar hem de erkekler üzerinde iktidar sahibi olsalar da onların da iktidarsızlığı ve güçsüzlüğü yaşadıkları bilinmektedir. Örneğin; işsiz, evsiz ya da göçmen erkekler toplum tarafından onlara yüklenen rol ve sorumlulukları yerine getirmediği için dışlanmaktadır. Toplum tarafından yüklenen rol ve sorumlulukları yerine getirebilen erkekler ise bunun sürekliliğini sağlamak için yoğun stres altında olduklarını belirtmemeye çabalamaktadırlar (Esplen, 2006).

Toplumsal olarak erkekler, fiziksel olarak gücü elinde bulunduran, cinsel açıdan yeterli, ailesinin geçiminden sorumlu ve bu noktada karar vermekten ve risk almaktan kaçınmayan olarak tanımlanır (Connell, 2002). Hegemonik ya da ideal erkeklik olarak tanımlanan ve yukarıda belirtilen geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarını yerine getirmek ya da bunu sürekli kılmak tüm erkekler için mümkün değildir. Hatta çoğu erkek için bu hegemonik ya da idealleştirilen erkek olma durumu ile gündelik hayatta var olunan durum arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Bu farklar yaş, etnik köken, sınıf gibi birçok değişkene göre farklılıkları içinde barındırmaktadır (Esplen, 2006). Ayrıca, gündelik yaşam içerisinde erkekler, iktidarın üretildiği ya da baskısının yaşandığı birçok durumu deneyimlemektedirler. Örneğin, kamusal alanın hiyerarşik yapılanmasından kaynaklı iş yerinde baskı altında olan bir erkek, aile içerisinde iktidarını sürdürebilmektedir. Ya da iş yerindeki hiyerarşik yapılanmadan kaynaklı hem iktidarını kurabilmekte hem de aynı zamanda baskılanabilmektedir. Bu ve benzeri çelişik durumlar göstermektedir ki erkekler her zaman iktidar ile olan ilişkileri bağlamında avantajlı konumda değildirler.

Ruxton'un (2004) araştırması göstermektedir ki; toplumsal cinsiyet düzeninin oluşturduğu eril karakter erkeklerin yaşamlarını birçok yönden olumsuz etkilemektedir. Örneğin; hegemonik ya da idealleştirilen erkekliğin özellikleri olarak belirtilen iktidar sahibi olma, duygusal değil mantıklı olma, gücün peşinden gitme, rekabet etme, kuralları belirleme ve yönetme gibi özellikleri sürekli olarak barındırma çabasında olan erkek risk, baskı ve stres altında olduğundan dünya genelinde kadınlardan daha kısa yaşam süresine sahiptir. Ülkemizde de durum aynı doğrultuda ilerlemekle birlikte, Sağlık Bakanlığının yürüttüğü "Ulusal Hastalık Yüğü ve Maliyet Etkililik Projesi" erkeklerin yaşam süresinin (67.69) kadınlarınkinden (71.94) daha kısa olduğunu göstermektedir (Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, 2004).

Avrupa Birliği katkılarıyla “Avrupa’daki Erkekler Hakkında Avrupa Araştırma Ağı” oluşturulmuş ve erkeklerin yaşadıkları toplumsal sorunlar derinlemesine incelenmiştir. Bu toplumsal sorunlar, erkeklerin iş ve yaşamları, erkek şiddeti, erkeklerin toplumsal olarak dışlanmaları ve sağlık temelinde sorgulanmış; erkeklerin toplumsal yaşamda avantajlı oldukları kadar dezavantajlı da oldukları tespit edilmiştir. Araştırmaya göre Avrupa’da erkeklerin yaşam süreleri kadınlarınkinden kısa olmakla beraber hastalık, intihar, iş, etnisite ve sınıf açısından dışlanma oranları da kadınlara oranla yüksektir (Hearn, 2001).

Toplumsal olarak erkeğe yüklenen rol ve sorumluluklardan olan güçlü olma, duygusal olmama, karar verici ve sert olma gibi özellikler erkeklerin yaşadıkları bazı olumsuzlukları daha yoğun ve yıkıcı yaşadıklarını göstermektedir. Örneğin, işsiz kalma, boşanma veya emeklilik gibi durumlar erkeklerin kadınlara oranla daha olumsuz etkilendikleri durumlar olarak belirtilmektedir. Aynı zamanda erkekler için bu gibi durumlar yaşadığında durumu dile getirme, paylaşma veya yardım alma gibi durumları tercih etmedikleri görülmektedir. Ruxton’un (2004) belirttiği üzere, Meksika’da yapılan bir çalışmada duruma dair itirafta bulunan erkeklerin, çevrelerine karşı sürekli maske takmak zorunda olduklarını çünkü duygusal ya da kırılđan görünmenin dışlanmaya sebebiyet vereceğini belirtmeleri durumu net bir biçimde özetlemektedir. Ayrıca, dışlanmak istememelerinden ötürü bastırdıkları durumların aile içerisinde olumsuz etkiler yarattığı ve genellikle şiddetle sonuçlandığı belirtilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olmayışı, kadının aile içerisinde şiddete maruz kaldığını göstermekle birlikte, erkeklerin de kamusal alanda aynı durumu yaşadıklarını göstermektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitimsizliğinin erkekler için yarattığı olumsuz sonuçlar burada belirtilenlerle sınırlı olmamakla birlikte eşitliğe dair yapılacak çalışmalar ve özellikle bu çalışmalara erkeklerin katılımı, durumun tüm yönleriyle ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

1.6.3. Erkeklerin Alması Gereken Sorumluluklar

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için alınması gereken sorumluluklar kadınlar bağlamında gerek teorik gerekse pratik anlamda erkeklere oranla daha fazla sorgulanmıştır. Son otuz yılda ise bu sürece kadınlar kadar erkeklerin de katılmasının gerekliliği üzerinden sorgu alanları oluşturulmaktadır. Haliyle bu sorgulamalar, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair alması gereken sorumlulukları belirlemiş ve konuya dair bakış açılarının gelişmesini sağlamıştır. Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği için alması

gereken sorumluluklar iki bağlamda değerlendirilebilir. Birincisi, yapının sorgulamasını temele alarak eşitsizliği üreten kurum, kuruluş ya da organizasyonların (yeniden) üretmekte oldukları eril uygulamaların değiştirilmesinin sorumluluğudur. İkincisi ise, erkeklerin bireysel anlamda eşitsizliğin değişmesi için almaları gereken sorumluluklardır (Hearn, 2001).

Yapı üzerinden alınan sorumlulukların ne olduğu konusunu biraz daha genişletirsek, erkekler toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde (yeniden) üretilen uygulamalar ve politikaların farkına varmadıkları ya da bu durumun avantaj sağladığını düşünerek üretimini engellemedikleri sürece eşitsizlikten sorumlu olacaklardır. Bu açıdan, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebebiyet vermekte olan; siyasi/ekonomik/kültürel/sosyal yaşamdaki kadınlara karşı ayrımcı uygulamalara karşı durulmadığı sürece erkekler bu yapının sorumlusu olacaklardır (Flood, 2009).

Bireysel bağlamda ise erkeklerin tavırları, davranışları, kimlikleri ya da kurdukları ilişkiler aile, iş, eğitim, sağlık, cinsellik veya spor gibi tüm alanlarda toplumsal cinsiyet perspektifi doğrultusunda örülmemişse üreteceği eşitsizlik erkelerin sorumluluğundadır (Hearn, 2001). Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için erkeklerin alması gereken sorumluluklar, teorik olarak erkeklerin çoğu tarafından kabul görmekte olan insan hakları ve medeni haklar ile yakından ilgilidir ve bir adaletsizlik biçimi olarak mücadeleyi gerekli kılmaktadır (Hearn, 2001). Öte yandan, demokrasi ve sosyal adaleti genel anlamda savunan erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği söz konusu olduğunda mesafeli durmaları çelişik bir durum yaratmaktadır. Çünkü, demokrasinin veya sosyal adaletin toplumsal cinsiyet eşitliği ile olan bağı açıktır ve bilinmektedir (Flood, 2009).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin alması gereken sorumluluklar gerek bireysel gerekse bireysellikleriyle yürütücülüğünü yaptıkları yapı üzerinden alınmalıdır. Yapısal ve bireysel olarak erkeklerin sorumluluklar almaları, bugün kadınların daha iyi şartlarda çalışmalarını, eşit eğitim hakkı almalarını, eşit ücret almalarını, kadına yönelik şiddetle mücadeleyi ve eşitsizliğe dair devlet politika ve uygulamalarını toplumsal cinsiyet perspektifiyle geliştirmektedir (Hearn, 2001). Bu gelişimin toplumsal cinsiyet eşitliğini tam anlamıyla sağlaması için erkeklerin bireysel farkındalığı yaşamaları ve bu doğrultuda iş hayatında, medyada, akademik dünyada, ev içinde yani özel ya da kamusal tüm alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği için girişimlerde bulunmaları gerekmektedir. Diğer bir

deyişle, erkeklerin toplumsal hayatın tüm eril alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile hareket etmeleri gereklidir (Flood, 2009).

1.6.4. Eşitliğin Erkeklerle Sağladığı Ayrıcalıklar

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadınlara olduğu kadar erkekler ve dahası toplum için önemli ve getirilerinin olduğu daha önce belirtilmişti. Örneğin; 1980 yılında Finlandiya’da kadınların statülerinin geliştirilmesi ve kadınlara yönelik ayrımcılığın giderilmesi için çıkarılan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası” bugün tüm cinsleri kapsamı altına almaktadır. Kadın temelli olarak çıkarılan bu yasa, zaman içerisinde erkeğin de eşitsizliğe maruz kaldığının farkındalığıyla beraber cinslerin tamamını kapsamı altına almıştır. Yine aynı doğrultuda, 2005 yılında Finlandiya Eşitlik Ombudsmanına yapılan başvurular incelendiğinde her on başvurudan dördünün erkekler tarafından yapıldığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, her ne kadar toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadın temelli oluşturulduğu gibi bir izlenim var olsa da, erkekler için de eşit oranda yarar sağlayacağı açıktır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

“Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Ulaşılmasında Erkekler ve Erkek Çocukların Rolü” adlı Brezilya’da yapılan ve alanın uzmanları tarafında sorgulamaların yürütüldüğü toplantıda R.W. Connell, toplumsal cinsiyet eşitliğinin erkeklerle kazandıracaklarını dört temelde ele almıştır. Bunlar; İlişkisel çıkarlar, kişisel refah, müşterek/ortak çıkarlar ve ilke’dir (Connell, 2003). İlişkisel çıkarlar çerçevesinde erkelerin de sosyal ilişkiler ağı içerisinde yaşadıklarını belirten Connell, sosyal arkadaşları, iş arkadaşları, meslektaşları, anneleri, kuzenleri, komşuları vb. tüm kadınlarla iletişim içerisinde olduklarını ve bu ilişkilerin erkeklerin yaşam kalitelerini büyük ölçüde etkilediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla, kadınların ya da kız çocuklarının yaşamlarına getirecek herhangi bir kısıtlamanın erkeklerin yaşamına da etki edeceğini belirtmiştir. Örneğin; erkeklerin bir kısmı çocuklarına tek başlarına ebeveynlik yapmaktadır ya da erkekler kız çocuklarının sorumluluklarını daha fazla almak istemektedirler. İster eşleriyle beraber ebeveynliği yürütsünler isterse tek başlarına ebeveynlik yapsınlar, çocuklarını özgüvenli, özgür ve yeteneklerini fazlasıyla geliştirebilecekleri bir toplumda büyütmek istemektedirler. Sadece bu istekler doğrultusunda dahi toplumsal cinsiyet eşitliğinin erkekler için ne kadar büyük kazanç sağlayacağı anlaşılacaktır (Connell, 2003: 12-13). Kişisel refaha dair ise yaşanmakta olan toplumsal cinsiyetçi toplumun kadınlar kadar erkeklerin de refahını olumsuz yönde etkilediğini belirten

Connell, erkekliğin kontrolcü, rekabetçi ya da baskın gibi özellikler üzerinden tanımlanıyor olmasının erkekler için başta sağlık problemleri olmak üzere birçok problemi beraberinde getirdiğini belirtmiştir. Üçüncü olarak ele aldığı “müşterek çıkarlar” başlığı ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlayacağı birçok dinamiğe dikkat çekmektedir. İş hayatı ve ev geçimi sorumlulukları üzerinden örnekler veren Connell, işsizlik durumlarının erkekler üzerinden temellenerek erkeğe zarar verdiğini ve kadının da çalışma hayatında eşitliği elde etmesiyle aile geçiminden sorumlu olmasının erkeğe getireceği yararı anlatmıştır. Son olarak ele aldığı “ilke” başlığıyla ise çoğunlukla erkekler tarafından yürütülmekte olan tüm alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesini benimseyerek uygulamalar ve faaliyetler yürütülürse toplumsal refah sağlanacak ve demokratik bir toplum zemini oluşacaktır. Bu zemin ise şüphesiz ki erkeklere de kadınlar kadar avantajlar sağlayacaktır (Connell, 2003: 27-32).

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması erkekler için de geleneksel yaşamın dayattığı rol ve sorumlulukların ağırlığından kurtulma şansı verecek ve hayata dair paylaşımcı/eşitlikçi bir yaklaşımın süre gelmesini sağlayacaktır. Atakül erkeklik kalıplarının başta sağlık olmak üzere birçok problemi doğurduğunu ve bunları erkeklere içselleştirdiğini fark eden erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine dört elle sarılma çabaları bundandır.

2. BÖLÜM

2. KAMUSAL ALAN VE DİNAMİKLERİ

2.1. Özel Alan ve Kamusal Alan

Tarihsel bir perspektif ile özel alan-kamusal alan ikiliği sorgulandığında bu sürecin Antik Yunan dönemine kadar gittiğini ve biyolojik olarak belirlenen erkek-kadın arası sosyal ayrımı meşrulaştırmanın ve erkeği egemen kılmanın bir yolu olarak günümüze kadar süregeldiğini söylememiz mümkündür. Feminist hareketler bunun mücadelesini 200'den fazla yıldır vermektedirler. Mücadelenin yarattığı farkındalık ile “erkeklik” ve “kadınlık” kategorilerinin sosyal bir inşa süreci olduğu kabul gören bir görüş haline gelmiştir. Ancak kadınlar “doğalarından” ötürü özel alan ile sınırlandırılıp kamusal alanın dışında tutulmuştur. Bunun mücadelesini veren feminist hareketler “benim bedenim benim kararım” sloganıyla kamusal alandan dışlanmışlığı reddetmiştir.

Demokrasi temelli kurulduğu iddia edilen Antik Yunan sistemi her ne kadar demokrasi dinamiklerini barındırıyor olsa da köleler ve kadınların bu yapının dışında bırakıldığı görülmektedir. Bu gerçekliği, kadınların kadın bedenine ve duygularına sahip olduklarından kamusal alana ve onun yönetimini sağlayacak niteliklere sahip olmadıkları varsayımıyla temellendirmişlerdir. Bu temel çerçevesinde kamusal-özel alan ayrımını yapan Antik Yunan sisteminde polis (kamusal alan) ve oikos (ev-hane) olarak belirlenmiş ve polis erkeklerin yönetme alanı olarak belirlenirken, oikos kadın ve çocukların bulunduğu ya da bulunması gereken alan olarak tasarlanmıştır.

Orta çağın feodal yapısında ise kamusal-özel alan ikiliği net olarak inşa edilmemiştir. Bu net olmayış bir eşitliğin varlığını ifade etmemekle birlikte feodal toplum yapısında soylu ailelerin erke sahip oluşu ve bu erkin hanedanlar arasında paylaşılması ile bu ailelerin kadınlarının da bu erkten yararlandığını göstermektedir. Orta çağ dini yapısında (Hristiyanlık inancında) kadınlar Tanrının gönüllü hizmetkârı olarak inşa edilmiş ve dolayısıyla, özel alan saygınlığını kazanmıştır denilebilir. Öte yandan, Orta çağda kadınların ot ve bitkilerle hastalıkları iyileştirme eylemleri “büyücülük” olarak ele alınmış ve büyük bir kadın kıyımı yaşanmıştır (Günündi Ersöz, 2015:83-84).

Kamusal-özel alan arasındaki ikilik, 17. yüzyıla gelindiğinde, hukuksal düzenlemeye uygun olan alan (kamusal) ve hukuksal düzenlemenin dışında tutulan alan (özel) olarak belirlenmiştir. Hatta özel alan olarak belirlenen “aile içi ilişkiler” alanına uzun yıllar boyunca hukukun müdahalesinin olamayacağı görüşü hâkim olmuştur.

Aynı doğrultuda, aydınlanma dönemi düşünürleri de kamusal-özel alan ikiliğini derinleştirmiş, cinsiyete göre alan düzenlemesi yapmışlardır. Aydınlanma döneminde Tanrı ve doğa karşısında bilimin üstünlüğü kabul edilirken doğa ile özdeşleştirilen kadın bedeni akıldışılık olarak görülmüş ve “akıl çağı” olarak tanımlanan bu dönemde kadın kamusal alanın dışında tutulmuştur (Entwistle, 2012:225). Aydınlanma çağı düşünürlerinden John Locke, erkeğin kadından üstün tutulmasının sebebinin doğa olduğunu belirtirken, Hobbes, kadınların haklarının yasalar ile erkeklere devredilmesinden ötürü siyasal alanda yer alamadıklarını, Machievelli ise kadınların “duygusal” olmalarından ötürü rasyonel akla sahip olamayışlarının onları kamusal alanın dışında tutmakta olduğunu ifade etmişlerdir. J. J. Rousseau ise bu ikiliği sosyal düzenin temel özelliği olarak belirtmektedir. Ona göre rasyonel akla sahip olan erkek ile olmayan kadının kamusal alanda beraber var olması sosyal düzenin bozulmasına neden olacaktır (Entwistle, 2012:225-226).

Görüldüğü üzere aklın öne çıktığı aydınlanma çağında dahi kadının rasyonel akla sahip olamayacağı düşüncesi hakimdir. Klasik sosyoloji teorisyeni olan Weber, Durkheim, Spencer gibi düşünürler de alışlagelmiş şekilde toplumsal cinsiyet olgusuna gereken önemi göstermemiş ve karşılıklarına çıktığında muhafazakâr tepkiler vermişlerdir (Ritzer, 2008:7). Örneğin, Durkheim kadının kimliğinin üreme ve çocuk yetiştirmeyle inşa edildiğini varsaymıştır (Giddens, 2008:147).

Habermas “Kamusallığın Yapısal Dönüşümü” (2010:175) adlı çalışmasında, tarihsel süreç içerisinde kamusal alanın dönüşümlerini sorgularken kamusallığın ancak ekonomik ve toplumsal koşulların herkese eşit imkanlar sunmasıyla güvence altına alınabileceğini belirtmiş ve bu yüzden ekonomik gücü olmayan kadınların kamusal alandan dışlandığını ifade etmiştir.

Kamusal-özel ikiliğinin modernleşme döneminde özellikle de sanayi devrimiyle beraber çok keskin sınırlarının çizildiği görülmektedir. Çünkü modern endüstriyel kapitalist toplumsallığın ruhu eril-kamu ve dişil-özel alan ayrımıyla oluşturulmuştur (Sancar, 2009:51). Sanayi devrimiyle beraber metanın üretim alanı haneden atölyelere ve oradan da fabrikalara

geçmiştir. Böylece üretim alanıyla hane arasındaki sınırlar çizilmiş ve kamusal-özel alan ikiliğinin ev/iş yeri ayrışmasıyla doğrudan bağlantılı olduğu görülmüştür. Bu durum ise gerek ekonomik gerekse kurumsal ve ideolojik bir ayırım olarak “piyasa” ve “hane”nin farklı cinsiyet düzenleri oluşturmasını sağlamıştır. Aralarında hiyerarşik düzeni de oluşturan bu “cinsiyetlendirilmiş” kurumlar modern toplumsallığın bir dinamiği haline gelmiştir (2009:53-54).

Aynı şekilde, “işlevselci kuram”ın tanıdık isimlerinden Parsons ise araçsal ve dışavurumsal rol ayrışmasını toplumsal sistemin sürekliliği için gerekli kılmaktadır. Parsons biyolojik indirgemeci bir yaklaşımla erkeklerin araçsal ve kadınların dışavurumsal rollerden sorumlu olduğunu Frued’un psikanalizinden etkilenerek kadının çocuk doğurması ve çocuğun bakımı sırasında anne-çocuk arasındaki güçlü bağ ile açıklamaktadır. Ona göre erkeğin çocuk ile böyle bir bağının olmaması onu araçsal rollerden sorumlu tutarken, kadının çocuk doğurması ve bu bağa sahip oluşu onu dışavurumsal rollerden sorumlu tutmaktadır. Yani ona göre sistemin korunması için sorumlukların yerine getirilmesi şarttır (Parsons ve Bales, 1955:23).

Margaret Mead “kadının doğası gereği kamusal alandan dışlanması mı gerekiyor?” sorusuna üç Yeni Gine kabilesini inceleyerek cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin evrensel olarak aynı inşa edilmediğini belirtmiştir. Mead, “erkek” ve “kadın” biyolojik kategorileri ile “erkeklik” ve “kadınlık” kültürel özellikleri arasında hiçbir doğal bağın bulunmadığını ortaya koymuştur (Entwistle, 2012:218).

1789 Fransız İhtilali ise başlangıçta her ne kadar “eşitlik, özgürlük ve kardeşlik” temelli yapılmış olsa da sonrasında kadınları dışlamıştır. Bu durumu Berkday (2011:122) eşitlik, özgürlük ve kardeşlik temelli yapılan bu ihtilalin özünde erkek eşitliği, özgürlüğü ve kardeşliği olarak kadınları dışladığını ve kadınların heyecanla peşine düştükleri bu süreçten nasıl elleri boş döndüklerini anlatmıştır.

Daha sonrasında bireyin özgürlüğünü, özerkliğini ve temel haklarını garanti altına almaya çabalayan ve siyasal iktidarın sınırlılığının olması gerekliliği üzerinde duran Liberalizm dönemi başlamıştır. Bu dönem daha önceki dinamiklerin ve alanların sorgulanmasını sağlarken, aynı zamanda kadınların haklarının, taleplerinin ve kamusal alana katılmayışlarının sorgulanmasına yol açmıştır (Ecevit, 2011: 13). Liberal düşüncenin temsilcilerinden J. S. Mill (1971: 25) ise kadınların bağımlı bir yaşam sürmelerinin temelinde

geleneksel kadınlık rollerinin olmasının ötesinde, erkeklerin bu bağımlılığı sürekli kılma çabasının olduğunu belirtmektedir. Ona göre, kadınların kamusal alana dahiliyetlerinin engellenmesi, erkeklerin çoğunluğunun kadını eşit bir konumda görmeye hazır olmadıklarından ya da bunu istemediklerinden ve bundan ötürü kadınların ev hayatlarındaki ikincil konumu sürdürmelerini istediklerinden kaynaklandığını belirtmektedir (Ecevit, 2011:13). Mill (1987) kamusal-özel alan ikiliğinin cinsiyetçi bir bağlamda doğaya gönderme yaparak meşrulaştırılmasına karşı çıkmaktadır. Bu cinsiyetçi ikiliğin süregeldiği ve 1848-1920 yılları arasında mücadele veren birinci dalga feministler, başta seçme-seçilme hakkı temelinde eşit ücret, (tüm alanlarda) çalışma ve eğitim hakkı ve yasal reform hakları çerçevesinde mücadele vermişlerdir.

Kadınların ontolojik mücadeleleri ve haklarını elde etmeleri açısından önemli bir yüzyıl olan 20. yüzyılın ortalarında Birleşmiş Milletler (1945) kurulmuş ve “İnsan Hakları Evrensel Beyanname”nde “cinsiyete dayalı ayrımcılığın yapılmaması gerekliliği” ilkesi kabul edilerek önemli bir kazanım elde edilmiştir. Hemen sonrasında 1946 yılında kadın-erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için Kadının Statüsü Komisyonu kurulmuştur ve sürecin kısmi de olsa eşitlik bağlamında ilerlemesi sağlanmıştır (Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014).

Daha sonrasında Birleşmiş Milletler tarafından 1975 yılı Uluslararası Kadın yılı olarak belirlenmiş ve aynı yıl I. Dünya Kadın Konferansı gerçekleştirilmiştir. Bu ve sonrasında 1980, 1985 ve 1995 yıllarında yapılan II., III. ve IV. Dünya Kadın konferanslarında cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve eşitsizliğin önlenmesi için gerek kadının kamusal alana dahiliyeti gerekse de bunun farkındalığının yaratılması adına çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Pekin’de yapılan IV. Dünya Kadın Konferansında kadının kamusal alana tam ve eşit katılımının imkanları sorgulanmış ve kadınların ekonomik, kültürel, sosyal ve politik karar alma statülerine dahiliyetlerinin, cinsiyet eşitliğinin önündeki engelleri kaldıracağı belirtilmiş ve hükümetlerin gereklilikleri yerine getirmesi noktasında sorumlulukları belirtilmiştir.

Özetlersek, ataerkilliğin içsel olduğu toplumsal yapı, kuruluşundan itibaren kamusal-özel alan ikiliğini devam ettirmektedir. Her ne kadar sorgu alanı üretilmeye çalışılsa da dönemsel olarak erkekler eril iktidarlarını inşa etmiş ve alanlarının sınırlarını tekrar tekrar çizmişlerdir. Bu Liberal dönemle beraber erkeğin sadece kamusal alanda değil özel alanda da egemen olduğunun sorgusunun da yapılmasını sağlamış ve özel alanın kamusal alan

üzerinden nasıl inşa edildiği, dolayısıyla özel alanın kamusal alanın dinamikleri çerçevesinde nasıl şekillendiği sorgulanmıştır.

2.1.1. Tarihsel Perspektifte Türkiye’de Özel ve Kamusal Alan

Habermas (2010: 57:58) kamusal alanı, modern toplum kurumlarında, toplumsal yararı sağlamak adına üretilen düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği ortak toplumsal etkinlik alanı olarak değerlendirmektedir. Ona göre bu alan, her türlü çıkardan arınan ve gerek devlet otoritesi gerekse sermaye egemenliğinden bağımsız bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu alan, herkesin erişebildiği, tüm ayrıcalıkların ortadan kaldırıldığı ve genel normların ve rasyonel meşrulukların keşfedildiği alandır; kamusal alanın öne çıkan niteliği tüm vatandaşlara açık oluşudur.

Bu bağlamda düşünüldüğünde, Osmanlı toplumundan günümüz Türkiye toplumuna kadar “kamusal alan” tartışmaları farklı boyutlarda ilerlemektedir. Örneğin bir yandan, Osmanlı toplumsal yapısında burjuva olarak nitelenebilecek bir sınıfın olmayışını ve basının 1860’lara kadar gelişmemiş oluşunu “kamusal alan” kavramının ortaya çıkmasının önünde engel olarak görenler varken, öte yandan 16. yy. ortalarından itibaren Osmanlı toplumunda özel alan ile yönetim alanı arasında bir ara alanın oluştuğunu yani, yeniçeriler ve yöneten sınıfın dışında kalanlardan oluşan ve yönetime karşı eylemler yaparak güçlenen sınıflar alanının ve karagöz ile meddahlık gibi tiyatro alanlarının olması batılı anlamda olmasa da Osmanlı toplumunda bir kamusal alanın varlığının göstergeleridir (Ercins, 2013: 305).

Osmanlı toplumundan günümüz Türkiye toplumuna geçiş aşamasında ise kamusal alan sınırlarıyla beraber ortaya çıkmıştır. Bu alan Habermas (2010: 58-60)’ın bahsettiği gibi topluma dair ortak meseleler hakkında bireylerin rasyonel ya da eleştirel olarak tartışma üretecekleri bir alan olarak değil, devlete/yönetime bağlı kuruluşlar, idareler ve bunların görev ve etkinliklerinin ortaya çıktığı, modernist pratiklerin ve yaşam biçimlerinin uygulandığı bir alan olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilan edilmesiyle birlikte, daha önce hem kamusal alanın olmayışı hem de tamamen erkek egemen bir yönetim şeklinin oluşundan kaynaklı toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunlarına çözümler aranmıştır. Örneğin; kadın, oluşan kamusal alanda tanımlanmaya başlanmış, tebaadan yurttaşa dönüştürülmüş ve aile içerisinde eşit haklara sahip bir birey olmaya başlamıştır. Medeni kanunun kabulüyle birlikte (1926) kadınlar yasal

haklarının belirli kazanımlarını elde etmişlerdir. Kurulan Cumhuriyet resmi ideoloji olarak kadının da erkek gibi kamusal alanda konum edinebilmesini savunmaktadır. Fakat, yapıya ataerkilliğin içkin oluşu ve haliyle erkek egemen bir yapının oluşu geleneksel yapı ile geçilen modern yapı arasında toplumsal cinsiyet bağlamında büyük değişiklikler yaşanmasına engel olmuştur. Modern yapı, her ne kadar kadının kamusal alanda konumlanışının önünü açsa da, kadına özel alanda yüklenen sorumlulukların yanı sıra toplumsal alanda da sorumluluklar yükleyerek kadınları “çifte yük”le karşı karşıya bırakmış ve rol çatışmalarının yaşanmasını sağlamıştır (Berktaş, 2010: 109). Bunun da ötesinde kadını “yurttaş anne”, “çalışan anne” gibi kavramsallaştırmalar ile belirlenmiş rollere yönlendirerek onlara kamusal anlamlar yüklenmiştir (Acar-Savran, 2009: 99).

Kamusal alanın ortak bir toplumsal etkinlik alanı olarak değil de devletin kurum, kuruluş ve organizasyonları olarak tanımlanması, topluma dair kapsayıcı meselelerde karar mekanizmasının devletin bu kurum, kuruluş, organizasyonlar ve ona bağlı yapılar olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla toplumsal olanın nasıl olacağını bu mekanizmalar belirlemekte ya da sınırlamaktadır. Bu durum daha önce belirtilen yönetim ve devlet meselelerinde karar mekanizmasının eril oluşunu tekrar sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Çünkü topluma ataerkilliğin içsel oluşu ve toplumsal olarak inşa edilen kamusal alanın nasıl ve kimler tarafından inşa edildiği, bu alandaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nasıl üretildiğini göstermektedir (Berktaş, 2010:38-39). Erkek egemen olarak inşa edilen kamusal alan(lar) erkek deneyim ve pratikleri ile üretilmekle beraber kamusal alana bağlı tüm kurum, kuruluş ve organizasyonları da bu doğrultuda belirlemekte ya da inşa etmektedir.

2.2. Kamusal Bir Alan Olarak “Siyaset”

En geniş anlamıyla siyaset, insanların hayatlarının düzenini sağlamak için genel kuralları belirlemek ve bu kuralların korunması ya da değiştirilmesi için faaliyetler yürütmektir (Heywood, 2010: 22; Delibaş ve Yiğit, 2015:107). Heywood’a göre siyaset, çatışma ve iş birliği olgularıyla yakın bir bağa sahiptir. Çünkü siyaset, farklı isteklerin, rakip fikirlerin, çatışan çıkarların ve sürekli rekabetin zeminini sağlayan kuralların nasıl oluşturulacağını, ortak bir paydada sağlamaktadır. Hannah Arendt (2012, 102-103)’in de belirttiği gibi, siyasetin ürettiği bu kurallar üzerinde insanların etkili olması ve onların yürürlükte kalmasını sağlaması için bir “el birliği etme” zorunluluğu vardır. Bu sebeple

siyasetin temel argümanı, sürekli bir rekabet ve çatışma içinde olan insanların ortak bir zeminde rekabete ve çatışmaya dair olan süreçlerini uzlaştırmaktır (Heywood, 2010: 22-23).

Siyasetin ne olduğuna dair görüşler, içinde muğlaklığı barındırmaktadır. Çünkü genel olarak toplum tarafından ‘kirli’ bir kavrammış gibi kavramdan uzak durulmaya çalışılmaktadır. Örneğin, tarih, biyoloji, iktisat, coğrafya ya da sosyoloji akademik bir konu olarak görülürken, siyaset üzerinde büyük bir ön yargı vardır. Çoğu insan siyasete tarafsız ya da çıkar ilişkisi olmaksızın dahil olunamayacağını savunmakla birlikte, bu konuda görüş bildirmenin de bir tarafa ait olmaktan ya da çıkar beslemekten kaynaklandığını düşünmektedir (Heywood, 2010). Hatta siyasetin yalana, aldatmaya ya da manipülasyona ilişkin imgeleri çağrıştırdığı düşünülmektedir.

Öte yandan toplumun siyaseti kavrayışı düşünüldüğünde siyaset “kamu hayatı” veya “kamusal işler” olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle siyasi olan ve olmayan arasındaki fark kamusal alan ile özel alan arasındaki fark ile temellendirilmektedir. Burada karşımıza “kamusal alan” ile “özel alan” arasındaki farkın nasıl çizildiği sorunsalı çıkmaktadır. Geleneksel olarak bu ayrım devlet ile sivil toplum ayrımı üzerinden değerlendirilmektedir. Yani devletin kurum, kuruluş ya da tüm organizasyonları “kamusal” olarak ele alınmakta iken; aile, akraba grupları, sendikalar, özel işletme ve kulüpler veya cemaat grupları “özel” olarak değerlendirilmektedir (Burke, 1986). Siyasetin kamusal-özel ayrımı temelinde değerlendirilmesi devletin yaptığı faaliyetlerle ve kamusal organlarıyla yürüttüğü sorumluluklarla sınırlıdır. Dolayısıyla, bireylerin kendi kendilerine yürüttüğü ya da yürütebileceği faaliyetler, özellikle kişisel, eve, aileye dair olanlar, siyasi olmayanlardır.

Kamusal bir faaliyet alanı olarak görülen “siyaset” Aristoteles de dahil birçok düşünür tarafından değerlendirilmiştir. Aristoteles *İnsanlık Durumu* (1958) adlı eserinde siyasetin insana ilişkin faaliyetler içerisinde en önemlisinin olduğunu dile getirmiş, Arendt (2012) ise siyaseti özgür ve eşit vatandaşlar arasındaki karşılıklı etkileşimi içeren bir faaliyet alanı olarak tanımlamıştır. Bu faaliyet alanının önemi, bir katılımı içermesi ve görüşlerin uzlaşmasını sağladığındandır. Aynı doğrultuda siyasi katılımın doğruluğu ve gerekliliği üzerine görüşler bildiren Jean-Jack Rousseau ve John Stuart Mill de benzer açıklamaları dile getirmektedirler. Rousseau (2009) siyasi hayata dair devletin iyiye ya da onun kavramsallaştırmasıyla “genel irade” ye ulaşabilmesi için bütün vatandaşların doğrudan ve sürekli olarak siyasi katılımının

gerekliliğini ifade ederken, Mill (1971) bu siyasi katılımın kişinin entelektüel, ahlaki ve kişisel gelişimi için eğitici olacağını vurgulamaktadır.

Kısacası, kamusal bir alan olarak “siyaset”, yasaların yapıldığı, politik ilkelerin tartışılarak kararlaştırıldığı ve vatandaşların bu sürece katıldığı bir alan olarak tanımlanmaktadır. Harold D. Lasswell (1936) daha derinlikli bir bağlamda siyaseti çift yönlü olarak kavramsallaştırmaktadır. Ona göre siyaset, bir yönüyle kimin, nerede, ne zaman, nasıl ve ne elde edeceğinin otorite tarafından belirlenmesiyle, siyaset diğer yönüyle siyasal bir otorite olarak yönetme erkinin kullanılması yoluyla kararlar alınması ve uygulanmasıdır. Siyaset genel olarak devlet, iktidar ve bunların dinamikleri ve süreçleri temelinde değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme aslında devletin kamusal olma niteliğinin bir sonucudur (Habermas, 2010: 80). Habermas’a göre siyasetin devlet temelli bir kamusal alan olarak ortaya çıkmasının sebebi kamusal alanın, herkesin yönetim ve biçimlerine katılarak rasyonel akıl yürütebilmesine; kendince akıl yürüterek ve ikna ederek iyi anlayışını ortaya koymasına dayanan bir alan olmasından kaynaklanmaktadır (Habermas, 2004: 96). Daha önce de belirtildiği gibi, kamusal alan aslında devletin tüm vatandaşların refahıyla ilgili görev edinmesi temelinde ortaya çıkmıştır. Fakat bunun yansımalarına bakıldığında zaman kamusal alanın aslında vatandaş/yurttaşların bir araya gelerek rasyonel olan hakkında fikirlerini sundukları yapılar değil de, kamusal alanın vatandaşlar için iyi ya da doğru olanı belirlediği yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılar bir anlamda rasyonel olanı vatandaş ve yurttaşlar için belirlemekte iken öte yandan fail bu noktada dışarıda tutulmaktadır. Özellikle bunun yansımaları kamusal bir alan olarak “siyaset” alanında daha görünür durumdadır.

2.2.1. İktidar

Kavramsal olarak iktidar, birey ve topluluğun başka birey ya da topluluklara istedikleri yaptırımları uygulayabilme gücü olarak değerlendirilmektedir (Çetin, 2006). İktidar kavramı, siyaset, sosyoloji, hukuk gibi alanların ilgi odağı olmasının yanı sıra yaşamın tüm alanlarında karşımıza çıkmaktadır (Delibaş ve Yiğit, 2015:131). Çünkü iktidar olgusu, toplumsal yaşamdaki en temel süreçlerden biri olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla, iktidarı fiziksel dünyada var olan enerjiye benzetenler ya da iktidarın toplumsal fenomeni kapsadığını belirtenler haklı sayılırlar (Olsen, 1970:2).

İktidar üzerine çalışan bilim insanlarının bir kısmı iktidar kavramını güç ya da etki kavramlarıyla paralel anlamlarda kullanmaktadırlar (Delibaş ve Yiğit, 2015:131). Dolayısıyla

iktidar, kişiler arası etkileşim ve ilişki süreçlerindeki bir bireyin diğer birey ya da grup üzerinde kurduğu etki olarak tanımlanmaktadır (Çam, 1990:288). Diğer bir deyişle, iktidar ya da iktidar ilişkisi, tüm toplumsal grupların ortak özelliği gibi görünen kuvvet ve rıza temelli bir olgudur.

İktidarın sadece bununla sınırlı olamayacağını belirten Foucault (2002: 43-44), iktidarın bir bireyin öteki bireyler üzerinde homojen bir egemenlik kurması olarak tanımlanmasını doğru bulmamaktadır. Ayrıca ona göre iktidarı, egemenliği elinde bulunduranlar ve bulundurmayanlar ya da bulunduranlara katlananlar arasında bir paylaşım süreci olarak da görmemek gerekir. Foucault iktidarı, yeri belirlenemez olan, birilerinin elinde bir mal gibi olmayan, sadece dolaşımda olan ve işlemekte olan bir şey olarak çözümlenmektedir. Ona göre iktidar çok boyutludur ve bilgi ile olan ilişkiselliği üzerinden sürekli dolaşımdadır. Dolayısıyla çok boyutlu olarak nitelenen iktidar, kurulan bir arkadaşlık ilişkisi, aile ilişkisi, iş ilişkisi, yönetim ilişkisi vb. tüm ilişki türlerinde bulunmaktadır.

2.2.1.1. Siyasal İktidar

Bir toplum içerisindeki birey ya da gruplar üzerinden devletin kurduğu hakimiyete siyasi iktidar denmektedir. Devletin yönetebilmesi için gerekli gücü elinde bulundurması ya da bunu sağlamak için zor kullanma süreçleri olarak da tanımlanmaktadır (Çetin, 2006: 40-46). Siyasi iktidarı diğer tüm iktidar biçimlerinden ayıran en önemli özellik, onun meşru oluşudur. Meşruiyet, iktidarı elinde bulunduranlar ile bulundurmayanlar, yani yönetenler ile yönetilenler arasındaki rıza yoluyla yapılmış bir sözleşme olarak tanımlanmaktadır (2006:42). Dolayısıyla, siyasi iktidarın yönetimi süresince yaptıklarına veya faaliyetlerine yönetilenlerin rıza göstermesi meşruiyet temelinden gelmektedir.

Toplumun çeşitli gruplarında görülen birçok iktidar tipinin (sosyal ya da özel iktidar) aksine siyasal iktidar, toplumun örgütlenmesini sağlamak, onu korumak, geliştirmek ve gerekli durumda başkaları karşısında onu savunmak olarak da tanımlanmaktadır (Akal, 1999: 40-41). Dolayısıyla, siyasal iktidar kavramının da iktidar kavramı gibi birçok tanımı bulunmaktadır.

Birçok tanımı olmasına rağmen, siyasal iktidar kavramına ilişkin yaklaşımları iki grupta toparlamak mümkündür. Birincisi, iktidar kavramını öznenin sahip olduğu güç, bulunduğu konum ya da statü ya da yetenek bağlamında değerlendiren yaklaşımdır. Bu

yaklaşım meşruiyete vurgu yapmamakla birlikte iktidarın uygulandığı kişi ya da grubu hesaba katmamaktadır. İkinci yaklaşım ise, siyasal iktidarın yasayla uyum içerisinde olduğu ve onun adına gücün kullanılabilirdiği bir yaklaşımdır. Ayrıca bu yaklaşımda hem yasanın uygulanabilmesi hem de yeri geldiğinde gücün kullanılması için rıza bulunmaktadır. İktidarın bu tanımlamasının onu tek yönlü işleyen bir güç olmanın ötesine taşıdığını belirten Akal (1999:49), iktidarın kanuna dayanan kurumsallaşmış bir güç olmasının, yönetilenlerin onayına bağlandığının bir göstergesi olarak ifade eder. Bunu aynı zamanda, gücün kaba bir güce bürünmeyecek olması, yasanın ve otoritenin üstünlüğü olarak belirtmektedir.

Genel anlamda siyasal iktidar, kamusal bir alan olarak “siyaset” alanının yönetilmesidir ve toplumsal refahı sağlama amacı gütmelidir. Diğer bir deyişle, siyaset alanının tüm toplumsal alanlara nüfuz etmesi gerekmekte ve bu alanın yönetimini yürüten siyasal iktidar, toplumda yaşayan tüm vatandaşlar, gruplar ya da azınlıklar için eşit bir yaklaşım benimseyerek refah temelli çalışmalıdır. Fakat genellikle tüm siyasal iktidarlar, çoğunluğun seçmesi ve kendi azınlığına yarar sağlaması üzerinden eleştirilmektedir (Heywood, 2010).

2.2.2. Egemenlik

Egemenlik kavramının ilk olarak teorik anlamda incelenmesini yapan ve onu güçlü olan bir devletin temel dinamiklerinden biri olarak tanımlayan Machiavelli'dir. Fakat, egemenliği sistemli bir teori çerçevesinde tanımlayan ise Jean Bodin'dir. Ona göre egemenlik, toplumda iktidarda olan kişi veya kurum tarafından toplumdaki bireysel güçlerin toplamının kullanılmasıdır. Ayrıca Bodin, toplumsal ve siyasal varlığın var olabilmesi için egemen gücün var olmasının gerekliliğini dile getirerek, egemenliği, ülkede yaşayan tüm insanları kapsamaması ve sınırsız, mutlak ve en üstün güç olarak tanımlamaktadır (Göze, 2009:132-135).

20. yüzyıla gelindiğinde ise klasik egemenlik teorisi temel nitelikleri korunacak şekilde Carl Schmitt tarafından yeniden uyarlanmıştır. Schmitt egemen olanı, “olağanüstü olana karar veren” olarak ifade etmiş ve bunun saf bir siyasal kavram olduğunu belirterek hukuktan bağımsız olmasını sağlamıştır (Arslan, 2008: 61).

Günümüz demokratik toplumlarında ise egemenlik yurttaşlarıdır ve sınırları anayasalar üzerinden çizilmiştir. Anayasa içerisindeki kanunlar ise hem yurttaşların refahlarını yükseltmek ve yaşamsal haklarını korumak için, hem de hükümetin, parlamentonun, siyasal partilerin ve sivil toplum örgütlerinin yapılarını ve işlevlerini

düzenlemek için vardır (Çetin, 2006: 42-48). Tüm bunlar çerçevesinde egemenlik teorik olarak milletin, pratik olarak iktidarındır demek yanlış olmayacaktır.

2.2.3. Devlet

Devlet, egemenliği kullanarak meşruiyeti hem toplumca hem de diğer devletlerce kabul edilen ve siyasal bakımdan örgütlenen tüzel bir kişilik olarak tanımlanmaktadır (Delibaş ve Yiğit, 2015:138). Devletin temel amacı, vatandaşlarının mal ve can güvenliğini sağlamaktır (Çetin, 2006: 40-42).

Ayrıca devlet, siyasal bir iktidar tipi olarak tanımlanmaktadır. Siyasal bir iktidar tipi olarak devletin temel özelliği, egemenliğe sahip olması ve yasa ile uygulama arasındaki siyasal iktidar ilişkisinin kurulmasını sağlamasıdır (Akal, 1999: 26-27). Dolayısıyla devlet, vatandaşlarının düzen, adalet, eşitlik ve korunma amacıyla verdiği egemenliği kullanarak yasalar ve kanunlar oluşturmaktadır. Bu yasa ve kanunların oluşumunu devlet adına siyasal iktidar yürütmektedir ve temel amaç vatandaşın bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, demokrasiyi, vatandaşların ve toplumun refahını, huzurunu ve mutluluğunu sağlamaktır.

2.3. Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet

Siyasetin ne olduğuna dair tartışmalar birçok perspektiften ilerlemekle birlikte siyaset, Platon'dan Kant'a, siyaset bilimi literatüründe birçok farklı tanımlamayı barındırmaktadır. Siyaset bir taraftan iktidar ve yönetim ilişkileri üzerinden ele alınırken, öte yandan, genel anlamda toplumda var olan iktidar ilişkileri üzerinden tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalar her ne bağlamda yapılırsa yapılsın, temelde toplumsal cinsiyet ile olan ilişkiselliği üzerinden okunması gereken bir süreçler ve eylemler bütünüdür (Adak, 2016:17).

Siyaset ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki iki bağlam üzerinden sorgulanabilmektedir. İlk olarak, toplumsal cinsiyetin tarihsel ve toplumsal bağlamda siyasetin oluşmasında veya siyaseti etkilemesinde oynadığı rol ele alınmaktadır. Siyasetin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden yani, kadın-erkek eşitsizliği temelinde inşa edilen ataerkil bir alan olduğu bilinmektedir. Antik Yunan şehir devletlerinden günümüz modern demokratik devletlerine kadar siyaset erkek etkinliği olarak görülmüş, devlet ve bürokrasi erkek alanları olarak süregelmiştir. Hatta Antik Yunan için dile getirilen demokratik devlet

anlayışı dahi özgür vatandaş olarak erkeklere işaret ederek, kadın ve köleleri bu özgürlüğün dışında tutmuştur.

Siyasetin sadece erkek eylemleri doğrultusunda yürütülmesinin gerekliliğini savunan düşünce aslında bunu “doğal” bir farklılık olduğu varsayımına dayandırmaktadır. Kadınların doğaları gereği bulunmaları gereken özel alanda kalmaları gerektiği düşünülmekteydi. Bu düşünce yüzyıllar boyunca siyaset denilen kamusal alanda erkek pratik ve deneyimlerinin var olmasını sağlamıştır. Öyle ki, büyük boy kuram ve yaklaşımlarıyla toplumu yönlendiren düşünürler dahi birey derken erkek bireyi, siyaset derken erkek işi bir eylemi ya da siyasi toplum derken erkeklerin oluşturduğu bir grubu kastetmiş ve kadınları bu kamusal alanın dışında tutmuştur. Dönemsel olarak en iyi düşünürler kategorisinde yer alan Platon, Aristo, Rousseau veya Kant gibi düşünürlerin teori ve söylemlerini sorgulayan Susan Moller Okin (1979), siyasete dair tüm konuların; toplumsal yapıyı oluşturan bireylerin hak ve özgürlükleri üzerine yazılan tüm büyük boy teori ve kuramların, insanların yarısını kapsadığını ifade ederek, dolayısıyla kadınların varlığının kabul edilmediği ya da dahiliyetlerine engel olan bir siyaset felsefesinin gelenekselleştiğini ve bu gelenekle şekillenen siyasi kültürün nasıl ortaya çıktığını anlatmıştır. Aynı doğrultuda dönemsel olarak siyasal alanını sorgulayan Carol Pateman (1988) da, bu alanın yazılı olamayan ve adı konulmamış bir sözleşme çerçevesinde nasıl inşa edildiğini ve bu sözleşmenin siyasal alanı nasıl toplumsal cinsiyetlendirildiğini anlatmıştır.

Bir diğer bağlam ise, siyasetin toplumsal yaşamın değişim/dönüşüm ya da şekillenmesindeki etkisidir. Bir toplumda siyasal alan, öncelikle kaynakların nasıl elde edileceğinin, nasıl bölüşürüleceğinin, birey ya da grupların hak ve özgürlüklerinin ya da sorumluluklarının nasıl belirleneceğinin tartışıldığı ve kararlaştırıldığı alandır. Siyaset, kaynaklara, haklara, güce ve otoriteye dair paylaşımın yapıldığı ya da bu ilişkilerin olduğu alandır (Adak, 2016: 19). Siyaset alanı bu anlamda, toplumsal cinsiyet ilişkilerini de büyük ölçüde etkileme ve şekillendirme yetkisine sahiptir. Gerek siyaset alanında üretilen pratikler ve söylemler, gerekse bunlar aracılığıyla şekillenmekte olan yasa ve yürütme şekilleri, toplumsal cinsiyetin nasıl şekillenmesi gerektiğini veya toplumsal cinsiyet sorumluluklarının neler olduğunu temelden etkilemektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin elde edilmesi açısından; bu çalışmanın araştırma sorunsalı olan siyaset alanının ve bu alanın içerisini dolduran failerin erkek egemen bir düzeni inşa ederken kadını nasıl dışında tuttuklarının, kadının bu alana nasıl katıldığının, iş bölümünün nasıl cinsiyetlendirildiğinin,

oluşturulan eril düzende ne gibi politika ve faaliyetler yürüttüklerinin ve kadınların bu cinsiyet düzeninde eşit bir birey olmak için ne gibi rolleri, sorumlulukları alıp ne gibi tavizler vermek zorunda kaldıklarının kavranması gerekmektedir.

2.3.1. Siyasal Katılımın Gelişimi

1970'lerle beraber feminist hareketin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair siyasal alanı kapsayan temel söylemleri, siyasal temsilin bürokratikleşen ya da teknokratikleşen biçimlerinin yerine, eşitliğin ve dayanışmanın temel alınarak eylemin ön plana çıktığı katılımcı demokrasi ve yurttaşlık biçimleriyle paralellik göstermektedir. Siyasal olanın ne olacağı ve hangi etkinlikler üzerinden yürütüleceği konusu, siyasetin ve siyasete katılımın tanımlamasını yapacak ve sınırlarını çizecektir. Dolayısıyla bu konu siyasetin teorisini ve pratiğini ortaya koyacaktır (Çakır, 2019: 49).

Daha önce siyasetin tanımlamasının yapıldığı bölümde de belirtildiği gibi, siyasetin tek ve net bir tanımı bulunmamaktadır. Dolayısıyla siyasete katılım denilen süreç oluşturulurken, dar bir bakış açısının olmaması için klasik “kamusal alanın sadece çalışma hayatı olduğu ve siyasetin sadece parlamentonun yaptıklarından ibaret olduğu” genel görüşünün değiştirilmesi gerekiyordu. Çünkü kadınların bu değişimi yaparak karar mekanizmalarında yer almaları ve bir grup olarak kamusal alanda kendi çıkarlarını elde edebilmelerini sağlayacak müzakere platformlarını oluşturmaları gerekiyordu. Bunların geniş bir perspektif ile neler olduğunu Nancy Fraser (2004:118) kitapçılar, yayın evleri, dergiler, film ve video dağıtım merkezleri, akademik çalışmalar ve programlar, festivaller, kongreler gibi birçok faaliyet üzerinden inşa edilecek “karşı kamular” ile örneklendirmektedir.

Kadınların siyasetten dışlanıyor olmalarının önüne geçmek ve yurttaşlık faaliyetlerini gerçekleştirmek için bazı ön değişiklikler gerekmektedir. Öncelikle siyasal alan, tüm bireylerin karar alma mekanizmalarına katılabilecekleri ve tüm kurumları kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Ayrıca, kamusal ve özel alan diye net çizgilerle belirlenen alanların arasındaki ayrım ortadan kaldırılmalıdır. Bu değişiklikler yapılmadığı sürece, önünde çeşitli engeller olacağından kadınların yurttaşlık faaliyetlerini gerçekleştirmesi mümkün olmayacaktır (Lister, 2003: 19-42). Hem özel alanın baskıcı ve eşitsiz cinsiyet ilişkilerini deşifre etmek, hem de kamusal alanın yapısının değişmesini sağlamak için kamusal alan ile özel alan arasındaki sınırların sorgulanıp kadın hareketinin talepleri doğrultusunda belirlemeler yapılmalıdır (Çakır, 2019:49-50).

Kadınların bedenleri üzerinden yapılandırılan kürtaj, doğum kontrol yöntemleri ve üreme hakları gibi sağlık temelli konular, kadınların demokratik katılımları ve eşitliği ile temelden ilişkilidir (Lister, 2003: 125-126). Kadınlara bedenleri üzerinden üretilen bu politikalar dayatıldığı sürece, onların bedenlerinin ve yaşamlarının kontrolleri başkalarında olacaktır. Dolayısıyla, bu hakları elde etmedikleri sürece kadınların eşit olduğundan hatta, yurttaş olduklarından bahsetmek mümkün olmayacaktır. Kadınların bedenleri üzerinden yürütülmekte olan bir diğer tehdit ise farklı biçimlerde sergilenen erkek şiddeti ve tacizdir. Devletler bu şiddet ve tacize dair özellikle son yıllarda artan oranda tedbir alıp uygulamaya geçseler de, hala birçok devlet kadına yönelik şiddeti bedensel bir insan hakkı ihlali olarak görmemektedir.

Sonuç olarak, erkek deneyim ve pratikleri üzerinden varlığını devam ettirmekte olan siyaset alanına kadının katılma süreci, feminist hareketin yarattığı farkındalık ile bir talep olmanın ötesinde toplumsal bir zorunluluk olarak görülmeye başlanmıştır. İlerleyen bölümlerde siyasal katılım süreci daha derinlikli ele alınacaktır. Ancak öncesinde iş bölümü üzerinden cinsiyetlendirilen kamusal alanın nasıl yapılandırıldığını; cinsiyetçi iş bölümünün nasıl oluşturulduğunu kavramak siyasal alana katılımındaki zorlukların/dirençlerin anlaşılması açısından büyük bir öneme sahiptir.

2.3.2. Cinsiyetçi İş bölümü ve Özel Alanın Değersiz Kınışı

Kamusal ve özel alanın üretiminde cinsiyet temelli bir perspektifin olduğu daha önce de belirtilmişti. Cinsiyet temelli üretilen alanların değerli-değersiz kılınma süreçleri, iş bölümünde hangi işlerin görünür kılınıp hangilerinin görünmez olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, kamusal alana atfedilen önem o kadar tekelleştirilmiştir ki özel alan değersiz kalmanın ötesinde görünmez kılınmıştır.

İş bölümünün küresel dinamiklerinden biri, ücretli bir işte çalışıp çalışmadıklarına bakılmaksızın kadınların sorumlu tutuldukları ev işleri ve çocuk bakımınıdır. Ev işleri ya da çocuk bakımının ücretlendirilmesinin ötesinde bu işler, gönüllü bir hizmet alanı olarak ele alınmaktadır. Bu zorunlu ve içselleştirilen gönüllülüğün tarihsel bir izdüşümü oluşturulacak olursa, çalışma hayatına her ne kadar kadının katılımı niceliksel olarak artmış dahi olsa evdeki iş bölümü üzerinde pek bir değişik olmadığı görülmektedir (Çakır, 2019: 51).

Lister (2003: 127:132) kadının iş bölümüne eşit katılımın toplumsal hayata eşit katılımı sağlayacağını ifade etmektedir. Lister'e göre kadının iş piyasasında yer edinmesi ona sosyal haklar sağlayacak ve bunun sonucunda finansal kazanımlar ile ekonomik bir bağımsızlık sunacaktır. Bu noktada kadının ücretli çalışma hayatına katılımı, kendine olan güven ve saygısını arttırmasının yanında ona kamusal alan içerisinde politik süreçlere katılma imkanı da sunacaktır. Fakat, kadınlar için doğum yapmak ve ebeveyn olarak çocuğun sonrasındaki bakımını üstlenmek, tam zamanlı bir işte çalışmanın imkansızlığını doğuracak ve onları kısmi yarı-zamanlı işlere yönelmek zorunda bırakacaktır. Haliyle kısmi yarı-zamanlı bir işe katılım sağlayan kadın, düşük ücret, daha kötü koşullar ve kısmi sosyal haklar gerçekliğiyle karşılaşacak ve tam zamanlı işlerin sağladığı eğitim ve kendini geliştirme olanaklarından yararlanamayacaktır. Öte yandan bu kısmi yarı zamanlı çalışma hayatı, kadının ekonomik bağımsızlığının garantisinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Geleneksel bir öğrenilmişlik ya da kabul olarak ele alınmakta olan “aileyi erkek geçindirir” içselleştirmesi, kadının ev içerisinde daha fazla kazanç elde etmesi durumunda dahi kazancı değersiz kılınarak eve katkı olarak ifade edilmektedir. Kadınların ev içerisinde büyük kazanç elde ettiklerinde dahi görünür kılınmasının sağlanışını Çakır (2019:51), “ikincil geçindiriciler” kurgusu olarak ele almaktadır. Ona göre bu durum, kadının bağımsız bir birey olarak var olmasını engellemektedir. Hatta dünya üzerindeki yoksulların büyük bir kısmını kadınların oluşturmasının temel dinamiklerinden birinin bu olduğunu belirten Çakır, yoksulluk çalışmalarında temel bir ölçüt olarak aile ele alındığından aile içerisindeki kazancın eşit olarak pay edilmeyişinden ötürü görünmez bir kadın yoksulluğundan da bahsetmektedir.

Erkek egemen bir iş bölümünün oluşumu, kadınların kamusal alana katılımının önüne engeller çıkarmanın yanı sıra onların kamusal alanda eşitliğe gidecek yollar için yeterince zaman elde etmelerine de engel olmaktadır. Kadınlara geleneksel olarak ataerkillik temelinde içselleştirilen ev içi sorumlulukların hayatlarından aldığı zaman ve enerji ve bittabi erkeklerin bu sorumlulukları sadece kadına aitmiş gibi görerek onlara yüklemesi, kadınların kamusal alana eşit katılımının engellenişinin bir diğer dinamiğini oluşturmaktadır. Ev sorumluluklarından ötürü harcamak zorunda kaldıkları zaman, kendilerini geliştirmek isteseler dahi karşılarında büyük engeller oluşturmaktadır. Öte yandan, tüm bu ev işleri ve sorumluluklarını kadınlara yükleyen ve bunlardan sorumlu değilmişçesine kamusal alanda serbest dolaşımda olan erkek, haliyle kadından daha avantajlı pozisyonda olmaktadır (Lister, 2003:135-142).

Cinsiyetler arasında iş bölümünün oluşumu aynı zamanda erkeğin otorite sahibi olmasını da sağlamaktadır. Ataerkil bir aile pratiği olarak ele alınabilecek olan erkek baba, hane reisi ya da kocanın aile üzerinde egemen pozisyonda oluşu, ev içi ilişkilerde eşitsizliğin üretilmesini sağlamaktadır. Çünkü evin iç sorumluluklarını alan kadının görünmez kılınması fakat, erkeğin dışa karşı koruyucu ve kollayıcı olarak ev sahibi atfıyla büyük bir öneme sahip olması erkeğin otorite sahibi olduğu ataerkil yapının gerçekleştiricilerindedir.

2.3.3. Ulus-Devlet ve Kadınlar

Ulus-devletlerin oluşumunun kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkisini pekiştirerek yeniden ürettiği ve ulus ile olan bağ kapsamında erkeği tekrar egemen kıldığı bilinmektedir. Her ne kadar ulusların inşasında kadınların aldıkları rol ve sorumluluklar büyük değişikliklere sebep olmuşsa da, kadın araştırmacılar ve akademisyenlerin bu konuya yoğunlaşmasından önce dikkate alınmamıştır (Çakır, 2019:53-54). Kadın araştırmacılar ve akademisyenlerin yaptıkları araştırmalar ile uluslaşma sürecinde kadınların katkı ve emekleri ortaya çıkarılmıştır. Öte yandan tüm bu uluslaşma ya da modernleşme adımlarının atıldığı süreçte, kadınların hem biyolojik hem de kültürü üreterek sürekliliğini sağlayan olarak araçsallaştırıldığı görülmektedir (Pateman, 2017). Aynı zamanda ulus-devletlerin oluşum sürecinde kadınların rol ve sorumlulukları genel anlamda eşit olmayan cinsiyetçi iktidar ilişkileri üzerinden temellendirilmiştir. Ulus-devletlerin oluşumunu cinsiyetçi bir proje olarak sorgulayan Nagel (2000:66)'e göre "Ulus-devletler erkek kurumları, erkek süreçleri ve erkek eylemlerini içeren cinsiyetçi projelerdir. Kadınlar, eylemciler ve liderler olarak devletin inşasında rol oynasalar da, onların rollerini belirleyen senaryolar ve projeler erkekler tarafından, erkekler için yazılmıştır" der. Dolayısıyla, ulus-devletlerin oluşum sürecine erkek egemen bir zihniyet üzerinden eklenilen kadınların eşit kılınma süreçleri, erkeklerin pratikleri ve talepleri doğrultusunda gerçekleştiğinden eşitsizdir demek yerinde olacaktır. Geleneksel ataerkil yapıda kadın nasıl ki ev içi sorumlulukların sahibiydiyse, ulus-devletlerin oluşum sürecindeki modern dönemde de ev içi sorumlulukların sahibi olarak görülmektedir (Nagel, 2000).

Her ne kadar ulus-devlet projelerinde kadınlar özel ve kamusal alanda özerk bireyler olarak haklarla donatılmış olsalar da, iyi bir anne ya da eş olarak görevlendirilip bu doğrultuda rolleri belirlenmiştir. Haliyle belirlenen rollere uygundur tanımlamasını yapan erkek egemen

zihniyet kurulan ulus-devletlerle beraber, kadına kamusal alanda az da olsa yer açmanın yanında gelenekselliğin sürekliliğini sağlamıştır (Nagel, 2000).

Geleneksel olarak varlığını yeniden üreten cinsiyet ilişkileri ulus-devletlerin kurulmasını etkilemenin yanı sıra onların kurucu bir ögesi haline gelmiştir. Ulus-devletlerin kurulması siyasal alanın da yeniden şekillenmesini sağladığından, bireylerin hak, görev ve sorumluluklarının da yeniden çizilmesini sağlamıştır. Bu yeniden yapılanma içerisinde iş ve zaman anlayışı ve bu alanların içerisini dolduran cinsiyet ilişkileri ile özel alanın sınırlarının çizilmesi, kadınların yeniden eşit olmayan bireyler olarak yapı içerisinde süreğenliğini sağlamıştır (Walby, 2000). Bu durumun birçok biçimini, belirli bir tarihselliğe dayandırarak bugün “cinsiyet rejimi” kavramıyla açıklayabiliriz.

2.4. Siyasal Katılım Kavramı

Siyasal katılım kavramı 20. yüzyılın ortalarından itibaren özellikle siyaset biliminde ön plana çıkan kavramlardandır. Siyasal katılımın gelişimi, sanayileşme sonucu ortaya çıkan modernleşme ve kentleşme olgularıyla paralel gelişim göstermiştir. Huntington ve Dominguez (1985:43)’in de belirttiği gibi, geleneksel devletten modern devlete geçişi halkın siyasete katılması ve siyasi kararları etkilemesiyle gözlemleyebilmekteyiz. Aynı doğrultuda, Lerner (1958) da; modern toplumun katılmaya dayanan bir toplum oluşunun onu geleneksel toplumdaki en temel fark olduğunu belirtmektedir (Özbudun, 1975). Modern toplumun bir dinamiği olarak karşımıza çıkmakta olan çağdaş demokrasiler üzerinden Kışlalı (2002), çağdaş demokrasilerin gelişmişliğinin siyasal katılma ve etkinliği ile ölçüldüğünü belirtmektedir.

Siyaset gibi siyasal katılım kavramının tanımlanmasına dair de birçok farklılık bulunmaktadır. Kışlalı (2002) siyasal katılımı, yurttaşların, devletin belirli düzeylerdeki kararlarını ve uygulamalarını etkilemesi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, siyasal katılma olgusunun birçok bölümü olduğunu belirten Kışlalı (2002), köy yöneticisinden devletin üst kademe yöneticilerine kadar çeşitli düzeylerde seçimlerin olduğunu ifade etmektedir. Tokgöz (1979) ise, siyasal katılımı daha kapsamlı ele alarak, oy vermeyi de kapsayacak şekilde kampanyalar yürütmek, siyasal tartışmalar üretmek, siyasilerle ilişkiler kurmak ve benzeri tüm davranışsal ilişkiler olarak ele almaktadır. Siyasal katılımı Özbudun (1975), sonucu başarılı ya da başarısız olabilecek şekilde ele alarak, vatandaşların devletin organlarını ya da

bu organlara bağılı personeli ve buralardan alınacak kararları, kendilerinin ya da bir başkasının tasarladıkları üzerinden etkilemesi olarak değerlendirmektedir.

Siyasal katılımın genel bir tanımlaması bulunmasa da siyasi katılımın niteliklerinin ya da hedeflerinin ne olduğuna dair ortak bir düşünce var olduğu söylenebilir (Özbudun, 1975). Bu bağlamda, siyasi katılımın temel nitelikleri, siyasi kararları alacak olan yöneticilerin seçilmesi ve bu seçilen yöneticilerin alacakları kararların eylem ve davranışlar üzerinden etkilenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Dursun, 2006).

2.4.1. Dünyada Kadınların Siyasi Katılım Süreci

Sanayi ve Fransız devrimleriyle beraber ortaya çıkan düşünce akımlarının etkisiyle, kadınların siyasi katılım hakları için verdikleri mücadeleler ilk olarak İngiltere ve Fransa’da ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında 19. yüzyıl sonraları ve 20. yüzyıl başlarında kadınlar örgütlenerek Avrupa, Amerika ve Avustralya gibi bölgelerde vatandaşlık ve oy haklarını elde etmek için mücadeleler yürütmüş ve bu aralıkta öncelikle oy kullanma hakkı, sonrasında ise seçilme haklarını elde etmişlerdir (Tansi, 2004:112; Altındal, 2007).

İkinci Dünya Savaşından sonra kurulan Birleşmiş Milletler’in (BM) kuruluşuna ilişkin hazırlık çalışmalarında “erkekler arasında eşitlik” ifadesinin “kadınlar ve erkekler arasında eşitlik” olarak değiştirilmesi (Belek-Erşen, 2006), sonrasında da eşitliğe dair birçok çalışmanın yapılmasının hem algısını yaratmış hem de belirli birimlerin oluşturulmasını sağlamıştır. 1945 yılında BM’nin kurulmasının ardından 1946’da BM bünyesinde Kadının Statüsü Komisyonu oluşturulmuş ve sonrasında, İnsan Hakları Bölümü’nün çatısında Kadının Statüsü Birimi kurulmuştur (Altındal, 2007).

BM tarafından 1952 yılında kabul edilen “Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme” ile birlikte kadınlara seçimlerde eşit koşullar altında oy kullanma hakkı, tüm kamu organlarına seçilme hakkı ve kamu görevlerini yerine getirme hakkı sağlanmıştır (BM, 1952). Sözleşmeyi kabul ederek imzalayan devletler bu hakların uygulanması hususunda yükümlülük almışlardır (Altındal, 2007).

Daha önce Birleşmiş Milletler başlığında bahsedildiği gibi, BM’nin düzenlediği Dünya Kadın Konferansları kadınların siyasi haklarının gelişimi konusunda önemli bir rol oynamıştır. Birçok sivil toplum örgütünün katıldığı konferanslarda farklı milletlerden ve

kültürlerden kadınlar bir araya gelerek deneyimlerini ve bilgilerini paylaşmış ve yerel sorunları uluslararası platforma taşımışlardır (Belek-Erşen, 2006). 1975 yılında düzenlenmiş olan Birinci Dünya Kadın Konferansı'nda eşit siyasal katılımın tanımlaması tekrar yapılmıştır. Tanıma göre eşit siyasal katılım, seçilmiş ya da atanmış olan tüm siyasal alanlarda eşitliğin olması ve bu siyasal alanların kamusal olarak ürettiği tüm politikaların oluşturulmasına aktif olarak eşit katılımın sağlanmasıdır (Sancar-Üşür, 2000). Yine aynı konferansta, "Eylem Planı" ile hükümetlere, 1975-85 Kadın On Yılı'nda, tüm düzey kamu görevlerinde kadınların sayılarının artırılması için hedefler, stratejiler ve bunların gerçekleştirileceği tarihleri oluşturma sorumluluğu verilmiştir (Sancar-Üşür, 2000).

Dünya kadın konferanslarının devamı, 1980'de Kopenhag'da ve 1985'te Nairobi'de gerçekleşmiştir. Bu konferanslarda da "siyasi katılım ve karar almada eşitlik" kategorileri oluşturularak, kadınların her düzey karar alma mercilerine katılmalarının gerekliliği üzerinde durulmuş ve bu gerekliliğin yol ve yöntemlerine dair plan ve tasarımlar oluşturulmuştur (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009).

BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin aldığı kararlar çerçevesinde, 189 ülkeden 17000 civarı temsilcinin katılımıyla gerçekleştirilen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, 1995'te Pekin'de organize edilmiştir. Bu konferansın sonucunda kritik alanlar belirlenerek özellikle, kadınların yetki ve karar alma süreçlerine katılımının önemi üzerinde durulmuştur (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009). Aynı zamanda, konferansın sonuç bildirisinde, kadınların siyasal karar alma pozisyonlarında ve mekanizmalarında yer almalarının, kadınların özel ve kamusal alana eşit katılımının önündeki engelleri ortadan kaldıracığı belirtilmiştir (Belek-Erşen, 2006).

2000 yılında BM tarafından "Pekin+5" olarak adlandırılan Kadın 2000: 21. Yüzyıl için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış başlığıyla düzenlenen konferansta, 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilen konferansın beş yıllık süreci değerlendirilmiştir. Bu beş yıllık süreçte edinilen kazanımlar, karşılaşılan engeller vs. değerlendirilerek geleceğe dair önlem, eylem ve planlar oluşturulmuştur. Değerlendirmeler neticesinde siyasal katılıma ilişkin olarak, kadınların gerek ulusal gerekse uluslararası katılım oranının düşük olması, yasaların teorik-pratik uyumsuzluğu ve geleneksel rollerin sürekliliğinin kadınların karar alma mekanizmalarına katılımını engelliyor oluşu üzerine sorgulamalar yapılmıştır. Öte yandan, bu durumun değişimini sağlamak için birçok ülkede kurulmuş olan ulusal

mekanizmalar ve karar alıcı statülerdeki kadınlar arasındaki iş birliklerinin önemi tekrar vurgulanmıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009).

BM Kadının Statüsü Komisyonu daha sonra 2005 yılında, Pekin+10 adıyla beş yıllık süreçte gelişen durumu ve eylem planlarını izlemek amacıyla toplanmış ve evrensel düzeyde stratejiler oluşturarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanabileceğinin sorgulamalarını yapmıştır.

Öte yandan, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için; özellikle kadınların siyasal katılım haklarının sağlanması açısından, “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)” nin kabul edilmesi önemli bir gelişmedir. BM tarafından 1979 yılında kabul edilen CEDAW, 1981 yılında 20 ülkenin onay sunmasıyla yürürlüğe girmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009). Kadınların siyasal, kültürel, sosyo-ekonomik ve ailevi bağlamda ikincil kılındığını kapsamlı biçimde ele alan tek sözleşme CEDAW’dır (Belek-Erşen, 2006). 2009 yılından itibaren 185 ülkenin (çoğunluğu BM üyesi) tarafı olduğu CEDAW, en geniş katılımlı uluslararası belgedir (Kabasakal, 2007). Sözleşmenin siyasal katılımına ilişkin 7. maddesine göre, taraf devletlerin oy verme, seçilme ve katılma hakkı başlığıyla, seçim ve referandumlarda oy kullanmanın, kamusal olarak seçim yapılmakta olan bütün organlarda seçilmenin, hükümet politikalarının toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında formüle edilmesinin ve hükümet dışı kuruluşlarda kamusal ve siyasal yaşama katılmanın önemi belirtilmiştir (Belek-Erşen, 2006).

2.4.2. Türkiye’de Siyasal Katılım ve Cinsiyet Rejimi

2.4.2.1. Cinsiyet Rejiminin Politik Tasarlanması

Siyaset kurumu toplumsala dair kurguların yapıldığı bir merci olarak cinsiyetin de kurgusunu yapmaktadır. Dahası siyaset, cinsiyet rejimi kavramını politik bir tasarım olarak ortaya koymaktadır. Siyasetin ortaya koyduğu bu tasarım, kadınlara ve erkeklere yönelik politikalar ve uygulamalar ortaya koymaktadır. Cinsiyet rejimi olarak kavramsallaştırılan bu olgu bir yandan kadınların ve erkeklerin rol ve sorumluluklarını belirleyen toplumsal cinsiyet ilişkilerini, bir yandan da bu rol ve sorumlulukların belirlenmesinde devletin yani siyasetin belirleyiciliğini ortaya koymaktadır (Misra ve King, 2010: 572). Misra ve King (2010: 572)’e göre cinsiyet rejimi, toplumda cinsiyetin nasıl farklılaştığının, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve toplumsal cinsiyet üzerinden oluşturulan hiyerarşilerin üretimini sağlayan

yapılar ve uygulamalar dizisi olarak açıklanabilir. Bu yapı ve uygulamalar devlet/siyaset tarafından tasarlanmakla birlikte, bunlara uygun hakların ortaya konulduğu bir yapıyı anlatmaktadır. Dahası bu yapı, sosyal refah, işgücü piyasası, eğitim, nüfus, vergi politikaları vb. birçok alanda ortaya çıkmaktadır.

Cinsiyet rejimi kavramı hem cinsiyet rejimini ortaya koyan yapıyı; yani bireylerin gündelik hayatını etkileyen anayasayı, yasaları ve kurumları üretmekte, hem de cinslerin özgür ve özerk bireyler olup olmadığını göstermektedir (Çakır, 2019: 113). Öte yandan, cinsiyet rejimi kavramı, kadınların ve erkeklerin özgür ve özerk bireyler olup olmadığını, kadınların ve erkeklerin toplumsal rollerini kendileri için mi yoksa başkaları için mi ortaya koyduklarını, kadınların ve erkeklerin devlet tarafından eşit vatandaşlar olarak kabul görüp görmediğini ve kimlerin vatandaşlık haklarına sahip olup olmadığını sorgulatmaktadır. Ayrıca, cinsiyet rejimi, kadın hareketleri tarafından devletin kurum ve yasalarının, toplumsal kurum ve kuruluşların etkilenmesini veya biçimlendirilmesini sağlama tasarımıdır. Daha sonraki bölümlerde daha derin sorgulamaların yapılacağını belirtmekle birlikte, kadın-erkek eşitliğinin dinamiklerinin çeşitli yapı ve faktörlerine, devlet ve siyasal parti politikalarına yapı ve birey üzerinden bakılacak ve alandan veriler ile katılımcıların eylem ve söylemleri incelenecektir.

2.4.2.2. Devlet Politikaları ve Kadınlar

Çalışmanın önceki bölümlerinde özelde siyaset kurumunun ve genelde devlet mekanizmasının işleyişinin erkeklerin deneyim ve pratikleri üzerine kurulu bir yapıya sahip olduğundan bahsedilmiş, devlet ve kurumlarının erkek süreçleri ve erkek eylemleri ile temellenen projeler oldukları ortaya konmuştur. Her ne kadar (ulus) devletlerin oluşumunda kadınlar, eylemciler ve liderler olarak büyük roller ve sorumluluklar üstlenmiş olsalar da, kadınların rol ve sorumlulukları erkekler tarafından ve erkekler için belirlenmiş ve daha sonrasında kadınların rolleri özel alanla sınırlandırılarak kamusal alanda sembolik hale getirilmiştir (Çakır, 2019: 114). Enloe (2003)'nin belirttiği gibi, "Kadınlar ya uluslarının yüceltilen ikonları olurlar ya da aşağılanan savaş ganimetleri. Her durumda gerçek aktörler, özgürlüklerini, nam ve şereflerini, vatanlarını ve kadınlarını koruyan erkekler oluyor". Ulus-devletin oluşum sürecinde gündelik rol ve sorumluluklara bakıldığında, egemenliğin erkeğe ait olduğu ve erkek üstünlüğüne karşılık kadın itaatinin normalleştirildiği görülmektedir. Dahası, bu oluşum süreci aslında bir söylem geleneğini teorik ve pratik olarak devam

ettirmektedir. Buna göre, vatan anne, devlet ise baba olarak nitelendirilmektedir. Anlaşılabacağı üzere, kadınlar sembolik olarak ulusun anneleri konumundadır. Bu konum onların “namuslu, ahlaklı ve leke barındırmamalarını” gerektirmektedir. Dolayısıyla, kadınların bu kavramları sürdürebilmelerini sağlamanın yolu olarak kadınlar sınırlandırılmalı ve sürekli olarak denetlenmelidirler. Erkek dayanışması ya da erkek kardeşlerin bulunduğu bir kurul olan ulus, bu dayanışmanın ya da kardeşliğin birliğini ve çıkarını sağlama temellidir. Temelini erkek dayanışması ya da birlikteliği üzerinden sağlayan bu yapıda, kadınlar erkeklerin koruyup kolladığı, sahiplendiği, eğittiği ya da öğrettiği varlıklar olarak görülmektedir. Devletin erkek olmasının temelinde ise bu yatmaktadır. Hatta ulus-devlet deneyimini yaşayan tüm yapılarda failin eril oluşundan kaynaklı yapının da eril olduğu gözlemlenebilmektedir.

Erkeğin kadını koruyup kolladığı, sahiplendiği, öğrettiği ve biçim verdiği bir toplumsal yaşam birçok dinamik ile sağlanmıştır. Dahası bu dinamiklerin temeli ulusun yasalarına ve anayasasına da yansımaktadır. Örneğin, dünyada da birçok örneği olduğu üzere, Türkiye’de 2001 yılında değişmeden önceki Medeni Kanun’a ve 2004 yılında değiştirilmiş olan Ceza Kanunu’na bakıldığında kadınların hak, özgürlük ve hatta varlık tanımlarının erkeklere göre belirlendiği açıktır. Dahası bu durum sadece yasalar ile de sınırlı kalmamış, modernleşmenin merkezine yerleştirilen kadının bedeni üzerinden geleneksel-modern ikiliği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu ikiliğin ortaya konması dahi düşünüldüğünde kadın bedeninin kadından çok erkeğe ve devlete ait olduğu görülmektedir. Kadınların biyolojik sürekliliği sağlayan nesil üreticileri olarak görülmesi, onların bedenlerine, doğurganlıklarına, giyiniş tarzlarına, davranışlarına, üsluplarına vb. karışılmasını normalleştirmiştir. İstenildiği zaman yasaklar konulmuş, istenildiğinde bu yasaklar ortadan kaldırılarak rant elde edilmiştir. Örneğin kadının başörtüsü üzerine tarih boyunca, özellikle yakın tarihte, birçok değişiklik yapılarak kararlar ortaya konulabilmiş, kadınlar sevilip kutsal kılınabilmiş, namus ve töre adı altında öldürülebilmektedir. Tüm bunların gündelik hayatımızda var olmasının temelinde tabii ki birçok dinamik var olmakla birlikte esas dinamiğin geleneklerin siyaset ve hukuk ile normalleştirilmesi yatmaktadır. Kadının, baba ya da kocanın mülkü olduğu anlayışı, öncesine göre birçok değişim yaşamış olsa da yasalarla desteklenen ceza indirimlerinin geleneklere sığınarak hala devam ettiği görülmektedir.

21. yy. devlet yapılarında siyasal ve ekonomik liberalizmin yeni biçimleriyle eril devlet yapısı kendini yeniden üretmektedir. Bu yapı, devletin gerektiğinde sosyal politikalardan çekilmesini sağlamakla birlikte sosyal refah devletinin ve bakım hizmetlerinin

bütçesini ve harcamalarını da sınırlamaktadır. Yani yeni liberal ideoloji, milliyetçi, muhafazakar ve dini hareketlerin etkisi altında kalarak ya da bu hareketlerin devletin yürütücüsü olmasından ötürü geleneksel cinsiyetçi rollerin yeniden üretimini sağlamaktadır. Sosyal harcamalar ve bakım hizmetlerine ayrılan bütçenin düşürülmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önünde büyük bir engel oluşturmanın yanında eşitsizliğin yeniden üretimini de sağlamaktadır. Sonuç olarak kamu hizmetlerine ayrılan bütçenin düşürülmesi ev içi yaşam sürmekte olan anneler, teyzeler, kız kardeşler konumundaki kadınların kendilerini güvencesiz, desteksiz ve yalnız hissetmelerini sağlamaktadır. Tam da bu noktada büyük ve radikal çıkışlar yapan feminist hareketler, kadınların bu güvencesiz ortamda şiddetin ortasında kalmasına karşı çıkarak ulusal ve uluslararası olarak örgütlenmektedir (Misra ve King, 2010: 575-576). Bu da göstermektedir ki; devletin eril yapısı yeniden üretilip farklı farklı biçimlere bürünürken, bu duruma karşı duran yapılar da artmakta, çeşitlenmekte ve güçlenmektedir.

Türkiye’de devlet yapısının cinsiyet kurgusuna dair ortaya koyduğu politik tasarım da farklı yapılar ve sorunların bir araya gelerek ve sürekli yeniden üretilerek biçimlenmesini sağlamıştır. 19. yüzyılın ilk dönemlerinde toplumsal, kültürel ve siyasal yapıya içsel olan geleneksel-muhafazakar yaşam biçimi, kadınların yaşamlarının bu çizgide sürekliliğini sağlayarak geleneksel-İslami ataerkillik içerisinde özel alan diye adlandırılan ev içerisinde sınırlı kalmalarına yol açmıştır (Çakır, 2019: 116). Bu süreç dünyada yaşanan savaşlar ve değişimlerin toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarda meydana getirdiği değişimlerin Osmanlı toplumunda da yaşanmasını sağlamıştır. Osmanlı’da meşrutiyet döneminde meydana gelen modernleşmeye dair değişiklikler daha ileri boyutlara taşınmıştır. Bu değişimler ataerkilliğin farklı ve karmaşık biçimlerinin üretilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda kadınların verdikleri mücadeleler bu süreçte bir harekete dönüşerek bağımsız bir kadın hareketinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kadınlar anayasal bir eşitlik olarak taleplerinin karşılıklarını alamamış olsalar da, hukuksal olarak birçok eşitlikçi talep formüle etmişlerdir. Yani kadınlar, kadın hareketleri ile gerek toplumsal gerekse siyasal yaşamda birçok hak talebinde bulunmuşlardır. Örneğin; evlilikteki çok eşliliğe karşı ilk çıkış bu dönemde yaşanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nun sürecini tamamlayarak çöküşü ve sonrasında kurulmuş olan Cumhuriyet, sonradan uluslaşan diğer tüm toplumlarda olduğu gibi milliyetçi bir ideoloji temelinde oluşturulmuştur. Diğer ulus-devletlerde olduğu gibi Türkiye’de de oluşturulmaya

çalışılan yeni toplumsal yapı, erkeğin tarafından ve erkek deneyim ve pratikleriyle oluşturulmuştur. Bu aynı zamanda erkeğin maneviyatını ve kültürünü yansıtan kadının güvenliğinin sağlanmasının, korunmasının ve hangi sınırlarda olacağını kararının verildiği bir yapı olarak karşımıza çıkmıştır. Geleneksel yapıda da paralel doğrultuda ilerleyen, anneliğin kutsal görevi olarak kabul edilen “nesil yetiştiricisi” olarak saptanması, kadınların özel alan dışında özne dışı olarak konumlanmalarını sağlamıştır. Diğer bir deyişle, bu durum kadınların anne olarak simgeleşmelerini sağlayarak, onların özne dışı kalmalarına yol açmış ve korumasını, her alanda denetlenmesini ve kontrol altında tutulmasını beraberinde getirmiştir. Ayrıca, kadınların sadece aile içerisinde değil toplumsal yapının tüm alanlarında özne dışı kılındığının belirtilmesinde fayda vardır. Bu aynı zamanda geleneksel-muhafazakar ataerkilliğin çok daha ötesinde bir gelenekselliğe işaret etmektedir. Çünkü Türkiye’de görülebileceği üzere kadınların giyimleri, üslupları, yaşam tarzları ve hatta cinselliği üzerine her daim tartışmalar (erkeklerce) yürütülmektedir.

Kadınların yaşam tarzları, giyimleri ya da üslupları üzerinde siyasal iktidarların büyük ve belirleyici rolleri bulunmaktadır. Osmanlı döneminde de, Cumhuriyet döneminde de bu konular en temel konular olarak tartışılmıştır. Bu da göstermektedir ki, kadınların yaşamlarına dair olan giyim, üslup vb. durumlar kadın özgürlüğü olarak değil, siyasi olarak ele alınmaktadır. Osmanlı döneminde kadınların nasıl giyineceğinin belirlenmesi adına fermanlar çıkarılır ve kadınların ne renk ve nasıl giyinecekleri belirlenmiştir. Bunun ötesinde, çalışma yasakları, kadınların şehri nasıl kullanabilecekleri ya da kullanabilecekleri bölgelerin sınırları, kullanacakları ulaşım araçlarının sınırlandırılması, tavır-tutum ve üsluplarının belirlenmesi gibi birçok konuda fermanlar bulunmaktadır. Bu durum, aynı zamanda, kadının kamusal görünürlüğüne nasıl engellendiğini göstermektedir. Cumhuriyet sonrasında da bu meselelerin farklı söylem ve pratiklerle sürekliliği sağlanmış fakat kamusal hayata kısmi dahil edilen kadınlara, başörtüsü üzerinden kısıtlamalar konulmuştur. Kadınlar her ne kadar modernleşmenin kılık kıyafete yaptırımları üzerinden kısmi kamusal katılım sağlamış olsalar da, onların başörtüsü ile çalışmalarına izin verilmemiştir. Özellikle, 1980 Askeri Darbesiyle birlikte kamusal alana getirilen katı başörtüsü yasağı, Türkiye’de siyasal yapının kadınların gündelik hayatına nasıl tahakküm uyguladığının örneğidir. Başörtüsü meselesi 2013 Eylül’ünde Demokratikleşme Paketi adı altında kişisel bir hak olarak tanımlanmasıyla serbestleşmiş (Radikal, 2013) fakat o güne kadar gündemdeki önemli tartışmalardan biri olarak var olmuştur.

2.4.2.3. Osmanlı'da Kadınların Siyasal Katılımı

Tanzimat döneminin getirdiği yeniliklere kadar Osmanlı Devleti'nde kadınların yeri gerek yaşam biçiminin getirileri gerekse dini kuralların getirisi yüzünden özel alan ile sınırlandırılmıştır. Bu sınır kadınların yerinin ev içi olduğunu belirtmiş ve onların aile içerisindeki rollerini belirlemiştir. Meşrutiyet dönemine kadar Osmanlı'da seçime dayalı bir yapı söz konusu olmadığından kadınların siyasal katılımının olmayışı sorun olarak gündem yaratmamıştır (Kabasakal, 2007).

19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin büyük topraklar kaybetmesi ve ekonomisinin büyük bir hız ile küçülmesinden kaynaklı büyük değişimlerin yaşanmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin yönünü Batı'ya çevirmesi yani Batı'nın gerek sosyal ve siyasal gerekse askeri yönden örnek alınmasını sağlamıştır. Çizgiselliğini geleneksel bir bağlamda yüzyıllardır koruyan Osmanlı yapısı, özellikle 1839 yılında ilan edilen "temel haklar fermanı" ile birlikte bu dini yapının radikal dönüşümlerinin yaşanmasının gerekliliğini anlamıştır. Daha sonrasında ise 1876 yılında ilan edilen I. Meşrutiyet ve Kanuni Esasi ile birlikte anayasal bir sürece girilmek istenmiş, fakat geleneksel yapının dinamikleri bunu mümkün kılmamıştır. Değişimin kaçınılmaz ve gerekli olduğu Osmanlı yapısında anayasal süreç II. Meşrutiyetin ilanı ile zeminini oluşturmuştur. Bu oluşturulan zemin ile modernleşme denilen süreç başlamış ve bu süreç belirli alanlarla sınırlı kalmayarak siyasal, ekonomik, kültürel, dini vb. toplumsala dair tüm alanlarda büyük değişimlerin yaşanmasını sağlamıştır. Bu yaşanan değişimler aynı zamanda kadının toplumsal konumunun da değişimini sağlamıştır. Dahası, Kızılluk'un (1999: 215) da belirttiği gibi Osmanlı Devleti'ndeki kadının konumu modernleşme süreciyle paralel olarak değişmektedir.

Dönemin seyrini değiştiren toplumsal, siyasal ve ekonomik etkenler kadının da özel alan olan ev içinden kamusal alana girişini kısmi de olsa sağlamıştır. Kabasakal'ın (2007) da belirttiği gibi ücretli işçi olarak 1897'de çalışmaya başlayan kadınlar, 1913 yılında devlet memuru olarak çalışma hakkını elde etmişlerdir. Öğretmenlik, hemşirelik gibi kamusal alanlarda hakkını ve yerini edinen kadınlar, ayrıca sosyal yardım işlerinde de çalışmaya başlamışlardır.

Bu hakların edinilmesinin yanı sıra Tanzimat ile beraber Osmanlı dönemi aydınlarının da kadın haklarına dair tartışmaları ele almaya başladığı ve kadınların eğitim hakları ile

beraber çok eşliliğin yarattığı sorunların tartışılmaya başlandığı görülmektedir (Demir, 2002). Kadınların kısmi de olsa giderek özgürleşmeye başladığı II. Meşrutiyet ile beraber hem bireyselleşme denilen özne olma sürecinde ilerlemeler yaşanmış, hem de kadınlarda aile yaşamına, toplumsal algı ve ilişkiler ağına, çalışma yaşamına, hatta siyaset alanına dair farkındalıklar yaşanmıştır. Bu farkındalıklar ile birlikte de düzenlemelerin yapılmasının gereklilikleri vurgulanarak kadınlar tarafından “Kadın İnkılabı”nın yaşanması istenmiştir (Gökçimen, 2008:9). Bu talepler genellikle özne olma farkındalığını yaşamış olan ve aydın olarak nitelendirilen ailelerin kadınlarının dernekler kurması vasıtasıyla ortaya konmaya çalışılmıştır.

II. Meşrutiyet’in ilanı ile başlayan dönemde çoğunluğu yardım kuruluşu olan birçok kadın derneği ve örgütü kurulmuştur. Bu dernek ve örgütlerin bir kısmı da feminist kadınların, kadınların yaşam biçimlerinin modernleştirilmesi, iş konusunda istihdamlarının artırılması ve eğitimlerinin önündeki engellerin kaldırılarak eşit olanakların sağlanmasını temele alan birlikteliklerdir (Toprak,1994:4-5). Toprak’ın (1994:5) belirttiği üzere, birçoğu yardım amaçlı kurulan bu derneklerden “Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan” adlı dernek o dönemde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için büyük mücadele vermiştir. Bunun yanında kadınların özel alanın dışına çıkmasının ve kamusal alanda gerekli konumları işgal etmesinin gerekliliğini savunan dernek ve örgütler de bulunmaktadır. Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan derneğinin mücadelelerinden biri de, kadınların seçme ve seçilme hakkının gündeme getirilişidir (Gökçimen, 2008:15).

Kadının statüsü II. Tanzimat sonrası her ne kadar yükselişe geçmişse de asıl yükselişini Milli Mücadele döneminin başlamasıyla sağlamıştır. Şartların getirilerini değerlendiren kadınlar, erkeklerin bu dönemde askere alınmasıyla beraber hem onların görevlerini devralmış hem de dernek ve basın yoluyla farkındalığın yaşanması için büyük adımlar atmıştır (Gökçimen, 2008:16-17). Ayrıca bu dönemde kadının toplumsal yapı içerisinde olmasına dair güvenin içselleşmesiyle birlikte, kadınların siyasal alan içerisinde yer edinmeye başladıkları görülmektedir (Altındal, 2007).

2.4.2.4. Cumhuriyet Döneminde Kadınların Siyasal Katılımı

Cumhuriyet’in 1923’te ilan edilmesi ile başlayan yeni süreç radikal bir şekilde batılılaşmanın önündeki engellerin kaldırılmasını sağlamış ve toplumsal ilerlemenin hızını arttırmıştır. Cumhuriyet döneminde kadın hakları konusunda toplumsal cinsiyet eşitliğine dair

büyük adımlar atılmıştır. Atatürk tarafından bu dönemde çıkarılan kanunlar, kadınların sosyal, siyasal ve ekonomik olarak belirli haklar elde etmesini sağlamış ve erkek ile eşit statüde yaşam sürmelerini sağlamıştır (Kızıloluk, 1999: 216). Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber “Türk milliyetçiliği” ideolojisi modernleşmenin görünürlüğünü kadın üzerinden sağlamıştır (Tansu, 2001: 113). Tanzimat döneminde başlatılan modernleşme çabası bu dönemde somut hal alarak devrimci bir modernleşmenin varlığını ortaya koymuştur. Bu dönemde Atatürk, ulus-devlet yapısı içerisinde kurumların yeniden ve modern olarak kurulmasını sağlamıştır.

Cumhuriyetin kurulmasının hemen sonrasında 16 Haziran 1923’te başkanlığını Nezihe Muhiddin’in yürüttüğü “Kadınlar Halk Fırkası” adıyla parti kurulmuştur. Bu partinin amacı, cumhuriyet kadınlarının sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda haklarını sağlamak ve gelişmeleri için gerekli mücadeleyi vermektir. Fakat parti tüzüğündeki söylem ve ifadeler sert bulunduğundan partinin resmi kurulumuna izin verilmemiştir. Bu durum sonucu parti, 1924 yılında “Türk Kadınlar Birliği” derneği olarak faaliyet yürütmeye devam etmiştir. 1927 yılında derneğin düzenlediği kongrede, kadınların da erkekler gibi oy kullanmalarının gerekliliği vurgulanmış ve Meclis’e bildiri gönderilmiştir. Bu bildiri sonrası Meclis derneğin taleplerini doğru bulmayarak dernek yöneticilerinin görevden uzaklaştırılmasını sağlamıştır (Bozkır, 2004:22).

1930 yılının Mart ayında Belediyeler Kanunu’nda değişiklik yapılarak oy kullanma hakkının şartı “Türk olma” ifadesi ile değiştirilerek kadınların oy kullanabilmesinin önü açılmıştır. 3 Nisan 1930 tarihinde kadınlar Belediyeler Kanunu’nun değişiminin sağladığı haklar çerçevesinde sandığa gitmiş ve oy kullanmışlardır. Bu seçimlerin sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi adayı olarak Latife Bekir, Refika Hulusi Behçet, Rana Sani Yaver ve Safiye Hanımlar belediye meclisine seçilmişlerdir. Ayrıca, Nakiye Hanım ise seçilerek Meclis’te daimi encümen olmuştur (Gökçimen, 2008:21). Yerel seçimlerin ardından 1933 yılının ekim ayında Köy Kanunu’nda da değişiklikler yapılarak, kadınların muhtar ve ihtiyarlar kurulunu seçmesinin ve bu konumlara seçilmesinin önü açılmıştır (Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü [KSSGM], 2001).

1934 yılında ise Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkını sağlayan Anayasa değişikliği yapılmıştır (Demir, 2002:79). Bu değişiklik ile beraber 8 Şubat 1935 seçimlerinde 17 kadın milletvekili mecliste yerini almış ve 1 Mart 1935

tarihinde Parlamento'nun ilk toplantısına katılmışlardır. 1936 yılında yapılan ara seçim sonrasında ise bir kadın milletvekili daha Meclis'te yerini alarak TBMM'de kadın milletvekili oranı %4,6 olmuştur (Gökçimen, 2008:20-21).

Daha sonraki 1946 seçimlerinde tek partili siyasal rejimin yerini çok partili siyasal rejim olarak; demokratik rejim, çok partili siyasal hayat, piyasa ekonomisi ve sanayileşme gibi durumlar ülkenin öncelikleri olarak ortaya konmuştur. Bu öncelikler doğrultusunda kadınların siyasetteki konumları ve Meclis'teki temsil durumları önemini yitirerek partiler arası rekabet ön plana çıkmıştır (Güneş-Ayata, 1998). Başka bir deyişle, çok partili siyasal rejime geçilmesiyle birlikte ortaya çıkan partiler arası rekabetin önemli kılınışı, kadınların siyasal alanda temsilinin önemsiz kılınmasını sağlamış ve 1980'lerin sonlarına kadar Meclis'teki temsil oranı %2'nin üzerine çıkmamıştır. 1945-1980 yılları arasında Meclis'te kadınların temsil oranının bu kadar düşük oluşunu Tekeli (1982), "bir varlıktan çok yokluk" olarak nitelendirmektedir.

Meclis'te niceliksel olarak kadınların oranının azalmış olması her ne kadar kadınların siyasal alanda var olmadığını gösteriyor olsa da, kadınlar siyaset içerisinde aktif mücadelelerine devam etmişlerdir. İlk olarak CHP'de ve daha sonra çok partili rejim ile birlikte diğer partilerde kurulmuş olan kadın kolları oluşumları kadınların siyasete olan ilgilerini arttırmış ve bu oluşumlar içerisinde yetişen kadınlar erkek egemen siyaset alanında varlık alanlarını yaratmışlardır (Güneş-Ayata, 1998).

1980 sonrasında tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de büyük ve hızlı değişimler yaşanmıştır. Bu süreçte çevre hareketi ile beraber kadın hareketleri de öne plana çıkarak uluslararası alanda çalışmalar yapılmıştır. Kadınların siyasal yaşama katılımını Güneş Ayata (1998) dört etken üzerinden belirtmektedir. İlk olarak 12 Eylül rejiminin etkisi ile Kemalist bir temelde "kadının simgesel özelliği" savı ön plana çıkmış ve kadınlar Danışma Meclisi'ne üye olarak atanmıştır. Öte yandan, 12 Eylül sonrası siyasi partilerin kadın kollarının kapatılması ve yasaklanması, kadınların da erkekler gibi siyaset yapmasını mecburi kılarak, kadınları siyasal alana teşvik etmiştir ifadesi yanlış olmayacaktır. İkinci etken, 1980 sonrası etki alanını genişleten kadın hareketinin "kadın sorunu" nu ülke gündemine taşıdığıdır. Diğer bir deyişle, kadın hareketi "kadın sorunu" na dair farkındalığın yaratılmasında önemli bir rol oynamıştır. Üçüncüsü, 1980 sonrası kadının imajının "fedakar anne, sorumlu eş" gibi söylemlerden, modern kadın imajı olarak ifade edilen "kariyer sahibi, ekonomik olarak özgür,

feminist söylemleri içselleştiren” gibi söylemlere geçişidir. Modern kadın imajı, kadınların toplum içerisinde yarışan ve başarılı olan bireyler olmasını isteyerek aynı zamanda, “kadın kimliklerini” de reddetmelerinin önerisini sunmuştur. Dördüncü etken ise, 1993 yılında ilk defa bir kadının büyük bir partinin başkanı ve sonrasında Başbakan oluşudur. Tansu Çiller’in Başbakan oluşu kadınlar için bir rol model örneği oluşturarak, siyasal alana katılımında önemli bir örnek olmuştur. Çiller’in Başbakan olduğu süreçte kadın seçmenin oylarının büyük bir bölümünü alması, diğer partilerin de kadınlara yönelik program ve politikalar üretmelerini sağlamıştır (Güneş-Ayata, 1998).

1980 sonrası siyasi partiler alanlarını genişletmek ve iktidar olmak adına kadınların oylarının öneminin farkına varmışlardır. Bu sebeple siyasi partiler kadınların oylarını alabilmek için toplumsal ve siyasal alanda kadının konumu üzerine birçok düzenleme üretme çabasına girmişlerdir. Örneğin, dönemin Anavatan “Partisi Türk Kadınına Destekleme ve Tanıtma Vakfı” nı kurmuş, Doğru Yol Partisi “Doğru Yol Gönüllüleri” ile kadınlarla beraber çalışmalar yürütmüştür. Sosyal Demokrat Halk Partisi ise, parlamentoda kadınların niceliksel olarak temsilinin arttırılması için kadın kotası önerisini sunmuştur (Arat, 1998).

2.4.2.5. Günümüz Türkiye’sinde Kadının Siyasal Katılımı

Türkiye’de kadınlar seçme ve seçilme hakkını birçok Avrupa ülkesinden önce kazanmıştır. Ancak, günümüzde kadınların siyasal alanda konum elde etmeleri bu ülkelerin gerisinde kalmıştır. Cumhuriyet döneminde kadınlar meslek edinme, kamusal alanda konum elde etme ve eğitimde eşitlik gibi birçok konuda engelleri aşmışlardır. Kadınların toplumsal alanda ve çalışma yaşamında elde ettikleri kazanımlarına ters orantılı olarak, siyasal alanda temsil oranları azdır (Tansi, 2004:113).

1935 yılından bugüne kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kadınların temsil oranı %2,6 olarak açıklanmaktadır. Mecliste kadın milletvekili oranı 2007 Genel Seçimlerinde %9,1’e (Sancar, 2008), TÜİK’in yayınladığı “İstatistiklerle Kadın 2019” raporuna göre 2019 yılında ise 17,3’e yükselmiştir (TÜİK, 2019).

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kurulmasından bugüne 101 yıl, kadınların TBMM’ye seçildikleri 1935’ten bu bugüne 86 yıl geçmiş bulunmaktadır. Ancak 2018 son genel seçiminde 600 milletvekilinin bulunduğu TBMM’de kadınların sayısı 102 ile sınırlı kalmıştır. Meclisteki vekil sayısı oranlandığında %17.2 olmaktadır. Fakat Türkiye’de hala hiç

kadın milletvekili çıkarmamış olan 20 il bulunmaktadır. Aynı zamanda, 2019 yılında yapılmış olan yerel seçimler düşünüldüğünde, 30 büyükşehirden sadece 3'ünde kadın belediye başkanı görev yapmaktadır. Türkiye genelinde 50 binden fazla muhtar içerisinde 1071 muhtarın kadın olması bu cinsiyetçi alanın bir diğer göstergesidir.

Tarihsel süreç içerisinde ve niceliksel olarak bakıldığında genel ve yerel seçimlerde kadınların sayısının değişiminin olumlu yönde bir gelişme olduğu düşünülebilir. Fakat bütüne bakıldığında siyaset alanı içerisinde kadınların görünürlükleri azdır ve bu durum siyaset alanının cinsiyetlendirildiğini göstermektedir (Çakır, 2019). Bu bağlamda Tablo 2.1 incelendiğinde 1935-2019 yılları arasında gerçekleşmiş olan genel seçim sonuçları durumu göstermektedir.

Tablo 2.1. 1935-2019 Yılları Arasında Kadınların Meclisteki Temsil Oranları

Yıl	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek	Temsili Oran	Kadın	Temsili Oran
1935	399	381	95,5	18	4,5
1939	429	413	96,3	16	3,7
1943	455	439	96,5	16	3,5
1946	465	456	98,1	9	1,9
1950	487	484	99,4	3	0,6
1954	541	537	99,3	4	0,7
1957	610	602	98,7	8	1,3
1961	450	447	99,3	3	0,7
1965	450	442	98,2	8	1,8
1969	450	445	98,9	5	1,1
1973	450	444	98,7	6	1,3
1977	450	446	99,1	4	0,9
1983	399	387	97,0	12	3,0
1987	450	444	98,7	6	1,3
1991	450	442	98,2	8	1,8
1995	550	537	97,6	13	2,4
1999	550	527	95,8	23	4,2
2002	550	526	95,6	24	4,4
2007	550	500	90,9	50	9,1
2011	550	471	85,6	79	14,4
2012	548	469	85,6	79	14,4
2013	548	469	85,6	79	14,4
2014	535	458	85,6	77	14,4
2015	550	469	85,3	81	14,7
2016	550	469	85,3	81	14,7
2017	539	464	86,1	75	13,9
2018	600	496	82,7	104	17,3
2019	589	487	82,7	102	17,3

Kaynak: <http://www.ysk.gov.tr>, Aralık 2019.

Tablo 2.1'e bakıldığında 1935 yılında kadınların mecliste temsilinin %4,5 ile başladığı görülmektedir. Çok partili hayata geçilen 1946 yılında mecliste kadın temsil oranının düştüğü (%1,9), hatta 1983 yılına kadar bu temsilin %0,6 ile 1,3 arasında kaldığı ve artmadığı görülmektedir. 1983 yılında %3'e yükselen kadın temsil oranı sonrasındaki üç genel seçimde sırasıyla %1,3-1,8 ve 2,4 oranlarına düşmüştür. 2000'li yıllarla beraber artmaya başlayan kadın temsil oranı 2011 seçimlerinde %14,4'e yükselmiş ve 2018 genel seçimlerinde %17,3'e çıkmıştır. Yüksek Seçim Kurulunun 2018 yılı verilerine bakıldığında kadın temsil oranının %17,3'e yükseldiği görülmektedir. Ancak toplumun yarısını oluşturan kadınların temsil oranının erkekler ile karşılaştırıldığında hala çok düşük olduğu görülebilmektedir.

2.4.3. Cinsiyet Kotası Uygulaması

Cinsiyet kotası kavramı siyasal katılımı ifade etmek için kullanılmaktadır. Cinsiyet kotası, siyasi partilere seçimlerde gösterilecek adayların cinsiyet yönünden sınırını belirtmektedir. Cinsiyet kotası bağlamında, cinsiyetler üzerinden belirlenen sınırın altında olmamak kaydıyla gösterilen adayların sayısı kotanın üzerinde olabilmektedir (Sitem bölükbaşı, 2007:15). Fakat, her ne kadar kota koysa da, siyasi partiler bu kotaya yönetimlerinin inisiyatifleri doğrultusunda uymaktadırlar. Bu yüzden, anayasa ya da seçim kanunu kapsamında bir düzenleme yapılmadığı sürece, eşit temsil süreklilik kazanmayacaktır.

Cinsiyet kotasının gündeme geldiği zamanlarda pek çok eleştiri yapılmıştır. Bu eleştirilerin eril aklın söylemleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu doğrultuda, erkek işi olarak görülen siyasetin yanı sıra siyasal alanda kadınların görünürlüğünün az oluşunu ya da aday olarak kadınların gösterilmeyişini, kadınların niteliklerinin uygun olmadığına dayandıran söylemler de mevcuttur. Hatta olayın toplumsal boyutlarına işaret ederek kota ile niceliksel eşitlik sağlansa dahi, bunun gündelik hayatta bir değişim yaratmayacağını savunan görüşler de bulunmaktadır. Bu ve benzeri görüşler ya da söylemler, ataerkil toplumlarda siyasetin erkek egemenliğinde olmasını isteyen bakma biçiminin eleştirileridir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumsal yaşamın her alanında sağlanması için toplumsal değişim şarttır. Toplumsal değişim eğitim yoluyla sağlanabilir ve eğitim üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliğinin farkındalığını yaratıp değişimini sağlamak siyasetten geçmektedir (Aldemir ve Budak, 2018:45).

Siyasal alanda kadın temsilini arttırmak salt biyolojik bir temsil olarak görülmemelidir. Bu aynı zamanda politik bir duruş temsilini de içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla, toplumun ortalama olarak yarısını oluşturan kadınların taleplerinin temsil üzerinden sağlanması gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, cinsiyet kotasını kadın ya da erkek kotası olarak görmemek gerekmektedir. Çünkü, cinsiyet kotası iki cinsiyetin de belirli sınırın altında temsil edilmesinin sorunlu olduğunu ifade etmektedir (Tan vd, 2008:223-224).

2.4.3.1. Cinsiyet Kotası: Dünya’da Uygulamaları

Cinsiyet kotasına dair ülkeler farklı sosyo-kültürel ve ekonomik yapılara sahip oldukları için birbirlerinden farklı kotalar belirleyebilmekte, hatta dinamiklerine bağlı olarak yeni kota sistemi yaratabilmektedirler (Sayın, 2007:34). Örneğin, Fransa’da 1944 yılında oy hakkını elde eden kadınlar, 1999 yılına kadar cinsiyet dağılımında eşitsizliklere uğruyorken, Sosyalist Parti anayasada değişiklik yaparak, kadın ve erkeklerin seçim görev ve temsillerine eşit katılımı prensibini getirmiştir. Bu anayasal düzenleme ile birlikte tek üyeli olan seçimlerin dışında, partilerin listeleri her altı adayda bir cinsiyet değişerek düzenlenmiştir. 2000 yılında, bu durumları gözetmeyerek parti içerisindeki cinsiyet farkını %3’ün üzerinde tutan partilere mali cezalar kesilmesi kararlaştırılmıştır. Şuan da, Fransa alt meclisinde %39 oranında kadın temsilci bulunmaktadır (Sitembölükbaşı, 2007:19). Aynı benzerlikleri İsveç’te de görebilmekteyiz. 1919 yılında temsil hakkını elde eden İsveçli kadınların parlamentoda temsil oranı %43,6’dır. Yasal olarak herhangi bir kota koymayan İsveç’te, Sosyal Demokrat Parti “sandviç” adında bir yöntem kullanmış ve 1994’te aday listelerinde ikinci ismin kadın olması zorunluluğu üzerinden düzenleme yapmıştır. Bu gelişme İsveç’teki diğer partilerinde bu yöntemi kullanmasını sağlamıştır (Sayın, 2007:62).

İspanya’da 1931 yılında kadınların temsil hakkı sağlanmış ve kadınların görünürlüklerini arttırmak ve temsil hakkının sürekliliğini sağlamak adına kota üzerinden yasal yaptırımlar uygulanmıştır. İspanya’da kadın temsil oranı %39,1’dir. Kadınların temsil hakkını 1945’te kazandığı bir diğer ülke olan İtalya’da ise temsil oranı %31’dir. İtalyan Anayasasında, temsilin sağlanmasının devlet görevi olduğu belirtilmektedir (Sayın, 2007:63-64).

Kadınların temsil hakkını 1961 yılında kazandığı Ruanda’da alt meclislerde kadın temsil oranı %61,3’tür. Kadınların temsil mekanizmalarının içerisinde en çok yer aldığı ülke

olan Ruanda, anayasa ile kota şartı getirerek, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve takip edilmesi için izleme ofisi oluşturmuştur (Sayın, 2007). Güney Afrika'da ırk temelinde farklı zamanlarda kadınlar oy hakkına kavuşmuştur. 1930 yılında beyaz kadınlar, 1994 yılında ise siyah kadınlar oy hakkı elde etmişlerdir. Yasal bir kota bulunmamakla birlikte, partilerin tüzüklerinde cinsiyet kotasına dair sınırlar bulunmaktadır. Güney Afrika alt meclislerinde %42 oranında kadın temsilci bulunmaktadır ve bu durum göstermektedir ki; kadın örgütlenmeleri temelli oluşan toplumsal bilinç, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair farkındalık yaşatmıştır (Sayın, 2007: 62-63).

Kadınların oy hakkını elde ettikleri ilk ülke olan Finlandiya'da, cinsiyet kotasına dair herhangi bir anayasal sınır ya da parti kotası bulunmamaktadır. Finlandiya'da kadınların temsil oranının %42 olması, toplumsal farkındalığın toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde yaşandığını göstermektedir (Çağlar, 2011:74).

Sonuç olarak, günümüzde 80'den fazla ülkenin cinsiyet kotası uyguladığı bilinmektedir. Günümüz siyasal alanında kadın temsiline en çok olduğu ülkeler, cinsiyet kotasını kabul eden İskandinav ülkeleri ya da savaştan çıkan ve cinsiyet kotasını kabul eden Ruanda gibi ülkelerdir.

2.4.4. Türkiye'deki Siyasi Partilerin Tüzük ve Programlarında Toplumsal Cinsiyet

Siyasetin toplumsal cinsiyetlendirilen kamusal bir alan olmasının birçok sebebi bulunmakla birlikte, siyasi partilerin de bu alanın erkek egemen olarak yeniden üretiminde büyük roller üstlendiği bilinmektedir. Bu sebeple, Türkiye'deki siyasi partilerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına siyasal katılım süreci için hazırladıkları program, tüzük ve yönetmeliklerin incelenmesi gerekmektedir. Bu bölümde, araştırmanın kapsamına giren ve araştırmanın alan boyutunun daha derinlikli kavranmasını sağlayacak olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve İyi Parti (İYİ)'nin tüzük ve programları incelenecektir. Bu bağlamda siyasi partilerin tüzük ve programlarının daha iyi anlaşılabilmesi adına aşağıda Tablo.2'de 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre seçilen milletvekili cinsiyet sayı ve oranları verilmiştir.

Tablo 2.2. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Cinsiyete Göre Milletvekilleri Dağılımı

Parti Adı	Kadın		Erkek		Parti Toplam
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	
Adalet ve Kalkınma Partisi	54	%18.69	235	%81.31	289
Cumhuriyet Halk Partisi	17	%12.5	119	%87.5	136
Halkların Demokratik Partisi	23	%41.07	33	%58.93	56
Milliyetçi Hareket Partisi	4	%8.33	44	%91.67	48
İYİ Parti	2	%5.41	35	%94.59	37
Demokrat Parti	0	%0	2	%100	2
Türkiye İşçi Partisi	0	%0	2	%100	2
Büyük Birlik Partisi	0	%0	1	%100	1
Demokrasi ve Atılım Partisi	0	%0	1	%100	1
Demokratik Bölgeler Partisi	1	%100	0	%0	1
Saadet Partisi	0	%0	1	%100	1
Yenilik Partisi	0	%0	1	%100	1
Bağımsız Milletvekili	0	%0	10	%100	10
Genel Toplam	101	%17.26	484	%82.74	585

Kaynak: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim (Erişim tarihi: 17/12/2019).

2.4.4.1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Tüzük ve Programı

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği bağlamında AKP tüzüğünde, “Yan Kuruluşlar” başlığının içerisinde “Kadın ve Gençlik Kolları” adlı düzenlemelerin olduğu görülmektedir. Bu düzenleme kapsamında, parti üyeliği yapmış olan her kadının kadın kolu üyeliği adlı deftere de üyeliği yapılmaktadır. Kadın kolları olarak adlandırılan düzenlemeler ise “Parti Teşkilatı Yönetmeliği”nin altında yer almaktadır (www.akparti.org.tr, 2016b). Bu düzenlemenin içeriğinde siyasal katılımı cinsiyet eşitliğine dair bir açıklama ya da tanımlama bulunmamaktadır.

Parti programının içerisinde bulunan “Temel Haklar ve Siyasi İlkeler” başlıklı düzenlemede, kadınlara, çocuklara ve çalışma hayatına dair hak ve özgürlüklerin uluslararası standartlar çerçevesinde ve eksiksiz olarak uygulanacağı belirtilmektedir. Parti programında var olan “Kadın” başlığında ise kadınların yaşadıkları sorunların çözülmesinin partinin öncelikli işi olduğu ifade edilmektedir. Bu ifadenin içi, kadınlara parti üyeliğinin ve siyasal katılımın teşvik edilmesi, kadına yönelik istismar ve şiddetin önlenmesine dair düzenlemeler, kadınların meslek edinmelerinin ve eğitimlerini tamamlamalarının önemine vurgular ve CEDAW ilkelerinin hayata geçirilmesi üzerinden doldurulmuştur (www.akparti.org.tr, 2016a).

AKP'nin tüzük ve programlarının içeriğinde “cinsiyet eşitliği”, “toplumsal cinsiyet”, “kota” gibi kavramların bulunmadığı görülmektedir. Ayrıca, kadınların siyasi parti üyeliğine ve siyasal katılıma teşvik edilmesine dair belirlenen hedeflerin planlamasının yapılmadığı ya da buna dair bir belirlenim sürecinin olmadığı görülmektedir. Yakın tarihlerde, 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre AKP'nin 317 milletvekilinin 34'ü kadınken, 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre bu sayı 53'e yükselmiştir. Son seçim oranlarına göre, AKP'nin toplam milletvekili içerisindeki kadın temsili oranı %17.97'dir (www.ysk.gov.tr, 2018).

2.4.4.2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Tüzük ve Programı

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tüzük ve programı incelendiğinde ilk olarak, “kadın erkek eşitliğine inanan” ifadesinin partinin değer ve ilkeleri arasında belirtildiği görülmektedir. Ayrıca, partinin amaçları içerisinde “cinsiyet eşitliğinin toplumsal yaşamın her alanında uygulanmasını sağlamak” ifadesi bulunmaktadır. Parti tüzüğü içerisinde, 61a sayılı madde ile “Cinsiyet Kotası” başlığı altında; “Partinin katıldığı milletvekili genel seçimlerinde merkez yoklaması yoluyla belirlenecek adayların saptanmasında, Parti Meclisi seçiminde, il, ilçe, belde yönetim organlarının seçiminde, il genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için adayların saptanmasında, kongre ve kurultay delegesi seçimlerinde en az yüzde otuz üç (33) cinsiyet kotası uygulanır” şeklinde cinsiyet kotası belirlemesi yapılmıştır. Fakat, kota ile ilgili tüzük maddesinin üçüncü bendinde “her iki cinsten yeteri sayıda aday çıkmazsa, katılan adaylarla seçim yapılır” vurgusu da yer almaktadır (www.chp.org.tr, 2018). Bu vurgu, kotanın belirlenen oranı sağlayamadığı durumlarda değiştirilebilir olduğunu ifade etmektedir.

CHP tüzüğü, parti bileşenlerinden birinin “Kadın Kolları” olduğunu belirtmektedir. Tüzükte belirtilen parti başkan yardımcısının görevlerinden biri kadın örgütlenmesini sağlamak ve politikalarını oluşturmaktır. Ayrıca, parti içerisinde oluşturulan kadın kurultayının senede en az bir defa toplanması ve seçimlere yönelik eylem planları hazırlaması gerektiği belirtilmektedir (www.chp.org.tr, 2018). CHP parti programında, CEDAW ve kadın haklarına dair tüm uluslararası sözleşmelerin destekleneceği ve cinsiyet eşitliğine öncelik verileceği ifade edilmiştir. Bu bağlamda parti, yönetim ve siyaset de dahil yaşamın tüm alanlarında, kadınların ve erkeklerin eşit imkanlara ve haklara sahip olabilmesi için çalışmaların yapılacağını belirtmektedir (www.chp.org.tr, 2015b).

Parti programında “Hedefimiz: Kadını ve erkeği her alanda eşit Türkiye” başlığı altında kadın sorununun insan hakları, demokrasi ve eğitim sorunu olduğu ifade edilerek, kadınlara her alanda fırsat eşitliği sağlanmasının amaçlandığı görülmektedir. Ayrıca, karar alma mekanizmalarında kadınların olmasının ve sayılarının arttırılmasının gerekliliğine vurgu yapılarak, partiye üye olan kadınların seçimlerde aday olması için teşvik edileceği belirtilmektedir. Bir başka başlık altında ise, kadınların siyasal alanda aktif olabilmeleri için gerekli zeminin oluşturulacağı ifade edilmektedir. Tüm bunların uygulanabilmesi için, “Kadın Veri Merkezi, Kadın Merkezleri ve Ulusal Kadın Konseyi” birimlerinin kurulacağı belirtilmiş ve kadın sorunlarının katılımcı bir yaklaşım ile eşitliğe bürüneceği inancı paylaşılmıştır (www.chp.org.tr, 2015b).

Partinin Kadın Kolları Yönetmeliği’nde “kadınların yaşamın her alanında özgür ve eşit olarak var olmalarını sağlamak amacındadır” ifadesi birkaç defa kullanılmaktadır (www.chp.org.tr, 2015a).

26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre CHP’nin 134 milletvekilinin 21’i kadın milletvekilidir. Daha sonraki 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre ise 146 milletvekilinden 18’inin kadın milletvekili olduğu görülmektedir. Bu ise son seçimlerde parlamentoda CHP’nin kadın temsil oranının %12.33 olduğunu göstermektedir (www.ysk.gov.tr, 2019).

2.4.4.3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Tüzük ve Programı

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) tüzük ve programı incelendiğinde partinin kadın kollarının var olduğu görülmektedir. Kadın kolları ifadesinin dışında, “toplumsal cinsiyet”, “cinsiyet eşitliği” ve “cinsiyet kotası” gibi kavramların bulunmadığı, hatta “kadın” kelimesinin dahi nadiren bulunduğu görülmektedir (www.mhp.org.tr, 2009c).

MHP’nin parti programında kadına dair ifadeler, genellikle aile ve çocuk başlıklarının altında görülmektedir. Bu programda kadına karşı fiili ve hukuki istismarın karşısında olduğu ifade edilerek, kadınların öncelikle eğitim düzeylerinin arttırılacağı, istihdam alanlarının genişletileceği ve karar alma mekanizmalarında daha fazla sayıda bulunmaları için teşviklerin olacağı belirtilmiştir (www.mhp.org.tr, 2009b).

Ayrıca, MHP Kadın Kolları Yönetmeliği'nde "Türk kadınının siyasete katılımının daha aktif olması ve ülke nüfusundaki oranı göz önünde bulundurularak temsilinin sağlanması" ifadesi bulunmaktadır (www.mhp.org.tr, 2009a). Bu ifade üzerinden, ülke nüfusunda kadın oranı düşünüldüğünde, MHP'nin büyük bir kadın temsil oranına sahip olması gerekmektedir. Ancak, 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre 40 milletvekiline sahip olan MHP'de, 3 kadın milletvekili bulunmaktadır. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre 49 milletvekilinden 4'ü kadın olarak parlamentoda yer almıştır. Yarısının kadın olması gerektiğini ifade eden tüzüğe karşılık, partinin kadın temsili %8.16'dır (www.ysk.gov.tr, 2019).

2.4.4.4. Halkların Demokratik Partisi (HDP) Tüzük ve Programı

Halkların Demokratik Partisi (HDP) tüzüğünde, "siyasal, ekonomik ve toplumsal yaşamın her alanında cinsiyetler arası eşitsizliğe karşı çıkarak, erkek egemen sistemin ve kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için mücadele etmeyi amaçlar" ifadesine, amaç olarak yer vermektedir. Tüzükte; "Örgütlenme İlkeleri ve İç İşleyiş" başlığında ise "karar alma mekanizmalarının tümünde kadınların lehine en az eşit temsil esas alınmakta ve uygulanmaktadır" ve "Partinin tüm üyeleri eşittir ve eşit haklara sahiptir" ifadeleri bulunmaktadır (www.hdp.org.tr, 2014).

HDP tüzüğünde, partinin örgütlenme organlarından biri "Kadın Meclisi"dir. Tüzükte; "Parti, üyesi olan kadınların, kadınlara özgü sorunların çözümü ve kadın sorunları ile ilgili çalışmalar yürütmek üzere Kadın Meclisi kurabilir." ifadesi yer almaktadır (www.hdp.org.tr, 2014).

HDP tüzüğünde, diğer siyasi partilerden farklı olarak "eş başkanlık" kavramı bulunmaktadır. Bu kavram "en az eşit temsil" vurgusu üzerinden uygulanmaya başlanmış ve parti örgütü organlarında seçilen her başkan için farklı cinsten bir başkanın da eşlik etmesi olarak ifade edilmiştir. Parlamento için seçilecek olan eş başkanlar ise grubun üyeleri içerisinde atanmaktadır (www.hdp.org.tr, 2014).

HDP programında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaratılması ve eşitlikçi uygulamaların var olması için çalıştıkları vurgulanmış ve toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde parti içi örgütlemelerin oluşturulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, kadınların eşit katılım ve

temsile sahip olduğunun vurgusu yapılarak bunun yaşamın tüm alanlarında sağlanmasının amaç edinildiği belirtilmiştir (www.hdp.org.tr, 2015b).

Diğer partilerden farklı olarak kadın kolları yerine kadın meclisi alternatifini geliştiren HDP, bu meclisin temel amacının toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele ve siyasal katılımıda eşitlik olduğunu tanıtım metninde sık sık ifade etmektedir (www.hdp.org.tr, 2015a).

26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre parlamentoda toplam 59 milletvekiline sahip olan HDP'nin kadın milletvekili sayısı 23 iken, 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre 67 milletvekilinin 26'sı kadındır. Parlamentoda HDP'nin kadın temsil oranı %38.81'dir (www.ysk.gov.tr, 2019).

2.4.4.5. İyi Parti (İYİ) Tüzük ve Programı

İyi Parti (İYİ)'nin tüzük ve programı incelendiğinde, partinin kadın kollarının ilk kuruluşta var olmadığı gözlemlenmektedir. Bu durumu parti sözcüsü “kadın kollarının kurulmamasındaki amaç, ayrımcılık olmasını önlemek ve kadınların da erkekler ile beraber yönetimde yer almasını sağlamaktır” şeklinde açıklamıştır. Fakat Anadolu'nun birçok yerinde kadın kollarına duyulan ihtiyaç doğrultusunda, kadın kollarına serbestlik getirilmiş ve “İhtiyacı olan teşkilat kadın kollarını kuracaktır” olarak ifade edilmiştir. Akabinde, parti tüzüğünün “Yan Kuruluşlar” başlığı altında kadın kollarının tanımlaması yapılmıştır. Tanıma göre “Genel merkez bünyesinde Genel Başkan tarafından belirlenecek Genel Başkan Yardımcısına bağlı olacak Kadın Kolları Başkanlığı oluşturulabilir” ifadesi yer almaktadır (www.iyiparti.org.tr, 2019).

İyi Parti tüzüğünde; Merkez Disiplin ve İl Disiplin Kurulu Üye Seçimleri'nde %25 oranında cinsiyet kotasının uygulanacağı ve ayrıca, seçim kuruluna bildirilen aday değiştirilirse aynı cinsiyete sahip aday belirleneceği belirtilmiştir (www.iyiparti.org.tr, 2019).

27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi ile birlikte kurulan İyi Parti, seçim sonuçlarında 43 milletvekili ile parlamentoya girmiştir. Tüzüğünde parlamentoya dair kota belirtmeyen partinin 43 milletvekilinden 3'ü kadın milletvekili olmakla birlikte parlamentoda İyi Parti'nin kadın temsil oranı %5,41'dir (www.ysk.gov.tr, 2019).

Toplumsal cinsiyet bağlamında siyasi partilerin tüzük ve programlarına bakıldığında kadın kotası/cinsiyet kotası uygulamasının var olduğu görülmektedir. Bu uygulama anayasal

bir düzenleme olarak hazırlanmadığından, siyasi partilerin inisiyatifi doğrultusunda uygulanmaktadır. Bu sebeple, kota uygulamasının verilen rakamlar ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Ortalama %30 kota uygulamasının bulunduğu siyasi partilerde kadınların temsilinin genel olarak %17.26 oranında olması durumu anlaşılır kılmaktadır. Ayrıca, tüm partilerin kadın kolları veya kadın meclisi olarak isimlendirilen birimleri vardır ve bu birimler genel olarak kadın sorunlarına czm üretme amacıyla oluşturulmuş birimlerdir.

3. BÖLÜM

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE VERİLERİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Genel Çerçevesi

Bir araştırmanın niteliğini, sorgulanan konunun ne olduğu kadar kullanılan yöntem de belirlemektedir. Çünkü, araştırmada amaçlanan hedefler ile araştırmanın kullanacağı yöntem arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, araştırmanın konuyu ele alış biçimiyle hangi yöntemin kullanılacağı arasında bir ilişki söz konusudur. Sosyal bilimler nitelik olarak yorumsal bir ele alış barındırdığından, herhangi bir konu için birçok farklı bakış açısı geliştirilebilmektedir. Dolayısıyla, sosyal bilimlerde yapılmakta olan her çalışmanın belirli düzeylerde de olsa kullanılacak yöntem açısından öznel bir içeriğe sahip olması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, yapılacak olan sosyolojik bir araştırmada araştırmacının kullanacağı yöntem, sorgulanan konu kadar konunun nasıl ele alınacağı veya konuya nasıl yaklaşılacağıyla yakından ilgilidir. Çünkü, araştırmada ortaya çıkarılmak istenen soruların cevapları her şeyden önce bir “anlama” veya “kavrama” etkinliğini kapsamaktadır.

Bu araştırmada, ataerkillikten beslenmekte olan günümüz toplumunun işleyişinin ve kamusal alanın (ve onun kurumlarının) erkek bireylerin pratikleriyle yeniden inşa edildiği perspektifiyle, “siyaset” alanı sorgulanmaktadır. Ayrıca bu araştırma, siyaset alanının sadece yapısal olarak sorgusu toplumsal gerçekliğin kısmi bilgisini sunacağından, siyasetçi bireylerin pratiklerinin sorgulamasını da gerekli bulmaktadır. Dolayısıyla çalışma, siyasetçi erkeklerin deneyim ve pratikleriyle erkeklikleri nasıl ürettiklerini görmeye olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, “yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği” kullanılarak, kırk üç siyasi parti il başkanıyla görüşme yapılmış ve görüşmeler içerik analizlerine tabii tutulmuştur. Yapılan görüşme analizlerinin anlam ve tutarlılığını sağlamak için çalışmanın genel teorik çerçevesi ile olan bağının kopmamasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, teorik çerçevenin oluşturulması adına konunun farklı boyutlarını gösteren tamamlayıcı açıklamalar bulunmaktadır. Bunun için, araştırmanın konusunun temellendirildiği teorik analizlerin hem ayrıntılı ve açıklayıcı bir niteliğe bürünmesi hem de sorgulanan boyutların anlaşılması açısından, öncelikli olarak, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının sorgusu yapılarak toplumsal cinsiyetin nasıl inşa edildiği açıklanmıştır. Sonrasında, feminizm ve erkeklik

çalışmaları bağlamında erkekliklerin ve hegemonik erkekliğin nasıl inşa edildiği literatürden yararlanılarak ifade edilmiştir.

Konuyla ilgili kavramsal ve kuramsal çerçevenin oluşturulduğu birinci bölüm sonrasında, kamusal alanın ve onun dinamiklerinin kısa açıklamaları ve sorgusu yapılarak siyaset ve toplumsal cinsiyet ilişkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu ilişki üzerinden alt başlıklar oluşturularak siyaset kurumunun nasıl cinsiyetlendirildiğine, cinsiyetçi iş bölümüne, ulus-devletlerin erkek egemen inşasına ve devletlerin eril yapısına dair sorgulamalar yapılmıştır. Daha sonrasında cinsiyetçi yapılanma üzerinden siyasal katılımın, genelde dünya, yerelde Türkiye üzerinden süreçleri incelenerek tarihsel bir perspektif oluşturulmaya çalışılmıştır.

Teorik bağlamda son olarak, Türkiye’deki siyasi partilerin politika ve uygulamalarını inceleyen bu çalışmada, oluşturulan sorgu alanları doğrultusunda siyasi parti il başkanları ile yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile mülakatlar yapılmıştır. Elde edilen bulguların teorik çerçevede yapılan tartışmalarla bağlantısı kurularak, yorumlamaları yapılmış ve sonuca ulaşılmıştır.

3.1.1. Araştırmanın Amacı:

Kamusal alanın işleyişinde ve düzenlenişinde ataerkillikten beslendiği, bu alanın erkek alanı olduğu ve hegemonik erkeklik temelli nasıl inşa edildiği hususları yapı ve birey üzerinden birçok tartışma yaratmıştır. Bu tartışmalar gerek sosyoloji gerekse de kadın ve erkeklik çalışmaları kapsamında oldukça fazla ilgi görmekte ve son 30 yılda daha yoğun araştırılan konu alanlarını inşa etmektedir. Genel olarak bu araştırmalar, makro bir bakış açısıyla “yapı” üzerinden sorgulamalar yapmanın yanı sıra, kamusal alan(lar)ın tamamında dinamiklerin aynı olduğu varsayımından hareket etmektedir. Öte yandan kamusal alanı “birey” üzerinden sorgulayan çalışmalar da var olmakla birlikte, genel olarak yapının sorgulaması yapılmaksızın analizler üretmektedirler. Öncelikle feminist bir bakma biçimiyle yapılacak olan bu çalışma, makro bir çalışmanın sosyal bilimler açısından yeterince derinlik sağlayamayacağını iddia ederek mikroluklara yönelmiş ve kamusal alanlardan “siyaset”i sorgu alanı olarak hedef almıştır. Çünkü kamusal alan incelemesi, gerek içinde yer alan alanların her birinin farklı yapı ve dinamiklere sahip oluşu, gerekse de her yapının içerisinde bulunan bireylerin farklı deneyim ve pratiklere sahip olmasından ötürü, mikro boyutta yapılacak olan bir sosyolojiyi gerekli kılmaktadır. Ayrıca, belirtildiği gibi yapılan çalışmaların

yapı ya da birey üzerinden sorgu alanı inşa etmesi bir anlamda yapılacak olan bu çalışmayı gerekli ve hem yapının hem de bireyin sorgu alanını inşa edecek olmasından dolayı literatür açısından önemli kılmıştır.

Bu araştırma, günümüz toplumunun işleyişinin ve kamusal alanın (ve onun kurumlarının) düzenlenişinin ataerkillikten beslendiği, bunların bireylerin pratikleriyle de yeniden inşa edildiği perspektifinden hareket etmektedir. Kamusal alan rasyonalite üzerinden inşa edilirken rasyonel akıl aracılığıyla erkekle/erkeklikle özdeşleştirilir. İktidar, bürokrasi, siyaset vb. tüm kurumsal yapılarda ve işleyişte bu rasyonel akıl erillik ve hegemonik erkeklik ile normalleştirilmekte, meşrulaştırılmakta ve idealleştirilmektedir. Bununla birlikte kamusal alanın erilliğini (siyaset gibi) yalnızca yapısal dinamikler üzerinden açıklamak toplumsal gerçekliğin ancak kısmi bilgisini sunabilecektir. Bu nedenle de toplumsal gerçekliğin bütüncül bir kavrayışı için yalnızca yapısal dinamiklere değil failin pratiklerine de bakmak gerekir. Siyasette aktif bir konum işgal eden erkeklerin bu pratikler aracılığıyla siyasette eril iktidarı nasıl yeniden ürettiklerinin sorgulanması önemlidir. Dolayısıyla siyasette aktif bir konumu işgal eden erkeklerin bu pratikler aracılığıyla siyasette eril iktidarı nasıl yeniden ürettiklerinin sorgulanmasını önemli bulan bu tezin temel amacı; siyasetçi erkekler olarak siyasi parti il başkanlarının erkekliklerini, öznelliklerini ve eril siyaseti yeniden inşa etme pratiklerinin incelenmesidir. Belirtilen temel amaç kapsamında çalışma, siyasi parti il başkanlarının özel (ev içi) alan ve kamusal (siyasal) alanda erkeklikleri(ni) nasıl inşa ettiklerini; toplumsal cinsiyet perspektifi bağlamında, “alınan sorumluluklar”, “performe edilen davranışlar”, “edinilen roller” ve “üretilen pratikler” üzerinden alt sorgu alanlarıyla derinlenleştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu çalışmanın bir diğer alt amacı ise, daha önce de belirtildiği gibi sadece yapı ya da fail üzerinden toplumsal gerçekliğin kavranamayacağına düşünülmesinden kaynaklı, “siyaset” adlı yapının bireyin erkekliklerine ya da özneliğine yansımalarını sorgulamaktır.

3.1.2. Araştırmanın Önemi ve Sınırlılıkları:

Bu çalışmayı önemli kılan en temel unsur, daha önce de belirtildiği gibi kamusal bir alan olarak siyasetin hem yapı hem de birey üzerinden ataerkillikten nasıl beslendiğini, erkek egemen bir alan olan siyaset alanının, bu yapı (işleyiş ve düzenleniş)-birey (deneyim ve pratikler) ilişkisi üzerinden nasıl inşa edildiğini sorgulayan çalışmaların literatürdeki eksikliğidir. Çalışmanın sınırı erkek egemen kamusal bir alan olan siyaset olarak çizilmiştir.

Erkek egemen bu alanın yeniden üretilmesini sağlayan ve önemli aktörleri olan siyasi parti il başkanları ile çalışmanın deseninin oluşması ve sınırlarının belirlenmesi adına görüşmeler yapılmıştır. İlk olarak yedi (7) siyasi parti il başkanıyla pilot araştırma görüşmeleri gerçekleştirilmiştir ve bu görüşmeler ile araştırmanın nasıl bir sınırlılığının olacağı ya da neleri kapsamaması gerektiği doğrultusunda yarı-yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Daha sonrasında çalışma için, geneline Ankara’da ulaşılmış olmak üzere, İstanbul, İzmir, Antalya, Bursa, Bolu, Denizli, Konya, Mersin, Trabzon, Samsun, Mersin, Eskişehir, Diyarbakır, Batman, Van, Mardin, Şanlıurfa, Bitlis, Hakkari ve Siirt siyasi parti il başkanları ile görüşmeler yapılmış, toplam 43 siyasi parti il başkanı ile görüşülmüştür.

3.1.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi:

Araştırma, Türkiye siyasetinde aktif rol oynayan siyasi partilerin “il başkanları” ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya dahil edilen siyasi partiler Türkiye’de en çok oy alan beş büyük partiyi kapsamaktadır. Bu beş partinin; Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Halkların Demokratik Partisi (HDP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve İyi Parti (İYİ) il başkanlarıyla görüşülmüştür.

Siyasi parti il başkanlarıyla “pilot araştırma” kapsamında görüşmeler yapılarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu ortaya çıkarılmış ve daha sonra geniş ve derin görüşmeler için randevular alınmaya çalışılmıştır. Yapılan ön telefon görüşmelerinde, görüşme yapmak için randevu talep edilmiş olup randevu taleplerini genel olarak reddetmişlerdir. Görüşme talebinin reddedilmesi görüşülenlerce iki gerekçeye dayandırılmıştır; ilki görüşmeye ayırabilecekleri kadar zamanlarının olmayışı, ikincisi ise siyasi partinin yapısına dair söylenecek bir sözün ya da kişisel olarak ifade edilecek bir sözün kendileri için sorun yaratabileceğidir. Siyasi partiye dair söylenecek bir eleştirinin, siyasi parti yetki kademelerince duyulabileceği ve dolayısıyla bunun bir yaptırımının olacağı endişesi, görüşmenin reddedilmesinin bir başka gerekçesi olarak sunulmuştur. Bu görüşme taleplerinin reddedilmesi veya durmaksızın ileri tarihlere ertelenmesi sebebiyle, referans kişiler ile görüşülmüş ve bu referans kişiler aracılığı ile araştırmada yer alacak kişilere ulaşılmıştır. Ayrıca, referanslar aracılığı ile görüşme yapılan kişilerden referans alınarak kartopu tekniği ile diğer görüşmecilere ulaşılmış ve çalışma gerçekleştirilmiştir. Görüşme talebini kabul eden siyasi parti il başkanlarına, isimlerinin ve bağlı oldukları parti isminin saklı tutulacağı, hem siyasetçiler hem de bağlı oldukları siyasi partiler açısından etik tüm kurallara

uyulacağı sözü verilmiştir. Sonuç olarak, on iki (12) AKP, yedi (7) CHP, on bir (11) HDP, yedi (7) MHP ve altı (6) İyi Parti il başkanı olmak üzere kırk üç (43) siyasi parti il başkanı ile “yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği” ile araştırma gerçekleştirilmiştir. “Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Tekniği” ile araştırma yapıldığından ve görüşmeler esnasında siyasi parti il başkanlarının aşırı yoğun ve stresli günler geçirmelerinden ötürü (ki yoğunluğun bir diğer sebebi küresel bir salgın olan Covid-19’un siyasete yansımalarıydı) görüşme mekanlarının seçimine de büyük özen gösterilmiştir. Görüşmelerin saatleri, görüşmeye katılmayı kabul eden siyasetçilerin taleplerine göre oluşturulmuştur. Genellikle öğle arası ya da resmi çalışma saatleri sonrasında görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşme süreleri görüşmecilerin yoğunluğuna göre 45 dakika ile 3 saat arasında değişiklik göstermiştir.

3.2. Araştırmanın Metodolojisi ve Tekniği

3.2.1. Araştırma Metodolojisi

Bir araştırmada araştırmacının konuya yaklaşımı, benimsenen yöntemi temellendirmektedir. Dolayısıyla yöntem, araştırmacının konuya dair oluşturduğu sorgu alanlarının ortaya çıkarılmasını sağlama adına benimsediği tercihidir. Ancak, yöntemin araştırmadan bağımsız bir bağlam oluşturmaması için, seçilecek olan yöntemin araştırmanın bütünlüğünü sağlaması gerekmektedir. Çünkü, her araştırmanın kendi içerisinde tutarlı bir analiz bütünlüğü oluşturması; sistematığının olması gerekmektedir.

Sosyal bilimlerde yapılacak olan her araştırma, temelini insan deneyimlerini anlamak ve açıklamak kaygısı güderek oluşturmalıdır. Bu kaygı, topluma ve bireylere dair nedenselliğin daha iyi anlaşılmasını ve açıklanmasını sağlayarak sorgu alanlarını derinleştirmektedir. Bu bağlamda, “niteliksel araştırma”, insanların deneyimlerinin niteliklerinin ve bu deneyimleri oluşturan nedenselliklerin kavranabilmesi konusunda ayrıntılı anlatımlar ve derin çözümler sunmaktadır. Nitel bir araştırma, sosyal teorinin ve yöntemlerin daha bütüncül bir desen oluşturmasını imkanı kılmaktadır (Marvasti, 2004: 1-7). Bu araştırmalar, katılımcıların seçimi için; örneklemin teorik ve amaca yönelik olmasını, verilerin toplanması için; doğrudan ve katı olmayan gözleme dayalı teknikleri, veri çözümlemesi için; içeriğe özgü anlamları ve sosyal uygulamalar üzerinden çözümlemeleri içermektedir. Kavramsal çerçevenin var olması ise, teori ve yöntemin bir bütün olmasının gerekliliğini sunmaktadır (Marvasti, 2004:12).

Nitel bir araştırmanın belirli ve tek bir biçimi bulunmamaktadır. Dolayısıyla, nitel bir araştırma yapacak olan araştırmacının, bu araştırmayı nasıl yapacağına ilişkin belirli bir dizi etken bulunmaktadır. Bu etkenler: Sosyal dünyaların doğası hakkındaki inançların ve nelerin bilinebileceği olarak açıklanan ontoloji, bilginin doğasının ve bu doğanın nasıl kazanılabildiğini açıklayan epistemoloji, araştırmanın sorgusu üzerinden ortaya çıkarılan amaçlar ve hedefler, araştırılanın özellikleri gibi konulardır. Denzin ve Lincolns (2000), nitel araştırmayı, gözlemcinin dünyada bir yerlere yerleştirildiği bir etkinlik olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlama, dünyayı görülebilir kılan birkaç yorumlayıcı malzemenin uygulaması olarak açıklanmaktadır. Bu uygulamalar, mülakatlar, sahadan alınan notlar, kayıtlar, fotoğraflar, konuşmalar gibi sunumların dünyayı ele alış biçimleridir. Bu açıdan, nitel araştırma dünyaya dönük olarak yorumlayıcı bir yaklaşımı içermektedir. Araştırılan insanların kendilerini anlama ve yorumlama biçimi, nitel araştırmanın desenini oluşturan temel motiflerinden biridir (Bryman, 1988). Bu kapsamda, nitel araştırmanın tanımlayıcı bir unsuru olan metodolojinin temel özelliklerinin ortaya konulması gerekmektedir (örneğin Bryman, 1988; Denzin ve Lincoln, 2000; Holloway ve Wheeler, 1996; Miles ve Huberman, 1994). Bunlar, araştırmayı oluşturan perspektif, araştırmanın tasarımının esnek doğası, hacmi ve zenginliği, araştırmadan çıkan ürünün çeşitliliği, katılımcıların referans çevrelerinin önemi, analiz ve yorumlamada farklı yaklaşımların kullanılması gibi özelliklerden oluşmaktadır. Öte yandan, Strauss ve Corbin gibi bazı araştırmacılar ise nitel araştırmayı, “ne olmadığı” üzerinden açıklamaktadırlar. Onlara göre, nitel araştırma, empirik malzemeyi saymaya, miktarlandırmaya ve ortaya koymaya öncelikli olarak dayanmayan bir araştırma biçimidir. Nitel araştırma ile ortaya konan ise, istatistiksel prosedür veya miktarlandırma aracılığıyla ulaşılamayan bulguları ortaya koyan her tür araştırma biçimidir (Strauss ve Corbin, 1998).

Nitel bir araştırmanın ne ve nasıl olduğuna yönelik bu görüşler, yapılan çalışmada “nitel araştırma” yönteminin tercih edilmesinin nedenlerini de ortaya koymaktadır. Bu çalışma açısından nitel araştırma, siyasetçi erkeklerin erkeklik pratiklerini nasıl inşa ettiklerini sorgulama noktasında, yorumlayıcı bir anlayışı sağlamaya yönelik amaçları içermektedir. Çünkü “nitel araştırma”, sosyal dünyanın ve onun yeniden üretimini sağlayan bireylerin hakkında bilinmesi gerekenin neler olduğu ve bunların nasıl öğrenileceği hakkında farklı bir dizi yaklaşımı kapsamaktadır. Birçok farklı tanım bulunsa da, nitel bir araştırmanın amaçları genel olarak bireylerin deneyimleri, pratikleri, bakma biçimleri ve tarihleri hakkında bir şeyler öğrenerek, sosyal dünyanın derinlemesine ve yorumlamayı da içeren bir yöntem

olduğu ortak paydasında buluşmaktadır (Snape ve Spencer, 2003:22). Bu araştırmanın nitel bir araştırma olarak tasarlanmasının temel amacı bu yöntemin, araştırma tasarımında amaçların net olarak belirlenmesi, araştırmanın sorunsalı ile yöntem ve yaklaşımlar arasında uyumun sağlanması, elde edilen verilerin geçerliliğinin ve güvenilirliğinin sağlanacağı bir desene dayalı olması gibi özellikleri barındırıyor oluşudur.

Nitel bir araştırma olarak, bu araştırmanın temel sorunsalı ve sorgu alanları doğrultusunda araştırmanın yöntem ve tekniklerinin feminist teori çerçevesinde şekillendiğinin belirtilmesi gerekmektedir. Feminist teorinin nicel araştırma yöntemlerine getirmiş olduğu temel eleştirilerden biri “kadın/kadınlık deneyim ve pratiklerinin” araştırmaların dışında tutuluyor olmasıdır. Siyasetçi erkeklerin erkeklik deneyim ve pratikleriyle inşa ettikleri siyaset alanının hem yapısal hem de birey üzerinden sorgulamasını yapmakta olan bu araştırma, bu bağlamda feminist eleştirel bir bakma biçimi geliştirme çabasıdadır. Diğer bir deyişle, bu araştırmada sorunsal ve sorgu alanları üzerinden feminist yöntem benimsenmiştir. Feminist teorinin öz eleştirel bir perspektife sahip oluşu üzerinden yaptığı sorgulamalar doğrultusunda belirtilmelidir ki; feminist yöntem tek bir yöntem ya da bilim anlayışının varlığını sorunlu bulmakla birlikte, birçok yöntem ve epistemolojilerin varlığından bahsetmektedir. Ek olarak, bunun feminist yöntemi üzerinden de vurgusu yapılmaktadır ve feminist yöntemler ve epistemolojilerden söz etmenin gerekliliği ifade edilmektedir.

Feminist birçok düşünürün de üzerinde eleştirel olarak durduğu gibi, sosyal bilimlerde genel anlamda kabul görmekte olan ve birçok araştırma da belirtilen “doğru bilgiye”, “gerçeğin bilgisine” ya da “toplumsal gerçekliğe” ulaşmak için, metodolojik ilkelere bağlı kalmak gerektiği vurgulanır. Hatta yöntemin, salt doğru bilgiye ulaşmak için uygulanacak bilimsel ya da teknik prosedürlerden ibaret olduğu söylenmektedir (Hattatoğlu ve Ertuğrul, 2009:18-22). Onlara göre, bu tarz bir bakma biçimine karşı duruş olarak “toplumsal araştırmaların ne içinliği” amacı daha derin bir sorunu oluşturmaktadır (2009:22-25). Bu bağlamda, feminist teori ilk olarak pozitivizmin epistemolojik dayanaklarını sorgulamaya almıştır. Çünkü pozitivizm gerçek bilgiyi nesnel bilgi olarak görmektedir ve dolayısıyla pozitivizme göre bilgi değerden arınık olmalıdır. Ancak feminist yöntem bu durumun imkansızlığını sorgulayarak hiçbir araştırmanın ya da araştırmacının değerden arınık olamayacağını ifade etmektedir. Çünkü en temelde, araştırılan ve araştıran aynı toplumsal yaşamın içerisinde olduğu için, nesnellığın ve öznelliğin birbirinden ayrılması mümkün

değildir. Nesnelliğin ve değerden arınıklığın mümkün olmamasına ek olarak, sosyal gerçekliği kuşatan ve araştırmanın ve araştırmacının belirli bir ele alış biçimine yönelmesini sağlayan değerlerin var olması iyi bir bilim için gereklidir (Demiriz, 2018:113).

Nesnellik ve değerden arınıklık sorgulamalarının yanı sıra “tarafılık” konusu da feminist metodolojide birçok perspektif üzerinden sorgulanmaktadır. Tarafsızlığın tam olarak gerçekleşmesinin imkansızlığını belirten Mies (1983), “bilinçli tarafılık” kavramsallaştırmasından bahsetmektedir. Bu durumun daha çok araştırılan ile araştıranın aynı cinsle sahip olduğu durumlarda var olduğunu belirten Mies, feminist bir yöntemle kadın araştırması yürütmekte olan bir kadın araştırmasının, her ne kadar deneyimleri farklı olsa da, toplumda kadın olarak bir konuma sahip oluşu ya da toplumda var olan cinsiyetçi baskıyı diğer kadınlar gibi hissediyor oluşu onu “ikili bilinç” sahibi kılacaktır (1983). Aynı doğrultuda, feminist bir perspektif bağlamında eleştirel bir erkeklik çalışması olan bu araştırmada aynı durum erkek cinsiyetinin aynı oluşu üzerinden deneyimlenmiştir. Araştırmacı ile siyasetçinin deneyimlerinin farklı olmasına karşın, erkek egemen bir toplumda yaşamakta oluşun ya da erkek konumuna sahip oluşun oluşturduğu ikili bilinç deneyimlenmiştir.

Bu araştırmanın feminist yöntemi benimsemesinin bir diğer nedeni ise eleştirel bir erkeklik çalışması olarak yapılan bu araştırmada, erkek bir araştırmacı olarak, erkek egemen bir kurum olan siyaset alanının sorgulamasını pozitivist tarafılık ilkesiyle yürütmenin imkansızlığını deneyimlemiş olmasıdır. Bu anlamda araştırma nesnelere olarak konumlandırılan erkek siyasetçiler, araştırmanın geneline sirayet ederek nesne olmaktan çıkmakta ve araştırmacı ile araştırılan arasında bir özdeşlik geliştirilmektedir. Dolayısıyla, eleştirel bir erkeklik çalışması olarak feminist yöntemi benimseyen bu çalışma, feminist yöntemin karşı durduğu özne-nesne ya da araştıran-araştırılan ayrımını reddetmektedir. Hattatoğlu’nun da belirttiği gibi, bilmenin bir süreç oluşu ve ‘bilen’in aktif olarak bu sürece katılması, onun beklentilerinin, çıkarlarının, ilgilerinin oluşumunu sağlamaktadır ve dolayısıyla, bu süreç bilen ne olduğunun, bilen kim olduğuna göre farklılaşmasını sağlamaktadır (Hattatoğlu, 2009:131). Bu araştırmada feminist yöntemin işaret etmekte olduğu pozitivist yöntemin araştırmacı ve araştırılan arasında çizdiği sınırlılık ve hiyerarşik yapı reddedilmekle beraber, “karşılıklı öğrenme ve dayanışma süreci” anlayışı benimsenmektedir. Aynı zamanda, araştırmacı ile araştırılan arasındaki güç ilişkilerinde tepeden bakışın ortadan kaldırılması sağlanmaya çalışılmış ve ortak bir zemin üzerinden bakış

açısı oluşturulmuştur. Bu durum araştırılanın kendini ifade etmesi için daha rahat bir ortamın oluşmasını sağlamıştır.

Feminist yöntem ve epistemoloji bağlamından geliştirilmiş olan duruş noktası teorisinin belirtmekte olduğu; herhangi bir sınıfsal konumda olan bireyin kendi bakış açısını oluşturan şey, o'nun deneyimleri ve pratikleridir. Bu noktada feminist sorgulamaların analitik açıdan güçlendirilmesinin baş unsurlarından biri deneyimdir. Çünkü deneyimler toplumsal yapıların bir ürünü olmanın ötesinde, bireylerin eylemlerine yön vermekte ve yapıların yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla deneyimlere odaklanmak, bir yandan toplumsalın anlaşılmasını sağlarken, diğer yandan toplumsalın inşasında bireylerin eylemlerinin toplumsalın nasıl yeniden inşa edildiğini ve sürdürüldüğünü göstermektedir (Demiriz, 2018:126). Bu bağlamda, hem erkek siyasetçilerin deneyim ve pratiklerinin ne olduğunun anlaşıldığı hem de siyaset kurumunun bu deneyim ve pratiklerle nasıl yeniden inşa edildiğinin sorgulandığı bu çalışmada feminist yöntemin kullanılması araştırmanın derinliğini arttırmaktadır.

3.2.2. Veri Toplama Tekniği ve Veri Analizi

Görüşülen bireylerin deneyim ve pratiklerinin anlaşılması ve bakma biçimlerinin ortaya çıkarılması nitel bir araştırmanın belirleyici özelliklerindedir. Nitel araştırma, ayrıntılarda nelerin bulunabileceğini ve bağlamın daha iyi kavranabilmesini sağlamaktadır (Mason'dan aktaran Kuş, 2003:78). Kuş (2003:78-89) bu durumu “nitel araştırmalarda derine gidilerek, yüzeyin altındakileri çıkarmak esastır” diyerek ifade etmektedir. Ayrıca, araştırılacak olan konunun derinlemesine sorgulanmasına ve yorumlanmasına en uygun tekniğin nitel bir araştırma ile inşa edileceğini belirtmektedir. Feminist yöntem kullanılarak yapılan bu çalışmada, nitel araştırma teknikleri kullanılarak veriler toplanmıştır. Eleştirel bir erkeklik çalışması olarak yürütülen bu çalışma, pozitivist yöntemin kullandığı ve ürettiği araştırma tekniklerinin erkek egemenliğinin kabulü varsayımını reddetmektedir. Erkeği egemen kılarak kadını görünmez kılan pozitivist nicel araştırma teknikleri feminist sorgulama yöntemine uygun değildir. Daha önce de belirtilen, nitel araştırma yöntemlerinin temel karakteristiğinin araştırma öznelerinin bakma biçimlerinin, anlam dünyalarının ortaya konulması (Kuş, 2012) olarak ifade edilmesi, bu araştırmadaki sorgu alanlarına ve amaçlarına nitel araştırma tekniklerinin uygulanmasını sağlamıştır. Ayrıca belirtilmekte yarar görülmektedir ki; nitel araştırma tekniklerine bağlı kalınmanın ötesinde araştırma feminist

yönteme uygun bir duruş ile yürütülmüştür. Bu çalışmada oluşturulan sorunsal bağlamında ortaya çıkan amaçların gerçekleştirilebilmesi için yüz yüze görüşmelerin en uygun veri toplama tekniği olduğu düşünülmüştür. Bunun için yarı-yapılandırılmış görüşme formu oluşturularak karşılıklı görüşme şeklinde uygulamalar yapılmıştır.

Görüşmeler esnasında edinilecek verilerin kaydedilmesinde, kabul edildiğinde “cihaz ile kayıt”, edilmediği durumlarda ise “not alma” yöntemleri (Yıldırım ve Şimşek, 2000) kullanılmıştır. Bu yöntemler araştırmacıya belirli noktalarda rahatlık sağlamakla birlikte özellikle “kayıt alma” yöntemi gerek araştırmacının görüşme esnasında sorguyu daha bütüncül yönetmesi gerekse de daha sonrasında ihtiyaç halinde görüşmeyi tekrar dinleyerek sorgusunu sürdürmesi açısından önemlidir.

Nitel araştırmanın önemli aşamalarından biri olan veri analizinde, betimleme, analiz ve yorumlama olarak kavramsallaştırılan üç temel kavram ön plana çıkmaktadır. Bu kavramsallaştırmaların daha iyi anlaşılması için veri analizi esnasında bu kavramların nasıl ele alınacağını bilmek gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Betimleme; araştırmanın sorunsalı ve amaçları çerçevesinde hangi soruların sorulduğunun, ne cevaplar alındığının ve görüşmede elde edilen verilerin hangi sonuçları ortaya koyacağını belirlemesidir. Betimleme bir anlamda “ne” sorusunun yanıtıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Dolayısıyla, betimleme saf bir tanımlamanın ötesinde araştırılan alanın daha derin sorgusunu sağlamayı amaç edinmektedir (Kuş, 2003: 83). Verilerin değerlendirilmesi sürecinde doğrudan görülemeyen ancak konuların ve bu konulardan elde edilecek ilişkilerin “neden” ve “nasıl” soruları temelinde ortaya çıkarılması, analiz sürecini sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000:156). Son olarak, bu neden ve nasıl soruları üzerinden ortaya çıkacak olan veri analizlerinin ve bulguların kendi ortamı içerisinde yorumlanması süreci anlamın ön plana çıkmasını sağlamıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Ayrıca elde edilen veriler ve bulgular üzerinden yapılan yorumlama literatürden de yararlanarak ve gerektiğinde karşılaştırmalar yaparak daha sağlam temellerde ilerletilmiştir.

Bu kapsamda, bu çalışmada, araştırmanın amacı ortaya konulmuş ve bu amaç temelinde kuramsal çerçeve yapılandırılmıştır. Bu bağlamda kuramsal çerçeve oluşturulurken alandan elde edilen değişkenler arasındaki ilişkilerin tanımlanmasına, birbirleriyle olan ilişkilerin belirtilmesine ve bu doğrultuda analizlerin yapılarak temaların oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Yarı yapılandırılmış form üzerinden derinlemesine görüşmelerin

gerçekleştirildiği bu araştırmanın verileri ile saptanan temalar ve alt temalar, araştırmanın feminist metodolojisine göre düzenlenmiş ve aşağıdaki “Bulgular ve Tartışmalar” bölümünde tartışılmıştır.

4. BÖLÜM

4. BULGULAR VE TARTIŞMALAR

4.1. Siyasetçi (İl Başkanı) Erkeklerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında toplam 43 siyasi parti il başkanı erkek ile görüşülmüş olup, görüşülen siyasetçilerin demografik bilgileri aşağıdaki tabloda verilmiştir;

Tablo 4.1. Siyasi Parti İl Başkanlarının Sosyo-Demografik Bilgileri

Görüşmeci	Öğrenim Durumu	Ortalama Yaş (40 yaş altı-40 yaş üstü)	Medeni Durum	Bağlı Parti	Bulunulan
G1	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G2	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G3	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G4	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G5	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G6	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G7	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G8	Üniversite (açık öğretim)	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G9	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G10	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G11	Üniversite (açık öğretim)	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G12	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	AKP	
G13	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	CHP	
G14	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	CHP	
G15	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	CHP	
G16	Üniversite	40 yaş altı	EVLİ	CHP	
G17	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	CHP	
G18	Üniversite	40 yaş üstü	BOŞANMIŞ	CHP	
G19	Üniversite	40 yaş altı	EVLİ	CHP	
G20	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	HDP	
G21	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	HDP	
G22	Üniversite (açık öğretim)	40 yaş üstü	EVLİ	HDP	
G23	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	HDP	
G24	Üniversite (açık öğretim)	40 yaş üstü	EVLİ	HDP	
G25	Üniversite	40 yaş üstü	DUL	HDP	
G26	Üniversite	40 yaş altı	EVLİ	HDP	
G27	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	HDP	
G28	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	HDP	
G29	Üniversite	40 yaş altı	EVLİ	HDP	
G30	Üniversite (açık öğretim)	40 yaş üstü	EVLİ	HDP	
G31	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	MHP	
G32	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	MHP	
G33	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	MHP	

Tablo 4.1. Siyasi Parti İl Başkanlarının Sosyo-Demografik Bilgileri (devamı)

G34	Üniversite	40 yaş üstü	DUL	MHP
G35	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	MHP
G36	Üniversite (açık öğretim)	40 yaş üstü	EVLİ	MHP
G37	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	MHP
G38	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	İYİ PARTİ
G39	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	İYİ PARTİ
G40	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	İYİ PARTİ
G41	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	İYİ PARTİ
G42	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	İYİ PARTİ
G43	Üniversite	40 yaş üstü	EVLİ	İYİ PARTİ

*Tablo 4.1. Siyasi parti il başkanlarının sosyo-demografik bilgileri

Siyasi parti il başkanlarının isim ve yaş bilgileri taraflarınca kimliklerinin ifşa olmasını istemediklerinden verilmemekte ya da ortalama olarak verilmektedir. Görüşmecilerin 40'ı evli ve 40 yaş üstündedir. 1'i boşanmış ve 2'si eşlerini kaybetmiştir.

Siyasi parti il başkanlarının 43'ü de en az lisans mezunudur. 37'si lisansını normal öğretim, 6'sı ise açık öğretim ile tamamlamıştır.

Siyasi parti il başkanlarının 35 yaş üstü ve ortalama 45 yaşlarında oldukları görülmektedir.

Siyasi parti il başkanlarının 43'ünün de il başkanlığının dışında meslek icra ettikleri görülmektedir. Genelini ticaret ile uğraşan iş insanları oluşturmaktadır.

Yukarıda verilen sosyo-demografik bilgiler, aşağıda tartışması yürütülen bulguların açıklayıcısı olacaktır. Ayrıca tekrar belirtmelidir ki; görüşmecilerin belirttiği üzere kimliklerinin ifşa olmaması adına sosyo-demografik bilgileri detaylı olarak verilmemiştir.

4.2. Siyasetçi Erkekler: Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

4.2.1. Biyolojik Cinsiyete Atıf

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının arasındaki farklılıklar üzerine yaygın birçok tartışma ve tanımlama çabaları süregitmektedir. Cinsiyetten söz edilirken genellikle bireyin biyolojik ve anatomik özellikleri temelli bir tanımlama yapılırken, toplumsal cinsiyet denildiği zaman sosyal ve kültürel özelliklerin temsili temelinde bir tanımlama yapılmaktadır (Newman, 2002: 359). Toplumsal cinsiyet kavramını literatüre kazandıran Ann Oakley

(1972:87-89), biyolojik olarak kadın-erkek ayrımını (biyolojik) cinsiyetin anlattığını, erkeklik ile kadınlık arasındaki toplumsal anlamda eşitsizliklerin üretilmesini ve bu eşitsizlikler üzerinden bölünmelerin yaşanmasını ise toplumsal cinsiyetin anlattığını belirtmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, kadınlar ile erkekler arasında farklılıkların toplumsal olarak inşa edilmesidir.

Batı kültüründe cinsiyet kavramı biyolojik bir vurguya sahipken, bizim toplumumuzda bu kavram cinsellik, cinsel ilişki ve cinsel faaliyet anlamında ele alınarak birçok tartışmaya konu olmuştur (Alkım, 2015:4). Tabii ki bu bir genelleme olarak değerlendirilmemekle birlikte toplumsal farkındalığın yaratılmamış olması ya da “cinsiyet” kavramının “cinsellik” kavramıyla olan bağı üzerinden aynı temelde değerlendiriliyor oluşu bu algının oluşmasına sebebiyet verebilmektedir.

Ayrıca “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramlarının arasındaki kavramsal farklar sosyal bilimlerde her ne kadar belirtilmeye çalışılsa da toplumsal farkındalığın gerekli düzeyde yaratılmamış olmasından kaynaklı görüşmeciler tarafından birbirinin yerine geçecek şekilde de kullanılmaktadır. Örneğin görüşmecilere toplumsal cinsiyetin ne olduğuna dair görüşleri sorulduğunda, biyolojik cinsiyete dair tanımlamaların yapıldığı görülmektedir;

“...Öncelikle cinsiyet Allah’ın takdiri. Nasıl yaratılmışsan ona göre büyürsün. Ben küçükken erkek olarak dükkana giderdim, kız kardeşim evde kalır ev işlerini öğrenirdi...”
(G2)

“...Yani cinsiyet doğduğunda belli olur. Erkek olursun ya da kadın olursun...” (G10)

“...Cinsiyet denildiğinde temel belirleyen vücuttur. Doğuştan ortadadır...” (G24)

Yukarıdaki anlatılardan da görüleceği üzere, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki fark geleneksel-ataerkil ve temelini doğa bilimlerinden alan bir cinsiyet tanımlaması üzerinden açıklanmaktadır. Doğrudan “cinsiyet” kavramıyla erkek ve kadının ne olduğunu ya da arasındaki farkları açıklamaya çalışmak, toplumsal cinsiyet körü tanımlamalara sebep olmakla birlikte geleneksel ve indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Böyle bir yaklaşım günümüz sosyal bilimlerinde geçerli bir paradigma olmamakla beraber, biyolojik indirgemeci bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır.

4.2.2. Erkekliğe Atf

Toplumsal cinsiyet, erkek olmanın ya da kadın olmanın biyolojik cinsiyetten farklı olarak sosyal çevre aracılığıyla belirlendiğini ifade etmektedir. Dahası, toplumsal cinsiyet ataerkil toplumun belirlediği tutum, beklenti, kalıp ve davranışların toplamı olarak tanımlanmaktadır (Bora ve Üstün, 2005:42). Bu tanımlamadan hareketle erkekliğe ve kadınlığa dair cinsiyet rejiminin nasıl oluşturulduğu kavranabilmektedir. Bu kavrayış aynı zamanda erkekliğe ve kadınlığa dair kolektif inancın ya da değerlerin nasıl oluştuğunu da göstermektedir. Çünkü, sosyal çevre aracılığıyla belirlenen bu sosyal inşa, bir anlatının üretimini sağlayarak toplumsal cinsiyetin oluşumunu sağlamaktadır. Diğer bir deyişle, toplumda erkeğin ya da kadının nasıl olması gerektiğine dair güçlü anlatılar üretilmekte ve böylelikle toplumsal cinsiyet rolleri yeniden üretilmektedir.

Atay'a göre (2004:14) "erkeklik", biyolojik olarak toplumda erkeklerin neyi duyup, nasıl anlamaları ve bu anlam ile hangi davranışları edinmeleri gerektiğini gösteren rollerin ve tutumların toplamıdır. Bu roller ve davranışlar ile erkekliği kurgulayan ataerkil sistem, toplumsal temelini bu doğrultuda oluşturarak kendini sürekli olarak üretmektedir. Ataerkil sistemin erkekleri yapılarının gerekliliğiymiş gibi kadınlara göre daha güçlü ve akılcı olarak konumlandığını belirten Berktaş (2011), bu durumun erkekleri yönetmek ve egemen olmak hususunda aktif kıldığını belirtmektedir. Ataerkil gelenek ve biyolojik cinsiyeti üzerinden güçlü kılınan erkek, gücün temelini bahsedilen yönetme ve egemen olma üzerinden inşa etmektedir. Görüşmecilere "Erkeklik denilince aklınıza ne geliyor?" sorusu yöneltildiğinde ilk olarak erkekliğin biyolojik cinsiyetçi inşası üzerinden anlatılar sunmuşlardır;

"...Erkek Allah tarafından güçlü yaratılmıştır. Şimdi hiçbir kadınla erkek aynı güçte olabilir mi? Yani kadın da güçlüdür tabii ama erkek daha güçlüdür..." (G3)

"...Erkek denildiği zaman evine, kadınına sahip çıkan güçlü insan geliyor. Mesela kadın da erkekle eşittir ama evinin ihtiyaçlarını sağlayıp evine sahip çıkan erkektir. Erkek evin direğidir..." (G12)

"...Erkeklik denilince aslında kıyaslama yapılmış oluyor ama gerçek şu ki erkeklik gücü temsil eder. Bu güç üstünlük olarak görülmemeli aslında ama otoriteyi sağlayan erkektir.

Erkek kadına göre güçlüdür. Tabii kadınların da nispeten nazik ve narin oldukları düşünülmeli...” (G21)

“...Bizde örf-adet geleneği biraz ön planda olduğu için ve erkek evin reisi olduğu için güçlü olmak zorundadır. Mücadele etmek evine bakmak zorundadır. Öyle iş bulamadım, evime ekmek getiremedim bahanesi olamaz. Erkek dediğin güçlü olur, korur, kollar. Kimseye minnet etmez...” (G24)

Cinsiyet rollerine ilişkin bu biyolojik belirlenimci bakış açısı, cinsiyetçiliğin en eski formunu oluşturur. Doğa kuramları ile dişilik-erkeklik üzerine kurulu bu algılama, ilkel dönemlerden bu yana dirençle devam etmiştir. Doğa kuramları günümüzde faşizmin, cinsiyetçiliğin, eşitsizliğin en ilkel kuramsal dayanaklarını oluşturmaya devam etmektedir. Doğa kuramı olarak erkek-kadın ayrımı biyoloji üzerinden tanımlanarak, insanlığın kültürel evrimi göz ardı edilerek, Darvinci bir güçlülerin zayıfları hegemonyası altına aldığı basit bir hiyerarşik sistemi normal gösterir. Doğa kuramları kadar ilkel olan ve organik bağa sahip olan bir diğer kuramsal alt yapı ise dinsel öğretilerde karşımıza çıkmaktadır. Her ikisi de erkeği ve kadını ilkel bir bakış açısıyla “biyolojik farklılıklar” üzerinden büyük eşitsizlikleri doğalmış gibi gösterme eğilimine girer.

1970'lere kadar erkeklik, genellikle cinsiyet rolü teorisi ile açıklanmış ve erkeğe ait görülen güç ve otorite doğuştanmış gibi savunulmuştur. Bu teoriye göre erkeklik, kromozom yapısı, hormon ya da üreme organı gibi biyolojik yapı üzerinden açıklanmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramının sorgulanmaya ve tartışılmaya başlaması ile erkekliğin ve kadınlığın toplumsal bir inşa süreci olduğu görüşü benimsenmeye başlanmıştır. Bu süreç feministler ve pro-feministler tarafından farkındalıklar yaratılarak ve çalışmalar yapılarak sürdürülmektedir. Fakat ataerkil normların topluma içkin oluşu yukarıdaki anlatılardan da anlaşılacağı üzere etkisini fazlasıyla devam ettirmektedir. Günümüz bilim anlayışında sözde farklılıkların çoğu yıkılmış ve yanlışlanmış olsa da bu durum maalesef birer inanca dönüşmüştür. Bu durum da bu inancın yıkılmasını oldukça güçleştirmektedir. Katılımcıların, 21. yy'da yaratılan bunca farkındalığa ve bilimsel gelişmeye rağmen hala ısrarla biyolojik indirgemeci söylemler üretmesi de yukarıda söz ettiğimiz inanca işarettir. Görece ülkenin eğitimli ve iyi konumlarında bulunan bu insanlar, gerek ataerkilliğin erkeğe kazandırdığı avantajları kaybetmemek endişesiyle gerekse de inandıkları nedeniyle hala bu tutumlarını sürdürmektedirler.

Erkeklik, toplumsal cinsiyet kavramı tartışılırken belirtildiği gibi öğrenilen, inşa edilen kültürel ve toplumsal yapı içerisinde şekillenmekte olan bir gerçekliktir. Bu doğrultuda erkekliğin ne olduğuna dair anlatılar da kültürel ve toplumsal yapı bağlamında değerlendirmeler sunmaktadır;

“...erkek bugün dediğimiz gibi, bölgemiz Müslüman bölgesi, yeter ki kendisini geçindirebilen, ailesine sahip çıkabilen olsun. Yani erkek dediğinin bu şeyleri taşıması gerekli. Büyüklerimiz bunları bize öğretti...” (G2)

“...erkeğin özü sözü bir olmalı. Şimdi siz adam deyince eşitsiz konuştuğumu düşünebilirsiniz ama atalarımızın dediği gibi erkek adam gibi adam olacak ve evine, işine, ailesine sahip çıkacak...” (G33)

“...Erkek denildiği zaman yaşanan anılarımı hatırlıyorum. Küçükken babamın yanında okul çıkışında çalışırdım ve bana adabı, erkek olmayı öğretirdi. Söylediği şey erkek olarak ailemize sahip çıkmalıyız, kimseye minnet ettirmemeliyiz. Tabii bunları yaparken de bir erkek gibi dürüst olmalıyız derdi. Bu yüzden bana göre ideal erkek dürüst olur, sözünü tutar ve evine sahip çıkar...” (G40)

Görüşmecilerin anlatıları bizlere aynı zamanda erkekliğin yayılmacı ve güçlü yapısına ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Yukarıdaki anlatılarda ilk dikkatimizi çeken şey; erkekliğin güçlü köklerine ilişkin yapılan vurgu olmaktadır. Görüşmecilerin aslında oldukça uzun bir tarihsel serüvene kök salmış bir anlatıyı benimsedikleri ve anlatıya dayandıkları görülmektedir. Görüldüğü üzere bu anlatılarda erkeklik var olan bütün yapılara nüfuz ederek; geleneğe, dine, ekonomiye, aile içi eğitime sürekli bir referansta bulunarak bu eşitsizliği meşru kılma eğilimindedir. Bu anlatılar, görüşmeciler açısından gayet doğal bir görünüme sahip olup, gündelik yaşam pratiklerinde yeniden üretilmesi kendi dünyaları için anlaşılır olsa da, bu anlatının dayanaklarına eleştirel bir gözle yaklaştığımızda aslında göreceğimiz şey esas olarak bu dayanakların eşitsizliğin tarihsel ve kültürel temelini oluşturduğudur. Çünkü bu anlatılarda dayanılan tarih “erkeğin tarihi”, esas alınan din “erkek egemen bir din”, kutsal görülen aile “erkeğin evin reisi olduğu ve geri kalan aile üyelerinin ona tabi olduğu bir aile” yapısıdır. Haliyle görüşmecilerin yaklaşımı başta temel dayanakları olmak üzere, gündelik pratikleriyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmektedir.

Yukarıdaki konuya ilişkin görüşme fragmanlarından da anlaşılacağı üzere erkeklik, kültürel ve toplumsal inşa sürecinin ürünüdür. Bu kültürel ve toplumsal inşa süreci, ataerkil normları barındırdığı için anlatılar ataerkil söylemleri pozitif kılma çabasıdır. Görüşmeciler toplumsal ve kültürel olarak edindikleri deneyimleri, ataerkil bir içkinliğe sahip olduğunu düşünmeksizin, doğru olarak kabul etmektedirler. Bu durum genel anlamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin farkındalığının yaşanmadığını göstermektedir. Görüşmecilerden az sayıda da olsa bunun farkındalığını yaşayanlar da bulunmaktadır;

“...erkeklik aslında toplumsal cinsiyetin ne olduğunu belirten şey değil mi? Yani erkeği kadından ayrı kılma çabası mesela. Neden erkeklikten bahsediyoruz ki? Bu başından kadın-erkek ayrımının var olduğunu kabul etmektir. Toplumsal cinsiyet düzeninden bahsetmek daha doğru olacaktır...” (G22)

“...erkekliği geleneksel kodlarla tanımlamayı anlamsız buluyorum. Erkeklik denilince düşünülmesi gereken şey aslında eşit bir cinsiyet yapısı olmalıdır...” (G13)

“...bence erkek ataerkil yapının farkında olup bu çerçevede yaşam sürmesini bilen erkektir... (G29)

Görüşmecilerin birkaçı erkeklik denilince toplumsal cinsiyet eşitliğinin vurgulanmasının gerekliliğini belirterek, ataerkil yapının eleştirisini yapmışlardır. Bu eleştirinin yapılması ile farkındalığın yaşanacağını ve farklılıkların yavaş yavaş ortadan kalkacağını düşünen görüşmeciler genele oranla az olmakla birlikte umut vericidir.

“Neden erkeklikten bahsediyoruz ki?” görüşmeci G22’nin bu sorusu aslında araştırmacı olarak ulaşmak istediğim yeri işareti etmektedir. Bu çalışma aslında kendini yok etmeyi amaçlayan bir sorunsal etrafında şekillenmektedir. Bu durum, tikel kimliklerin ayırıcılığından sıyrılarak erkeklik ve kadınlık üzerinden yaratılan yapay ayrımın kısıncısından kurtularak özgürleştirmeyi hedef almaktadır. Bu konuda toplumsal cinsiyetin başucu düşünürlerinden Simone de Beauvoir’ın özgürleştirici düşüncelerine başvurmak yerinde olacaktır. Beauvoir (2019:259), tikel kimliği ezilen özneler için bir tuzak olarak kavrar. Ona göre, dışının ötekilik imgesi yok edilmelidir, çünkü bu imge ezilmenin alametinden başka hiçbir şey değildir. Beauvoir’da ataerkiye radikal alternatif olarak dişil kimliğin kutlanması diye bir şey asla yoktur. Dişillik, özgürlüğe temel olabilecek hiçbir elzem sırrı saklamaz. Aksine ona göre ezici olan şey dişil kimlik fikridir. *İkinci Cinsiyet* (2019:259) adlı eserinde şunu ifade eder: “Eğer erkekler dişilliğin

gizli özünü keşfedemediyse, böyle bir şey var olmadığı içindir. Dünyanın kıyısında tutulan kadın bu dünya yoluyla nesnel olarak tanımlanamaz, onun gizemi boşluktan başka hiçbir şeyi saklamaz”.

Toplumda değer görüp korunması gereken bir dişillik veya erkeklik özünü öne sürmek yerine Beauvoir, bu kimliklerin yok edilerek kadınların evrenselliğe katılımını öne sürmek istemektedir. Fakat bu kimliklerin terk edilmesinin oldukça zor olduğunu belirtir. Buna bağlı olarak dişil kimliğin çekici ve ayartıcı yönlerinden söz etmektedir. Çünkü dişil kimliğin ayartıcı iltifatları kadınlara ataerkil toplumda verilen neredeyse tek simgesel destektir. Beauvoir, “bir kadın olarak dişil kimliği benimsersen tanınırım, reddedersen dışlanırım” ifadesiyle kimliğin neden çekici olduğunu anlatmaktadır. Ayrıca, “kimlik ezici olsa da, yine de toplumsal bir yetkenin beni tanımmasını sağlar. Ama işte bu nedenle kimlik özgürleştirici olamaz. Kimlik onu tanıyan toplumsal yetkenin mahallinde kalır ve bütünüyle ona bağımlıdır” der (2019:260-261). Beauvoir’a göre dişilin tikel kimliğine değer vermek cinsiyetçilikle savaşıma yolu değil, onun nihai kabullenilişidir. Beauvoir, kimliğin feministin kaçınması gereken ideolojik bir tuzak olduğunu anlamakta ve anlatmaktadır. Ona göre, dişilliğin kimliğinden vazgeçen feminist, aynı zamanda erilliği de boşa düşürmüş olur. Eril kimlik, tamamlayıcı ötekisi olarak onu onaylayan dişil kimliğe bağlıdır. Bu destek olmadığında eril kimlik çöker (2019:262). Bu yüzden dişil kimliğe karşı Beauvoir’ın savunduğu feminist mücadele, ataerkiye karşı da bir savaştır.

Bu bakma biçimiyle düşünüldüğünde kimlik, aşılması gereken bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır ve siyasetin temel dinamiklerinden biri olmamalıdır. Ataerkil yapının yeniden üretilmesini sağlayan tikel kimliğe tutunmak, eşitliğin önündeki en büyük engellerdendir. Bu sebeple, farkında olunması gereken nokta, tikel kimliğin kadınlara ataerkil yapıyı içselleştirdiğidir. Ayrıca, tikel kimlik kadınlara biat ettirmenin itici gücü olarak işlemektedir.

4.2.3. İdealize Edilen Hegemonik Erkekliğin İnşası

Toplumsal ilişkilerde kazanılan üstünlük anlamına gelen hegemonya kavramı hegemonik erkeklik kavramının temelini oluşturmaktadır. Connell (2005:592) hegemonik erkeklik kavramını “belirli erkek gruplarının iktidara ve zenginliğe nasıl sahip olduğunun ve onların bu hakimiyeti oluşturan sosyal ilişkileri nasıl yeniden ürettiklerinin ve meşrulaştırdıklarının sorusu” olarak ifade etmektedir. Bu aynı zamanda sosyalleşme sürecindeki erkeklerin iktidar ve hiyerarşi rekabetine girerek hegemonik erkekliğin temsilini sunduğunu göstermektedir. Connell (1998:247) bahse konu hegemonik erkekliğin nasıl kazanıldığını sorgularken birçok erkeklik modelinin kurgusal ve reel olarak hayatın içerisinde inşa edildiğini belirtmektedir.

Hegemonik erkekliğin tüm erkekler tarafından temsil edildiğini söylemek yanlış olacaktır. Erkeklerin küçük bir grubunun bu temsili yerine getirdiğini belirten Connell (2005:592), erkeklerin büyük bir kısmının ise bu temsile tam olarak sahip olmadığını ya da kısmi olarak sahip olduğunu belirterek, bu erkeklerin genellikle temsilin yarattığı ayrıcalıklardan sessizce yararlandıklarını ifade etmektedir. Örneğin görüşmelerden görüleceği üzere, hegemonyasını kuran erkeğin yarattığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği normalleştirilmektedir;

“...kalabalık bir ailenin mensubuyum ben. Atalarımın dedelerim çizgisinde yürütüyorum hayatımı. Şimdi eve gidip bundan sonra yemeği hanım yaptı bulaşıkları ben yıkayacağım desem, babam ve kardeşlerim durumu farklı anlarlar. Ama ben yine de elimden geldiğince yardım ediyorum evde...” (G24)

“...mesela benim eşim de çalışıyor. O işi istediği zaman bırakıp çalışmak istemiyorum diyebilir. Fakat, benim öyle bir lüksüm yok çünkü ne olursa olsun erkek evinin geçimi sağlamak zorundadır. Ayrıca o çocuklarla ilgileniyor. Anne sevgisi ve eğitimi olamadan çocuk büyütülür mü hiç... evde bir düzen olması adına istediğinde bırakabilir tabii ki işini. Hatta ben de söylüyorum şükür ekonomik durumumuz iyi niye yoruyorsun kendini sadece yapman gereken ev işlerini yap çocuklarla ilgilen diye...” G(21)

“...ben evde elimden geldiğince yardımcı oluyorum eşime. Ama misafir falan geldiğinde genelde kadınlar yapıyorlar hazırlığı ben erkeklerle ilgileniyorum...” (G33)

“...ben sabah çıkıp akşam geliyorum eve. Evin geçimini sağlamak için bir yandan ticaretle bir yandan siyasetle uğraşıyorum çabalıyorum. Hanım da aynı şekilde ev işlerinin ve çocuklarımızın işlerini hallediyor. Bu zaten kurulu düzel değil mi? Erkek dışarda çalışır kadın evde. Ben de isterdim evde oturayım evi süpürüp çocuklarla ilgilenmek tek derdim olsun ama bu işler kadına kalmış... benim eve sahip çıkmam ile kadının ev içindeki düzeni sağlayıp çocuklara bakması, yemek yapması aynı şey değil mi?...(G3)

Görüşme fragmanlarından da anlaşılacağı üzere ev içi işler ataerkil yapının sunmuş olduğu ‘kadın görevi’ olarak tanımlanmaktadır. Bunun böyle olmadığını belirten görüşler ise hegemonik erkekliğin ideallerine sahip olmayan erkekler olarak yapının sağladığı yararlılardan faydalanarak normalleştirme çabasındadırlar. Ataerkil normların içsel olduğu gelenek-

görenek ve ata-dede ikilikleri ile temellendirilmeye çalışılan eril yaşamlar, her ne kadar aksini iddia ediyor olsalar dahi bu durumdan yarar sağlamaktadırlar.

Anlatıların ilgi çekici noktalarından biri de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı erkeğin çelişkili direnme pratikleridir. Yukarıdaki anlatılarda eril tahakkümün farkında olan erkeklerin bu tahakkümü aşındırmak için gerçekleştirdiği pratikleri incelediğimizde; karşımıza eril yapının direngen duvarları ve bu erkeklerin direnme pratiklerindeki çelişkiler ve açmazlar çıkmaktadır. Görüşmecilerin kendi içlerinde belirli bir yere kadar götördükleri bu direniş pratiği, gelenekle yahut kamusal alanda kendini geri çekmekle birer erkeklik anlatısına hapsolmaktadır. Aslında burada erkeklerin direnişinin ilk kırılma noktası, zihinsel olarak belirlediği özgürlük algısına ilişkindir. Özel yaşam alanlarında belirli özgürleştirme pratiklerine sahip olsalar da ataerkinin hala güçlü olduğu kalelerde; geleneksel aile evlerinde yahut toplumsal cinsiyet rollerinde kabullenişe gitmektedirler. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği özel alanda yapılan birkaç jestle düzelmeyeceği gibi bu hegemonik erkeklik pratiklerinin de örtükleştirilmesine neden olmaktadır. Oysaki bütünlükçü bir direnmeyi ve bakış açısını zorunlu kılan bu mücadele, radikal bir eleştiriyi gerektirmektedir. Yukarıdaki anlatılar aslında bir sözde ilgili ve bilinçli hegemonik erkeklik pratiğinden başka bir şey değildir. Bu erkeklik pratikleriyle kadının yumuşak karnına çeşitli stratejilerle dokunarak kadını hala özel alana hapsedmeye çalışmaktadır.

Toplumsal yapının zaman içerisinde değişiyor olması, beraberinde sosyal ve kültürel değerlerin de değişimini sağlamaktadır. Bu durum aynı zamanda erkeğe ya da kadına yüklenen rol ve sorumlulukların da değiştiğini göstermektedir. Örneğin Osmanlı döneminde mahallenin koruyuculuğunu yürüten ya da mahallenin namusunu koruma işini yürüten ‘kabadayı’ erkeğin yerini, günümüzde kişisel bakım ve imaja önem veren metroseksüel erkek almıştır (Demez, 2005:25).

Erkeğin aile içerisindeki otoritesinin zayıflamasıyla başlayan değişimi, artık babadan devralınan otorite ile değil, edinilen meslek ya da kazanılan para üzerinden edinilen otorite ile yerini değiştirmiştir (Sancar, 2011:123). Bu durum ataerkil temelleri söylem olarak reddeden fakat, söylemin derinliklerinde ve pratiklerinde barındıran ve bundan faydalanan hegemonik erkekler için farklı anlatılar ile tanımlanmaktadır. Örneğin; “Erkeği erkek yapan faktörler nelerdir?”, “Erkeğin saygınlığını arttıran faktörler nelerdir?” ya da “Erkeğin ‘yitirilme’ veya ‘bozulma’ gibi durumları var mıdır?” sorularına karşılık aldığımız yanıtlar

hegemonik erkekliğin özel alan üzerinden nasıl üretildiği hususunda önemli ipuçları vermektedir;

“...İdeal bir erkek...kendisini geçindirebilen, ailesine sahip çıkabilen olsun. Yani erkek dediğinin bu şeyleri taşıması gerekli. Büyüklerimiz bunları bize öğretti. Bunları yapamayan erkek erkekliğini tabii ki de kaybedecektir...” (G2)

“...erkeğin özü sözü bir olmalı...atalarımızın dediği gibi erkek adam gibi adam olacak ve evine, işine, ailesine sahip çıkacak. Çıkamazsa ona erkek denir mi...” (G33)

“...erkek dürüst olur, sözünü tutar ve evine sahip çıkar. Olur tabii işsiz kalabilir ama mücadele edecek ekmeğini gerekirse taştan çıkaracak ailesine bakacak. İşsiz kaldım diye evde oturup erkekliğini sürdüremez...” (G40)

“...erkek evine bakabilirse erkekliğin şartlarından birini daha sağlar. Öyle değil mi! Erkek olmanın her dönem şartları vardır. Sünnet olur, askere gider, işe girip ailesine bakar, evlenir çocuğuna bakar. Bunları yapamazsa toplum ona erkek olarak bakmaz...”

Yukarıdaki görüşmecilerin anlatıları erkek olmanın gerekliliklerine vurguda bulunmaktadır. Görüldüğü üzere erkek olmanın özel alanın ihtiyaç ve giderlerini sağlamak olduğunu ve bunu yapabilirse otoritesini sağlayabileceğini yani erkek olabileceğini belirten ifadeler, aslında özel alanda hegemonik erkekliğin nasıl üretildiğini göstermektedir.

Nesilden nesile aktarılan ideal erkeklik anlatısı kadını olduğu kadar erkeği de kapana kısırmaktadır. Erkek kimliğinin toplumsal onayı için ideal erkeklik üzerinden çizilen resme ulaşma çabası, hegemonik erkekliğin her gün yeniden üretimine katkı sunmaktadır. Bu ideal erkeklik anlatısına yaslanan görüşmeciler, bu bakış açısıyla baskıcı eril değerler üzerinden yargı geliştirmektedir. “Adamlık” anlatısı erkek dünyasında bir derecelendirmeye tabi tutulmaktadır. Kişinin bir diğeriyle kurduğu ilişkide geniş bir yer bulan bu “adam gibi adam” olma sözüne atfedilen değerler çoğunlukla şekilci bir tutum olmakla birlikte yargılayıcı ve ayırıştırıcı bir işlev kazanır. Bu da inşa edilen ideal erkekliğe yakın olanların diğer erkeklere karşı baskıcı bir tutum göstermelerine sebep olur. “Adamlığa” atfedilen şeylerin çoğunlukla şekilci ve içi boş olduğunu söylemiştik bu aslında doğrudan ideal erkeklik için de söylenebilir. Gündelik yaşam pratiklerinde aslında erkeklik üzerinden sözü edilen -mertlik, dürüstlük, çalışkanlık gibi- ulvi değerlerin nasıl da kırılğan ve işe yaramaz olduğunu görürüz, hele de

politik arenada. Çünkü siyaset en nihayetinde stratejinin ve çoğunlukla yalanın hakim olduğu bir alan olarak tarih boyunca karşımıza çıkmaktadır. Aslında burada dile getirilen ideal erkeklik anlatısı tamamen hegemonik erkeklığe hizmet eden, bu ulvi değerlerin erkeğe aitmişçesine davranıldığı aslının kadının bunlardan yoksun oluşuna işaret eden çirkin bir sömürge masalıdır.

Toplumsal yaşam içerisinde erkeklığın muhafaza edildiği ve beslendiği bir alan olan erkeklik inşa süreci, birçok alanın ataerkil olarak nasıl yapılandırıldığını görmek açısından önemlidir. Örneğin çoğu kültürde erkeklığe geçiş belirli ritüeller ile sağlanmaktadır. Dolayısıyla, ataerkilliğin içkin olduğu toplumlarda erkeklığın inşa süreci “yüceltilmiş, öne çıkarılmış erkeklik ve kahramanlık söylemi” ön plandadır (Thoma, 2011). Toplumsal yaşamın her aşamasında kazanılması gereken bir durum olarak addedilen erkeklik, bir mücadele alanı olarak ontolojik temellere sahiptir ve erkek olma adına girilen bu süreç farklı deneyimler sunmaktadır. Görüşmecilere sorulan “Erkek olmak adına size öğretilmiş ya da sizden beklenen veya sizi rahatsız eden şey ya da şeyler nelerdir?” ve “Erkek olma sürecinde hayatınızdaki önemli olay ya da deneyimler nelerdir?” soruları üzerinden edinilen anlatılar, erkeklığın toplumsal olarak inşa edilirken birçok mücadeleyi gerekli kıldığını göstermektedir;

“...evlenmeyi istediğim zaman, o zamanlar birileri aracı olur görücü usulü tanışılıp evlenilirdi, babam ne olursa olsun erkek olarak iş-güç sahibi olmazsam kız verilmeyeceğini söylerdi. İş derken, anca günü geçindiren işlerde değil tabi sabit kazancın olmazsa olmaz denirdi. Yani erkek olduğun için bu güce sahip olman gerekirdi...” (G10)

“...beklenen şeyler var mesela. Bunların başında askerliğini yapmış olmak gelirdi. Hatırlıyorum çürük raporu alıp askere gitmeyene amcam kızını vermemişti. Askerlik toplumsal olarak bir erkeğin yapmış olması gereken şey. Tabii devir değişti şimdi herkes bedelli yapıyor ama bizim zamanımızda olsa bunlar erkek olarak sorgulanırdı. İş sahibi olmak da öyle. İşi olmayana kız verilmez mesela. Çünkü erkek olmuş ve evlenmek istiyorsa iş sahibi olmak zorunda...” (G21)

“...Benim erkek olmak adına yaşadığım ilk deneyim sünnet olmaktı. Sünnet olmayana hayvan bile kestirmezler. Sonra askere gitmek. İş sahibi olmak. Bunlar hayatın gerçekleri ve bunlar için çabalayıp elimizden geleni yapıyoruz. Erkek olmak zor zanaat...” (G25)

“...Erkek olmak için birçok şeyi öğrettiler bize. Sünnet, askerlik, iş, evlilik, çocuk yapmak vb. birçok yoldan geçtik. Bunlar hayatımızda var olan durumlar. Sünnet inancımız gereği erkek olmamızda ilk sırayı alıyor. Sonra vatanımız için erkek olarak askere gitmek, bu aynı zamanda ailemizden ayrı ilk yaşadığımız tecrübeler. Düzeni, silah tutmayı, yatmayı, kalkmayı öğretti bize. Aslan gibi yetiştirildik. Sonra evlenip sorumluluk aldık. İşte bunlar erkek olmayı öğretti bize...” (G35)

Yukarıdaki anlatılardan anlaşılacağı üzere toplumsal olarak erkek olmak adına öğretilen durumlar; sünnet olmak, askere gitmek, iş sahibi olmak ve evlenmek gibi geçiş aşamalarını barındırmaktadır. Görüşmeciler ataerkilliğin içkin olduğu kültürün mensubu oldukları için kültürün öğrettikleri üzerinden bu durumları olması gereken ya da yapılması zorunlu olarak normalleştirmektedirler.

Erkekliğin toplumdaki baskın diğer yapılarla kol kola olduğundan söz etmiştik. Bunun en açık örneklerinden biri de yukarıda sözü edilen erkekliğe geçiş ritüelleridir. Erkekliğin alenen tören ve merasimlerle kutlanması, ilkel toplumlardan günümüze değin ulaşan erkek egemen kültürünün devamıdır. Erkekliği onurlandıran ve yücelten bu törenlere ilkel bir ayin ve hegemonik erkeklik eşlik eder. Sünnet düğünleri ve asker uğurlamalarındaki coşku, bunun açık örneğidir. Erkekliğin kamusal inşasına tanık olduğumuz bu ritüellerde aslında militarist devlet anlayışına ve baskıcı bir toplum yapısına tanık olmaktayız; görüşmecilerin de değindiği üzere sünnet olmamış ve askerlik görevini icra etmemiş erkeklerin, erkek sayılmaması gibi. Ayrıca bu ritüellerin salt erkekler için düzenleniyor oluşu ve erkekliğe yönelik var olan kutlamalar, -onayladığımız için değil fakat benzer bir mantıkla diyelim ki- kadınlığa ilişkin bu ritüellerin olmayışı hatta aksi yönde kadınlığa giriş denilen şeyin gizli kapaklı yaşanması cinsiyet eşitsizliğinin en net görünümülerindendir.

Genel olarak görüşmeciler erkekliğe geçiş aşamalarından şikayetçi olmadıkları gibi tersine, bu ritüelleri yerine getirmiş oldukları için erkekliklerini tamamladıklarını düşünmektedirler. Bununla birlikte, erkeklik kavramının içini dolduran bu ritüeller az sayıdaki görüşmeci tarafından sorgulanmakta ve eleştirilmektedir;

“...Anlıyorum gerek dini inanış biçimi gerekse sağlık için sünnet olmak gerekli kalınıyor. Vatana hizmet etmek için birey olarak askerlik yapıyor veya severek evlenip bir birlikteliğin ürünü olan çocuk dünyaya getiriliyor vs. Fakat bunları erkeklik olma adına bir ritüele yüklemek anlamsız. Sağlığın ya da inanış biçiminin olarak sünnet olabilirsin, vatanını

sevdiğin için askere gidebilirsin ya da sistem mecburi kıldığı için gidebilirsin, sevdiğin için ya da toplumsal kodlara uyum sağlamak için evlenebilir çocuk yapabilirsin. Tüm bunların toplumsal cinsiyet temelinde ele alınarak belirlenen rollermiş gibi yapılması sorgulanması gereken şeyler diye düşünüyorum...” (G15)

“...Erkekliğin belirli şartlar üzerinden kazanılması gereken ya da mücadele edilmesi gereken bir şey olarak görülmesinin yarattığı psikolojik ve sosyolojik problemleri düşünsenize. Bireyin isteğine bakılmaksızın hatta farkında bile olmadan kesilen bir organ, istemese de yapılmak zorunda olunan bir görev ve kutsanmış olarak lanse ediliyor. Herkesi evlenmek zorundaymış gibi bir kültüre boğan toplum. Evin geçimini sağlamanın tüm yükünün bırakıldığı bir birey. En kötüsü de bunların hepsinin kılıfının erkeklik olarak dikilmesi. Bu değil mi zaten toplumsal cinsiyetin temel dinamiklerinden biri...” (G29)

“...Belirttiğim gibi tüm bu erkeklik adı altında yapılmak istenenler toplumsal cinsiyet eşitliği diye mücadelesini vermek istediğimiz sürecin temel problemlerinden biri değil mi? ...erkek olmak için demeye gerek yoktur. Çünkü ataerkil bir yapımız olduğu için bunları normal ya da olması gereken olarak kodlarız ve yapınca alkışlanırız. Erkekliği neden bu kadar zor bir mücadele alanına dönüştürdüğümüzü sorgulamak istemeyiz...” (G41)

Bu ve benzeri ifadelerden anlaşılacağı üzere erkekliğin toplumsal cinsiyetçi inşası, az sayıda da olsa, görüşmeciler tarafından sorgulanması gereken bir olgu olarak görülmektedir. Bu durumun sorgulanmasının gerekliliğini düşünen az sayıdaki görüşmeci, görüşme derinleştiği zaman bunun imkanının sınırlandırıldığını belirtmektedirler. Gerek geleneksel ataerkil yaşam gerekse kültürel-toplumsal dinamiklerin buna bir direnç ürettiğini belirten görüşmeciler, bu durumun kırılğan bir yapıya sahip olduğunu ve mücadelenin bazen olumsuz sonuçlar ortaya çıkardığını belirtmektedirler. Bu olumsuz olarak düşünülen durumlar yakından incelendiğinde bir tür konfor alanını koruma refleksi olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin;

“...Orta Doğu’da doğmuş olmak temelin bunlar ile kaplandığının göstergesi. Üst jenerasyonlarımıza bu durumu anlatmaya tabii ki çalışıyoruz. Ancak deneyimlediklerimi düşününce bazen bizim de bu durumları kabullendiğimizi fark ediyorum. Abime veya kardeşlerime bu durumu anlatmak veya farkındalık yaratmak beni fazlasıyla mutlu ediyor. Ama anneme, babama ya da amca-halalarım bu durumu anlatmak eleştirilmemi sağlamıştı. Belirli bir konumu işgal ettiğim için ve toplumda bir saygınlığa sahip olduğum için

söylemlerim az tepki almıştı. Söylem demişken ev içi işlerde paydaş olunması üzerinden bir konuşma yapmışım. Halbuki aynı konuşmayı kardeşim yapsa muhtemelen büyük bir direnç görebilirdi...” (G15)

“...Üniversite yıllarında toplumsal cinsiyete dair düşüncelerimi ailem ile paylaştığımda büyük bir karşı çıkış görmüştüm. Babam amcama (amcam ile samimiydim) şu çocukla konuş kendine gelsin falan demişti. Amcam da İstanbul’da okuyor olmamı güzel ve değerli bir şey olarak düşünüp, tam olarak bana katılmasa da konusunu açmamıştı. Sonrasında kız kardeşimden öğrendim durumu. Sonrasında eve tekrar gittiğimde tekrar benzeri konular açarak farkındalık yaratmak istedim fakat, sonrasında anladım ki büyüklerimizin çoğunda toplumsal cinsiyet, ataerkil olarak yerini edinmiş ve katılmış. Dokundukça tepki üretiyor ve huzursuzluk çıkarıyordu. Ben de bu durumun güzel sonuçlar doğurmayacağını düşünerek akranlarıma ve küçüklerime anlatma çabasına devam ettim, büyüklere kabul edilmiş bir süreç gibi davrandım...” (G5)

“...Evliliğimin ilk yıllarında, üniversiteyi bitireli çok olmamıştı, ailemin bireylerinin toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde bir yapı olması için büyük mücadeleler verdim. Şu an büyük oranda eşitlikçi bir aileyiz. O zamanlar aileye yakın bir ev tutup birlikte olma çabasıydık ve sürekli bir aradaydık. Babamlar bize geldiklerinde yemekleri eşimle beraber yaptığımızı, bulaşıkları beraber yıkadığımızı falan görüp her ne kadar bana bir şey söylemeseler de içten içe kızdıklarını hissedirdim. Malum eril bir yapıda aile kurmuşlardı. Kadın ev işlerini erkek dışarı işlerini hallederdi onlarda. Bu toplumsal ve kültürel değer olarak işlemişti babam ve abime. Hatta annem ve kız kardeşlerim dahi bu duruma şaşırırlardı. Eşimin dominant bir kadın olduğunu ve beni çalıştırdığını falan düşünürlerdi. Abim aile temsilcisi olarak bana neden bir erkek gibi oturmadığımı sormuştu. Toplumsal cinsiyetin ne olduğunu anlatma çabasına girişmiş ve karşılığında evinde bunları yap ama bizlere geldiğinde otur oturduğun yerde demişti. Bunu her ne kadar içten reddetsem de eylemlerimi onların rahatsız olacağını düşünerek istedikleri gibi sunmuştum...” (G13)

Görüşmeciler her ne kadar toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele verip bu doğrultuda söylem ve pratikler üretseler de, toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen eril yapı belirli bir noktada sınırlarını çizerek bu duruma engel olmaktadır. Görüşmeciler kültürel ve toplumsal yapının farkındalığını yaratmak adına mücadeleler vermektedirler fakat, aynı kültürel ve toplumsal yapının bir diğer dinamiği olan jenerasyonlar arası hiyerarşik ilişkiler

alışlageldiğinden ve kırılmalara yol açacağından bireyleri pasif kılabilir. Toplumsallığın kendisini yeniden ürettiği bu ilişkiler, değişim ve ona direnme arasında sürüp giden bir çatışma olarak tezahür eder. Ayrıca söz konusu ilişkiler ve mücadelenin bir de oluşturulan konfor alanı ve onun sürdürülmesi eğilimi de ortaya çıkabilmektedir.

4.2.4. İdealize Edilen Babalığın İnşası

Birbirleri ile ilişki içerisinde olan annelik ve babalık kavramları (Yavuz, 2015) farklı duygu, rol ve sorumluluklar ile ilişkilendirilmektedir. Annelik kavramı genel olarak duygular ile ilişkilendirilerek, içgüdüsel ve kutsal bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır (Sever, 2015). Ev dışında-kamusal alanda çalışma, evin ihtiyaçlarını karşılama, aile için gerekli mücadeleyi sağlama vb. görevler ise babalık ile ilişkilendirilmektedir. Mücadele eden, girişken olan, güçlü olan veya iddiacı olan baba için şefkat ve duygusallık yeri olmayan kavramlar olarak yer edinmiştir (Aktaş, 2013).

Tarihsel bir perspektif içerisinde ele alınan annelik ve babalık, ilişki bir temelde değerlendirilmelidir (Bora ve Üstün, 2005). Tarihsel ve toplumsal temellere sahip olan ve cinsiyet kategorileri üzerinden inşa edilen bireyler, annelik ve babalık kimliklerinin inşasını sağlamaktadırlar (Yavuz, 2015). Bu bağlamda, annelik ve babalık, gerek toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen bir süreç, gerekse anne ve baba olan bireylerin aktif olarak idealleştirdikleri bir kimlik sürecidir. Görüşmecilere “İdeal bir eş nasıl olmalıdır?” diye sorulduğunda, toplumsal ve kültürel olarak rol ve sorumluluklarının belirlenerek kimliklerinin inşa edildiği eş üzerinden anlatılar edinilmiştir;

“...evi çekip çeviren, çocuklarına bakan, dürüst olan olarak tanımlanır...” (G3)

“...ideal eşi annelerimiz gibi tanımlayabiliriz. Şükür öyle bir kadınla evlendim. Çok zorluklar da yaşadık ama her zaman sabrettik beraber ve bugün 3 çocuğumuz var... Çocuklarımızla ilgileniyor. Evin düzenini sağlıyor...” (G7)

“...ideal eş geleneğini-göreneğini bilen, bunlara sahip çıkan kişidir. Oturmasını, kalkmasını bilecek, nerede nasıl konuşmasını bilecek, yani evde düzeni sağlayacak kişidir...” (G27)

“...ana olabilen kadın idealdir bence. Yani annelerimiz gibi evin ihtiyaçlarını karşılayacak, çocuklarına bakacak, eğitecek, öğretecek...” (G37)

Görüşmelerden hareketle, erkek siyasetçilerin en azından bir kısmı için ideal eşin annelik, doğurganlık, fedakarlık, geleneklere bağlılık, kurulu düzenin sürdürülmesi gibi niteliklemlerle belirtildiği görülmektedir. Ayrıca, anneliğin ataerkilliğe ilişkin sınırlandırmaların içerisinde tutulduğu ve bunun normalleştirildiği görülmektedir. Dahası, kadının annelik üzerinden rol ve sorumluluklarının sınırları çizilerek özneliğinin arka planda tutulduğu görülmektedir.

Erkeğin benliğinin oluşumundaki önemli bir dinamik olan kimliğinin nasıl tanımlandığı, babalık ile ilişkili bir inşa sürecinin ürünüdür. Erkek, deneyim ve pratikleri üzerinden babalığın inşa ediliş sürecini anlamlandırmaktadır. Bu inşanın anlamlandırılması ekonomik ve sosyo-kültürel süreçlerin bir parçası olarak gerçekleşmektedir (Roopnarine, 2015:1-2). Toplumsal dinamiklerin yanında babaların birey olarak bu kimliğe yükledikleri anlamlar, babalığa dair beklentiler, yaşam ve deneyimleri de içerisinde bulundurduğu için babalık kavramı toplumsal ve kültürel olarak farklılık göstermektedir (Daly, 1993).

İçerisinde yaşanan toplumun kültürü babalığın nasıl olması gerektiğine dair toplumsal kalıplar, roller ve sorumluluklar sunmaktadır. Bu bağlamda babalığın kültürel olarak inşası, babalığın salt biyolojik yaklaşımlardan ziyade, yaşanan toplumun kültürel ideali çerçevesinde inşa edilmektedir (Doherty vd, 1998). Babalık üzerinden görüşmecilere ideal aile babası kimdir? sorusu sorulduğunda babalığın evli olmak, ailenin ihtiyaçlarını karşılamak, ailenin sorumluluklarını yerine getirmek, çocuk sahibi olmak vb. birçok görevin içselleştirildiği toplumsal ve kültürel bir rol olduğu anlaşılmaktadır;

“...İyi bir baba, ailesi için çalışıp, onların ihtiyaçlarını karşılayan, evine sahip çıkan, çoluğuna çocuğuna ve karısına minnetsiz bir yaşam sunabilendir...” (G2)

“...baba olduğunun farkında olan, fedakar, evine sahip çıkan, ailesini kimsenin minnetine bırakmayan, işini gücünü elinde tutan iyi bir babadır...” G(1)

“...babalığı öğrenmiş, gereklilikleri olan evinin kıymetini bilen, ihtiyaçlarını karşılayan, eşine ve çocuklarına sahip çıkan kimsedir baba...” (G27)

“...baba demenin ne olduğunu babamdan öğrendim. Onun gibi çalıştım, evime sahip çıktım, ne istedilerse elimden geldiğince sağladım daha ne olsun...” (G38)

Babalığın inşasına dair görüşmelerden anlaşılacağı üzere, toplumsal ve kültürel olarak belirlenen rollerin içselleştirilmesiyle tanımlanmaktadır. Görüşmecilerin anlatılarından anlaşılacağı üzere babalık, bireylerin yaşamlarında aktör olarak yerine getirdikleri kültürel ve toplumsal bir roller bütünü ve bu roller ile tanımlanan kimliktir. Babalık, ideal eş, annelik cinsiyetin çok yaygın stereo-tiplerini yansıtmaktadır. Annelik rolleri doğuran, büyüten, sürdüren özellikler üzerinden tanımlanırken, babalık rolleri sağlayan, koruyup, kollayan, esirgeyen özellikler ile tanımlanmaktadır.

4.2.5. Erkek Ol(ama)mak

Daha önce de belirtildiği gibi erkekliğin evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Kültürel ve toplumsal olarak 'erkeksi' özellikler varsayılarak tanımlamalar yapılmaktadır. Günümüz toplumsal cinsiyet çalışmalarında, erkek olmanın bedel ödemek olduğu üzerinden vurgular yapılarak "imkansız erkeklik" kavramına dikkat çekilmektedir. Bu kavram ile temelde ataeril sistemin toplumsal cinsiyet pratikleri ile erkek bireylere uyguladığı dayatmalar anlatılmaktadır. Erkek olabilmek adına belirlenen toplumsal cinsiyet kuralları sadece kadınları değil, erkekleri de büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir (Zeybekoğlu, 2010:2).

"Kadın doğulmaz, kadın olunur" ifadesiyle, cinsiyetin toplumsal olarak nasıl inşa edildiğini özetleyen Simone de Beauvoir'ın sözü, aslında erkek olmanın da aynı süreçten geçtiğinin kısa özetidir. Erkeklikler, bireylerin doğuştan gelen kişilik özellikleri ya da vücut parçaları değildir; eylemlerinin toplumsal olarak inşa edilmişidir (Connell ve Messerschmidt, 2005: 836). Dolayısıyla, daha önce de belirtildiği gibi, erkeklik doğuştan itibaren erkek olmak adına ve toplumsal olarak inşa edilen ritüellerin bütünüdür. Genel anlamda, Selek (2011:19) yaşadığımız toplumda erkek olmanın dört temel aşamasının bulunduğunu belirtmektedir; sünnet, askerlik, iş bulma, evlilik. Bu temel aşamalardan geçmeyen bireylerin erkek olamadığı, yazılı olmayan geleneksel, kültürel ve toplumsal bir kabuldür.

Görüşmecilere erkek olmak adına size öğretilmiş ya da sizden beklenen şeyler nelerdir? sorusu yöneltildiğinde, görüşmecilerin erkek olmanın aşamaları olarak belirtilen dört sürece vurgu yaptıkları görülmektedir;

"...erkek dediğin işinin gücünün sahibi olacak, evine, eşine, çocuklarına sahip çıkacak..." (G9)

“...bu aslında tüm yaşamını kapsıyor insanın. Mesela küçükken sünnet olma durumuna göre erkek diyorlardı, gençken askerliğe ve dönünce iş sahibi olma durumuna göre belirlendi. Şimdi artık yaşımızı başımızı aldık, evin geçimini sağlayıp kimseye minnet ettirmesek ailemizi bizden daha erkek yok...” (G30)

“...Erkek olmak için birçok şeyi öğrettiler bize. Sünnet, askerlik, iş, evlilik, çocuk yapmak vb. birçok yoldan geçtik. Bunlar hayatımızda var olan durumlar. Sünnet inancımız gereği erkek olmamızda ilk sırayı alıyor. Sonra vatanımız için erkek olarak askere gitmek, bu aynı zamanda ailemizden ayrı ilk yaşadığımız tecrübeler. Düzeni, silah tutmayı, yatmayı, kalkmayı öğretti bize. Aslan gibi yetiştirildik. Sonra evlenip sorumluluk aldık. İşte bunlar erkek olmayı öğretti bize...” (G35)

“...5 yaşındaydım hatırlıyorum erkek oldun dediler. Sünnet olmuşum...daha sonra anladım ki evlenip çoluk çocuğa karışınca aldığın sorumluluklar seni erkek yapıyor...” (G31)

Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu erkek olmanın toplumsal olarak belirli aşamalar ile inşa edildiğini belirtmektedirler. Erkek olmanın bu dinamikleri sağlamak ile gerçekleştiğini belirten görüşmecilere, erkekliğin ‘yitirilme’ ya da ‘bozulma’ gibi durumları var mıdır? diye sorulduğunda ise, paralel cevaplar verilerek, bu dört duruma sahip olamayan erkeklerin nitelendirildiği görülmektedir;

“...tabii ki vardır. Erkek dediğin güçlü, dirayetli olacak. Elinden gelenin fazlasını yapacak gerekirse...evine sahip çıkacak, çalışacak didinecek. Aksi halde erkek olarak görünmez...” (G12)

“...erkekliğin yitirilmesine inanmıyorum. Ya vardır ya yoktur...Aslında küçüklüğünden belli oluyor erkeğin nasıl bir erkek olacağı. Mesela ben korkusuz bir insandım. Her işi yapardım. Ama abim biraz çekingendi. İş güç tutturamadı. Ailesini mutsuz etti. Bu yüzden erkek denilince güzel bir örnek olarak gösterilmez...” (G25)

“...bunun için fazlasıyla şey yaşadık. Yani bu duruma düşmemek için. Daha önce de dediğim gibi sünnet olduk, askere gittik, iş bulduk, eş bulduk. Sünnet olmayan ya da askere gitmeyen genelde yok artık. Yani bunlar zorunlu istekli yapılıyor. Ama diğer iki şey; iş ve evlilik, tam olarak nasıl erkek olunduğunun kanıtları oluyor. Kiminin parası var mutsuz, kimi mutlu işsiz. Mesele burada erkek olarak hem elinden geleni yapıp kazanacaksın hem de ailene

gereken özeni gösterip ilgileneceksin, onlara bakacaksın... daha önce de dediğim gibi erkek olan bunları yapandır. Birinden birini yapıp, diğerini yapamayan illaki eksik görülür. (G35)

Kültürel ve toplumsal olarak erkek olmak yukarıda da belirtildiği gibi belirli aşamalardan geçmektedir. Dolayısıyla, erkekler sürekli olarak erkek olma yolculuğundadırlar ve bunun kaybedilme tehlikesi vardır (Atay, 2004:26). Dahası, erkek olmak için belirlenen aşamaları tamamlayamamak veya edinememek, bir diğer erkek tarafından 'erkek olamamak' olarak ifade edilmektedir. Antropolojik olarak da yaygın biçimde araştırılmış olan ve evrensel bir karaktere sahip olan bir gruba ait olma ve belirli koşullarda bu grubun dışına atılma, erkeklik söz konusu olduğunda da karşımıza çıkmaktadır.

4.2.6. Cinsiyete Dayalı Farklılıklar

Performe edilen davranış ve tutumlar üzerinden kadınların ve erkeklerin birçok farklılığa sahip olduğu düşünülmektedir. Bu farklılıklar bir yandan davranışlar üzerinden, diğer yandan değerler üzerinden inşa edilmektedir (Flowers, 2006). Diğer bir deyişle, birey, doğumuyla beraber gördükleri ve edindiği deneyimleriyle sosyalleşmekte, topluma karışmakta ve bu karışılan toplumda yer edinmektedir. Bu süreç aynı zamanda kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyetlerinin temel normları çerçevesinde kimlik inşa etme süreçleriyle etkileşim içerisinde (Barutçu, 2013: 1-2). Bu kimlik inşa sürecini temele alan araştırmalar; kadınların estetiğe, dini ve sosyal değerlere atfettikleri önemin fazla olduğunu, erkeklerin ise ekonomiye, teorik ve politik değerlere daha fazla önem atfettiklerini göstermektedir (Ünal, 1981). Ayrıca Rokeach'a (1973) göre, kadınlar duygusal, samimi ve ailevi ilişkilere önem verirken, erkekler çalışmanın, başarının ve entelektüel uğraşların önemli olduğuna vurguda bulunmaktadır. Sosyalleşme süreciyle birlikte içselleştirilen toplumsal cinsiyet rollerinin yansımalarını aktaran bu çalışmalar, aynı zamanda bu durumun temel kaynağının ataerkil toplumsal yapı olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü, ataerkil yapının cinsel kimliğe göre roller belirlemesi ve bireyi bu roller ile sınırlandırması, toplumsal yapının normal olarak kabul edilmektedir.

Bu bağlamda görüşmecilere; kadınların ve erkeklerin farklı olduklarını düşünüyor musunuz? Bu farklılıklar nelerdir? diye sorular sorulduğunda kültürel ve toplumsal olarak inşa edilen kimliklerin normalleştirildiği, sorgulanmadığı ve kabullenildiği görülmektedir;

“...farklılıklar vardır. Kadınlar daha duygusal, daha anaçtırlar. Erkekler için duygusallık ikinci plandadır. Çünkü erkek öncesinde çalışıp, çabalayıp sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır...” (G33)

“...değerlerimiz üzerinden düşündüğümüzde farklılıklar ortaya çıkar. Kadın annedir, çocuklarının büyütenidir, evinin düzenidir. Erkek bunların sağlanması için çalışıp kazanandır. Böyle gördük, böyle deneyimledir...” (G43)

“farklı olduklarını şu şekilde söyleyebiliriz; aslında erkek dünya şartlarına göre daha güçlü bir yapıya sahiptir. Kadın ise daha narindir. Fiziksel olarak eşit değiliz. Diğer türlü eşitiz... (G2)

“farklıdırlar. Doğduğumuz günden itibaren farklıydık. Onlar bebeklerle oynadı, biz arabalarla. Onlar ev işleriyle ilgilendi, biz evin işlerini halletmek için çalıştık kazandık...bütün bunları düşününce farklı olmamız çok normal değil mi?...” (G42)

Klasik toplumsal cinsiyetçi bakma biçimine sahip olan bu görüşmeciler, kadınlar ve erkeklerin farklı olduğunu ve bu farklılığın nelerden kaynaklandıklarını bildikleri halde, bunun sorgusunu yapmamaktadırlar. Bu ise daha önce de belirtildiği gibi toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarının içselleştirildiğini ve normalleştirildiğini göstermektedir.

Öte yandan, az sayıda da olsa toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını yaşamış ve bu farkındalık çerçevesinde anlatılar edindiğimiz görüşmeciler bulunmaktadır;

“...kadın ve erkeğin farklı olduğu söylenebilir tabii ki fakat, bu farklılıklar bize öğretilen şeylerden kaynaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyetin oluşumu dediğimiz sürecin bizlere ve kadınlara öğrettiği, dayattığı ya da hayatlarımızı sınırladığı şeyleri düşününce bu farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Temelde mücadelemiz de bu farklılıkların ortadan kaldırılarak eşitliğin sağlanmasıdır...” (G26)

“...farklı olduğumuzu düşünmüyorum, farklı yaşamak zorunda bırakıldığımızı düşünüyorum. Ataerkil yapı bize gerekli rolleri ve ne yapmamız gerektiğini öyle bir benimsetmiş ki, yüzyıllardır geleneksel yapımız bu durumun devamlılığını sağlamış. Oysa az da olsa bu durumun ne olduğunu kendimize sorduğumuzda, toplumsal olarak nasıl yürüdüğünü görebiliyoruz. Öğrenilen şeyler ve biz yaşatıyoruz...” (G41)

“...eril denilen yapının yaşamımıza nasıl etki ettiğini görmek, bu farklılıkların aslında olmadığını gösterdi bana. Kadını narin, erkeği duygusuz kıldı. Bu sadece kadına değil erkeğe de birçok zarar verdi. Paydaş bir yaşamın sürülebileceğini biliyoruz ve bu inanç ile eşitliği sağlama çabasındayız...” (G15)

“...farklılıklar verdiğimiz mücadelelerle her geçen gün eşitliğe doğru eviriliyor. Tam olarak gerçekleşmesi için uzun bir yolumuz var fakat, bu eşitsizliğin yarattığı sorunların erkek için de kadın içinde büyük zorluklar yarattığının farkındayız. Eskiden bu zorlukları kadınlara farkına varsınlar diye anlatıyorduk, şimdi farkındalar fakat erkeklerin bu duruma dair direnç ürettiklerini görüyoruz. Bu yüzden mücadelemizin büyük bir kısmını da, eskiden kadınlara fark ettirmeye çalıştığımız gibi, erkeklere fark ettirmeye ayırdık. Zorlu birçok aşaması olacak. Sonuç dilediğimiz gibi olacak...” (G23)

Niceliksel olarak az sayıda olsalar dahi, görüşülen erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama çabasında oldukları, hatta eşitsizliğin erkeği de olumsuz yönde etkilediği yönünde görüşleri bulunmaktadır. Bu durum Atay’ın (2004) da belirttiği gibi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı kimlikler, cinslerin hepsini olumsuz etkilemektedir. Atay (2004) “Erkeklik En Çok Erkeği Ezer” adlı çalışmasıyla, toplumsal cinsiyet üzerinden inşa edilen rol ve sorumlukların erkekler içinde baskı ve tahakküm yarattığını vurgulamaktadır. Bu durum aynı zamanda erkeklerin kendi aralarında birçok sorun yaşadıklarını ve bu doğrultuda erkeklerin cinsiyet-içi farklılıklarının var olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarını içselleştirerek hegemonik erkeklik idealine ulaşma çabasında olan erkekler, kendi aralarında hiyerarşik bir yapının kurulmasını sağlayarak ya da bu idealin sunduklarına sahip olma çabasına girerek cinsiyet-içi farklılıkları yaratmaktadırlar. Bu sebeple, Atay’ın (2004) da vurguladığı gibi erkeklik erkeğe fazlasıyla zarar vermektedir.

Görüşmecilere sizce erkekler arasında farklılıklar var mıdır? diye sorulduğunda, genellikle toplumsal cinsiyet rollerini ve sorumluluklarını yerine getirebilen ya da getiremeyen erkekler üzerinden anlatılar edinilmiştir;

“...bütün erkekler aynıdır denilemez. Daha önce de söyledim, erkeğin özü sözü bir olur, işini kovalar, evine sahip çıkar. Bunları yapmayan da erkek ama eksik bence...” (G4)

“...karakter olarak, kişilik olarak diyebilirim. Kimi zaman kimi erkek kadından daha narin daha hassas olabiliyor. Karakteristik özellikler diyebilirim ... ayrıca, sorumluluklarını

yerine getiren de erkek, getirmeyen de. Çalışıp evine sahip çıkan da erkek, çıkmayan da...”
(G2)

“...birçok farklılık var ama temelde bu farklılıkların hepsi erkek olarak senden beklenenleri yapıp yapmamanla ilgili. Dediğim gibi, çalışıyorsa, çoluk çocuğuna bakıyorsa, evindekileri de kendini de kimsenin minnetinin altında bırakmıyorsa tam olarak erkektir. Bunları yapmayan da erkek diye geziyordur...” (G24)

Yukarıdaki anlatılardan da anlaşılacağı üzere, toplumsal ve kültürel olarak erkekliğin temel aşamalarına sahip olan bireyler erkek olarak kabul görmektedirler (Selek, 2011:19). Bu aşamaları yerine getiremeyen erkekler ise yerine getirmiş olan erkekler tarafından eksik bulunmaktadır. Toplumsal olarak erkeğin çalışması, ailesinin ihtiyaçlarını karşılaması ve bu doğrultuda sorumluluklarını yerine getirmesi beklenmektedir. Bu sorumlulukları yerine getiremeyen erkekler, buldukları sosyal ortamda statülerini ve itibarlarını yitirmektedirler (Willot ve Griffin, 1997: 85). Bu durum erkekler için “erkeklik krizi” olarak ifade edilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığına sahip olduğunu düşündüğümüz görüşmeciler, belirli süreçlerde belirli deneyimlerle nasıl erkeklik krizine girdiklerini ve nasıl farkındalık yaşadıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir;

“...her ne kadar erkeklik krizinden son yıllarda bahsedilmeye başlanmış olsa da, erkek egemen yapının var olduğu günden beri aslında vardır. Çünkü erkeğin egemenliğinin tehlikeye girdiği her süreç bir krizdir aslında. Mesela işsiz kalmak, kişisel ve ev ihtiyaçlarını karşılayamayacağına anlamına geldiğinden krizdir. Bu seni erkek yapan şeyse krizini yaşarsın...” (G23)

“...askere bir süre geç gittim. O dönem okulu bitirip mesleğe başladım ve tecilim var diye aslında kaldı. Ama bu durumun aile içerisinde yansımalarını hatırlıyorum tam bir erkeklik krizi olarak karşıma çıkmıştı. Piyasaya yeni tutunmaya çalıştığımdan askerliğe gitmemeyi istiyordum fakat, vatan sevdalısı bir babanın oğlu olduğum için bu durum erkekliğim üzerinden karşıma olumsuz dinamikler üretmişti. Babam ve amcalarım toplanıp geldiler benimle konuşmak için. Bana vatanını milletini sevmiyor musun? Erkek adam şunu yapar bunu yapar diyerek öyle bir yüklendiler ki, o zamanki psikoloji ve farkındalığın olmayışı hemen askere gidip kendimi kanıtlamam gerektiğinin yolunu açtı...” (G41)

“...üniversiteden hemen sonra, o dönem belirli kadın gruplarıyla eşitlik üzerine çalışmalar yaparken, deneyimledim bu krizi. Eşitlikten, paydaş olmaktan falan bahsediyoruz derken iş hayatına başlama çabasına girdim. Zor bir süreç oldu ve üç yıl kadar işsiz kaldım. Bir yandan okumalar yapıp kendimi geliştiriyorum, bir yandan dernek çalışmaları falan yapıyoruz. Ama artık aileden de destek gelmemeye başladı ve erkek olarak işsizliğin yarattığı yoksunluğu hissettim. Bu durum samimi kadın arkadaşlarım için de aynıydı fakat, bende hissettiğim erkek olmaktan kaynaklı biraz daha derindi. Yanılmıyorsam o dönem yabancı bir düşünürün kitabından okuyunca evet dedim bu tam olarak erkeklik krizi. Her ne kadar toplumsal cinsiyete dair derin okumalar yapıp, eşitliğe dair fikirler üretsem de yapının beni etkilediğini ve durumu tam olarak kendime yediremediğimi gördüm...” (G8)

“...erkeklik krizi erkek olma adına toplumsal yapının senden beklediklerini yerine getiremediğin süreçlerde hissettiğin şey. Bunu geçenlerde kardeşimin yaşadığını gördüm. Lise mezunu, okumadı. Baba mesleğini yapıyordu. İşleri düzgün gitmeyince dükkanı kapatmak zorunda kaldı ve bir anda o her konuda bir fikri olan, neşeli, yapıcı çocuk çekimser, karamsar, konuşmaz oldu. Alıp karşıma konuştuğumda o her ne kadar bana işsizliğin her insana bunu yapacağını vs. anlatsa da, temelde erkek olmaktan kaynaklı bir bunalımının olduğunu gördüm...” (G34)

Görüldüğü üzere, ataerkil temellere sahip toplumsal yapının erkek bireyler üzerinde kurduğu baskı ve tahakküm, her ne kadar erkek egemen bir yapı olarak erkeği ön plana alıyormuş gibi görünse de, kadın kadar erkeğe de zarar vermektedir (Atay, 2004). Toplumsal ve kültürel olarak erkekliğin belirli aşamalarının var olduğunu yazılı olmayan kurallarla toplumsallaştıran, içselleştiren ve normalleştiren eril yapı, toplumsal cinsiyet üzerinden oluşturduğu rol ve sorumluluklar ile erkekler üzerinde de tahakküm kurmakta ve onları krizin içerisine hapsedmektedir.

4.3. Erkek Siyasetçilerin Söylemi ve Kamusal Bir Alan Olan Siyaset ile İlişkisi

4.3.1. Toplumsal Cinsiyet, Siyaset ve Erkeklik

Siyasetin ne olduğuna dair Platon’dan Aristo’ya, Rousseau’dan Kant’a kadar önemli siyasi düşünürlerin nasıl tanımlamalar yaptıklarına bakıldığında, siyasetin birçok farklı tanımının yapıldığı görülmektedir. Birçok farklı perspektifi içerisinde barındıran siyasetin bu tanımlamaları, ister sistem olarak nitelendirilen mekanizmalar ve devletle ilişkisi üzerinden,

isterse toplumun içerisindeki iktidar ilişkileriyle bağlantısı üzerinden açıklansın, siyaset toplumsal cinsiyet ile doğrudan bağa sahip bir eylemler bütünüdür (Adak, 2016:17).

İkinci bölümde de belirtildiği gibi, siyaset ile toplumsal cinsiyet arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki ilk olarak, toplumsal cinsiyetin tarihsel ve toplumsal bağlamda siyasetin oluşmasında veya siyaseti etkilemesinde oynadığı rol üzerinden ele alınmaktadır. Görüşmecilere siyasete ve siyasetçiye dair sorular sorulduğunda genel olarak siyasetin toplumsal cinsiyetlendirildiği anlatılar üzerinden anlaşılmaktadır;

“...siyaset erkekler tarafından yürütülen bir sistemdi eskiden. Şimdi değişiyor ama eskiden kadınlar ev işleriyle uğraşır, erkekler ev dışındaki işlerle. Siyaset de bu ev dışındaki işlerden biri olarak devam ediyor...” (G6)

“...yani bu durumu yüzyıllar önceki, hatta bin yıl önceki yaşam ile açıklayabiliriz. O zamanlar bu işler yeni var olmaya başlamıştı ve erkekler üstleniyordu. Ev içinde kadın ev dışında erkek etkindi. Avcılık yapıldığı dönemde bile bir siyaset vardı ve erkekler yapıyordu bu işleri. Kadınlar da ev içi siyasette etkindi ve hala etkin...” (G11)

“...tarihsel olarak bakıldığında siyaset de bir gelenek olarak devam ediyor. Toplumsal yapıda geçerli olan bu. Kadınlar da artık var tabii siyasetin içerisinde ama şöyle bir durum var. Misal o kadar çok işle uğraşıyoruz ki insanların derdi bitmez. Gidip iki aile arasındaki sorunu veya ticaretteki bir anlaşmazlığı çözdüğümüzde hep erkeklerle uğraşıyoruz. Bu sektörlerde karşımıza hep erkekler çıkıyor ve karşısında da erkek görmek istiyorlar. Gelenekler böyle...” (G24)

Anlatılardan da anlaşılacağı üzere siyaset ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki genellikle tarihsel ve toplumsal bağlamda değerlendirilmektedir. Bu bağlamın siyaset üzerinden oluşmasında toplumsal cinsiyetin etkin bir rol oynadığı ve erkeği egemen kıldığı anlatılardan anlaşılmaktadır.

Siyasetin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden, kadın-erkek eşitsizliği temelinde inşa edilen ataerkil bir alan olduğu bilinmektedir. Antik Yunan şehir devletlerinden günümüz modern demokratik devletlerine kadar siyaset erkek etkinliği olarak görülmüş ve devlet ve bürokrasi erkek alanları olarak süregelmiştir. Siyasetin sadece erkek eylemleri doğrultusunda yürütülmesinin gerekliliğini savunan düşünce aslında bunun “doğal” bir farklılık olduğu

varsayımına dayanmaktadır (Adak, 2016:17-18). Bu bağlamda görüşmecilere sizce bir siyasetçi nasıl olmalıdır? ve siyaset ile erkeklik arasında bir ilişki olduğunu düşünüyor musunuz? gibi sorular sorulduğunda siyaset alanının toplumsal cinsiyet temelli inşa edildiğini ifade eden anlatılar ön plana çıkmaktadır;

“...Günümüzde erkek saha koşullarında, zor koşullarda daha iyidir...biz genel olarak düşünüyoruz ama kadınlar kadın olduklarından dolayı daha duygusal düşünüyor. Erkek siyasetçi toplumun genel olarak tüm sorunlarına bakar...” (G2)

“...siyasetçi bizim durumumuzda ise her zaman etkin olabilmeli. Bizler il başkanı olarak çözüm odaklı çalışırız. Sorunlar gelir ve en kısa vadede çözüm üretiriz. Yeri gelir Vali ile görüşürüz, yeri gelir genel merkezimizle görüşürüz ve toplumun taleplerini karşılamaya çalışırız. Dolayısıyla sürekli bir koşturma içerisinde oluyoruz. Bunun için de güçlü, tuttuğunu koparan, yeri geldiğinde canını ortaya koyacak kişiler siyasetçi olmalı... (G32)

“...siyaset ile uğraşıyorsan kadın erkek olmanın bir farkı yok bence. Ama şartlara da bağlı. Uzun emekler verip, yeri geldiğinde kendine, evine zaman ayıramayacak boyutta çalışıyorsun. Kaç gündür mesela Ankara'dayım. Kadınlar için bu gibi durumlar zor oluyor. Çocuklar, ev derken zor gibi...” (G38)

“...Siyaset ile bir bağ kurmak istiyorsan ilk olarak dürüst, çalışkan, kendinden ödün verebilen biri olman gerekir. Siyasette gönüllülük esastır. Çoğu zaman evimizi, çocuklarımızı günlerce görmeyiz. Geçen seçim döneminde bir ay neredeyse eve gidemedik. Bunu canla başla yapıyoruz fakat bu durum kadınlar için çok daha zor oluyor. Partiden bir bayan arkadaşımın çocuğu yeni doğmuştu o zamanlar çok zorluk yaşamıştı ve kısa süre içerisinde evine dönmek zorunda kalmıştı. (G10)

Görüşmecilerin belirttiği gibi, siyaset kamusal bir alan olarak cinsiyetlendirilmektedir. Özel alanın dışında bir iş alanı olarak tanımlanması ve dolayısıyla, erkeğin kamusal alanda egemen olması bu durumun anlatılar üzerinden normalleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca, kadının hem özel alanda hem de kamusal alanda aktif olarak var olamayacağını, var olsa dahi bu durumun belirli sorunları yaratacağını düşünen eril anlatılar, özel alanda kadının, kamusal alanda ise erkeğin egemen olmasının gerekliliğini ifade etmişlerdir. Diğer bir deyişle, toplumsal yaşam biçimlerinin şekillenışı, erkeğin her alanda kadına oranla daha aktif ve egemen olması üzerinedir ve bu durum kadının eve bağımlı kalmasını sağlayarak, erkek

egemen iktidarın varlığını güçlendirmektedir. Böylelikle, toplumda oluşan erkek egemen düşünce özel alanın kadının normal olması sağlamıştır (Özalp, 2016:35). Bu duruma karşılık; “Neden ev içi işler kadına, kamusal alana dair işler erkeğe aittir? Özel alan içerisindeki sorumluluklar paydaş bir zeminde yürütülürse, kadın da kamusal alanda gerekli konumları edinemez mi?” diye sorulduğunda ise, toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları üzerinden kadının rol ve sorumluluklarının sınırları çizilmeye çalışılmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği yeniden üretilmektedir;

“...bunun sorumlusu bizler değiliz ki. Böyle gelmiş bu süreç ve muhtemelen küçük değişimlerle böyle devam edecektir... kadınlar evden çocuktan ayrı olduklarında, bizler de istemiyoruz uzak olmayı ama onlar daha duygusal oldukları için istemiyorlar...” (G3)

“...benim eşim evlendikten sonra da çalışmaya devam etti. Sonra çocuklar olduğunda oturup konuştuk ve işten ayrılmak istediğini kendisi söyledi...zaten ben geçinecek parayı kazanıyordum onun da rahatlığı vardı tabi...” (G27)

“...bende evde elimden geldiğince yardımcı oluyorum ona ama gün içinde sonuçta birinin evdeki işlerle uğraşması gerekiyor. Ben uzun yıllardır devam eden bir ticarethaneyi sürdürüyorum, bir yandan da siyasette gönüllü olarak memleket için çalışıyorum. Şimdi ben evde oturayım her şeyi yapayım diyemem. Akşamları eve elimden geldiğince erken gidip çocuklarla zaman geçiriyorum... (G39)

“...hem çalışıp hem ev işlerini halleden birçok arkadaşımız var tabi yönetimimizde. Ama genel olarak bakıldığında bu arkadaşlarımız ya evli değiller ya da evli olsalar da birçok zorluk yaşadıklarını görüyoruz. Bu durum onlar için zor gördüğüm kadarıyla. Benim hanım ev işlerini bile yapınca zorlanıyor. Çoğu zaman eve gittiğimde ben gün içi durmadan koşturup hiç oturmamama rağmen onun benden daha çok yorulduğunu görüyorum...” (G36)

Anlatılarda, daha önce de belirtildiği gibi, özel alan-kamusal alan ayrımının toplumsal cinsiyet temelli olarak ikiliğinin yaşandığı görülmektedir. Bu ayrım, ataerkil yapıda geleneksel kodlarla ve normalleştirilerek sürekliliğini sağlamaktadır (Sancar, 2009). Görüşmeciler ev içi işler olarak tanımlanan, evin sorumluluğu ve çocuk bakımından sorumlu olan bireyin kadın olduğunu anlatılarıyla dile getirmekte ve ataerkil yapının yeniden üretimini sağlamaktadırlar. Kadının ulvi görevinin öncelikle ev ve çocuklar olduğunu belirten eril düzen, aynı zamanda bu patriarkal sistem içerisinde kadının özel alanda, erkeğin kamusal

alanda var olmasının bir yararmışçasına savunusunu yapmaktadır. Özellikle G3'ün anlatısında olduğu gibi “kadınlar evden ve çocuklardan uzak olmak istemiyorlar” veya G27'nin belirttiği gibi “çocuklar olunca oturduk konuştuğumuz kendisi işten ayrılmak istedi” gibi söylemler üzerinden kadının özel alanda daha mutlu olduğunu ve bu durumun kadınlar için yarar sağladığını iddia etmektedirler. Bu iddialar toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları üzerinden özel alan ile kadının sınırlandırılmasının yanı sıra, kamusal (siyasal) alanda egemenliğin yeniden üretildiğini de göstermektedir.

Dolayısıyla, siyaset alanı bu anlamda, toplumsal cinsiyet ilişkilerini de büyük ölçüde etkileme ve şekillendirme yetkisine sahiptir. Gerek siyaset alanında üretilen pratikler ve söylemler, gerekse de bunlar aracılığıyla şekillenmekte olan yasa ve yürütme şekilleri, toplumsal cinsiyetin nasıl şekillenmesi gerektiğini veya toplumsal cinsiyet sorumluluklarının neler olduğunu temelden etkilemektedir (Çakır, 2019:48-49). Siyaset ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkisellik bağlamında, toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarının siyasette belirli bir konuma sahip olmada etkin bir role sahip olduğu görülmektedir.

4.3.2. Siyasette Bir Konuma Sahip Olabilmenin Toplumsal Cinsiyetçi Kuralları

Eril siyaset alanında var olabilmek için para, güçlü sosyal sermaye, eğitim ve deneyim gibi birçok unsura sahip olmak ve bunları aktif olarak kullanabilmek gerekmektedir (Altındal, 2009:358). Bu durum, genel olarak siyasetin her alanında geçerli olduğu için yerel siyasette de büyük bir öneme sahiptir. Belirli grupların çıkarları doğrultusunda politikalar üretmekte olan yerel yönetimlerin çoğu, genellikle kadınların bulunmadığı alanlardır. Diğer bir deyişle, belediyeçilik ya da il yönetimleri, ihale yönetimleri ve çıkar olarak toplumsal hafızada yer edindiğinden kadınların bu alanlarda konum elde edemedikleri görülmektedir (Derdiyok, 2016). Bu durum görüşmecilerin anlatılarında da benzer söylemler üzerinden ortaya çıkmakta ve dile getirilmektedir;

“...Siyaset siz de biliyorsunuz ki kuru boş yapılabilen bir iş değil. Daha önce dediğim gibi gönüllülük esastır bu işte. Ancak, yeri geldiğinde zamanını, cebindeki, eşini dostunu için içine katarsın. Ailene vermen gereken süreçten çalıp, toplum için harcarsın...” (G11)

“Bizim gibi siyasetle uğraşan insanların hepsinin belirli bir gücü daha var. Bu güç sadece siyasetin içerisinde olduğumuz için değil, daha öncesindeki emeklerimiz üzerinden var. Çünkü toplum için bir siyaset üreteceksen, toplumun seni bu noktada saygın kabul etmesi gerekiyor...niye erkekler hep bu alanın içerisinde var da kadın yok diye baktığımızda, mesela ben de çok emek verdim bu günlere gelebilmek için ama babamdan kalanlar ve bana öğrettikleri sayesinde bu süreç temelde oluştu. Otuz yıl önce bu işlere başladığımda kız kardeşim evlenip evinin kadını oldu. Belki ona da bu imkanlar tanınsa benden daha iyi olacaktı ama yapı böyleydi. Beklenenler böyleydi...” (G35)

“...Erkeklerin işin içerisinde oldukları süreci biraz da dönem üzerinden anlamak lazım. Jenerasyonumuzda eğitimini tamamlayanlar; iş hayatında olanlar, çalışanlar genellikle erkekler. Bu geleneksel bir durum farkındayız ama bu geleneksellik bugünü var etmedi mi? Bugün benim kazanıyor olmam, iş sahibi olmam ya da siyasette bir yönetici koltuğunda olmam bu geçmiş üzerinden var oldu...” (G24)

Anlatılardan da anlaşılacağı üzere, erkek egemen çalışma hayatın temeli, kültürel ve toplumsal pratiklerin sürekliliğiyle yakından ilişkilidir. Bu pratikler Sancar'ın (2009) da belirttiği gibi, erkeği egemen kılmak için, erkeklerin sahip olduklarını olması gereken kabul etmektedir. Gücün sahibi olmak ya da bulunulan konumun sahibi olmak eğitim, para, güç ve sosyal ilişkiler gibi unsurlar üzerinden tanımlanmakta ve sağlanmaktadır. Eril yapının normalleştirdikleri olarak kabul edilen ve erkeklerin sahip olduğu bu unsurlar, erkek egemen yapının bir yandan sürekliliğini sağlarken, diğer yandan kadınların bu unsurlara sahip olmadıklarının kabulüne yol açmaktadır. Kadınların bu alanın dışında tutulmaya çalışılması ve bunun kabullenilmesinin çabasını veren erkek egemen çalışma hayatı, belirlediği unsurlar üzerinden kadınların yetersiz olduklarını savunmaktadır (Çakır, 2019:55).

Görüşmecilerin anlatılarının sıklıkla gelgitlerle dolu olduğunu görmekteyiz. Bir yandan avantajlarla dolu erkek dünyasına yaslanırken diğer yandan laf aralarına serpiştirilmiş kadının dezavantajlı konumundan söz edilmektedir. Anlatıların nihai sonucunda ise bu eşitsiz şartlar altındaki yarışın haklı galibi olarak kendilerini görmekteirler. Bu durumu, daha önce de sözünü ettiğimiz, bir tür konfor alanının korunması güdümü olarak da yorumlamak mümkündür. Özellikle yerel yönetimlerin feodal bağlara dayanması bir nevi babadan oğula aktarılması erkeklerin işlerini kolaylaştırdığı gibi kadının bu yarıştaki şansını oldukça düşürmektedir. Bu eşitsizlik salt kadın açısından değil diğer erkek adaylar için de liyakatten

öte bir devir teslim sürecine dönüşmesi sebebiyle başlı başına bir eşitsizlik alanı yaratmaktadır.

Toplumun siyasete dair algısı genellikle erkek işi olduğu ve kadınların siyasete dair gerekli ilgiye sahip olmadıkları yönündedir. Diğer bir deyişle, ataerkil normlar üzerinden var olan toplumsal siyaset algısı, kadınların siyasete dair ilgilerinin olmadığı ve siyasal alanda kendilerini erkeklere oranla yetersiz bulduklarıyla ilişkilidir (Altındal, 2007:1).

“...Çözüm odaklı çalışan merkezleriz. Tüm teşkilatlarımız temel olarak bunun için var. Örneğin daha bu sabah halk gününde -haftada bir gün halkın sorunlarını dinler çözümler üretiriz- ticaretle uğraşan bir arkadaşımız geldi ve derdini anlattı. Şimdi karşısındaki de ticaretle uğraşıyor ve o da sevdiğimiz bir insan. Hemen toplandık gidip görüştük, beklentiler doğrultusunda orta yolu bulduk ve yapacakları işte sulh sağladık. Bunu şimdi kadın da yapar diyebiliriz fakat, gidip bu insanlarla ortak bir dil üretme ya da onlarla empati kurma noktasında erkek kadar etkin olamaz diye düşünüyorum. Keşke kadınlar da bu işlerde etkin olsa da onlarla görüşmeye kadın çalışma arkadaşlarımız gitse ama şu an durum bu...” (G9)

“...Eskiden kadınların tamamen bulunmadığı bir mecraydı siyaset fakat, şu an kadınlar da bulunuyor. Onlara da alan açıldı. Kadın kollarımızda gereken çalışmaları yürütüyorlar. Parti içerisinde farklı pozisyonlarda da varlar. Ama genel olarak erkekler yürütüyor bu işleri. Kadınlar daha çok ev ve işleriyle uğraşıyorlar. Onu seviyorlar. Benim eşim bile çoğu zaman bırakmamı istiyor, ne gerek var diyor...” (G41)

“...Kadınlar genellikle bu işlerle uğraşmayı sevmezler. Onlar daha çok evle, çocukla, kendileriyle uğraşmayı seviyorlar. Arkadaşlarıyla oturup çay kahve içmek daha cazip geliyor onlar için. Bu yüzden siyasetteki kadın sayısı az bence. Biraz ilgi duysalar, bence çok iyi siyasetçi olurlar. Daha sağduyulu daha vicdanlılar. Ama dediğim gibi istemiyorlar...” (G33)

Görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, erkek egemen bir alan olan siyaset, bu alanın aktörlerinin deneyim ve pratikleriyle şekillendiğinden alan dışında kalanlar ilgisiz olarak tanımlanmaktadır. Bu durum iki yönlü olarak değerlendirilebilmektedir. İlk olarak, erkek deneyim ve pratikleriyle inşa edilen bir alanın kadını alan dışı bırakması, toplumun bu durumu normalleştirmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, ataerkil yapı denilen sistemin temelinde bu faktör de bulunmaktadır. Bir diğeri ise, erkek egemen sistemin eril söylemleri üzerinden değerlendirilebilmektedir. Erkekler kadınların bu alana girişini

engelleyerek zaman içerisinde söylemin normal kılınmasını sağlamışlardır. Yani yaratılan algı söylem ile birlikte güçlü kılınmaktadır.

Yukarıdaki anlatılarda dikkat çeken bir diğer problem ise, ‘er bilmişlik’ olarak tarif edebileceğimiz: erkek akıldır. Görüşmeciler yaptıkları işin kendileri için uygunluğundan söz ederken, kadının yerine çok rahat akıl yürüterek kadını eril yapının içinde tahayyül etmektedirler; “...evle, çocukla ilgilenmeyi seviyorlar,...siyasete ilgileri düşük, ...duygusal ve vicdanlılar” gibi. Bu er bilmişlik görüşmecilerin yakın çevrelerine ilişkin tutumunu bizlere göstermenin yanı sıra toplumdaki kadını görme biçimini de bizlere göstermektedir. Kadını bir eril tahayyülle kamusal alanın dışında, ev ve çocukla ilişkilendirerek, hala toplumsal cinsiyet rollerine uygun masalsı duyguların -anaçlık, duygusallık, vicdan vs.- tezahürü altında anlatmak ve algılamak siyasette cinsiyet eşitsizliğinin en derin sorunlarından. Bu eşitsizliğe karşı erkek siyasetçiler, kadını aktif birer siyasi özne olarak görmeli ve kadının yerine söz almak yerine kadınlara kulak vermelidir.

Yapının erkek deneyim ve pratikleri üzerinden inşa edilmesi, aynı zamanda bu yapılarıdaki beklentilerin de ataerkil temelde olmasına sebep olmuştur. Siyasi partiler, genel olarak siyasetin içerisinde yer alan kadınlardan ya “erkek gibi” davranışlar ve söylemler üretmelerini ya da parti içerisinde yer alan kadın kolları ve meclisler üzerinden sınırlı siyasi görev yürütmelerini beklemektedir. Bu beklentiler, kadınların ataerkil denetim ile alan içerisinde varlıklarını ve görünürlüklerini sınırlandırmaktadır (Altındal, 2009). Görüşmecilere iyi bir siyasetçinin nasıl olması gerektiğine dair sorular sorulduğunda verilen yanıtlar durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır;

“...Siyaset refahı ve yararı sağladığı için bazen bir tarafın yarattığı anlaşmazlıklara karşı direnç göstermek gerekir. Elini masaya vurup haklıya haklı, haksıza haksız diyebilmek gerekir. Sesini yükseltmek gerekir. Kavgayı ayırman gerekir. Aslında biraz erkek gibi olmak gerekir...Bunu kadınlar yapamaz değil, yapıp bakan olanı da gördük, başbakan olanı da...”
(G40)

“...Bu durumla kendi yönetimimizde de karşılaşıyoruz. Yönetime girmek isteyen kadınlara dikkat ettiğimde erkek gibiler. Mesela şu an yardımcılığı yürüten arkadaşımız, yeri geldiğinde sahada çalışır, yeri geldiğinde gece yarısına kadar burada kalır. Kimseye sözünü yedirmez...” (G31)

“...Ağır iş bizimki. Sokaklarda her tür insanla muhatap oluyoruz. Bu yüzden kadınlar çok tercih etmiyor. Tabi bunu kaldıracı olan erkek gibi arkadaşlarımız da var. Çoğumuzdan daha iyi icra ediyor görevini...” (G14)

Daha önce de belirtildiği gibi, siyaset alanı içerisinde kadınlardan beklenen ataerkil pratiklere sahip olmalarıdır. Bu durum kadınlara alanın içerisinde bir konuma sahip olabilme şartı olarak da okunabilmektedir. Kadına ait bir alan üretmek adına inşa edilen “kadın kolları” gibi yapılanmaların dışında, “erkek gibi” ya da “erkeksi” bir biçimde siyaset yapılabilmesini sağlayan eril siyaset, kadınları cinsel kimliklerini dikkate alınmaksızın görünür kılmaktadır (Aydın, 2006). Öte yandan, kadınlara ait bir alan olarak tanımlanan kadın kollarının da erkek egemen bir yapının çatısı altında inşa edilmesi bir diğer paradokstur.

Üzerine biraz durup düşünmemiz gereken yıllardır özellikle siyasi arenada dile pelesenk olmuş “erkek gibi” sözünü açmak faydalı olacaktır. Bu sadece siyasi alanın içinde sınırlandırabileceğimiz bir söz olmamakla birlikte tabanda da ciddi bir yer bulan bir slogana dönüşmektedir. Kadının başarısı bile erkeklik üzerinden değer görmekte, bir kadın siyasetçinin siyasi arenada ön plana çıkması genellikle “erkek gibi” sıfatıyla takdir edilmekte ve onay almaktadır. Başlı başına bir sorun olan bu onay verme pratiği aynı zamanda kadının siyaset sahnesindeki yerini de eril alanın sınırlarına hapsetmektedir. Kadının siyasi arenada yer alması eril pratiklerle onay gördükçe, ki bu aynı zamanda çeşitli unsuları beraberinde getirir, nasıl giyineceğine, üslubuna, duygu ve davranışlarına vs. etki etmekte ve “...biraz erkek gibi olmak” sözü ise bunun en net ifadesi olmaktadır.

4.3.3. Kadının Siyasal Katılımı ve Erkek Bakma Biçimleri

Sosyal bilimlerde siyasi katılımın nitelikleri, belirlenen şartları, kimlerin katıldığı ya da katılmadığı araştırma konusudur. Bu araştırmalar birçok tartışmayı içerisinde barındırmakla beraber, genelde kadınların erkeklere oranla siyasal yaşama sınırlı katılıyor olmalarının dinamiklerini bulmak ve çözüm üretmek üzerine yoğunlaşmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye’de kadınlar seçme ve seçilme hakkını birçok Avrupa ülkesinden önce kazanmıştır. Ancak günümüzde kadınların siyasal alanda konum elde etmeleri bu ülkelerin gerisinde kalmıştır. Cumhuriyet döneminde kadınlar meslek edinme, kamusal alanda konum elde etme ve eğitimde eşitlik gibi birçok konuda engelleri aşmışlardır. Kadınların toplumsal alanda ve çalışma yaşamında elde ettikleri kazanımlarına

ters orantılı olarak, siyasal alanda temsil durumları az bulunmaktadır (Tansi, 2004:113; Sancar, 2011; Çakır, 2019: 182; Saygılıgil, 2016:10-11).

Kadınlar erkeklere oranla siyasal yaşama katılmaya ve oy kullanmaya daha az eğilim göstermektedirler. Bu durum genellikle kadınların ataerkil normları içselleştirmelerinden kaynaklanmaktadır (Kışlalı, 2006:151). Türkiye’de kadınların siyaset alanının dışında kalmalarının birçok kültürel ve yapısal faktörü bulunmaktadır. Bu faktörler toplumsal olarak farklılık gösterse de, temel olarak sıralanabilmektedir. En temelde, kadınların yüzyıllardır siyaset kurumunun dışında tutulmaları ve bu tarihsel süreç içerisinde siyaset alanının erkekler tarafından erkek deneyim ve pratikleriyle inşa edilmesi yatmaktadır (Çakır, 2019). Bu faktöre ek olarak, ataerkil toplumsal yapının belirlediği toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumlukları, kadınların temel görevlerini aile ve ev üzerinden oluşturmuştur. Kadınların ev dışında bir işte çalışmaları dahi, öncelikli ve temel görevi eş ve çocuklarının bakımı ile ev işleri olarak görülmektedir (Ayata, 1998:69). Görüşmecilere kadınların siyasal alanda yeterli sayıda konumlanamayışlarının sebepleri sorulduğunda, genel olarak anlatılar bahsedilen faktörler üzerinden açıklanmaktadır;

“...Kadınlar genellikle bu işlerle uğraşmayı sevmezler. Onlar daha çok evle, çocukla, kendileriyle uğraşmayı seviyorlar...” (G33)

“...Kadınlar daha çok ev ve ev işleriyle uğraşıyorlar. Onu seviyorlar. Benim eşim bile çoğu zaman bırakmamı istiyor, ne gerek var diyor. Aslında herkes anladığı alanda çalışıyor.”...(G41)

“... Kadınların geçmiş ritüellerinde yok siyasete dair ilgi...Erkekler siyasetin içerisinde büyütülürler. Çalışma hayatında, ticarete vs. siyaset vardır ve erkekler bu yüzden ilgilidirler. Bölgemizde beş yaşındaki çocuğu dahi konuştursan siyasete dair bir algısının olduğu görülür. Ama kadınlar öyle değiller ki, daha çok ev veya varsa çalıştıkları üzerinden ilgi alanlarına sahipler...Temel sebep ne öğretildiği...” (G28)

“...Toplumsal yapı değişti artık. Eskidendi kadının siyasetten uzak durması. Şu an yapımızın içerisinde birçok kadın çalışma arkadaşımız var fakat, tabii ki de yeterli sayıda değil. Bunu ben, bu alanın geçmiş etkenlerine bağlıyorum. Biz erkekler bu alanda hep vardık ve yabancı olduğumuz bir alan değil. Ama kadınlar için durum farklı. Onlar sonradan bu alana eklemlediler. Tam olarak da eklemlemiş değiller aslında...çalışıp evininin sorumluluklarını

yerine getirerek mutlu olan ve siyasetten uzak duran çok daha fazla kadın var. Benim eşim de bunlardan biri...” (G16)

“...Bizimle beraber çalışan birçok kadın var. Evet tarihsel olarak bakıldığında kadınlar siyasetin içerisinde ne yazık ki bulunmuyorlar...Şu an bizimle çalışan kadınların çoğu hem aktif siyaset yapıp hem çocuklarını büyütüyorlar...” (G6)

Görüşme fraksiyonlarından da anlaşılacağı üzere, kadınlar toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları üzerinden ifade edilmektedir. Örneğin; G28, G33, G38 ve G41’in anlatılarında, kadınların siyaset alanına ilgi duymadıkları ve bu sebeple uzak durduklarına vurgu yapmaktadırlar. Bu durum daha önce de belirtilmiş olan, ataerkil toplumsal yapının belirlediği toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumluklarının kadınların temel görevlerini aile ve ev üzerinden inşa etmiş olmasıyla ilişkilidir (Ayata, 1998:69). Ayrıca G6’nın anlatısındaki “kadınlar hem aktif siyaset yapıp hem de çocuklarını büyütüyorlar” ifadesi, çalışma yaşamındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en temel sorunu olarak belirtilebilir. Kadınların aktif olarak çalışma hayatına ya da siyasete katılmalarının kabullenildiği ya da onaylandığı eril siyasi arenada, ataerkil normlar üzerinden belirlenen toplumsal cinsiyet rol ve sorumluklarının sürekliliği kadının ev ve çocuk bakımı üzerinden sağlanmaktadır. Diğer bir deyişle, kadınların siyaset alanında bir konum edinmelerini hak olarak gören ‘erkek akıl’, toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını yaşamış gibi görünse de, ataerkil yaşam pratiklerini toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları üzerinden belli etmektedir (Sancar, 2009).

Öte yandan, az sayıda da olsa siyasal katılımın toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde sağlanmasının gerekliliğini belirten görüşmeciler de bulunmaktadır;

“...Parti politikalarında belirtilenlerle, yaşamdaki izdüşümleri arasında farklılıklar olduğunu biliyorum. Bu durum toplumsal yapı ve dinamikler çerçevesinde gerçekleştirilmeye çalışılıyor ne yazık ki. Toplumsalın dönüşümünü sağlamak adına siyasal katılım sürecinin radikal dönüşümünü kurul toplantılarımızda da belirtiyoruz. Bu dönüşüm pozitif ayrımcılığı gerekli kılıyor. Kadınların erkeklerle eşit temsili yakalayabilmesi için birçok uygulama üretmeye çalışıyoruz...toplumsal kalıplardan kurtulma çabasında olan kadına gerekli alanı sağlayamazsak nasıl eşit temsilden bahsedebiliriz ki...” (G18)

“...21. yy olmuş ve biz hala eşit temsilden bahsediyoruz ne yazık ki. Aslında sorunun çözümü için etrafımıza yönelsek ve öz eleştirimizi yapabilesek çözümü üretebiliriz ama kimse iğneyi kendisine batırmıyor. Söyleme gelince eşitiz ya da eşitlik için ne gerekirse yapmaya hazırız ile karşılaşılıyor, pratikte özellikle de aile içerisinde olağanca ataerkil pratikler sergiliyoruz...” (G22)

“...Şu an eşit siyasal katılım ya da eşit temsili nasıl oluşturabiliriz sorusunu tartışmak yerine, eşit bir yaşamı inşa etmiş ve farklı sorunlarla mücadele ediyor olmamız gerekiyordu. Bizden uzunca yıllar sonra kadına seçme ve seçilme hakkı tanıyan birçok ülke toplumsal cinsiyet refahını sağladı. Biz hala geleneksel değerlerimiz, muhafazakar yapımız, aile kültürümüz vs. diyerek ataerkil yaşamın devamlılığını sağlıyoruz. Bunu erkekler kadar kadınların da muhafaza etme çabası çok üzücü...” (G7)

“...Parti başkanımızla bu durumu birkaç kez konuşma fırsatımız oldu kurul olarak. Kendisi, kadınların temsili veya siyasal katılımının önemli olduğunu fazlasıyla vurguluyor fakat hala pozisyonlar erkek ağırlıklı dolduruluyor. Bu duruma arkadaşlarım kılıfı, erkeklerin daha deneyimli oldukları üzerinden uyduruyor da, dönüp biraz kendimizi sorgulamamız gerekiyor. Egemenliğimizi kaybetmekten korkuyor olabilir miyiz acaba...” (G41)

Az sayıda da olsa toplumsal cinsiyet eşitliğine inanan görüşmeciler, bir yandan sistemin radikal bir dönüşüm olmaksızın bunu sağlayamayacağını düşünürken, diğer yandan farkındalığın yaşanması için empati kurmanın ve öz eleştiri yapmanın gerekliliğini belirtmişlerdir. G7'nin ifade ettiği gibi “şu an eşit siyasal katılım ya da eşit temsili nasıl oluşturabiliriz sorusunu tartışmak yerine, eşit bir yaşamı inşa etmiş ve farklı sorunlarla mücadele ediyor olmamız gerekiyordu” fakat, ataerkil yapının içsel kılındığını ve kendini yeniden ürettiğini görmekteyiz. Ne yazık ki bu durum, G41'in bahsettiği “erkekler egemenliklerini kaybetmekten korkmaktadır” ifadesi üzerinden eril zihniyet içerisinde normalleştirilmekte ve G7'nin belirttiği gibi birçok kadın tarafından da kabul görmektedir. Hearn'ün (2001) ifade ettiği gibi eşitlik, farkındalığın yaratılması ile gerçekleşecektir. Feminist teori her ne kadar kadınların içselleştirdikleri rollerin değişmesini temele almış olsa da, erkeklerin de eşitliği sağlamak için farkındalık yaşamasının gerekliliğini ortaya koymaktadır (2001). Toplumsal ve kültürel değişim birçok yönüyle aşılması kuşakları boyu süren bir bilinçlenmeyi kapsadığından, kadınların siyasette eşit olarak temsil edilebilmeleri,

rol oynamaları ve eşit birer aktör olabilmeleri, her iki cinsiyetin de sadece farkında olmasının ötesinde bir değişimi başardıkları anlamına gelmektedir.

4.3.4. Siyasette Toplumsal Cinsiyetçi İş Bölümü

Kamusal ve özel alan üzerinden cinsiyet temelli ataerkil yapının nasıl oluşturulduğu daha önceki bölümlerde ifade edilmiştir. Cinsiyet temelli üretilen alanların değerli-değersiz addedilme süreçleri, iş bölümünde hangi işlerin görünür kılınıp hangilerinin görünmez olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, kamusal alana atfedilen önem o kadar tekelleştirilmiştir ki özel alan değersiz kalmanın ötesinde görünmez kılınmıştır (Sancar, 2011).

İş bölümünün küresel dinamiklerinden biri, ücretli bir işte çalışıp çalışmadıklarına bakılmaksızın kadınların sorumlu tutuldukları ev işleri ve çocuk bakımınıdır. Ev işleri ya da çocuk bakımının ücretlendirilmesinin ötesinde bu işler, gönüllü bir hizmet alanı olarak ele alınmaktadır (Çakır, 2019: 51). Bu gönüllülük, toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları üzerinden içselleştirilmekte ve kadınların mutlu oldukları alan olarak ifade edilmektedir. Görüşmecilere konuya dair sorular yöneltildiğinde, benzer ifadeler kullanılmıştır;

“...Onlar daha çok evle, çocukla, kendileriyle uğraşmayı seviyorlar...” (G33)

“...Kadınlar daha çok ev ve işleriyle uğraşıyorlar. Onu seviyorlar...Aslında herkes anladığı alanda çalışıyor...” (G41)

“... kadınlar... daha çok ev veya varsa çalıştıkları üzerinden ilgi alanlarına sahipler...” (G28)

“...Benim eşim evlendikten sonra da çalışmaya devam etti. Sonra çocuklar olduğunda oturup konuştuk ve işten ayrılmak istediğini kendisi söyledi...Zaten ben geçinecek parayı kazanıyordum onun da rahatlığı vardı tabi...” (G27)

Anlatılardan da anlaşılacağı üzere, net olarak ifade edilmese de bir yandan kadınlar toplumsal rol ve sorumluluklar üzerinden ev ve çocuk bakımı ritüelleri ile tanımlanmakta, bir yandan da bu tanımlanan ritüellerin onları mutlu eden içselleştirmeler oldukları vurgulanmaktadır. Ayrıca, ataerkil yapının sürekli olarak kendini yeniden ürettiği toplumsal yaşam içerisinde, kadın ve erkeğin iş yaşamında bulunurken çocuk sahibi olmalarıyla birlikte,

bu sorumluluğu üstlenmesi gereken ve iş hayatından ayrılarak bu sorumluluğu gerçekleştirmesi beklenen bireyin kadın olduğu ifade edilmektedir. Daha önce de tartışmasının yapıldığı gibi, bu durumun ataerkil birçok dinamiği barındırmaktadır. Toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarının sadece kadınlar için değil erkekler için de sınırlar çizdiği, baskılar oluşturduğu ya da tahakküm kurduğu üzerinden bu dinamikler kavranabilmektedir.

Kadının kamusal alanda konum edinmeye başlamasıyla birlikte karşılaştığı en büyük sorun, bu alanların cinsiyetlendirilmiş olmasıdır (Alkan, 2007). Toplumsal cinsiyetlendirilen iş bölümlerinde erkekler üst pozisyonları olarak egemenliklerini devam ettirmenin yanı sıra, kadın çalışma alanlarının da sınırlarını belirlemektedirler. Siyaset alanına baktığımızda genel itibarıyla kadın-erkek sayılarının eşitsiz dağıldığı ve erkeklerin genellikle yöneten pozisyonda oldukları görülmektedir. Kurumsal iktidarın üst pozisyonlarının her zaman erkekler tarafından işgal edildiğini söyleyen Acker (1990:146), yöneticilerin eşitlikçi söylemler üreterek kadınların sınırlı konumlarını belirlediklerini ifade etmektedir. Bu bağlamda görüşmecilere, partinin yönetim kadrosundaki cinsiyet durumu ve kadınların buldukları çalışma alanları üzerinden sorular sorulduğunda, üst pozisyonların genellikle erkekler tarafından işgal edildiği ve kadınların “kadın kolları”, “kadın meclisleri” gibi alanlar üzerinden sınırlı konumlandırıldıkları görülmektedir;

“...Yönetimimize bağlı kadın kollarında onlarca kadın çalışma arkadaşımız var. Bu alan bize bağlı fakat, kendi içerisinde tamamen kadınlardan oluşan ve kadın sorunlarına yönelen bir alan...” (G10)

“...Benim yardımcım da kadın. Birçok kadın da bulunuyor yönetimimizde ... Genel olarak kadın kolları alanında çalışıyorlar. Yerelden insanlarla görüşmede muhatap genellikle erkek olduğundan bizler bu alanda daha yoğunuz ... Kadınlar da birimlerinde sorunların çözümü üzerine kararlar alıyorlar ve her zaman destekliyoruz...” (G1)

“...Kadın arkadaşlarımız yönetimin içerisinde kendilerini hiçbir zaman kadın oldukları için yalnız ya da öteki olarak hissetmemişlerdir. Bunun olmasına izin vermeyiz ... İş alanlarımız olağan bir şekilde yapabildiklerimizle paralel olarak değişiyor. Uzmanlık alanlarımız farklı diyebilirim. Toplumda erkekle ilgili sorunları bizler, kadınlarla ilgili sorunları onlar çözmek için çalışıyorlar. Kadın kollarımızın amacı da bu zaten. Çözüme ulaşmaları için elimizden ne gelirse yapmaya çalışıyoruz...” (G17)

“...Daha önce de konuşmuştuk, siyaset masa başı yapılabilecek bir iş değil ve saha şartları ağır. Sahada genellikle biz oluyoruz çünkü erkekler çözümü bizimle sağlıyorlar. Kadınlar için saha var olan kadın sorunları üzerinden gerçekleşiyor. Bir sorun varsa evde ya da parti içerisinde görüşüyorlar. Sahaları bizim kadar geniş olmuyor...” (G11)

“...Yerel yönetimlerde bizim pozisyonlarımızda çalışmak toplumsal alanın her alanında aktif olarak bulunmayı gerekli kıldığından kadınlar genellikle bu durumdan hoşnut olmuyorlar. Yönetimimizdeki bir arkadaşımız, bir süre bizimle beraber çalıştıktan sonra kadın kollarımızla idareciliğe devam etmek istedi mesela ... Kiminle karşılaştığımız, sorunları çözerken nelerle yüzleşeceğimiz belli olmuyor ki. Bazen biri gelip bağırıp çağırıp gidebiliyor. Sorunu olduğu için anlıyor ve çözüm üretmeye çalışıyoruz. Bahsettiğim arkadaş bu şartlarda kadın kollarında daha fazla yarar sağlayabileceğini düşündüğünden oranın yükümlülüğünü aldı...” (G33)

Görüşme fraksiyonlarına bakıldığında, ataerkil yapı üzerinden oluşturulan iş düzeninin çoklu görünümüleri karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak, erkek egemen bir çalışma yaşamının olması ve il yönetimlerinin bu çalışma yaşamı için sorun giderici bir misyona sahip olması, il yönetimindeki pozisyonlarda erkeklerin var olmasının normalleştirildiğini göstermektedir. Öte yandan, kadınların ise erkek egemen dünyada bulunmak istemediklerinin belirtilmesi (G33 de belirtildiği gibi) erkek egemen yapının *görünmeyen tahakkümü* olarak nitelendirilebilmektedir. Çünkü, Çakır'ın (2019) da belirttiği gibi, erkek kulübü olan siyaset alanı, toplumsal alanda erkeklerin çıkardığı sorunların, siyaset alanında bulunan erkekler tarafından çözümü olarak tanımlanabileceği için, kadın bu alan içerisinde sınırlı bir konuma sahip olacaktır. Bu alanın üretiminde de yine erkek egemendir. Çünkü görüşmecilerin belirttiği “kadın kolları” gruplarının kurulması her ne kadar kadın farkındalığı ya da kadının eşit temsil için çabası üzerinden okunsa da, temelde erkeklerin egemen olduğu yapıların belirlediği sınırlar ve kapsamlar üzerinden inşa edilmektedir. Örneğin; G1 ve G10'un vurguladığı “kadınlar genel olarak kadın kolları alanında çalışıyorlar” veya “tamamen kadınlardan oluşan kadın kollarımız, kadınların sorunlarına çözüm üretiyorlar” gibi ifadeler kadın kolları alanının nasıl sınırlandırıldığını, dahası iş bölümünde kadının alanının nasıl belirlendiğini anlatmaktadır.

Görüşmecilerin belirttiği gibi, siyaset alanında toplumsal cinsiyetçi iş bölümü temelde iki dinamik üzerinden inşa edilmektedir. Birincisi, siyaset alanının erkek egemen bir alan

olarak erkek deneyim ve pratikleri üzerinden üretilmiş olmasıdır. Bu durum Çakır'ın (2019:114-115) da belirttiği gibi, siyaset erkeklerin erkeklikleri üzerinden inşa ettiği ve bu erkeklik alanlarının kurallarını kendi egemenlikleri üzerinden belirledikleri alandır. Bir diğeri ise Sancar'ın (2011) belirttiği üzere, kadınlar her ne kadar aktif siyasete katılım sağlamış olsalar dahi, erkek egemen bu dünya onların bu alan içerisinde sınırlarını çizmektedir. Dolayısıyla, kadınların incelenen siyasal parti il başkanlıklarında genellikle alt yapı olarak bulunan “kadın kolları” adlı gruplarda konumlanmış olmaları bu durumu açıklamaktadır.

Politik alanın ve karar alma mekanizmalarının patriarkal yapı üzerinden şekillenmesi, kadınların sembolik bir görünürlükten fazlasına ulaşamamasına neden olmaktadır ve “kadın kolları, kadın meclisleri, kadın kotaları ve hatta eş başkanlık vs.” bunun açık örneklerindedir. Temel düzeyde açıklayacak olursak, erkek kolları yahut meclisleri yokken kadın konusunda girişilen sözde bu ayırım toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmektedir.

Politik arenada öte yandan dikkat çeken bir diğeri husus ise, görüşmecilerin anlattığı gibi nihai karar alıcılarının erkeklerden oluştuğu bu yapıda cam tavanların oluşmasıdır. Cam tavan kavramı ilk kez 1970 yılında ABD’de “glass ceiling” adıyla ortaya çıkmış ve 1986 yılında Hymowitz ve Schellhardt tarafından “kadınların işletmelerde bir üst pozisyona geçerken karşılaştığı her türlü engel ve haksızlık olarak kullanılmıştır” (Lockwood, 2004:46’dan aktaran Gökkaya, 2014: 7). Bugün sosyo-ekonomik hayatın içindeki aktörlerin çeşitlenmesiyle kavram daha da genişleyerek “tüm bireylerin sadece cinsiyetleri ya da cinsel yönelimleri nedeniyle, çalışma hayatı ve siyasi katılım alanlarında belirli bir kademenin üzerine çıkmalarını önleyen görünmez bir engeli” ifade etmektedir. Cam tavan, bireyler hiyerarşi basamaklarını tırmandıkça kalınlaşmakta ve belli bir noktadan sonra kırılmaz hale gelmektedir (Eliot ve Smith, 2004: 366’dan aktaran Başak, 2012: 122; Güner, 2016). Kavram 90’lı yıllarla beraber yatay bir genişleme ile yalnızca kadınlar için değil, etnik azınlıklar ve LGBTİ+ bireyler için de kullanılmaya başlanmıştır (Baxter Wright, 2000: 275- 278’dan aktaran Başak, 2012: 122). Cam tavan kavramı, 1995 yılında ABD Çalışma Bakanlığı tarafından kadınların ve azınlıkların nitelik ve becerilerine bakılmaksızın yükselmelerini engelleyen “siyasi bir kavram” olarak tanımlanmıştır. Buradaki önemli ayrımlardan biri, kavramın sosyolojik ya da psikolojik bir zemine değil tamamen politik bir zemine oturtuyor olmasıdır.

Siyaset alanında “cam tavan” kalınlaşmasının temel sebeplerine kısaca baktığımızda; siyasi engeller, tarihsel ve siyasi olarak liderlik ve politikacılığın erkek işi olarak görülmesi, kadınların bu alandan uzak durmaları gerektiği öğretisi ile yetiştirilmeleri, politikacılığı bir meslek olarak icra etmek isteyen kadınların ise bu yöndeki girişimlerinde çoğu zaman - tarihsel bakımdan eşit katılımı destekleyici politikalardan yoksun olan partilerinden gerekli motivasyon ve desteği göremeyip yalnız bırakılmaları gibi nedenlerle karşılaşırız. Dolayısıyla siyasi katılım gösteren kadınlar temsil mekanizmalarının üst basamaklarına tırmanmaya çalıştıkça, cam tavanlar kalınlaşmakta ve onları kırmak zorlaşmaktadır.

Görüşmecilerin anlatılarında göze çarpan bir diğer husus ise; kamusal-özel alan ayrımında, kadınların doğal varlık alanlarının özel alan olduğuna dair yaygın toplumsal kabuldür. Bu tahayyüle göre özel alana dair iş ve sorumluluklar kadına aittir ve kadın, ekonomik açıdan özgür değildir. Ekonomik zayıflığını gidermek için özel alanın dışına adım atıp, çalışma yaşamına atılan kadınlar ise çoğu zaman toplumsal yapı tarafından eş ve anne rolleriyle kodlanmış olmaktan kaçamamakta ve çifte bir sorumluluk altına girmektedirler. Bu çifte yük, kadınların başka şeylerle ilgilenmesi için gerekli alanı tüketir ve siyasi katılım göstermesinin önüne hem psikolojik hem de toplumsal bir engel koymuş olur. Ayrıca siyasetin erkek işi olduğunu iddia eden söylemlerin yanı sıra kadınların aday gösterilmeme ya da politik alanda daha az görünür olmalarını, onların “daha az” nitelikli olmalarına bağlayan söylemler de geliştirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda daha açık görüşlü olan az sayıdaki görüşmeci parti yönetimi içerisindeki toplumsal cinsiyetçi iş bölümünün eleştirisini söylem üzerinden inşa etmekte ve pratikteki zorluklarından bahsetmektedirler;

“...İş bölümünün cinsiyet bağlamında temele alınmadığı bir alan var mı Allah aşkına. Bu kadar büyük kitlelere seslenen bir partiyiz, şimdiye kadar toplumsal sorun için gelip de çözüm bulmadan giden vatandaşımız olmadı ama mesele kadın hakları olunca iki adım geri atma çabasına varıyor sonuç. Tamam muhafazakar bir partiyiz ama muhafazakarlığı yanlış okuyarak kadının sınırlarını belirli dinamikler üzerinden çizmememiz gerekiyor. Bu binada şu an toplasanız beş kadın yoktur. Kadın kollarını hesaba katmıyorum. Gören de Allah’ın Ayet-i kerimesinde bunu böyle yapın dediğini varsayar. Çok geniş tutmayayım konuyu ama burada bu farkındalığı yaşayan bizlerin yönetimindeki oluşumda bile kadını kadın kolları ile sınırılıyorsak, günlük hayatta kadının hali ne olur...” (G5)

“...Partimizde ne yazık ki yönetim kadrolarında erkeklerin niceliksel olarak üstünlükleri göze batmaktadır. Yürütücülüğünü üstlendiğim il başkanlığında erkekler kadar kadınların da aktif olarak konum edinebilmesi hatta, aktif olarak çalışabilmesi için çabalıyorum. Ama ne yazık ki bunun tam olarak sağlanması benimle sınırlı değil. Kültürel, toplumsal birçok temel unsur var. Bunlara ek olarak yapının eşitsiz durumu kadını da rahatsız ediyor. Yakın çalışma arkadaşlarımıza eşitliğe dair ne kadar deneyim aktarırsam aktarayım, değişime karşı bir direnç olduğundan kadından farklı kılıyorlar kendilerini...” (G15)

“...Parti karar mercilerindeki erkek üstünlüğünden bahsetmek istemiyorum açıkçası. Çünkü bunu kurul toplantılarında ifade ettiğimde, çalışma arkadaşlarımın dahi uzaylı görmüş gibi baktıklarına şahit oluyorum. Şunu belirtebilirim ama, bir eleştiri aslında...bulduğum yapının içerisinde il başkanı olmasam çok daha farklı yaklaşımlar alacağımdan eminim...konuşmalarda hepimiz eşitiz, güzel ama icraat noktasına geldiğimizde kimse elini taşın altına koymuyor. Kadınların parti içerisinde kadın kolları yürütücülüğü üzerinden birey kılındığını aşmak için çok şey yapmak gerekiyor. Ataerkilliğin sağladıklarından vazgeçmek istenmiyor demek yerinde olacaktır...” (G18)

“...Partimizde bulunan kadın meclisleri il başkanlığımıza bağlı olarak faaliyet yürütmektedir fakat, bu meclis aldığı hiçbir kararın onayını bizden almak zorunda değildir. Yani partimizin alt birimi gibi görünse de kendi başına bir birim olarak çalışmaktadır ... Feodal yapıya dair özelliklerimizi aşamadık ve ne yazık ki muhafazakar, ataerkil bir yapıya sahibiz. Bunu aşmak için elimizden geldiğince her yönetim kadrosuna eşit temsili sağlayacak kadın arkadaşlarımızı da dahil etme çabasındayız. Ama siz de biliyorsunuz erkeğin her alanda egemen olduğu Doğu toplumlarında, ideolojik olarak büyük söylemler, pratikte tepkiye neden olmaktadır. Yani örnekleyecek olursam; birkaç gün önce gelip bir sorunu için bizden çözüm üretmemizi bekleyen Mehmet amca 65-70 yaşlarında ve iki eşi var. Ailesini tanırım. Ataerkil değerlerin altın çağını yaşatan Mehmet amcaya eş başkan arkadaşım çözüm üretmek için yardımcı olmaya çalışsa Mehmet amca bir daha bizi çözüm merkezi olarak görmeyecektir ... Söylem ile pratik işte bu noktada büyük açığımız olarak devam ediyor. Aşmak için elimizden gelen her şeyi yapıyoruz fakat biraz zaman alacak...” (G22)

Anlatılara bakıldığında, toplumsal cinsiyet farkındalığı olan ve eşit bir temelde yapının yeniden üretilmesini savunan az sayıda da olsa görüşmeci bulunmaktadır. Görüşmeciler genellikle, kültürel ve toplumsal olarak ataerkilliğin içselleştirilmiş olmasından

yakınarak, bu durumun kendi buldukları siyasi parti il yönetimlerinde de kendini sürekli olarak yeniden inşa ettiklerini belirtmişlerdir. Ataerkil yapının muhafazakarlıkla bağının olduğunu ve dini inanış biçimleri üzerinden bu durumun yanlış anlaşıldığını belirten G5, “sanki kadını erkeğin olmadığı yerde yaşatın ayeti varmış gibi bir ruh hali içerisindeyiz” ifadesiyle ataerkil yapının din ile olan ilişkisini nasıl kurduğunu dolaylı yoldan anlatma çabasıdır. Kandiyoti’ye (1991:12) göre, ataerkillik din ile sıkı bir ilişki içerisinde. Daha doğrusu, din üzerinden temelini daha derinlere atan ataerkillik, dinlerin de erkek egemen görünümünü yaratmış ve kadınların erkek egemen yapıdaki isteklerinin karşılanmasını sağlamıştır.

Öte yandan, G18’in belirttiği “erkekler ataerkilliğin sağladıklarından vazgeçmek istemiyor” ifadesiyle, Connell’in bu duruma dair çözümlemesi örtüşmektedir. Connell’e göre erkekler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin onlara getirdiği “patriarkal kar payı”ndan yararlandıkları için ellerinde bulundurdukları “maddi çıkarlar”ı (material benefits) kaybetmekten korkmaktadırlar ya da daha önce dile getirdiğimiz konfor alanlarından vazgeçmek istememektedirler. Ona göre bu direncin temel kaynağı kaybetmekten korktukları “maddi çıkarlar”dır (2002: 40-46). Temelini maddi çıkarlar üzerinden inşa eden “patriarkal kar”a vurgu yapan Connell’in çözümlemesi, iş bölümü üzerinden düşünüldüğünde erkeklerin iş hayatında kadınlara sınırlı alan sunması derinlikli olarak anlaşılacaktır.

4.3.5. Siyasette Toplumsal Cinsiyet Kotası ve Eş Başkanlık

Cinsiyet kotası kavramının siyasal katılımındaki cinsiyet oranını ifade ettiği ikinci bölümde ifade edilmişti. Cinsiyet kotası uygulamasına dair yapılan araştırmalar, kota uygulamasının siyasi ve diğer karar alma organlarında kadınların aktif bir konuma sahip olmalarını ve haklarını savunabilecekleri oranda temsil edilmelerini oluşturmak adına inşa edilen bir uygulama olduğunu ifade etmektedirler (Gökçimen, 2008:49-50). Cinsiyet kotası, siyasi partilere seçimlerde gösterilecek adayların cinsiyet yönünden alt sınırını belirtmektedir. Cinsiyet kotası bağlamında, cinsiyetler üzerinden belirlenen sınırın altında olmamak kaydıyla gösterilen adayların sayısı kotanın üzerinde olabilmektedir (Sitembölükbaşı, 2007:15). Fakat, her ne kadar kota belirlenmiş olsa da, partiler bu kotaya yönetimlerinin inisiyatifleri doğrultusunda uymaktadırlar. Güçlü ataerkil gelenekleri olan toplumlarda, kota uygulaması ya karşı bir dirence maruz kalmakta (Sitembölükbaşı, 2007:17) ya da kabul edilerek nicelik bağlamında değerlendirilmektedir. Bu durum görünürde cinsiyet kotası uygulamasının var

olduğunu fakat uygulanmadığını göstermektedir. Çünkü amacından veya neye hizmet edeceğinden çok parti çıkarları üzerinden değerlendirilen uygulamanın, eril parti yapılanmasına sağlayacağı seçim gücünden başka bir şeyi ifade etmeyeceği açıktır.

Bu bağlamda siyasi parti il yöneticilerine cinsiyet kotasının varlığı üzerine sorular yöneltildiğinde, cinsiyet kotası uygulamasının açıklaması yapılmış ve kadınların haklarından veya toplumsal cinsiyet eşitliğinin öneminden ziyade, daha çok partiler arasındaki rekabetin ve parti savunuculuğunun yapıldığı görülmüştür;

“... Kadın kotasının mimarı biziz. 2006 kongremizde %30 kota uygulansın deyip, kadını siyasete alan biziz. Tüm kademelerimize kadın arkadaşları aldık. Kadın kollarımız sürekli bizlerle. Beraber çoğu şeyi yürütüyoruz. Onlar özellikle kadınlar için çalışıyorlar, biz de elimizden gelen ne varsa onlar için yapıyoruz...” (G1)

“... Bizim partimiz döneminde bu sistem geldi. Genel olarak anlatmak gerekirse anayasal bir süreç değil bu. İnisiyatifdir. Önerilir aslında. Bizim gençlik kotamız bile var. Gençlerimizin siyasete daha çabuk ayak uydurması için, kadınlarımızın olması için var yani. Yüzdelikte yarı sayısı vardır. Aday sayısında %30 var. Sıralamaya girmesi lazım. Seçimlerdeki başarıya bağlı yani, vatandaşın tercihidir...” (G2)

“... Tarihsel bir süreç üzerinden bakılırsa kadının siyasal katılımının önündeki engellerin kaldırılması için partimizin nasıl mücadeleler verdiği görünecektir. Cinsiyet kotasını, tüzüğümüzde de belirttiğimiz gibi en az %33 olacak şekilde uygulamaktayız. Diğer partilerin de uygulamaları var bu konuda fakat, şunu özellikle belirtmek isterim ki, kotanın belirtilmesi ile uygulaması arasındaki farkları bilmek gerekiyor. Misal X partisi yazmış oraya kotamız budur diye. Seçim sonucu bir bakıyoruz içlerinde kadın yok. Biz bu noktada onlardan ayrılıyoruz. Yazdığımız kotamız aday belirlemede aktif olarak uygulanmaktadır...” (G19)

“... Bizim partimiz diğer partiler gibi belirli bir kota koyarak uygulamaya gelince insanları kandırmıyor. Eşit bir dağılımın olduğunu söyleyemem. Daha önce bunun sebeplerini anlatmıştım. Bizde Türk kadınının nüfusa oranla temsili sağlanmalıdır diye belirtilmekte fakat, belirttiğim gibi yapımızdan kaynaklı görüntüde bu yok. Ama kadın kolları genel başkanlığımız var...” (G37)

“... Kadın kollarımız ve kadın kotamız var şuanda. İlk başta sayın başkanımızın da belirttiği gibi, cinsiyet ayrımı yapılmaması adına kadın kolları diye bir birim oluşturmadık. Fakat sonrasında, bu durumun belirttiğimiz gibi gitmeyeceğini anlayınca kadın kollarımızı gereken yerlerde oluşturduk. Kotaya gelince %25 olarak belirlediğimiz merkez disiplin ve il disiplin kurullarımız üzerinde uyguladığımız uygulamamız var. Ayrıca, diyelim ki bir kadın arkadaşımızı belirttik ve sonradan olası bir sorun olunca çekip yeni bir aday sunduk. Bu durumda yine adayın kadın olmasını sağlıyoruz. Biliyorsunuz partiler kota deyip adaylarını alt sıralardan sunuyorlar, sonra ola ki kadın sürece katılacak olsa hemen değiştirip yerine başka birini alıyorlar. Biz bunun zorunlu değişiminin olduğu süreçte dahi cinsiyet üzerinden baz alıyoruz...” (G40)

Görüşmelerden elde edilen anlatılara bakıldığında, daha önce de belirtildiği gibi cinsiyet kotasının siyasal partilere sağlayacakları temelinde analizlerin yapıldığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği veya kadının siyasal katılımı üzerinden değil de siyasi partilerin söylemleri üzerinden yaratmaya çalıştıkları rekabet ortaya çıkmaktadır. G1 ve G2'nin anlatılarından anlaşılacağı üzere, cinsiyet kotasının siyasal partilerinin iktidarda oldukları dönemde uygulamaya geçmiş olması veya G19'un tarihsel bir bağlamda kadın hakları için uğraşan tek parti olduklarını belirtmeleri siyasal partilerin cinsiyet kotası üzerinden rekabet ettiklerinin göstergesidir. Özellikle, G37'nin “bizim partimiz diğer partiler gibi belirli bir kota koyarak uygulamaya gelince insanları kandırmıyor” ifadesi, kotasının siyasal alanda cinsiyet eşitliği amacından çok kazanç elde etme biçimi olduğunu daha net ortaya koymaktadır.

Cinsiyet kotası uygulamasının toplumsal cinsiyet bağlamında barındırdığı paradokstan söz etmiştik. Uygulamanın temel açmazı, iki farklı görüş etrafında şekillenmektedir. İlk görüş, kadın sorunsalına nedenleri ve sonuçlarıyla tarihsel bir bakış açısıyla yaklaşarak, kadının eşitsiz, adil olmayan şartlar altında siyaset alanından alıkonulmasının önüne geçmek amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanana kadar bu uygulamanın gerekli olduğunu vurgulamaktadır. İkinci görüş ise, temelde kota fikrinin bu eşitsizliği yeniden üreteceğini ayrıca kota uygulamasının liyakat ölçütünün önüne geçeceğini vurgulamaktadır. Her iki görüşün de haklı yanları olmasıyla birlikte kadın haklarını sınırlandırılmış bir özgürlük alanı üzerinden konuşmanın yarattığı paradoks hala tartışmaları sürdürmektedir.

Görüşmecilerin anlatılarına bakıldığında dikkat çeken unsurlar; öncelikle kadına kota hakkının verildiğine dair üstenci bakış olmaktadır. Tarih bize göstermektedir ki haklar verilmez, alınır. Bu söylem mücadele eden kadınların haklarına saygısızlıktır. İkinci olarak, söz ettiğimiz gibi kadının siyasal yaşama katılımının kota üzerinden konuşulması ve bu kotanın eşit bir değere sahip olmaması ciddi bir eşitsizlik inşa etmektedir. Son olarak erkek siyasetçilerin hala bu alandaki eşitsizliği, toplumsal yapıya yahut eril değerlere dayandırarak meşru kılma çabaları toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden inşa etmektedir.

Cinsiyet kotasının olumlu ve olumsuz getirileri üzerine sorular sorulduğunda, genel olarak cinsiyet kotasının gerekliliği vurgulansa da, bunlara ek olarak cinsiyet kotası uygulamasının pratikteki yetersizliğinin nedenleri sorulduğunda, toplumsal yapının ve siyasete yansımalarının yani ataerkil yapının içselleştirilmesinin vurgulandığı görülmektedir;

“... Bunun nedenini yapımız üzerinden açıklamamız gerekiyor. İstiyoruz ve elimizden geldiğince kadınları aramıza alma çabasındayız fakat, vatandaşın takdiri bu işte önceliğimiz oluyor. Adaylar sunuluyor ve onlar nezdinde ayarlanıyor. Onlar da genelde bunun toplumsal algısı üzerinden erkekleri ağırlıklı olarak tercih ediyorlar...” (G2)

“... Toplumsal yapımızın değerleri ve bu değerler üzerinden oluşturulan taleplerden kaynaklı bu durum böyle. Aile değerlerimiz, iş hayatımız, babalarımız, dedelerimizden gelen bir gelenek gibi aslında. Elimizden geldiğince kadınların da olduğu bir yapı ayarlamaya çalışıyoruz. Kadın kolları başkanlığımız da bu eşitlik için çalışıyor...” (G37)

“... Bizim genel başkanım kadın biliyorsunuz ... Kadının siyasal alanda olmasının en büyük taraftarlarından biri bizim partimiz. Ama şunu da göz önünde bulundurmak lazım, toplumsal yapımız gereği talepler daha çok erkekler üzerinden sağlanıyorsa ve işi daha iyi bilenler bu insanlarsa ne yapabilir ki...” (G38)

Ataerkil toplumsal yapıya atıflar üzerinden cinsiyet kotasının tam olarak uygulanmadığının görüldüğü bu anlatılarda, ayrıca G38’in anlatısından da anlaşılacağı üzere, siyaset alanının erkeğe ait olduğunun vurgusu nitelikler üzerinden belirtilmektedir. Toplumun belirlediği adayların erkek olduğu ve işi daha iyi bilenler vurgusu, erkek egemen siyaset alanının cinsiyet kotasına dair karşı duruş noktalarıdır.

Erkek işi olarak görülen siyasetin yanı sıra siyasal alanda kadınların görünürlüğünün az oluşunu ya da aday olarak kadınların gösterilmeyişini, kadınların niteliklerinin uygun olmadığına dayandıran bu söylemler, ayrıca olayın toplumsal boyutlarına işaret ederek kota ile niceliksel eşitlik sağlansa dahi, bunun gündelik hayatta bir değişim yaratmayacağını savunmaktadır. Bu ve benzeri görüşler ya da söylemler, ataerkil toplumlarda siyasetin erkek egemenliğinde olmasını isteyen bakma biçiminin eleştirileridir (Aldemir ve Budak, 2018:44-45).

Öte yandan cinsiyet kotası uygulamasının siyasal alanda, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına önemli bir dinamik olduğunun vurgusunu yaparak, bu duruma karşı duruşların eleştirisini yapan az da olsa görüşmeci bulunmaktadır;

“... Cinsiyet kotasını eşit oranda siyasal alanın her aşamasında uygulamaya başlarsak aslında nasıl yararlar sağladığının farkına varmış olacağız. Düşünsenize toplumsal bir soruna dair bir çözümü birçok perspektiften değerlendirilerek üretilecek. Sadece erkeklerin gördüğü gibi değil, kadınların da deneyimlerinin ortaklığıyla düşünceler üretilecek. Bu ortam oluşmaya başladığı toplumda, bu kadar cinayet, sapıklık vs. olmayacaktır. Kadınlar da sınırlandırıldıkları yaşamın ötesinde bir hayatı yaşayacak ve refah yükselecektir...” (G13)

“... Demokratik bir uygulamanın inşasının bu kadar karşı tepki oluşturması çok garip değil mi? Egemen olma şansını azaltan bu ve benzeri uygulamaları kabul etmemek için birçok bahane üretir bunlar. Halbuki, karar alma süreçlerinde toplumun yarısının düşüncesi olmaksızın alınan kararlar hepimizi olumsuz etkilemektedir. Anlatmak için çabalıyoruz ama zor görünüyor...” (G18)

“... Kota üzerine birçok tartışma mevcut aslında. Bunun kadınları niteliklerine göre değil de cinsiyetlerine göre değerlendirdiği, kadınların cinsiyet sorununu tekrar ortaya koyduğu, cinsiyete göre değerlendirmenin nitelikli insanların önünü kapatacağı gibi birçok paradoksu içerisinde barındırıyor bu durum. Ama şunu belirtmek lazım, bu toplumsal cinsiyet eşitliğinin farkındalığını yaşamış bir toplumda bu yönler üzerinden düşünülebilir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kol gezdiği biz gibi toplumlarda bunu sorgulamak, erkek egemen zihniyetin ekmeğine yağ sürmek olacaktır...” (G29)

Anlatılardan da anlaşılacağı üzere, cinsiyet kotasına karşı en büyük direnç ataerkil kültür ve toplumsal yapıdan gelmektedir (Sitembölükbaşı, 2007:17). Cinsiyet kotasının eşit oranda olmasının sağlayacağı yararların farkında olunmadığını belirten görüşmeciler, genel olarak karar alma süreçlerinde cinsler arasında dengeli dağılımın sağlanmasının, siyasal yapının dönüşümünü, siyasal yapının dönüşümünün ise toplumun dönüşümünü sağlayacağı vurgusunu yapmaktadır.

Görüşmecilere “eş başkanlık” hakkındaki görüşleri sorulduğu zaman genel olarak kavramsallaştırmanın belirli bir siyasi sürece hizmet ettiği ve olumsuz karşılandığı görülmektedir;

“... Ne olduklarını kendilerinin de bilmediği ve talimatı nereden aldıkları belli olan bir sistem. Bunun üzerinden pirim yapmaya çalıştılar ama ülke olarak izin vermedik. Yalandan yanlarına kadın almışlar, kadın aralarında oturuyor, bir işe yaradığı yok. Sonra eş başkanız. Neresi eşit bunun. Her şeyi kendiniz yapın, sonra kararı beraber verdik deyin...”
(G1)

“... Bu partinin eş başkanlık dedikleri sistemi niye getirdiklerini iyi biliyoruz biz. Hani nerede eş başkanları. Belediyelerine gittiğinde, vekillerinin yanına gittiğinde veya il başkanlarının yanına gittiğinde görülüyor eşitsizliği nasıl yarattıkları. Yani ataerkil bir yapıda yanlarına kadınları alınca eşit olduklarını gösterecekler bize. Bunlar emri almışlar, emri veren biraz daha bu yapıyı nasıl sömürürümün derdinde, bunlar da emre uyup siyasette kalarak yemenin derdinde insanlar. Yazık ki o kadınları eşitlik diyerek sömürüyorlar...” (G3)

“... Bunlar teröristlerin oyunları. Nasıl kadınları daha fazla dağa götürüp kullanabilirim siyasi yansımaları. Yalan kadın nidaları atıp, kadınların ve çocukların akıllarını çeliyorlar. Allah aşkına bakar mısın, hangisinin evinde cinsiyete dair bir eşitlikten söz edilebilir...” (G35)

“... Siyasal katılımın cinsiyetler üzerinden eşit oranda olması güzel olurdu tabi ama mesele eşitlik olursa güzel. Eşitliği kullanarak ortaya atılan ‘eş başkanlık’ kavramının siyasi emeller için kullanıldığını kime sorsan belirtir. Kadına eşit temsil, kadına eşit yaşam, kadının erkekle eşit olduğu gibi söylemlerle bunlar dağa çıkacak kadın terörist arıyorlar. Amaç belli yani...” (G37)

“... Meclisteki kadın vekillerinin yarısı eşit mi bunların. Hani nerede. Gelmeyelim böyle oyunlara. Gençlerimize, çocuklarımıza, vatan evlatlarımıza yazık cidden. Bu insanlar kadının da erkek gibi her alanda var olabileceğini belirten açıklamalar, uygulamalar vs. geliştiriyoruz adı altında, emre itaat ediyorlar. Ülkede kadının en fazla ezildiği bölge, aile ya da yapı, bu ifadeleri kullanıp eş başkan, eşit yaşam diyen bu insanların buldukları yerler. Şimdi kalkıp eşit temelde bir yaşam deseler kim inanır...” (G42)

Katılımcıların ortaya koyduğu düşüncelerden de anlaşılacağı üzere Türkiye’de konjonktürden de etkilenen kısır bir siyaset algısı devam etmektedir. Türkiye siyasetinde etkin olan particilik bir taraflılık temeline dayanmaktadır. Basitçe söz etmek gerekirse muhalefetin ve iktidarın doğruları hakikat üzerinden değil, karşılıklı belirledikleri tutumlar üzerinden ilerlemektedir. Bu particilik anlayışı, doğruyu ve haklıyı konjonktüre bağlı olarak öteki üzerinden tanımlamaktadır. Bu bağlamda anlatılar HDP’nin ötekileştirildiğini yönündedir. Öte yandan görüşmecilerin aktarmış oldukları deneyimler de eş başkanlığın sembolik bir alana dönüştüğünü, iddia edilenin aksine gerçeği yansıtmadığını, hala etkin olanın erkeğin olduğunu belirtmeleri eş başkanlık sistemi üzerine önemli eleştirilerdendir.

Katılımcıların görüşlerinden anlaşılacağı üzere, “eş başkanlık” sisteminin genel olarak siyasal bir tema üzerinden anlamının farklı kılındığı ifade edilmektedir. Görüşmeciler “eş başkanlık” sisteminin, kadının temsiliyle bir ilişkisinin olmadığını altını çizmektedirler. Burada dikkat çeken durumlardan biri, “eş başkanlık” denilen sistemin HDP dışında olumlu karşılanmamasıdır. Genel olarak terör ile ilişkilendirilen bir parti olduğu ve bu amaçlarla bu sistemi kurmaya çabaladığını belirten görüşmecilerin çoğunluğu bu bağlamda eleştiriler sunarken, HDP dışında sadece iki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) il başkanı kavramı uygulanabilirlik açısından olumlu bulmaktadır;

“... Eşit oranda siyasal katılım olarak açıklanabilecek bu uygulama, siyasal yapı ve hatta toplumsal yapının her alanında etkin olursa, bu konuşmaları yapmamız anlamsızlaşacaktır. Öyle değil mi? Şu an kadın neden siyasal alanda ya da toplumsal alanda erkekler ile eşit değilin sorgusunu yapıyoruz. Eş başkanlık denilen uygulama siyasal alanda uygulanabilse, eminim önce siyasal alanda eşitlik sağlanacak ve sonra bu toplumsal alanda yerini bulacaktır. Tabii bunun siyasal bir rant elde etme amacı doğrultusunda kullanılması falan da başka birçok yönünün olduğunu gösteriyor...” (G13)

“... Siyasal partimizin içerisinde verdiğim eşit temsil mücadelesinin özü aslında bu kavram ile açıklanabilir. Eşit temsil, eşit çalışma alanı, eşit rol ve sorumluluklar, eşit hayat. Bunların hepsi aslında eğitim ve siyaset üzerinden sağlanabilecek toplumsal olgular. Eş başkanlık denilerek anlatılan sistem bu aslında. Keşke biz de uygulayabilsek bunu. Hala kotanın tanımını yapıp, uygulayamadığımız bir siyasal sisteme sahibiz. Ataerkiliz cidden ... Kavram ve uygulanabilirliğinin dışında, bu eş başkanlık durumunun HDP tarafından ortaya atılan fakat uygulanmayan bir sistem olduğunu ve farklı amaçları kapsadığını belirtmek gerek...” (G15)

Eş başkanlık uygulamasının kavramsal ve uygulanabilirlik açısından olumlu sonuçlarının olacağını belirten görüşmeciler, cinsiyet eşitliği ve eşit katılım üzerinden her ne kadar eş başkanlık sisteminin gerekliliğini vurgulasalar da, daha önce anlatılarının verildiği görüşmeciler gibi bu uygulamanın amacından çıktığı ya da farklı amaçlarla inşa edildiği yönünde ifadeler kullanmaktadırlar. Açıkçası bu endişeler anlaşılır olmakla birlikte yine de politik yaklaşımlardan belirli oranda sıyrılmayı gerektiriyor. Çoğu görüşmeci eş başkanlık sistemini özgürlük problemi üzerinden ele almak yerine politik bir tema üzerinden değerlendirmektedir. Bu tutum haliyle politik arenada çoğu şeyde olduğu gibi bu sisteme dair bakışı da çetrefilli hale getirmektedir. Bu sistemin politik arenada tarafların hegemonik güç elde etme uğruna araçsallaştırılması temelde insan hakkı ihlaline dönüşmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini, insan hakları perspektifinden ve özgürlükçü bir tutumla kavramak bu noktada oldukça elzemdir. Kadının siyasal yaşama katılımı oy kullanma açısından bir kotaya tabi tutulmamışken temsil hakkının kota üzerinden ilerlemesi eril siyasetin ikircikli, çirkin tutumunu gözler önüne sermektedir.

Cinsiyet kotasının belirli oranlarda temsili sağladığını ve bu oranların eşitlik olarak okunamayacağını düşünen HDP siyasi parti il başkanları, “eş başkanlık” denilen en az eşit temsil uygulamasının varlığı üzerinden başta siyasal alan olmak üzere toplumun tüm alanlarında eşitliğin sağlanacağını düşünmektedirler;

“... Toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumsal yapının her alanında sağlanabilmesi için bize düşen görev bulunduğumuz alanın dönüşümünü sağlamaktır. Bu amaçla eş başkanlık uygulamasını devreye soktuk. Buna dair birçok karşı duruş sergileniyor ve biz bunları sergileyen eril akılları biliyoruz. Bu insanlar bize farklı yaftalar vurarak, kendi erkek egemenliklerini koruma çabasına giriyorlar. Halbuki biz bu insanlara sadece siz de bunu

uygulayabilirsiniz diyoruz. Temelimizi bu amaç doğrultusunda inşa edersek elbet eşitliği sağlayacağız...” (23)

“Siyasal alanda önce %25, sonra %40 kadın temsiline uygulanması için yola çıktık ve bunun aslında her ne kadar eşitliğin yolunu açacağını düşünüyor olsak da, bir anlamda sınırını çizerek eşitlik olgusundan uzaklaştığımızı gördük ve neden eşitlik için eşit olmayan oranlar belirliyoruz diye sorguladık. Sonuç olarak siyasal katılımı bir eşitlik istiyorsak, en az %50 katılımın gerekli olduğunu düşündük ve adını ‘eş başkanlık’ koyduk. Bunu tam olarak uygulayamamız bir sorundur tabii ki ama amacımız bunun uygulanabilirliğini sağlamak değil mi? Mücadelemizle hani bu ne lahana turşusu, bu ne ayran diye alay ediliyor olabilir ama şunun farkında olmak lazım radikal bir kararla yarı yarıya oran tek seferde sağlanamaz. Bunun için hedefler belirlenir, uygulamalar zaman içerisinde sonuç verir. Biz de bu sonuca varmak için elimizden geleni yapıyoruz...” (G15)

“... Eş başkanlık sistemimizin amacı eşit temsil ve eşit siyaset olarak yola koyulmak. Bunun için belediyelerimizde, yönetimlerimizde eş başkanlarımız var. Bu başkanlar topluma hizmet etmek için oradalar ve hizmeti sadece toplumdaki erkeğe etmiyoruz sonuçta. Toplumun diğer yarısı da var ve bunların da bu hizmeti almak, değişimini sağlamak, dönüşümünü gerçekleştirmek hakları. Bu yüzden hayatı eşit bir paydada yöneterek, yönetimin yol açtığı bir eşit yaşamın amacındayız. Birçok insan kadın eş başkanlarımızın sırf görüntü için var olduğunu vs. düşünüyor. Tamam doğrudur şimdiye kadar kadınlarımız ataerki yapıdan kaynaklı ikinci plandaydılar fakat bunun eşit birey olma yolundaki mücadelesini vermek için inşa ettik bu uygulamayı. Kadınlarımızın farkındalıklarını yaratarak konum edinmelerini sağlama çabamızdayız. Bu konular kadınlar tarafından edinildikçe, diğer kadınların da bunlardan feyz alacağını ve eşitliği isteyerek yola koyulacaklarını biliyoruz. Budur eş başkanlığın amacı...” (G18)

Diğer katılımcıların da belirttiği gibi eş başkanlık üzerine en büyük endişe veya eleştiri onun sembolik bir araca dönüşmesidir. Nihayetinde toplumun yarısını oluşturan kadının oyuna ulaşmak için her parti çeşitli stratejiler üretmektedir. Bu salt kadınlar için değil neredeyse ülkedeki çoğu dezavantajlı gruplar için geçerlidir. Buradaki sorunsalımız kadının, siyasi çıkarlar uğruna sembolik göstergeler üzerinden araçsallaştırılıp siyasi bir nesneye dönüştürülmesi tehlikesidir.

Yukarıdaki anlatılarda eş başkanlık sistemini hayata geçirmenin gerekliliklerinden ve güçlüklerinden söz edilmiştir. Bir yandan haklı serzenişlere sahip olan bu anlatılar öte yandan hala bariz çelişkileri içlerinde barındırmaktadır. İlk olarak, bu topraklarda ataerkinin derinlere nüfuz ettiğini görmekteyiz. Çok ciddi toplumsal değişimler olmadıkça, yapıların kolayca değişmeyeceğinin farkındayız. Görüşmecilerde de sıklıkla bu duruma yaslanan söylemleri görmekteyiz. Bu nedenle bunu bir bahane olarak kabul etmemiz sadece sorunu yeniden üretmemize yol açacaktır. Bu aşamada bunun bilincinde olmamız en azından bu çelişkili tutumu daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Ayrıca bu durum çözümü için de bizlere gerekli ipuçlarını sunmaktadır. Yapılması gereken bu noktada bahanesiz daha radikal direnme pratikleridir. İkinci olarak söz edeceğimiz çelişki ise katılımcıların yakındığı pratik ve teori arasındaki boşluklar ve zorluklardır. Teorik olarak iyi bir zemine oturtmanın yetmeyeceğinin, bu teorinin güçlü pratiklerle güçleneceğinin farkında olmak bu noktada önemlidir. Yukarıdaki görüşmecilerin bu aşamada diğer il başkanlarına görece daha eşitlikçi bir bakış açısına sahip olmaları umut verici olsa da çok daha güçlü pratiklere ve kapsamlı bir yayılmaya ihtiyaç duydukları aşikardır.

Son olarak siyasi partiler üzerinden genel bir değerlendirme yapılacak olursa, çalışmada Türkiye siyasetinde bulunan beş büyük partinin (AKP, CHP, MHP, HDP, İYİ Parti) aktif olarak görev yapmakta olan il başkanlarıyla derinlemesine mülakatlar yapılarak genelde toplumsal cinsiyetin, özelde ise erkekliğin (yeniden) üretiminin sorgusu yapılmıştır. Bu görüşmeler üzerinden siyasi partilerin toplumsal cinsiyete ve erkeklikleri nasıl ürettiklerine dair anlatılar edinilmiş ve bu bölümde, edinilen anlatılar ve incelenen parti politikaları ile siyasi partilerin sırasıyla toplumsal cinsiyet analizi yapılmıştır. Analizler yapılmadan önce belirtmek gerekir ki, siyasi parti il başkanlarının toplumsal cinsiyete ilişkin söylemleri ve partilerin politikaları, partilerin sahip olduğu ideolojiler üzerinden oluşmaktadır.

Muhafazakar demokrasi olarak belirtilen bir siyaset yöntemi ile siyasi kimliğini tanımlayan AKP, temeline muhafazakarlığı alarak konumlanan bir kitle partisidir. Görüşmecilerin çoğunun söylemleri üzerinden AKP, sağ ve muhafazakar bir kitle partisi olarak kadını, geleneksel rol ve sorumluluklar çerçevesinde “aile” içerisinde konumlandırarak “eş ve anne” kimliklerini ön plana çıkarmaktadır. AKP, kamusal ve özel alan üzerinden kadını özel alan ile sınırlı tutmamakta fakat, politika üretirken kadını ev içi emek üreten bir birey olarak konumlandırmaktadır. Gerek incelenen parti politikalarında gerekse anlatılar da kadın çocuk ve aile ile bir bütün olarak ele alınmış ve özel alan üzerinden tanımlanmıştır.

İdeolojisini demokratik sol olarak belirten CHP, politikalarını Cumhuriyet'in temel ilkeleri doğrultusunda oluşturmakta ve uygulamalarını buna dayandırmaktadır. Görüşmecilerin çoğunun anlatıları üzerinden CHP, siyasal ideolojisi ve kimliği üzerinden kadına yönelmekte ve “çağdaşlık” söylemi üzerinden kadını kamusal alan üzerinden konumlandırmaya çalışmaktadır. CHP'nin genel olarak kadın politikaları “çalışan kadın” üzerinden belirtilmekte ve özellikle “çalışan anne” üzerinden kadın politikaları üretilmektedir. CHP, Cumhuriyet ideolojinin yarattığı kadının eğitilmiş, meslek sahibi ve çalışan kadın olması üzerinden kadını konumlandırmakta ve Cumhuriyet'in kuruluşu ve sonrasında kadına sağlanan eşitlik uygulamalarının sürekli olarak yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, CHP parti programında kadın genel olarak demokrasi ve insan hakları temaları üzerinden verilmekte ve kadın ve erkeğin eşit olduğu bir Türkiye hedeflenmektedir.

Milliyetçi bir ideoloji üzerinden ve İslam dinini temele alarak Türk milletçiliği kimliği üzerinden siyaset yöntemini oluşturan MHP, ülkücü değerlere sahip bir kitle partisidir. Görüşmecilerin anlatıları üzerinden, kadını AKP gibi Türk geleneğinin oluşturduğu rol ve sorumluluklar çerçevesinde “aile” üzerinden konumlandırmakta ve kadını birey olmaktan ziyade “eş ve anne” kimlikleri üzerinden tanımlamaktadır. MHP'de kadını özel alan sınırı içerisinde konumlandırmamakta fakat, anlatılar ve parti politikalarında genel olarak ev içi emek süreci üzerinden birey kılmaktadır.

Demokratik, sosyalist ve sol bir parti olarak kendini tanımlayan HDP, politikalarını Türkiye halklarının eşitliği temelinde oluşturmaktadır. Görüşmecilerin çoğu, HDP'nin politikalarını tüm kimliklerin eşitliği üzerine kurduğunu belirtmektedir. HDP'nin kadın politikaları, kadınlarla beraber LGBTİ+ bireyleri de kapsayacak şekilde ve eşitlik ilkesiyle oluşturulmaktadır. Erkek kimliği ile eşit haklara ve yaşama sahip cinsiyet kimliklerinin olduğu bir toplumu hedefleyen HDP, aynı zamanda etnisite üzerinden politikalar üretmektedir.

MHP'den ayrılarak kurulan İYİ Parti, temelde MHP ile aynı olan milliyetçi ideolojiye sahip ve genel olarak ülkücü değerlere sahip bir kitle partisidir. Partilerini temelde milliyetçi fakat, daha modern ve eşitlik olguları üzerinden tanımlayan görüşmeciler, MHP gibi geleneksel değerler üzerinden kadını konumlandırmaktadır fakat, bugünün değerlerinin de farkında olduklarını belirten görüşmeciler, İYİ partinin kadını geleneklerinden koparmayan

fakat bugünün eşit bireyi olarak tanımladığını belirtmektedirler. Parti politikalarında kadın “eş ve anne” kimliklerinin yanında “çalışan kadın” olarak tanımlanmaktadır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve bu eşitliğe erkeklerin katılımına dair çalışmalar son otuz yıldır gerek akademik anlamda artan tartışmalar gerekse siyasal ve politik anlamda artan politika uygulamalarına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı erkeklerin büyük bir direnç gösterdikleri görülmektedir. Aslında bu direncin sebeplerinin geçmiş tarihsel koşullarda ya da gelenekte yattığı da söylenebilir. Çünkü kadının eylem sahnesine çıkışı ve Bourdieu'cu (2001) anlamda alana hakim olan mevcut yapıya karşı çıkışı alan içerisindeki toplumsal cinsiyet kodlarının, eril tahakküm süreci ile kendisini pekiştirmesine dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyet kodlarının alan içerisinde vermiş olduğu mücadelenin de sebebi yine geleneksel yapı kodlarına bakarak aranmalıdır. Erkeğin cinsiyet açısından toplum tarafından kodlanışının mazisi oldukça eskiyken kadının kodlanış biçiminin hemen her dönemde eril bir söylem ile yeniden üretilmesi kadını uzam ve bağlam içinde her an bir direniş pratiği sergilemeye mecbur kılmıştır. Eril söylem, oluştuğu toplumsal kodlar aracılığıyla da kadının bu direncini kontrol etme gayretini elden bırakmamıştır. Araştırmada, toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı gösterilen bu direnç tüm yönleriyle erkek siyasetçiler üzerinden sorgulanmıştır. Araştırma sonucunda siyasette aktif olarak bir konuma sahip olan siyasi parti il başkanı erkeklerin ürettikleri çeşitli stratejilerle bu alanda hala güçlü bir direnç gösterdikleri görülmektedir. Siyasetin kodlarının antik yunana dayandığını göz önüne alırsak siyaset kavramına ait alanın da yine eril kodlar ve pratiklerle tanımlanarak şekillendiğini ileri sürebiliriz. Platon'dan beri devlet düzeninin işleyişinde veya işlevsellik kazanmasında eril tahakküm kendisini zorla da olsa her zaman var etmiştir. Meşhur devlet anlayışında da Platon, sağlıklı kadınların sağlıklı bir nesil üretmenin önemli aracı olduğundan bahsetmiş ama devletin kademelerinde yine eril bir dil kullanmıştır. Bu bağlamda siyasetin eril tahakkümü muhakkak ontolojik açıdan da analiz edilmelidir. Bu araştırma, erkek siyasetçilerin eril stratejilerini mercek altına alarak, çözümlemeye çalışmıştır. Sonuçla ilişkili olarak erkek siyasetçilerin ürettikleri stratejilerin daha iyi kavranması adına; yönetici erkek siyasetçilerin eril söylem ve pratiklerini oturttukları zemine kısaca bakmak faydalı olacaktır.

Toplumsal yaşam patriarkal olarak nitelendirilen erkeğin egemen, kadının bağımlı olduğu bir yapı olarak inşa edilmiştir. Erkek bu tanımlama da öznenin kendisiyken kadının öznenin yönlendirdiği bir bağlama sahip olduğu düşünülebilir. Öznenin tarihsel olarak inşa olmuş etkin yapısı ve eylemsel bir rol üstlenmiş olması kadını sistem tarafından otomatikman pasifleştirmektedir. Aynı zamanda bu yapı kadınlara ve erkeklere farklı rol ve sorumluluklar

vererek hiyerarşik bir cinsiyet yapısını üretmektedir. Diğer bir deyişle biyolojik cinsiyetleri temelinde toplumsal yaşama başlayan bireyler, toplumsal yaşam içerisinde siyasal sosyalleşme ve siyasal kültür gibi faktörlerinde de etkisiyle toplumsal cinsiyet rolleri ile yaşamlarını içselleştirmektedirler. Bu içselleştirme pratiği kadının veya erkeğin, kendisine verilmiş olan toplumsal rollere içkin olduğunu kabul etmek anlamında değildir. Yaşanılan toplumda edinilen toplumsal cinsiyet kimlikleri, gelenek-görenek, kültür, din vb. olguların yanında sosyalleşmenin tüm araçları bağlamında temelinde üretiliyor olmasının yanında; aile, devlet, siyaset, eğitim, medya gibi toplumsal yaşamının belirlenimini sağlayan kurumlar tarafından da yeniden üretilmektedir. Toplum ve kurumlar arasındaki bu ilişkiselliğe ataerkilliğin vakıf oluşunun yanı sıra gündelik hayatın toplumsal işleyişini sağlayan kurumların ürettiği kamusal alanlar da (siyaset, bürokrasi, iktidar vb.), gerek bireyler yani failer tarafından gerekse bireylerin ürettiği kurumlar tarafından, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini (yeniden) üreten pratiklere sahiptirler. Bu temelde, kurumlar toplumsal cinsiyetlendirilmekte ya da toplumsal cinsiyet kurumsallaşmaktadır.

Normal şartlarda demokratik toplumlarda kadın ve erkeğin toplumsal açıdan konumlandırılışı eşit bir anlam ile analiz edilse de demokrasinin işlevsellik açısından hali hazırda erkek ve kadın arasında bir hakem görevi göremediği de ileri sürülebilir. Çünkü demokratik toplumlardaki kadın haklarının cinsiyet bağlamından ziyade yasal veya hukuki bir zemine oturmuş olması, kadını bir adım öne çıkarabilmektedir. Eril üretim biçiminin, iş piyasası şartlarında kendi tahakkümünü kurması bu bağlamda anlamlı değildir ama oldukça işlevseldir. Çünkü günümüz toplumunun işleyişinin ve kamusal alanın (ve onun kurumlarının) düzenlenişinin ataerkillikten beslendiği, bunların bireylerin pratikleriyle de yeniden inşa edildiği bilinmektedir. Kamusal alan rasyonalite üzerinden inşa edilirken rasyonel akıl aracılığıyla erkekle/erkeklikle özdeşleştirilmektedir. Araştırma kapsamında, kamusal bir alan olarak siyaset yapısını ve işleyişini sağlayan rasyonel aklın, erillik ve hegemonik erkeklik ile normalleştirildiği, meşrulaştırıldığı ve idealleştirildiği ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte kamusal alan olarak siyasetin erilliğini yalnızca yapısal dinamikler üzerinden açıklamak toplumsal gerçekliğin ancak kısmi bilgisini sunacağından, toplumsal gerçekliğin bütüncül bir kavrayışı için yalnızca yapısal dinamiklere değil failin pratiklerine de odaklanılmıştır. Dolayısıyla siyasette aktif bir konumu işgal eden siyasi parti il başkanı erkeklerin bu pratikler aracılığıyla siyasette erkekliği nasıl yeniden ürettiklerini sorgulayan bu çalışmada, siyasi parti il başkanı erkeklerin erkeklikleri, öznellikleri ve eril

siyaseti yeniden inşa etme pratiklerini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç temelinde kuramsal çerçeve yapılandırılmış ve siyasi parti il başkanlarıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu bağlamda kuramsal çerçeve oluşturulurken alandan elde edilen veriler arasındaki ilişkilerin tanımlanmasına, birbirleriyle olan ilişkilerin belirtilmesine ve bu doğrultuda analizlerin yapılarak temaların feminist bir bakma biçimiyle oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Yarı yapılandırılmış form üzerinden derinlemesine görüşmelerin gerçekleştirildiği bu araştırmanın verileri ile saptanan temalar ve alt temalar, araştırmanın feminist metodolojisine göre düzenlenmiş ve sorgulamalar yapılmıştır.

Çalışma kapsamında 12 AKP, 7 CHP, 11 HDP, 6 İYİ Parti ve 7 MHP il başkanıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Siyasi parti il başkanlarının isim ve yaş bilgileri taraflarınca kimliklerinin ifşa olmasını istemediklerinden verilmemiş ya da ortalama olarak verilmiştir. Görüşmecilerin 40'ı evli ve 40 yaş üstünde, 1'i boşanmış ve 2'si ise eşlerini kaybetmiştir. Siyasi parti il başkanlarının 43'ü de en az lisans mezunudur. 37'si lisansını normal öğretim, 6'sı ise açık öğretim ile tamamlamıştır. Siyasi parti il başkanlarının 35 yaş üstü ve ortalama 45 yaşlarında oldukları görülmektedir. Siyasi parti il başkanlarının 43'ünün de il başkanlığının dışında meslek icra ettikleri görülmekte, geneline ticaret ile uğraşan iş insanları oluşturmaktadır.

Alan araştırmasında elde edilen verilerden de anlaşıldığı üzere; görüşmeciler cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farkı yeterince bilmemekte, çoğu zamanda birbirinin yerine kullanmaktadır. Batı literatüründe “cinsiyet” kavramına biyolojik temelde bir vurgu yapılırken, kavram Türkiye toplumunda cinsellik, cinsel ilişki ve cinsel faaliyet anlamında ele alınarak birçok tartışmaya konu olmuştur (Alkum, 2015: 4). Belirtilmelidir ki, bu bir genelleme olarak değerlendirilmemekle birlikte bu algının oluşmasının, toplumsal farkındalığın yaratılmamış olmasından ya da “cinsiyet” kavramının “cinsellik” kavramıyla olan bağı üzerinden aynı temelde değerlendiriliyor oluşundan kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü kavramlara dair sahip olunan yorum farklarının esas nedeni bireylerin toplumsal hayatı içinde yer alan habituslarıdır. Çalışmamızda yer alan görüşmecilerin her biri ayrı bir geçmiş ve geçmişlerine dair ayrı tecrübelerle sahiptirler. Bu anlamda sahip olunan farklı habitusları onların farklı sermaye türlerine de dahil oldukları anlamına gelmektedir. Görüşmecilerin bugüne kadar edindikleri deneyim ve tecrübeler, bu bağlamda toplumsal cinsiyet algı, düşünce ve pratiklerini de şekillendirmiştir.

Elde edilen verilerin gösterdiği en önemli bulgulardan biri, görüşmeciler tarafından genellikle, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farkın geleneksel-ataerkil ve temelini doğa bilimlerinden alan bir cinsiyet tanımlaması üzerinden açıklanmasıdır. Doğrudan “cinsiyet” kavramıyla erkek ve kadının ne olduğunu ya da arasındaki farkları açıklamaya çalışmak, toplumsal cinsiyet körü tanımlamalara sebep olmakla birlikte geleneksel ve indirgemeci bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Böyle bir yaklaşım günümüz sosyal bilimlerinde geçerli bir paradigma olmadığı gibi biyolojik indirgemeci bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir yaklaşımın günümüz sosyal bilimlerinde eleştirildiğini belirten Canatan (2006:21), kavramların farklı içeriklere ve farklı temsillere sahip olduğunu altını çizmektedir. “Cinsiyetçilik” kavramının, kadın ve erkek arasındaki farklılıklara ve bu farklılıklar üzerinden yaratılan biyolojik cinsiyete dayandığını belirten Canatan (2006:22), cinsiyetin biyolojik kimlik üzerinden tanımlandığını, toplumsal cinsiyetin ise yaşanan topluma göre değişmekte olan kültürel, sosyal ve psikolojik farklılıkların tamamına işaret ettiğini belirtmektedir. Bu anlamda görüşmecilerin habitus ve sermaye türleri ile birlikte cinsiyet kavramı ile alakalı olarak yaptıkları kodlamalar belirli bağlamlarda sorunların oluşmasına sebep olabilir. Çünkü görüşmecilerin içinden gelmiş oldukları ve konumlandıkları ailelerin mevcut sermaye türleri, görüşmecilerimizin de sermaye türlerinin en önemli ontolojik zeminini hazırladığını söyleyebiliriz. Hal böyle olunca görüşmecilerin toplumsal meselelere dair bakış açıları, içinden geldikleri toplumsal yapının sosyo-kültürel kodlarından bağımsız olmayacak ve cinsiyet kavramı analiz edilmesi gereken boyutundan uzaklaşabilecektir.

Görüşülen siyasi parti il başkanlarının azımsanmayacak kadarki bir bölümünün, cinsiyet rollerine ilişkin biyolojik bakış açısına sahip oldukları görülmektedir. Bu bakış açısı cinsiyetçiliğin en eski formunu oluşturmaktadır. Doğa kuramları ile dişilik-erkeklik üzerine kurulu bu algılama, ilkel dönemlerden bu yana dirençle devam edegelmiştir. Doğa kuramlarına dayalı dünya görüşü günümüzde faşizmin, cinsiyetçiliğin, eşitsizliğin en ilkel kuramsal dayanaklarını oluşturmaya devam etmektedir. Doğa kuramı olarak erkek-kadın ayrımı biyoloji üzerinden tanımlanarak ve insanlığın binlerce yıla yayılmış kültürel evrimi göz ardı edilerek, Darvinci bağlamda güçlülerin zayıfları hegemonyası altına aldığı basit hiyerarşik sistemi normal ve meşru göstermektedir. Kabile toplumlarındaki karın doyurma pratiği ile doyurulacak karnın hangi hayvan türleri ile doyurulacağına karar vermek erkeklere kalmaktadır. Ev/çadır dışı mekanların sorgusuz hakimi olan erkek tarafından avlanacak

hayvanlar en ilkel biçimde ev içi/çadır içi bir iş bölümünde kadının payına düşmektedir. Erkeğin hegemonik anlamda işlevi, cinsiyetçi açıdan burada sonlanmaktadır. Doğa kuramları kadar ilkel olan ve organik bağa sahip olan bir diğer kuramsal alt yapı ise dinsel öğretilerde karşımıza çıkmaktadır. Dinin belirli durumlardaki dogmacı tutumu ve farklı yorumu kadını belirli alanlardan geriye göndermektedir. Her ikisi de erkeği ve kadını ilkel bir bakış açısıyla “biyolojik farklılıklar” üzerinden büyük eşitsizlikleri doğalmış gibi gösterme eğilimine girmektedirler.

Erkekliğin ne olduğuna dair katılımcıların ifadeleri bizlere erkekliğin yayılcı ve güçlü yapısına ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. İfadelerde erkekliğin güçlü köklerine yönelik vurgular yapılmış ve bu vurgular aslında görüşmecilerin oldukça uzun bir tarihsel serüvene kök salmış bir anlatıyı benimsedikleri ve anlatıya dayandıkları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu anlatılarda ortak olarak dile gelen erkekliğin adeta var olan bütün yapılaraya nüfuz ederek; geleneğe, dine, ekonomiye, aile içi eğitime sürekli bir referansta bulunarak eşitsizliği meşru kılma çabasında olduğu görülmektedir. Bu ifadelerin, dile getiren görüşmeciler açısından gayet doğal bir görünüme sahip olması ve gündelik yaşam pratiklerinde yeniden üretilmesi onların bakma biçimleri bağlamında anlaşılır olsa da, bu anlatının dayanaklarına eleştirel bir gözle yaklaştığımızda, aslında göreceğimiz şey esas olarak bu dayanakların cinsiyet başta olmak üzere çok yönlü eşitsizliğin temelini oluşturduğudur. Çünkü bu anlatılarda dayanılan tarih “erkeğin tarihi”, esas alınan din “erkek egemen bir din”, kutsal görülen aile “erkeğin evin reisi olduğu ve geri kalan aile üyelerinin ona tabi olduğu bir aile” yapısıdır. Bu yapı her ne kadar feodal kökene sahip olsa da, özellikle ataerkil kapitalist sürecin etkisiyle erkeğin mevcut hegemonik tarihi daha da güçlenmiştir. Çünkü kamusal alan hakimiyetini elinde tutanın ve iş gücü bağlamında erkeğin daha etkin ve yapısal bir role sahip olduğunun düşünülmesi, mücadele alanını daraltmaktadır. Haliyle görüşmecilerin yaklaşımı başta temel dayanakları olmak üzere, gündelik pratikleriyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmektedir.

Yapılan araştırmada ev içi işlerin genel olarak ataerkil yapının sunmuş olduğu ‘kadın görevi’ olarak tanımlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun böyle olmadığını belirten görüşlerin ise hegemonik erkekliğin ideallerine sahip olmayan erkekler olarak yapının sağladığı yararlılardan faydalanarak normalleştirme çabasına girdikleri görülmektedir. Ataerkil normların içsel olduğu gelenek-görenek ve ata-dede ikilikleri ile temellendirilmeye çalışılan eril yaşamlar, her ne kadar aksini iddia ediyor olsalar dahi bu durumdan yarar

sağlamaktadırlar. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı erkeğin çelişkili direnme pratikleri dikkat çekicidir. Anlatılar üzerinden eril tahakkümün farkında olan erkeklerin bu tahakkümü aşındırmak için gerçekleştirdiği pratikleri sorgulandığında; karşımıza eril yapının direngen duvarları ve bu erkeklerin direnme pratiklerindeki çelişkiler ve açmazlar çıkmaktadır. Görüşmecilerin kendi içlerinde belirli bir yere kadar götürdükleri bu direniş pratiği, gelenekle yahut kamusal alanda kendini geri çekmekle birer erkeklik anlatısına hapsolmaktadır. Aslında burada erkeklerin direnişinin ilk kırılma noktası, zihinsel olarak belirlediği özgürlük algısına ilişkindir. Özel yaşam alanlarında belirli özgürleştirme pratiklerine sahip olsalar da ataerkinin hala güçlü olduğu kalelerde; geleneksel aile evlerinde yahut toplumsal cinsiyet rollerinde kabullenişe gitmektedirler. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği özel alanda yapılan birkaç jestle düzelmeyeceği gibi bu hegemonik erkeklik pratiklerinin de örtükleştirilmesine neden olmaktadır. Halbuki bütünlükçü bir direnmeyi ve bakış açısını zorunlu kılan bu mücadele, radikal bir eleştiriyi gerektirmektedir. Görüşmecilerin anlatılarına bakıldığında aslında sözde ilgili ve bilinçli hegemonik erkeklik pratiğinden başka bir şey olmadığı sonucu da çıkarılabilir. Erkekler, bu erkeklik pratikleriyle kadının yumuşak karnına çeşitli stratejilerle dokunarak kadını hala özel alana hapsedmeye çalışmaktadırlar. Erkeklerin bu girişiminde ise özellikle rıza süreci arandığı göze çarpmaktadır. Erkek hegemonik düzeni, özellikle ev içi ve ev dışı aşamalarda kendilerinin sahip olduğu konumu her girişimlerinde daha da güçlendirmektedir. Kadına karşı konumlandırmada ise en önemli araç hegemonik düzenin farkında olunmayan bir rıza bağlamında kabulüdür. Aslında erkeğin söylemine dikkat edildiğinde, eril tahakkümün ortaya koyduğu kodların bizzat erkek tarafından kabul edildiği de diğer bir anomi durumudur. Çünkü eril söylemin ortaya koyduğu toplumsal cinsiyet kodları ve gündelik yaşama pratikleri, yine eril söylemin mevcut hegemonik işlevselliğine dayanmaktadır. Eril kodların sistemi, eril kodlar tarafından işletilmekte ve birey olarak erkek kendi sistemsel kodlarında yaşamını sürdüren sıradan bir vatandaş haline gelebilmektedir. Farkında olunmayan bu anomik duruma rağmen eril tahakküm bir şekilde varlığını sürdürebilmektedir.

Erkek olmaya dair anlatılar genel olarak, ideal bir erkek olmanın özel alanın ihtiyaç ve giderlerini sağlamak olduğu ve bunu yapabilirse otoritelerini sağlayabilecekleri üzerinden anlatılar sunarak aslında özel alanda hegemonik erkekliğin nasıl üretildiğini göstermektedir. Geleneksel olarak aktarılan ideal erkeklik anlatısı kadını olduğu kadar erkeği de kapana kısırmaktadır. Erkek kimliğinin toplumsal onayı için ideal erkeklik üzerinden çizilen resme

ulaşma çabası, hegemonik erkekliğin her gün yeniden üretimine katkı sunmaktadır. Bu ideal erkeklik anlatısına yaslanan görüşmecilerin, bu bakış açısıyla baskıcı eril değerler üzerinden yargılar geliştirdikleri sonucuna varılmıştır. Erkeklik hegemonyasının oluştuğu ‘çok ağıl düzen’ bir yerde erkeğin, erkek olması için nasıl davranması gerektiğini, nasıl kodlanacağını ve erkekliğin nelere dikkat ederek hayata ideal bir erkek olarak devam edeceğini de inşa etmek zorundadır. Burada erkeklik kavramı doğal ontolojik yapısından koparılmakta ve inşa edilen erkeklik kodları üzerinden yeniden üretilmektedir. Üretilen ideal erkeklik serüveni için de ideal erkeğin nelerle uğraşacağı sanki bir erkeklik kitabı varmışçasına ayrıntılandırılarak organize edilmektedir. Belki de Marx’cı anlamda erkek kavramı kendi öz bağrından uzaklaşmış ve özüne yabancılaşmış olarak analiz edilebilir. Bu yabancılaşma, bireyin erkek olmasının ön koşulu haline gelince erkek olabilmek için yapılması gerekenler, yine inşa edilmiş düzen tarafından tek tek ortaya konulur.

Anlatılarda toplumsal olarak erkek olmak adına öğretilen durumlar; sünnet olmak, askere gitmek, iş sahibi olmak ve evlenmek gibi belirli aşamaları içerdiği görülmektedir. Çalışmada yer alan katılımcıların ataerkilliği içselleştirdikleri ve kültürün öğrettikleri üzerinden bu ‘erkek olma’ süreçlerini olması gereken ya da yapılması zorunlu olarak normalleştirdikleri sonucuna varılmıştır. Buna göre ‘erkek olma’ süreci olarak nitelendirilen ritüeller eril egemen kültürün kendini yeniden üretme biçimidir. Örneğin; erkekliğin alenen tören ve merasimlerle kutlanması, ilkel toplumlardan günümüze değin ulaşan erkek egemen kültürünün devamıdır. Erkekliği onurlandıran ve yücelten bu törenlere ilkel bir ayin ve hegemonik erkeklik eşlik etmektedir. Sünnet düğünleri ve asker uğurlamalarındaki coşku, bunun açık örnekleridir. Erkekliğin kamusal inşasına tanık olduğumuz bu ritüellerde aslında militarist devlet anlayışına ve baskıcı bir toplum yapısına tanık olmaktadır; görüşmecilerin anlatılarından da anlaşılacağı üzere, sünnet olmamış ve askerlik görevini icra etmemiş erkeklerin, erkek sayılmaması gibi. Ayrıca bu ritüellerin salt erkekler için düzenleniyor oluşu ve erkekliğe yönelik var olan kutlamalar, -onayladığımız için değil fakat benzer bir mantıkla diyelim ki- kadınlığa ilişkin bu ritüellerin olmayışı hatta aksi yönde kadınlığa giriş denilen şeyin gizli kapaklı yaşanması cinsiyet eşitsizliğinin en net görünümlerindedir. Erkekliğin kendi kendini kodlaması ile ortaya çıkan mevcut durum erkeğe dair cinsiyet eşitsizliğinin de kaynağını oluşturacaktır. Kadına dair olan kodlayan, inşa eden ve inşa ettiğini yeniden üreten ideal erkeklik algısı, aslında kadına geniş alan sunarken, erkek gibi olmayanların da alanını

daraltabilmektedir. Böylelikle cinsiyetin algılanış biçimi ideal olanın ne olduğu sorusuna göre yeni bir ontolojik arayışa girecektir.

Yukarıdaki bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin savunucusu olduğunu düşündüğümüz görüşmecilerin önemli bir kısmının her ne kadar toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele verip bu doğrultuda söylem ve pratikler ürettikleri görülse de, toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen eril yapının belirli bir noktada sınırlarını çizerek engeller yarattığı sonucuna varılmıştır. Bu görüşmeciler kültürel ve toplumsal yapının farkındalığını yaratmak adına mücadeleler vermektedirler fakat, aynı kültürel ve toplumsal yapının bir diğer dinamiği olan jenerasyonlar arası hiyerarşik ilişkiler alışlageldiğinden ve kırılmalara yol açacağından bireyleri pasif kılabilirler. Pasif kılınan bireylerin bir süre sonra yaşayabilecekleri uyumsuzluk yahut anomi durumu, onları kendi ontolojik süreçlerinden veya doğalarından uzaklaştırır. Ortaya çıkacak veya aranacak olan yeni toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde yaşanacak sorunlar aslında ideal olanı değil aksine zorunlu olanı bizlere sunacaktır. İdeal bir ailenin ortaya çıkış koşulları artık doğal bir süreçle değil inşa edilmiş yeni jenerasyona uygun hale dönüşmek mecburiyetinde kalacaktır.

Toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları üzerinden ebeveyn kimlikleri sorgulandığında, anneliğin ataerkilliğe ilişkin sınırlandırmaların içerisinde tutulduğu ve bunun normalleştirildiği görülmektedir. Dahası, kadının annelik üzerinden rol ve sorumluluklarının sınırları çizilerek özneliğinin arka planda tutulduğu görülmektedir. Anneliğin bu durumu, kendinde sınıfın bir parçası olarak işe yaramayan bir bağlama bürünebilir, böylelikle annelik kavramının aile içindeki başarısızlığına dair yapılacak atıflar da normalleşir. Böyle bir gelişme anneliğin geleceği açısından ciddi sorunların oluşmasına sebep olacaktır, çünkü annelik inşa edilen yapay bir süreç değildir. Duygusallığın en önemli temsilcilerinden biri olan annelik kavramı, içi boşaltılmış bir nesne haline getirilirse, babalığın da sonunun yaklaştığı düşünülebilir. Babalığın da, aynı zeminde değerlendirilerek toplumsal ve kültürel olarak belirlenen roller olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görüşmecilerin babalığı, bireylerin yaşamlarında aktör olarak yerine getirdikleri kültürel ve toplumsal bir roller bütünü olarak tanımladıkları görüşmüştür. Babalığa dair bu yaklaşım kadına sahip çıkma ve evlat yetiştirme ile ilişkilendirildiğinde, baba, sadece bir aktör olarak eyleyici konumunda kalacaktır. Babalık sadece eyleyicilikle sınırlı değildir, aksine babalık olgusu annelik ile birlikte geçmişin kodlarının aktarıldığı en önemli geçiş aşamasıdır. Bir aile olmanın ne anlama geldiği ancak sahip olunan kodların aktarılması ile anlaşılabilir. Aksi halde

aile geçişkenliğini kaybettiğinde eril hegemonyanın ürettiği ideal olan ne varsa ancak o şekilde kamusal alanda var olabilir.

Diğer yandan çalışmada yer alan katılımcıların ifadeleri üzerinden siyasetin kamusal bir alan olarak cinsiyetlendirildiği sonucuna da çıkmaktadır. Kadının hem özel alanda hem de kamusal alanda aktif olarak var olamayacağını, var olsa dahi bu durumun belirli sorunları yaratacağını düşünen eril anlatılar, özel alanda kadının, kamusal alanda ise erkeğin egemen olmasının gerekliliğini ifade etmişlerdir. Diğer bir deyişle, toplumsal yaşam biçimlerinin şekillenışı, erkeğin her alanda kadına oranla daha aktif ve egemen olduğu sonucunu göstermiş ve bu durum kadının eve bağımlı kalmasını sağlayarak, erkek egemen iktidarın varlığını güçlendirmiştir. Böylelikle, toplumda oluşan erkek egemen düşünce özel alanın kadının normal olması sağlamıştır. Bu duruma karşılık; “Neden ev içi işler kadına, kamusal alana dair işler erkeğe aittir? Özel alan içerisindeki sorumluluklar paydaş bir zeminde yürütülürse, kadın da kamusal alanda gerekli konumları edinemez mi?” soruları üzerinden öneriler sunulmaya çalışılmış olsa da, toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları üzerinden kadının rol ve sorumluluklarının sınırları çizilmeye çalışılmış ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği yeniden üretilmiştir. İlginç olanın is eşitsizliğin siyaset kurumu aracılığı ile üretilmiş olmasıdır. Halbuki ideal erkekliğin oluşturacağı ideal siyaset alanı da yine bizzat hegemonik bir anlam taşıyacaktır. Kadının bu hegemonik düzen içinde yerinin olmaması, ideal erkek anlayışına sahip olmayan erkeklerin de aynı alan içinde olmaması anlamına gelebilir. Eril tahakkümün bu bağlamda çift yönlü bir hata yaptığı söylenebilir. Hem kadını kamusal alandan uzaklaştırarak kadını cinsiyet rolleri üzerinden yanlış bir bağlamda tanımlamaya hem de yabancılaşmış erkekliğin oluşturduğu yamalı bir kamusal alan oluşturmaya çalışmaktadır. Bahsi geçen iki kayıp, ideal eril tahakkümün oluşturduğu ideal düzeni bir süre sonra içinde çıkılamayacak sorunlarla baş başa bırakacaktır. Çünkü ilerde oluşabilecek jenerasyon farkları aynı dönüşüm sürecinin, şimdiki hegemonik söylem lehine olamayacağıdır. Bu ise tam anlamıyla bir kaostur ve krizin sebepleri daha şimdiden aşikârdır.

Görüşmecilerin siyaset ve erkeklik ilişkisi üzerinden anlatılarına bakıldığında, sıklıkla gelgitlerle dolu oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Bir yandan avantajlarla dolu erkek dünyasına yaslanırken diğer yandan laf aralarına serpiştirilmiş şekilde kadının dezavantajlı konumundan söz edilmektedir. Anlatıların nihai sonucunda ise bu eşitsiz şartlar altındaki yarışın haklı galibi olarak kendilerini görmekteyiz. Özellikle yerel yönetimlerin feodal bağlara dayanması ve bir nevi babadan oğula aktarılmasının erkeklerin işlerini kolaylaştırdığı

ve kadının bu yarıştaki şansını oldukça düşürdüğü sonucuna varılmıştır. Bu durumun, salt kadın açısından değil diğer erkek adaylar için de liyakatten öte bir devir teslim sürecine dönüşmesi sebebiyle başlı başına bir eşitsizlik alanı yarattığı söylenebilir. Ama bu mevcut halef selef ilişkisinin uzun bir süre sonraki selefleri memnun etmeyeceği açıktır. Çünkü her geçiş sürecinde eril tahakkümün yeniden kodlayacağı erkeklik kodları, sonraki seleflerin istediği aşamaya getirilmek için yeniden inşa edilme mecburiyeti gerektirecektir. Bir sonraki selef kendisinden önceki inşa edilmiş erkeklik üzerinden herhangi bir aşındırma yaratırsa, belli bir süre sonra her erkeklik inşası selefler arasında bir çatışmaya dönüşecektir. Erkekliğin imaj olan selefleri böylece avantajlarla dolu ideal erkekliği dezavantajlı bir konuma getirebilir. Böylece erkekliğin ideal tip olarak tasvir ettiği bir sonra gelenler ile öncekiler arasında belirli kota tartışmaları başlar.

Görüşmecilerin cinsiyet kotasına dair ifadelerinden, genel olarak cinsiyet kotasının toplumsal cinsiyet eşitliğini veya kadının siyasal katılımını sağlamaktan ziyade siyasal bir rant elde etmek için kullanılan bir söylem, iddia ya da rekabet olduğu sonucuna varılmıştır. Belirtmek gerekir ki, cinsiyet kotasını toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumsal yaşamın her alanında sağlanması için pozitif bir ayrımcılık olarak dile getiren az sayıda da olsa görüşmeci mevcuttur. Bu bağlamda bu görüşmeciler, cinsiyet kotasına dair iki farklı zeminde değerlendirmeler yapmaktadır. Birincisi, kadın sorunsalına nedenleri ve sonuçlarıyla tarihsel bir bakış açısıyla yaklaşarak, kadının eşitsiz, adil olmayan şartlar altında siyaset alanından alıkonulmasının önüne geçmek amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanana kadar bu uygulamanın gerekli olduğunun vurgusudur. Diğeri ise, temelde kota fikrinin bu eşitsizliği yeniden üreteceğine ayrıca kota uygulamasının liyakat ölçütünün önüne geçeceğine olan vurgudur. Her iki görüş de haklı yanlarının olmasıyla birlikte kadın haklarını sınırlandırarak bir özgürlük alanı üzerinden temellendirmektedir. Cinsiyet kotasına dair görüşmecilerin ifadeleri ve varılan sonuçlar göstermektedir ki, cinsiyet kotası her ne kadar söylem olarak siyasal alanda kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş olsa da, pratikte bu durum kısmi kılınarak erkek egemen yapı yeniden üretilmektedir.

Görüşmecilerin “eş başkanlık” a dair görüşleri, HDP il başkanları dışında, genel olarak siyasal bir tema üzerinden anlamının farklı kılındığı yönündedir. Her ne kadar ifadelerden varılan sonuç eş başkanlığın toplumsal cinsiyet eşitliği dışında bir siyasal argümana hizmet ettiği yönünde olsa da, eş başkanlığın siyasal alanda uygulayıcısı olan yöneticiler bunun toplumsal cinsiyet eşitliğini ve bu bağlamda kadının siyasal katılımını sağlamaktan başka bir

yapıya hizmet etmediğini belirtmektedirler. Gerek görüşmecilerin ifadesi gerekse siyasal alan üzerinden elde edilen deneyimler doğrultusunda, eş başkanlığın teorik olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadının siyasal katılımını sağlama noktasında olumlu değerlendirilebileceği sonucuna varılmaktadır. Ayrıca eş başkanlığın teorisinin pratikte tam olarak bir yansımayı barındırmadığı sonucuna incelenen siyasi parti yapıları üzerinden ulaşılmıştır. Görüşmelerde de belirtildiği gibi, her ne kadar statü veya konum olarak bir eş başkan var olsa da ataerkil bir toplumsal yapıda yaşanıldığı üzerinden erkek egemen siyasal sistem varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla, eş başkanlık sisteminin diğer siyasi partilere nazaran siyasete kadın katılımını niceliksel olarak arttırmakta etkili olduğu görülse de bu sayısal eşitlikçi katılımın genellikle göstermelik düzlemde kaldığı, aslında niteliksel olarak kadınların siyasete fiilen katılabilmesi noktasında hala eşitsizlikleri barındırdığı sonucuna varılmıştır. Tabii bir de bu hususun güç bölünmesi bağlamında tezat bir ilişkisi de vardır. Eş başkanlık kavramındaki toplumsal cinsiyet rollerinin eşitlendiğine dair genel kanaat, ataerkil bir toplum içinde siyaset yapmanın belirli zorluklarını da ortaya koyabilmektedir. Kadın, bir siyasal obje olarak değil kadınsı rolleri ile hatırlandığı ve kodlandığı için siyasetin eril hegemonyası içinde kadının rolü hegemonyayı şekillendirebilir. Güç bölünmesindeki tezatlık, eril tahakkümün kodladığı “eş” olan sistemin de evrilmesi demektir ama buradaki önemli husus evirilmenin nereye olacağıdır.

Son olarak genel bir sonuç değerlendirmesi yapılacak olursa, siyasi aklın ‘er bilmişlik’ olarak tarif edebileceğimiz erkek aklı ya da erkeksileşmiş pratikler olduğu görülmektedir. Örneğin, görüşmeciler yaptıkları işin erkekler için uygunluğundan söz ederken, kadının yerine çok rahat akıl yürüterek kadını eril yapının içinde tahayyül ettikleri; “...evle, çocukla ilgilenmeyi seviyorlar,...siyasete ilgileri düşük, ...duygusal ve vicdanlılar” söylemlerde buldukları görülmektedir. Bu er bilmişlik görüşmecilerin yakın çevrelerine ilişkin tutumunu bizlere göstermenin yanı sıra toplumdaki kadını görme biçimini de bizlere göstermektedir. Kadını bir eril tahayyülle kamusal alanın dışında, ev ve çocukla ilişkilendirerek, hala toplumsal cinsiyet rollerine uygun masalsı duyguların -anaçlık, duygusallık, vicdan vs.- tezahürü altında anlatmak ve algılamak siyasette cinsiyet eşitsizliğinin en derin sorunlarından. Bu eşitsizliğe karşı erkek siyasetçilerin, kadını aktif birer siyasi özne olarak görerek, kadının yerine söz almak yerine kadınlara kulak vermesi gerekmektedir. Eril tahakküm içinde kadının toplumsal cinsiyet açısından kodlanmış halinin evirilmesinin değişip dönüşmesinin zor olmasına rağmen imkansız olmaması ve çalışmanın

bunu açığa çıkarması da oldukça önemli bir varsayımdır, çünkü kadın kadim yunan tarihinden bugüne kadar hem ontolojik hem de epistemolojik açıdan birçok toplumsal dönüşümün merkezinde yer almıştır.

6. KAYNAKLAR

- Acar-Savran, G. (2009). *Beden Emek Tarih* (İkinci baskı). Kanat: İstanbul.
- Acker, J. (1990). Hierarchies, jobs, bodies: a theory of gendered organizations. *Gender and Society*, 4 (2), 139-158.
- Adaçay, F.R. (2014). *Toplumsal cinsiyet ve kalkınma*. Bursa: Ezgi Kitapevi
- Adaçay, F.R. (2018). Toplumsal Cinsiyetin Yaratılması ve Sürdürülmesinde Temel Kurumların Rolü. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 246-265.
- Adak, S. (2016). Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet, Feryal Saygılıgil (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* (s. 17-33), Ankara: Dipnot Yayıncılık.
- Akal, C. B. (1999). “Devlet, Yasa, Hakimiyet”, in., Cumhuriyet’in 75. Yıl Armağanı, İstanbul. *İstanbul Üniversitesi Yayınları*, 19-55.
- Akca, E. B. ve Tönel, E. (2011). *Erkek(lik) Çalışmalarına Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalardan Hegemonik Erkekliğe*. Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- AKP. (2016a). Parti Programı. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: <https://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi>
- AKP. (2016b). Parti Teşkilatı İç Yönetmeliği. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: <https://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-yonetmelikleri>
- AKP. (2016c). Parti Tüzüğü. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: <https://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu>
- Aktaş, G. (2012). Kadınların Öznel Kimliklerini İnşa Etme Sürecinde Aile İçi Kültürel Söylemler: Genç Kızlar Üzerine Bir Araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies* 5, no. 8, 21-35.
- Aldemir, C., Budak, C. (2018). Cam Tavanı Kırma: Parlamentoda Cinsiyet Kotası, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 61(61), 37-64.
- Alkum, Ö. (2015). *Sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler çerçevesinde erken evliliklere erken yaşta evlendirilen erkek çocukları açısından bakmak: Mersin örneği*. Yayımlanmamış lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

- Altındal, Y. (2007). *Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Altındal, Y. (2009). “Erkeksi Siyasetin ‘Erk’siz Dublörleri”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 12, S: 21, Haziran, 351-367.
- Appadurai, A. (2000). “Grassroots Globalization and the Research Imagination”, *Public Culture*, 12:1, 1-20.
- Arat, Y. (1998). Türkiye’de kadınların siyasal temsili üzerinde gözlemler, *Cumhuriyet’in 75. yılında Türkiye’de Kadın* içinde (49-52), Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Arat, Y. (2010). Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar, Bozdoğan, S. ve Kasaba, R. (Ed.). *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik içinde*. Erişim Tarihi: 15 Kasım 2019. <http://www.halkevleri.org.tr/diger/turkiyede-modernlesme-projesi-ve-kadinlar-yesim-arat>.
- Arendt, H. (2012). *İnsanlık durumu*. Çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim.
- Aristoteles (1993). *Politika*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Arslan, Z. (2008). *Anayasa Teorisi*, Seçkin Yayınları: Ankara.
- Atay, T. (2004). “Erkeklik” En Çok Erkeği Ezer!, *Toplum ve Bilim*, sayı 101, Güz, 11-30.
- Ayata, A. (1995). *"Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı"*, *Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yayınları, Der: Ş. Tekeli, İstanbul.
- Aydın, S. (2006). “Siyasete Kadın Eli Gerek”, <http://kadem.org.tr/siyasetekadin-eli-gerek-sare-aydin/> (02.10.2020).
- Başak, S. (2012). Cam Tavanlar. Erişim Tarihi: 12.08.2020, Erişim Yeri: <http://www.koksav.org.tr/arsiv/200911209.pdf>
- Bacon, F. (1653). “The Masculine Birth of Time”, Çev: Farrington, B., (1964) *The Philosophy of Francis Bacon: An Essay on Its Development From 1603 to 1609* içinde, Liverpool University Press, Liverpool.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları* (Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Beauvoir, de S. (2019). *İkinci Cinsiyet* (1.bs). (G. Savran, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi

Yayınları.

- Belek-Erşen, U. (2006). *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Berktaş, F. (2010). *Tarihin cinsiyeti*. (Çev. A. Coşkun) İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2011). *Politikanın Çağrısı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bhasin, K. (2003). *Ataerkil sistem: Erkeklerin dünyasında yaşamak*. Ankara: Kadınlara Dayanışma Vakfı Yayınları (Özgün çalışma 1993).
- Birleşmiş Milletler (BM). (1952). *Birleşmiş Milletler Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşmesi*. Eylül 2009, http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=899:birlesmis-milletler-kadinlarin-siyasal-haklarina-iliskin-sozlesmesi&catid=37:san-haklarylgeleri&Itemid=96.
- Bjarnegard, E. (2009). *Men in Politics: Revisiting of Gendered Parliamentary Representation in Thailand and Beyond*, Doktora Tezi, Uppsala Universitet, Upsala.
- Bora, A. ve Üstün, İ. (2005). *Sıcak aile ortamı: demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler*. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine Domination*, Cambridge: Polity Press.
- Bozkır, G. (2004). Türk Kadınının Siyasal Haklarını Kazanması ve Türk Kadınlar Birliği. *Toplumsal Tarih*, 13 (75), 21-26.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve Cevaplarla Erkeklikler*. İstanbul: SOGEP.
- Brown, W. (1992). Finding the Man in the State. *Feminist Studies*, 18(1), 7-34.
- Burke, E. (1986). *Reflections on the Revolution in France, (1790 Tıpkı basım)*, London: Penguin Books.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliği Alt Üst Edilmesi*. (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Canatan, K. (2006). Klasik Dönem İslam Yorum Geleneğinde Cinsiyetçilik Düşüncesinin Anatomisi. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 18-37.
- Chodorow, N. (1978). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. Berkeley: University of California Press.

- CHP. (2015a). Kadın Kolları Yönetmeliği. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: <https://www.chp.org.tr/Assets/dosya/chp-yonetmelikleri-2015-01-12.pdf>
- CHP. (2015b). Parti Programı. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: <https://www.chp.org.tr/Assets/dosya/chp-program-2015-01-12.pdf>
- CHP. (2018). Parti Tüzüğü. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: http://cdn.chp.org.tr/cms/0/Folder/CHP_Tuzuk_10_03_2018.pdf
- Clare, A. (2001). *On Men: Masculinity in Crises*. London: Arrow Books.
- Cockburn, C. (1991). *In the Way of Women: Men's Resistance to Sex Equality in Organizations*. Ithaca: ILR Press.
- Council of Europe (CoE). (2002). *Promoting Gender Equality: a common issue for women and men. Compilation of Council of Europe texts dealing with the question of men and gender equality 1995-2000*. 24.11.2009, [http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG\(2002\)7_E.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG(2002)7_E.pdf).
- Council of Europe (CoE). (2004). *Gender Mainstreaming*. Strasbourg: Council of Europe Press.
- Collinson, D.L., Hearn, J. (1996a). Breaking the silence: on men, masculinities and managements. In: D.L. Collinson/J. Hearn (eds.): *Men as Managers, Managers as Men*. London: Sage, 1-24.
- Collinson, D.L., Hearn, J. (1996b). 'Men' at 'work': multiple masculinities in multiple workplaces. In: M. Mac an Ghail (ed.): *Understanding Masculinities. Social Relations and Cultural Arenas*. London: Open University Press, 61-76.
- Collinson, D. L., Hearn, J. (2005). "Men and Masculinities in Work, Organizations and Management." In M. Kimmel, J. Hearn and R.W. Connell (Eds.), *Handbook of Studies on Men and Masculinities*. Thousand Oaks, CA: Sage, 289-310.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept, *Gender & Society*, 19 (6), 829-859.
- Connell, R.W. (2002). *Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R.W. (2003). *The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*. 29.12.2019,

<http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/men-boys2003/Connell-bp.pdf>.

Connell, R. W. (2005). *Masculinities*, (2. baskı), Berkeley: University of California Press.

Cornwall, A. (1997). 'Men, Masculinity and "Gender in Development"'. *Gender & Development*, 5(2): 8-13.

Corrado, C. (2009). Sex versus gender categorization. *Encyclopedia of Gender and Society* içinde (Cilt 1, ss356). California: Sage Publications.

Crompton, J.L. (2001). The impact of parks on property values: A review of the empirical evidence. *Journal of Leisure Research* 33(1), 1-31.

Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim yeri: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/213982>

Çakır, S. (2019). *Erkek Kulübünde Siyaset*, İstanbul: Sel yayıncılık.

Çam, E. (1990). *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul: Der Yayınları.

Çetin, H. (2006). "İktidar ve Meşruiyet" *Siyaset*, Derl: M. Türköne, Ankara: Lotus Yayınevi, 35-69.

Daly, K. (1993). Reshaping fatherhood: finding the models. *Journal of Family Issues*, 14(4), 525-527.

Delibaş, K. ve Yiğit, E. (2015), Siyaset Kurumu. S. Güçlü (Editör), *Kurumlara Sosyolojik Bir Bakış*, İstanbul: Kitabevi.

Demez, G. (2005). *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi*. İstanbul: Babil Yayınları.

Demir, Z. (2002). *Siyasi Partilerin Kadın Politikalarına Karşı Kadınların Tutumları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Demiriz, G. (2018). Feminist Yöntem Tartışmaları Şenol, D., ve Kaya, H. E. (Ed.) *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi İçinde* (1. Baskı). İstanbul: Lisans Yayıncılık. 107-138.

Derdiyok, B. (2016). "Yerel Seçimlerde Kadın Adayların Görünmezliği Sorunu". Erişim tarihi: 19.03.2020. Erişim yeri: <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/976-yerel-secimlerde-kadinadaylari-gorunmezligi-sorunu>.

Doherty, W., Kouneski, E. ve Erickson, M. (1998). Responsible fathering : an overview

- and conceptual framework. *Journal Of Marriage And The Family*, 60(2), 277-292.
- Donaldson, M. (1993). What is Hegemonic Masculinity?, *Theory and Society*, Special Issue: Masculinities, 22 (5), 643-657.
- Donovan, J. (2015). *Feminist Teori*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Engels, F. (2012). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* (16. Baskı) Ankara: Sol Yayınları.
- Enloe, C. (2003). *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset* (Çev. Berna Kurt ve Ece Aydın) İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- Entwistle, J. (2012). *Cinsiyet / Toplumsal Cinsiyet, Temel Sosyolojik Dikotomiler*. Jenks, C. (Ed.), Şahin, İ. (Çev.), Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Ercins, G. (2013). Demokrasinin Bir Önkoşulu Olarak Kamusal Alan ve Türkiye’de Kamusal Alan Algısı. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14, 1, 297-313.
- Erkeklik. (2017). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=ve_ritbn&kelimesec=115288
- Ertürk, Y. (2004). *Considering the role of men in gender agenda setting: conceptual and policy issues*. *Feminist Review* 78.
- Espen, E. (2006). *Engaging Men in Gender Equality: Positive Strategies and Approaches*. Ocak 2020, <http://community.eldis.org/.59c0a2c0/BB15Masculinities.pdf>.
- Flood, M. (2009). *Men’s Role in Achieving Gender Justice*. Aralık 2019, <http://www.xyonline.net/content/men%E2%80%99s-roles-achieving-gender-justice>.
- Flowers, E. W. (2006). Differences between Male and Female Students Confidence, Anxiety and Attitude toward Learning Jazz Improvisation”, *Journal of Research in Music Education*, V.54, No.4., 97-105.
- Foucault, M. (2002). *Toplumunu Savunmak Gerekir*, Çev. Şehsuvar Aktaş, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Gardiner, J. K. (2005). Men, Masculinities and Feminist Theory. Kimmel, M.S., Hearn, J. and Connell, R.W. (Eds.), *Handbook of Studies on Men and Masculinities* (35-50). California: Sage Publication.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Çev. A. Nilüfer Durakbaşı, F. Karapehlivan ve Ş. S. Tüfekçioğlu) İstanbul: Kırmızı Yayınları (Özgün çalışma 1986).
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi, *Yasama Dergisi*, (10), 5-59.
- Gökkaya, V. B. (2014). Cam Tavan, Kadın Ve Ekonomik Şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 26 , p. 371-383, Summer II 2014, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2385> Erişim tarihi:10.04.2020, Erişim yeri: http://www.jasstudies.com/Makaleler/1143707564_26Yrd.%20Do%C3%A7.%20Dr.%20Veda%20B%C4%B0L%C4%B0CAN%20G%C3%96KKAYA.pdf
- Göze, A. (2009). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Gramsci, A. (1997). *Hapishane Defterleri*, İstanbul: Belge Yayıncılık.
- Guttman, M. C. (1997). *Trafficking in Men: The Anthropology of Masculinity*. Annual Review of Anthropology, Vol 26.
- Günay- Erkol, Ç. (2018). ‘İlet, zillet, erkeklik: Eleştirel Erkeklik Çalışmaları ve Türkiye’deki seyri’. *Toplum ve Bilim* (145). 6-32.
- Güneş-Ayata, A. (1998). Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset, A. Berktaş (Derl.) *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* içinde (237-284). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Günindi Ersöz, A. (2015). “Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın "Doğası" ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, S:18, 80-102
- Habermas, J. (2004). “*Kamusal Alan*”. *Kamusal Alan* (iç.). Der. ve Çev. Meral Özbek. İstanbul: Hil Yayın. 95-102.
- Habermas, J. (2010). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. Bora, T., Sancar, M. (Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hattatoğlu, D. (2009). Sosyal Bilim ve Anlatı: Yakalanmışlığın Ötesinde Hattatoğlu D., ve Ertuğrul, G. (Ed.) *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından* İçinde (1. Baskı).

İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.126-160.

Hattatoğlu, D., ve Ertuğrul, G. (2009). Tuttuğumuz Yollar: Kenardan Kuram Kenardan Yöntem Hattatoğlu D., ve Ertuğrul, G. (Ed.) *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından İçinde* (1. Baskı). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.17-32.

HDP. (2014). Parti Tüzüğü. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: <http://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-tuzugu/10>

HDP. (2015a). Kadın Meclisi Tanıtım. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: <http://www.hdp.org.tr/tr/kadin/kadin-meclisi/kadin-meclisi-tanitim/8825>

HDP. (2015b). Parti Programı. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: <http://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-programi/8>

Hearn, J. (2001). *Men and Gender Equality: Resistance, responsility and reaching out*. Ocak 2020, <http://www.xyonline.net/content/men-and-gender-equality-resistance-responsibilities-and-reaching-out-0>.

Heywood, A. (2010). *Siyaset*, Ankara: Adres Yayınları.

Hooks, B. (2012). *Feminizm Herkes İçindir*, (çev. Ece Aydın, Berna Kurt, Şirin Özgün, Aysel Yıldırım), İstanbul: Bgst Yayınları.

Huntington, S. P. ;Dominguez, J. I. (1985). *Siyasal Gelişme*, (E. Özbudun Çev.) Ankara: Siyasal İlimler Derneği Yayını.

İyiparti. (2019). Parti Programı. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: <https://iyiparti.org.tr/Assets/Upload/iyiparti-tuzuk-20191004.pdf>

Kabasakal, S. (2007). *Türkiye’de Kadının Siyasal Karar Alma Süreçlerine Katılımı: Celal Bayar Üniversitesinde Örnek Bir Uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi.

Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KA-DER) (2009). *İstatistikler Veritabanı*. Kasım 2020, <http://www.ka-der.org.tr/?p=istatistik>.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) (2009). *Uluslararası Belgeler/ Kuruluşlar Veritabanı*. Kasım, 2009. http://www.ksgm.gov.tr/uluslararasi_kuruluslar.php.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2014). Birleşmiş Milletler. Erişim Tarihi: 12 Kasım 2019.

<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/kaynak/ulusarasisibelgelerkuruluslar/uluslararasıkuruluslar/birlesmis-milletler>.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) (2001). *Türkiye 'de Kadın*. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

Kandiyoti, D. (1991). "Women, islam and the State." Middle East Report 173, 9-14.

Kantola, J. (2006). *Feminist Theorize the State*, New York: Palgrave Macmillan.

Kaufman, M. (2003). *THE AIM FRAMEWORK: Addressing and Involving Men and Boys To Promote Gender Equality and End Gender Discrimination and Violence*. Aralık 2019, <http://www.michaelkaufman.com/wp-content/uploads/2009/01/kaufman-the-aim-framework.pdf>.

Kışlalı, A. T. (2002). *Siyaset Bilimi*, Ankara: İmge Kitabevi.

Kışlalı, A. T. (2006). *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge Yayınları.

Kızılloluk, H. (1999). Cumhuriyet Döneminde Kadına Verilen Siyasal Haklar ve Bunun Siyasal Katılım Üzerindeki Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (22), 211-226.

Kimmel, M. S. (2004). *The Gendered Society*. New York: Oxford University Press.

Kimmel, M., & Aronson, A. (2004). *A Social, Cultural, and Historical Encyclopedia*, Volume I:A-J. California: ABC CLIO.

Kimmel, M. (2005). *The History of Men: Essays in the History of American and British Masculinities*, Albany: State University of New York Press.

Kimmel, M. (2014). "Democratic Manhood", *Voice Male: The Untold Story of the Profeminist Men's Movement* içinde, der. Rob A. Okun, (2014). Massachusetts: Interlink Books, 364- 365.

Kollontai, A. (2000). *Toplumsal Gelişmede Kadının Konumu*, İstanbul: İnter Yayıncılık.

Kramer, L., & Beutel, A. (2010). *The sociology of gender: A brief introduction*. New York: Oxford University Press.

Lister, R. (2003). *Citizenship; Feminist Perspectives*, New York: New York University Press.

Lloyd, G. (1996). *Erkek Akıl*, Çev: Muttalip Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Illich, i. (1996). *Gender*. Çev: A. Fethi. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Lasswell, H. (1936). *Politics: Who gets what, when, how*. McGraw-Hill, New York: Whittlesey House.
- Leach, M. (1994). The Politics of Masculinity: An Overview of Contemporary Theory. *Social Alternatives* Vol 12(4), 36-38.
- Lovenduski, J. ve Karam, A. (2002). Women in Parliament: Making a Difference, <http://www.idea.int>, Stockholm.
- Lovenduski, J. (2005a). *State Feminism and Political Representation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lovenduski, J. (2005b). *Feminizing Politics*, Cambridge: Politiy Press.
- MacKinnon, C. (2003). *Feminist Bir Devlet Teorisine Doğru*, (çev.) Türkan Yöney, Sabir Yücesoy, İstanbul: Metis Yayınları.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürçü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları (Özgün çalışma 1968).
- Marvasti, B., Amir, (2004). *Qualitative Research in Sociology An Introduction*, London: Sage Publications.
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure*. New York: Free Press.
- MHP. (2009a). Kadın Kolları Yönetmeliği. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: <http://www.mhpkadinkollari.org/index.php?sayfa=14>
- MHP. (2009b). Parti Programı. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/program/mhp/mhp_tarihcesi.html
- MHP. (2009c). Parti Tüzüğü. Erişim Tarihi: 12.04.2020, Erişim Yeri: https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/tuzuk/mhp/siyasi_parti_tuzugu.html
- Mill, J. S. (1971). *On Liberty, Representative Government, the Subjection of Women*. London: Oxford University Press.
- Mill, J. S. (1987). *Kadınların Köleleştirilişi* (çev. Ş. Tekeli), İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Ministry of Social Affairs and Health of Finland. (2006). *Men and Gender Equality: Towards Progressive Policies*. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health.

- Ministry of Social Affairs and Health of Finland. (2007). *Men and Gender Equality Policy in Finland*. 25.01.2020, <http://www.stm.fi/en/publications/all/lista/2007/paiva;jsessionid=00125e5e7f8a1b8c2ec2b4d8be2b>.
- Misra, J. and King, L. (2010). “Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Devlet Politikaları”, der. Thomas Jonoski vd., *Siyaset Sosyolojisi: Devletler, Sivil Toplumlar ve Küreselleşme*, çev. Ajdan Küçükçiftçi, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Morgan, L. H. (1877). *Ancient Society*, London: Henry Holt and Company.
- Morgan, D.H.G. (1992). *Discovering Men*. London: Routledge.
- Morrell, R. and Swart, S. 2005. ‘Men in the Third World: Postcolonial Perspectives on Masculinities’, in Kimmel, M. S., Hearn, J. and Connell, R. W. (eds) *Handbook of Studies on Men and Masculinities*, pp. 90–113. Thousand Oaks: Sage.
- Munro, E. (2013). *Feminism: A Fourth wave?*. Political insight, 4(2), 22-25.
- Nagel, J. (2000). “Erkeklik ve Milliyetçilik”, (der) Ayşe Gün Altınay, *Vatan, Millet, Kadınlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Newman, Louise K. (2002). “Sex, Gender and Culture: Issues in the Definition, Assesment and Treatment of Gender Identity Disorder”, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2002, V.7, 358-367.
- Oakley, Ann. (1972/1985). *Sex, gender and society*. London: Temple Smith (revised edition, 1985, Gower).
- Okin, S. M. (1979). *Women in Western Political Thought*, Princeton: Princeton University Press.
- Olsen, M. E. (1970). *Power as social process, Power in Societies*, Marvin L. Olsen (Ed.), London: The Macmillan Company.
- Özalp, H. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset İlişkileri(Kadınların Siyasette Aday Olması ve Seçilmesinin Önündeki Engeller ve Çözüm Önerileri)*. Yüksek Lisans Tezi, S.B.E. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Özbudun, E. (1975). *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi. Özgür Kadın Akademisi (2015) Jineoloji Tartışmaları, İstanbul, Aram Yayıncılık.

- Özkazanç, A. (2013). *Cinsellik, Şiddet ve Hukuk*, İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Parsons, T., Bales, F. (1964). *Family, Socialization and Interaction Process*. USA: The Free Press of Glencoe.
- Parsons, T. (2005). *The social system*. New York: Routledge.
- Pateman, C. (1988). *The Sexual Contract*, Stanford: Stanford University Press.
- Pateman, C. (2017). *Cinsel Sözleşme*, (çev.) Zeynep Alper, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Polat, N. (2008). Cinsiyet ve mekân: Erkek kahvehaneleri. *Toplum ve Bilim*, 112, 147-157.
- Poole, R. (1993). *Modernizm ve Ahlak* (çev.) Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Ramet, S. P. (1996). *Gender Reversals And Gender Cultures-An Introduction*. Ed. S. P. Ramet. Gender Reversals And Gender Cultures. London and New York: Routledge.
- Reeser, T. W. (2010). *Masculinities in Theory: An Introduction*. West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Renzetti, C. M., & Curran, D. J. (1992). *Women, Men, And Society*. Boston; London; Toronto; Sydney; Tokyo; Singapore: Allyn and Bacon.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*, New York: The Free Press.
- Roopnarine, J. (2015). Introduction: toward a pancultural understanding of constructions and meanings of fathering. J. Roopnarine (Ed.), *Fathers across cultures: the importance, roles, and diverse practices of dads*. (ss. 1-12). California: Praeger.
- Rousseau, J. J. (2009). *Emile ya da Eğitim Üzerine*, Çev. Yaşar Avunç, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Ruxton, S. (2004). (Ed). *Gender Equality and Men: Learning From Practice*. (1. Baskı). Oxford: Oxfam GB.
- Sancar-Üşür, S. (2000). Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği, *Kadın-Erkek eşitliğine doğru yürüyüş: eğitim, çalışma, yaşamı ve siyaset içinde* (197-258) İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar*, (2. baskı), İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2011). *Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*

- Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan (Cilt I). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Sancar, S. (2013). “Erkeklik”, *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları içinde*, der. Yıldız Ecevit, Nadide Karkiner, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 168-191.
- Saygılıgil, F. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sayın, A. (2007). Kota El Kitabı “Geçici Özel Önlem Politikası: Kota”. Erişim Tarihi: 19.06.2020, Erişim yeri: <http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2017/08/kota-el-kitabi.pdf>
- Segal, L. (1990). *Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*. (V. Ersoy, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Segal, L. (1997). *Slow Motion: Changing Masculinities, Changing Men*. 2nd ed. London: Virago.
- Selek, P. (2011). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*, (5. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sever, M. (2015). Kadınlık, Annelik, Gönüllü Çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık mı Annelik mi? Tina Miller'den Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier'den No Kid Üzerinden Karşılaştırmalı Okuma Çalışması. *Feminist Eleştiri Dergisi* 7, no. 2, 72-86.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2007). Kadınların Siyasal Hayata Etkin Katılımının Bir Aracı Olarak Seçimlerde Kota Uygulamaları. Erişim Tarihi: 02.09.2020, Erişim yeri: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sduiibfd/article/viewFile/5000122647/5000112952>
- Snape, D.; Spencer, L. (2003). “*The Foundations of Qualitative Research*”, *Qualitative Research Practice a Guide for Social Science Students and Researchers*, Ed. Jane Ritchie, Jane Lewis, London: Sage Publications.
- Sullivan, T.J. (2003). *Introduction to Social Problems*, Sixth Edition, Boston: Pearson.
- Şenol, D. (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Medya. *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (İç.), (Editör: Dolunay Şenol, Havva Eylem Kaya). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Tan, M., Ecevit, Y., Sancar-Üşür, S. & Acuner, S. (2008). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. Erişim Tarihi: 11.02.2020, Erişim Yeri: <http://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/3667-turkiyede-toplumsal->

cinsiyet-esitsizligi-sorunlar-ocelikler-vecozum-onerileri.

- Tansi, M.D. (2004). Kadınların Siyasal Temsili Ve Katılımı, *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma 1-4 Mart 2004 Sempozyum Bildiri Metinleri* içinde (Cilt 3, 111-117). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *The Academic Elegance*, 163-175.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat*, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Tokgöz, O. (1979). *Siyasal Haberleşme ve Kadın: 1973 Genel Seçiminde Ankara'nın Çankaya İlçesinde Yapılan Araştırmalar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Toprak, Z. (1994). Türkiye’de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası’ndan “Arsiulusal Kadınlar Birliği” Kongresine (1923-1935). *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2, 5-12.
- Türk, H. B. (2008). “Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu”, *Toplum ve Bilim*, 112, 119-147.
- Türköne, M. (2005). *Türkiye'nin Kayıp Halkası*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- United Nations (UN). (2002). *Gender Mainstreaming: An Overview*. New York: UN Press.
- United Nations (UN). (2008). *The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*. 29.01.2020, <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/w2000/W2000%20Men%20and%20Boys%20E%20web.pdf>.
- Ünal, C. (1981). *Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi*. Ankara: A.Ü.D.T.C.F . Yayınları.
- Walby, S. (2000). “Kadın ve Ulus”, çev. Meltem Ağduk Gevrek, (der) Ayşe Gül Altınay, *Vatan, Millet, Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Willot, S., ve Griffin C. (1997). "Men Masculinity and the Challenge of Long Term Unemployment" *Understanding Masculinities, Social Relations and Cultural Arenas*, (Ed) M.Mac an Ghail, (Open University Press).
- Yavuz, Ş. (2015). Ataerkil Egemen Erkeklik Değerlerinin Üretiminde Kadınların Rolü: Trabzon Örneği. *Feminist Eleştiri* 7, 1, 117-130.
- Yüksek Seçim Kurulu. (2015). 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi-Siyasi Partilerin

Kazandıkları Milletvekillerinin Cinsiyet Dağılımı. Erişim Tarihi: 11.06.2020, Erişim Yeri: <http://www.ysk.gov.tr/tr/1-kasim-2015--26-donem-milletvekili-genel-secimi/3413>

Yüksek Seçim Kurulu. (2018). 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi-Siyasi Partilerin Kazandıkları Milletvekillerinin Cinsiyet Dağılımı. Erişim Tarihi: 06.05.2020, Erişim Yeri: <https://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/2018CBMV-MVCinsiyet.pdf>

Yüksel, A. (2001). *Tarkan yıldız olgusu*. İstanbul: Çivi Yazıları. <http://atillagenis.blogcu.com/lilit-boyun-egmez-kadinken-gunumuz-kadinina/225454>, Erişim tarihi: 18.09.2019.

Zeybekoğlu, Ö. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı, *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 3 (1), 297-328.

7. EKLER

EK1. Görüşmeçi Listesi

Görüşmeçi	Bağlı Bulunulan Parti
G1	AKP İl Başkanı
G2	AKP İl Başkanı
G3	AKP İl Başkanı
G4	AKP İl Başkanı
G5	AKP İl Başkanı
G6	AKP İl Başkanı
G7	AKP İl Başkanı
G8	AKP İl Başkanı
G9	AKP İl Başkanı
G10	AKP İl Başkanı
G11	AKP İl Başkanı
G12	AKP İl Başkanı
G13	CHP İl Başkanı
G14	CHP İl Başkanı
G15	CHP İl Başkanı
G16	CHP İl Başkanı
G17	CHP İl Başkanı
G18	CHP İl Başkanı
G19	CHP İl Başkanı
G20	HDP İl Başkanı
G21	HDP İl Başkanı
G22	HDP İl Başkanı
G23	HDP İl Başkanı
G24	HDP İl Başkanı
G25	HDP İl Başkanı
G26	HDP İl Başkanı
G27	HDP İl Başkanı
G28	HDP İl Başkanı
G29	HDP İl Başkanı
G30	HDP İl Başkanı
G31	MHP İl Başkanı
G32	MHP İl Başkanı
G33	MHP İl Başkanı
G34	MHP İl Başkanı
G35	MHP İl Başkanı
G36	MHP İl Başkanı
G37	MHP İl Başkanı
G38	İYİ PARTİ İl Başkanı
G39	İYİ PARTİ İl Başkanı
G40	İYİ PARTİ İl Başkanı
G41	İYİ PARTİ İl Başkanı
G42	İYİ PARTİ İl Başkanı
G43	İYİ PARTİ İl Başkanı

EK 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

SIYASETÇİ ERKEKLER VE ERKEKLİĞİ YENİDEN ÜRETME PRATİKLERİ

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu görüşme Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında **Prof. Dr. Kayhan Delibaş**'ın danışmanlığında yürütülmekte olan “*Yönetici Erkekler ve Erkekliği Yeniden Üretme Pratikleri*” başlıklı Doktora tez çalışması çerçevesinde bilimsel amaçlı olarak kullanılacak olup herhangi bir üçüncü şahıs ya da kurumlarla paylaşılmayacağı gibi bilimsel amacı dışında kullanılmasına izin verilmeyecektir. Vereceğiniz içtenlikli, doğru bilgiler çalışmanın güvenilirliği ve başarısı için önemlidir. Katkınız için şimdiden çok teşekkür ederiz.

Arş. Gör. Orhan Orhun

Sosyo-Demografik Sorular

S.1. Yaşınız?

S.2. Medeni durumunuz?

S.3. Öğrenim durumunuz?

S.4. Doğum yeriniz?

S.5. Nerede çalışıyorsunuz?

S.6. Mesleğiniz nedir?

S.7. Evli misiniz? Evlenme şeklini belirtir misiniz? (Görücü usulü, başlık parası ile, tanışıp anlaşarak, anlaşmalı evlilik vs.)

S.8. Çocuklarınız var mı? Kaç çocuğunuz var?

S.9. Çocukların bakımıyla genellikle kim ilgilenir? Bunun için herhangi bir düzenlemeniz var mı?

Erkek ve Erkekliğe Dair Sorular

- S.10. Erkek denilince aklınıza ne geliyor? Biraz anlatır mısınız?
- S.11. Sizce ideal bir erkek nasıl olmalı?
- S.12. Size göre bir erkeği erkek yapan faktörler nelerdir?
- S.13. Toplum içerisinde erkeğin saygınlığını arttıran faktörler nelerdir?
- S.14. Sizce erkekliğin “yitirilme” ya da “bozulma” gibi durumları var mıdır? Varsa bunlar nelerdir? Biraz açıkla mısınız?
- S.15. Kadınların ve erkeklerin farklı olduklarını düşünüyor musunuz? Farklı olduklarını düşünüyorsanız bu farklılıkların neler olduğunu açıklayabilir misiniz?
- S.16. Sizce erkekler arasında farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılıkları açıklayabilir misiniz?
- S.17. Siz kendiniz nasıl bir erkek olduğunuzu düşünüyorsunuz?
- S.18. Aile içerisindeki kadın-erkek görev paylaşımı olmalı mı? Bu konuda neler söyleyebilirsiniz? Peki eğer kadın-erkek arasında iş bölümü olmalı diyorsanız bu husustaki görüşleriniz nelerdir?
- S.19. Siz, iş yaşamınız yoğun olsa dahi, ev içi işlerde herhangi bir sorumluluk alıyor musunuz?
- S.20. Genel olarak kadının çalışması, iş yaşamına katılması hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce kadın çalışmalı mı?
- S.21. Sizin eşiniz çalışıyor mu? Çalışıyor olması ya da çalışmaması hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- S.22. Sizce ideal bir eş nasıl olmalı?
- S.23. Sizce iyi bir aile babası nasıl olmalı? Yani ideal aile babası kimdir?

- S.24. “Erkek olmak” adına size öğretilmiş ya da sizden beklenen ve sizi rahatsız eden şey ya da şeyler nelerdir?
- S.25. “Erkek olma” sürecinde hayatınızdaki önemli olay ya da deneyimler nelerdir?
- S.26. Bir erkeğin erkek olmaktan kaynaklı yaşadığı sorunlar var mıdır? Varsa nelerdir?

Siyaset, Siyasetçi ve Toplumsal Cinsiyete Dair Sorular

- S.27. Sizce bir siyasetçi nasıl olmalıdır?
- S.28. Siyaset ile erkeklik arasında bir ilişki olduğunu düşünüyor musunuz? (Erkeğe ait dil, söylem ve pratikler barındırması gibi)
- S.29. Sizce siyasetçi bir erkek nasıl olmalıdır?
- S.30. Sizce siyasetçi bir kadın ile siyasetçi bir erkek arasında herhangi bir fark var mıdır? Varsa ne gibi farklılıklar sıralayabilirsiniz?
- S.31. Siyasetle uğraşan birisinin evli olmasının daha kabul edilebilir bir durum yarattığını düşünüyor musunuz? Yani siyasetçinin evli olması gerekir mi?
- S.32. Erkek siyasetçinin baba olmasının ona sağlayacağı avantaj ya da dezavantajlar var mıdır?
- S.33. Toplumsal cinsiyet bireylere biyolojik cinsiyetleri üzerinden rol ve sorumlulukların yüklendiği toplumsal bir inşa süreci olarak tanımlanır. Sizin toplumsal cinsiyete dair görüşlerinizi öğrenebilir miyim?
- S.34. Bir siyasetçi olarak bağlı bulunduğunuz partinin toplumsal cinsiyetle ilgili birimleri var mıdır? Varsa nelerdir?
- S.35. Partinizde kadın-erkek kota durumu var mıdır? Varsa açıklar mısınız? Kadın ve erkeklerin çalışma alanları nerelerdir?
- S.36. Kadınların siyasete olan ilgileri konusunda ne düşünüyorsunuz?

- S.37. Sizce ülkemizde kadınların siyasete katılımları yeterli düzeyde midir? Kadınların siyasette, ekonomide ve kültürel yaşamda etkili siyasal konumlarda olamayışının sebepleri nelerdir?
- S.38. Kadın cinayetlerinin her yıl artması ve bu artışın dinamikleri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- S.39. Siyasette aktif görev alan kadınların olmasının sizin için bir önemi var mıdır? Bunun sayısal olarak erkeklerle eşitlenmesini ister miydiniz? Neden?
- S.40. Kadınların siyasal katılımına ilişkin birbiriyle çatışan iki görüş mevcuttur. Bunlar;
- Kadınlar siyasete ilgi duymuyorlar, dolayısıyla siyasette az yer alıyorlar.
 - Kadınlar ataerkil yapıdan kaynaklı siyasette isteseler de yer alamıyorlar.
- Siz bu ifadelerden hangisini daha açıklayıcı buluyorsunuz? Biraz açıkla mısınız?
- S.41. Eş başkanlık hakkında ne düşünüyorsunuz?
- S.42. Avrupa’da birçok hakkın (doğum izni, regl dönemi ayrıcalıkları, çocuk yetiştirme vs.) tanımlanması ya da gündelik hayata geçirilmesinin bu ülkede de uygulanması gerekli midir? Olması ya da olmaması hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- S.43. Sizce bu izin süreçlerin erkeği de kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerekmekte midir? Mesela babalık izni yeniden düşünülüp süresi genişletilmeli mi?
- S.44. Toplumsal cinsiyet uzlaşısı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- S.45. Siyasetçinin önemli görevlerinden birinin çatışmayı gidermek olduğu bilinmektedir. Siz bu bağlamda toplumsal cinsiyet uzlaşısını nasıl yapmaktasınız?
- S.46. Bağlı bulunduğunuz partinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalarından bahsedebilir misiniz?
- S.47. Bu politikaları yeterli buluyor musunuz? Daha fazla nasıl geliştirilebilirler?
- S.48. Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında partinizin diğer partilerden daha iyi ya da daha eksik olduğu şeyler var mıdır? Varsa nelerdir?

S.49. Son olarak genel bir değerlendirme yapacak olursanız siyaset alanının toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde mi yurütulmesini istersiniz yoksa siyaset alanının erkek alanı olduğunu mu savunursunuz? Neden?

S.50. Sorularımız burada sona eriyor, sizin sormak ya da eklemek istediğiniz bir şeyler var mıdır?

Görüşmemizi kabul ederek samimi ve içten cevaplar verdiğiniz için teşekkür ederim...